

ДЖЕРОМ К. ДЖЕРОМ

ТРАЪНИ МИСЛИ НА ЕДИН ТРАЪЕН ЧОВЕК

НАРОДНА КУЛТУРА

ДЖЕРЪМ К. ДЖЕРЪМ
ПРАЗНИ МИСЛИ НА ЕДИН
ПРАЗЕН ЧОВЕК

Превод: Красимира Тодорова

chitanka.info

И с разказите, включени в настоящия сборник, Джером К. Джером, авторът на една от най-популярните у нас и в целия свят хумористични творби „Трима в една лодка, без да се брои кучето“, защитава страстно своя девиз: „да забавлява и да трогва“.

Сборникът потвърждава неговата дарба да осмива човешките недъзи, изхождайки обаче и от социалните причини, които са ги породили.

КРАСИМИРА ТОДОРОВА

ПРЕДГОВОР КЪМ „ПРАЗНИ МИСЛИ НА ЕДИН ПРАЗЕН ЧОВЕК“

Удивителна е жилавостта на широко разпространената в цял свят представа за англичанина, за студения, сдържан, сериозен и строго облечен джентълмен, който се усмихва само в случаите, когато е лишен от възможността да избере друго поведение, без да се покаже неучтив. Написани са десетки книги, измислени са стотици вицове, в които английският национален характер са разглежда през призмата на тази представа. И нищо сякаш не е в състояние да я промени. Безпомощни са се оказали дори перата на блестящи майстори на хумора от Шекспир до Шоу. Хората четат творбите им, смеят се от сърце на ситуации и образи и след това с удоволствие слушат или разказват поредния виц за вдълбочения в своя вестник джентълмен, който се възмущава от бърливостта на спътниците си във влака, разменили в продължение на два часа две реплики.

Каквото и да е обяснението му, този парадокс съществува. Историците, психолозите, литературоведите имат своите версии. Те черпят основанията си в социалната и политическа история на Англия, в сложните обществени противоречия и идейни тенденции, които са сложили траен отпечатък върху английския национален характер. В случая обаче не ни интересуват научните изследвания и изводи по този въпрос. По-важно с оглед на конкретната тема е да се изтъкне, че в английската литература почти не се срещат „чисти“ хумористи. Смехът в искрящите от остроумие комедии на Шекспир често се прекъсва рязко от тревожните предчувствия на героите, комичните ситуации у Дикенз бързо отстъпват място на социалния и психологическия анализ, а хуморът на Шоу е толкова остър, жлъчен, парадоксален и хаплив, че едва ли някъде напуска рамките на сатирата.

Не е „чист“ хуморист и Джером К. Джером, когото представяме с този малък сборник. Думата „представяме“ едва ли е подходяща за

автора на „Трима в една лодка, без да се брои кучето“ — една от най-популярните хумористични творби в световната литература. Българските читатели познават веселите приключения на героите на тази жизнерадостна, светла повест, изпълнена с нескончаеми комични ситуации, със свеж хумор и неизтощима изобретателност. От нейните страници говори един умен, проникателен човек, който познава живота, обича хората и умее да вижда смешното у тях. Но този човек, Джером Клапка Джером (2. V. 1859 — 14. VI. 1927), не е само находчив разказвач на забавни истории. Неговият житейски път е бил достатъчно труден, за да му даде възможност да разбере, че животът не е само приятна разходка по реката в компанията на най-близките приятели и вярното куче.

Израснал в семейство, което отблизо познава нуждата, останал кръгъл сирак още на шестнайсетгодишна възраст, Джером Джером отрано е принуден да се грижи сам за хляба си. В детството и ранната си младост той живее в непосредствено съседство с бордеите на Ист Енд и се сблъсква с безпросветния живот на техните обитатели. Това изостря социалното му чувство и през целия му живот държи будно неговото нравствено съзнание. Тези черти на гражданската същност на Джером Джером слагат траен отпечатък и върху неговата творческа природа. Без да е реалист от мащабите на Дикенз, Джером Джером винаги се е придържал в творчеството си близо до живота и никога не е писал за неща, които не познава. Своето кредо писателят определя с два императива — „да забавлява и да трогва“. Първата част от тази програма той осъществява блестящо. Почти всичките му работи, пръснати в многобройни сборници, са изградени върху някаква комична ситуация. В това отношение Джером Джером притежава рядък дар. Неговата изобретателност е невероятна. Той умее да превърне най-незначителна на пръв поглед случка в стожер на един сюжет, който му дава възможност да разгърне характерите на своите герои. А тези герои — предимно представители на средната класа — Джером Джером познава много добре. Той ги вижда като на длан — и с добрите, и с лошите им страни — и ги осмива находчиво, остроумно, точно. Неговият присмех обаче не е зъл. Джером Джером обича хората, съжалява ги, боли го за нелепостите в техния живот и затова в смеха му има нещо добродушно, в него прозира съчувствие и разбиране. Тази характерна особеност на неговия хумор ясно се откроява в

разказите, включени в този сборник. В тях обаче има и нещо друго, което читателите, опознали Джером Джером само като автор на „Трима в една лодка, без да се брой кучето“, не са могли да доловят напълно. То е свързано с „втората част“ от естетическата програма на писателя, с императива „да трогва“.

Както беше споменато по-горе, Джером Джером запазва ненакърнено през целия си живот чувството за нравствена отговорност, което се изразява в една постоянна тревога за съдбата на човека в съвременното му общество. Той познава недъзите на това общество, възмуцават го фалшивата, снобска благотворителност, лицемерието, социалната и нравствена тъпота. И не пропуска случай да ги посочи с пръст. В разказите, включени в този сборник, забавните истории, веселите перипетии на сюжета почти винаги се прекъсват от цели пасажии, наситени със своеобразни нравствени проповеди, свързани с обществени или лични морални недъзи, с по-големи, или по-незначителни човешки пороци. Понякога човек дори остава с впечатление, че разказът е написан само заради тези пасажии, че занимателният сюжет е имал за цел единствено да увлече читателя и да го застави да чуе проповедта на автора. Тази черта в творчеството на Джером Джером винаги е била обект на много нападки от страна на неговите критици. Упрекнали са го в немотивирано разкъсване на сюжета, в дидактика. Упреците не са лишени от основание, особено когато става дума за художествената форма на разказите, за тяхната композиция преди всичко. Чувството за мярка не винаги е на висота у Джером Джером. Понякога то му изневерява и разказът се превръща в есе на морална тема, в притча, в басня, чийто морален извод е така раздут, че почти е обсебил фабулата, съдържанието, които са го породили. Що се отнася до упреците по отношение на дидактичността на писателя, необходимо е да се направи известна уговорка. Да, Джером Джером наистина има слабост към общите разсъждения, към философствването, към поучението и това несъмнено накърнява художествената цялост на неговите творби. Не бива обаче да не се виждат и причините за тази негова склонност. И като човек, и като творец Джером Джером винаги се е отличавал с безукоризнена честност и с високо съзнание за отговорността на писателя, за обществения смисъл на неговото дело. Това съзнание поражда у писателя вътрешната потребност да взема отношение към всичко,

което засяга според него живота на хората, и да изразява това отношение директно, чрез открита авторска намеса в действието на разказа, Джером Джером смъква много маски, слага пръст в много рани на английското буржоазно общество от края на миналия и началото на нашия век. Въпреки ограничения си мироглед, зъпреки някои свои наивни представи, че обществената действителност би могла да се подобри чрез нравственото усъвършенствуване на човека, той не е дидактик, а изобличител. Джером Джером не винаги вижда източниците на обществените пороци, но ги разобличава и осмива със забележително проникновение и майсторство. Тъкмо тази черта в неговото творчество не са могли да му простят нито приживе, нито след смъртта му буржоазните критици. Тъкмо затова те така яростно са го критикували и продължават да го критикуват за неговата дидактичност. И трябва да се признае — имали са право да го ненавиждат и критикуват. Нека чуем само два „дидактични“ пасажа, за да се убедим в това:

„Цивилизацията е устроила нещата по такъв начин, че само едно привилегировано малцинство може да се наслаждава на свободно време... И какъв отговор дава на всичко това привилегированата класа?

Ето нейния отговор:

«Ние и пръст няма да мръднем за света, който ни храни, облича и поддържа разкоша ни. Ние ще прекараме живота си в хвърляне на топки, гледайки как други хвърлят топки, спорейки помежду си за най-добрите начини за хвърляне на топки.»

А нима това е — нека използваме техния светски жаргон — «честна игра»?

Впрочем възможно е да говоря всичко това просто от завист. Аз никога не съм проявявал особена сръчност в подхвърлянето на топки.“ („Цивилизацията и безработицата“)

А ето и втория пасаж; той е взет от разказа „Философията и демона“, който най-често се причислява към моралните притчи на Джером Джером:

„Глупак е този ратай с неговата несигурна дванадесетшилингова седмична заплата: би трябвало да е доволен от това, което има. Нима не са му спестени вълненията за това дали капиталът му е вложен сигурно при четири-процентна лихва? Нима слънцето не изгрява и

заязва и за него? Мнозина, от нас никога не виждат изгрева, а нашите така наречени ниши братя се радват на преимуществото почти всеки ден да наблюдават това утринно празненство. Нека ликува техният демон. Защо ще страдат, ако децата им плачат от глад? Нима не е в реда на нещата децата на бедняка да плачат от глад? Така са устроили този свят боговете. И нека демонът на бедняка размишлява за ползата, която допринася на обществото с евтиния си труд. Нека ратаят помисли за общото благо.“ Да, Джером К. Джером не е „чист“ хуморист. В този сборник българските читатели ще го видят в различна светлина. Разказите са взети от различни сборници, писани са по различно време, имат различна идейно-художествена стойност. Изходна точка при подбора им е стремежът да се разкрият двете равностойни тенденции в творчеството на Джером Джером — смехът и изобличението, „забавното“ и „трогателното“. Подреждането им по хронологичен ред, а не с оглед на тематична или някаква друга връзка, също е подчинено на идеята да се проследи последователността, с която Джером Джером следва своята естетическа програма. От тези разкази ни облъхва обичта на писателя към хората, искреното му желание да им помогне да живеят по-добре, по-чисто, по-човешки. А хуморът, с който са пропити, ще припомни отново на нашите читатели приятните минути, които са изживели в срещата си с автора на „Трима в една лодка, без да се брой кучето“.

ЗА ЛЕНТЯЙСТВОТО

По въпроса за лентяйството аз се лаская от мисълта да се считам за специалист. Човекът, който в юношеските ми години ме къпеше в купела на мъдростта срещу девет гвинеи на семестър (без допълнително възнаграждение), обичаше да казва, че никога не бил срещал момче, което може да свърши толкова малко работа за толкова много време. А горката ми баба, като прекъсна веднъж поученията си за ползата от четенето на молитвеника, заяви, че не ѝ се вярвало аз да извърша някога нещо, което не бивало да се върши, но че още по-малко ѝ се вярвало да направя това, което съм длъжен да направя.

За съжаление аз опровергах първата половина от предсказанието на милата старица. Да ме прости господ, но въпреки леността си аз върших много неща, които не биваше да върша. Втората част от предсказанието ѝ обаче се сбъдна изцяло. Аз не направих почти нищо от онова; което трябваше да направя. Склонността към лентяйството винаги е била най-силната черта на моя характер. Не мислете, че си приписвам, не, това си е просто вродена дарба. Всъщност малцина я притежават. В света има много ленивци и „тежки гемии“, но истинският лентяй е рядкост. Лентяят не е човек, който се мотае без работа с ръце в джобовете. Тъкмо обратното — най-изумителната му черта е, че винаги е страшно зает.

Не можеш да се наслаждаваш истински на безделието, ако нямаш достатъчно много работа. Какво удоволствие можеш да изпиташ от това, че не вършиш нищо, ако изобщо нямаш какво да вършиш. В такъв случай самото пилеене на време се превръща в досадно и изморително занимание. Лентяйството, подобно на целувката, за да е сладко, трябва да е откраднато.

Преди много години, когато бях млад, се разболях много сериозно — не мога да кажа от какво точно, помня само, че имах силна простуда. Изглежда обаче, в следствие с мен се е случило нещо сериозно, защото докторът каза, че е трябвало да отида при него преди месец и че ако това (какво точно, не знам) е продължило още една

седмица, той не би могъл да отговаря за последствията. Странно, но наистина не съм срещал лекар, който би пропуснал да заяви, че ако си се забавил само с един ден още, болестта ще бъде вече неизлечима. Нашият медицински съветник, философ и приятел прилича на герой от мелодрама — появява се винаги в последния момент сякаш по волята на самата съдба.

И тъй, както вече казах, бях много болен. Изпратиха ме за цял месец в Бъкстън с изричното нареждане да не върша нищо, докато съм там.

— Имате нужда само от покой — каза докторът, — от пълен покой.

Откриваше ми се великолепна перспектива. „Този човек явно е налучкал болестта ми“ — казах си аз и си помислих за чудесните четири седмици *dolce far niente* ((итал.). — Блажено безделие. — Б. пр.), примесено с малко болест. Не много, разбира се, а само толкова, колкото е необходимо, за да се придаде на безделието оттенък на страдание и поетичност. Ще ставам късно, ще отпивам бавно шоколада си и ще закузвам по пантофи и халат. Ще се изтягам на хамака в градината и ще чета сантиментални романи с тъжен край, докато книгата падне от отслабналата ми ръка; след туй ще отправя замечтан поглед към синевата на небесния свод, ще следя движението на перестите облаци, носещи се в пространството като кораби с бели платна, и ще слушам веселите песни на птиците и тихия шепот на листата. Или когато отслабна дотам, че вече няма да съм в състояние да излизам в градината, ще седя отрупан с възглавнички до прозореца на първия етаж и ще бъда толкова бледен и интересен, че всички хубави момичета ще въздишат, като минават край мен.

Два пъти на ден ще отивам с кресло-количка до извора, за да пия вода. Ах, тези води! Тогава аз нищо не знаех за тях и бях доста въодушевен от идеята. „Пия вода“ — звучеше съвсем аристократично, съвсем в духа на епохата на кралица Ана! Реших, че пиенето на вода ще ми хареса. Но само след три или четири дни вече ми се повдигаше. Описанието, направено от Дикенсовия Сем Уелър, който казва, че „по вкус тя му напомня топла ютия“, дава много слаба представа за способността на тези води да предизвикват гадене. Мисля, че ако нещо е в състояние да накара болния бързо да се оправи, това е мисълта, че докато не оздравее, ще трябва всеки ден да изпива чаша такава вода. В

продължение на шест дни пих вода и едва не умрях от нея. После обаче започнах да пия веднага след водата по чаша хубав, силен коняк и се почувствувах далеч по-добре. След време чувах от различни изтъкнати представители на медицината, че алкохолът напълно неутрализира действието на желязото, съдържащо се в тия води, и се радвах, че съм попаднал точно на това, което ми е трябвало.

Пиенето на водата обаче беше само една нищожна част от мъките, на които бях подложен през този злополучен месец — без съмнение най-нещастният в целия ми живот. През по-голямата част от него аз добросъвестно следвах предписанията на лекаря да не правя нищо — шляех се из къщата и в градината и по два часа на ден ме возеха в количката-кресло, което нарушаваше до известна степен монотонността на всекидневието. Возенето в количка, особено ако не си свикнал с това забавление, предизвиква много по-силни усещания, отколкото би могъл да си помисли случайният наблюдател: Возещият се непрекъснато е изпълнен с чувство за опасност, което отстрани не може да се разбере. Той е убеден, че количката всеки миг ще се обърне и това убеждение се усилва, когато види пред себе си канавка или наскоро послан с чакъл участък от пътя. Той очаква всеки насрещен екипаж да го премаже; а когато се изкачва или се спуска по хълм, мисли си само за това, което би се случило — и което съвсем не е изключено да се случи, — ако на болногледача, комуто е поверена съдбата на болния, не му издържат коленете и изпусне количката.

След известно време обаче и тези силни усещания вече не ме развличаха и скуката стана непоносима. Страхувах се, че ще загубя разума си от нея, а разумът ми и без това не е много силен и аз реших, че не бива да го претоварвам. И една сутрин — някъде около двайсетия ден на лечението ми — станах рано, закусих солидно и тръгнах пеш през прекрасната долина към Хейфилд, приятно и оживено градче, разположено в подножието на планината Киндър Скаут, в което открих две хубави жени — поне тогава бяха хубави. Едната ме срещна на моста и ми се усмихна, както ми се стори, а другата стоеше на вратата на къщата си и обсипваше едно червенобузесто бебе с безброй целувки. Оттогава минаха много години и сега и двете сигурно са станали дебели и свадливи.

На връщане видях един старец, който трошеше камъни. Ръцете ме засърбяха за работа и аз му дадох няколко пенса да се почерпи, за

да ми позволи да заема мястото му. Беше добър старец и прояви съчувствие към мен. Нахвърлих се на камъните с енергията, която бях трупал в продължение на три седмици, и за половин час свърших повече работа, отколкото би могъл да свърши той за цял ден. С това обаче не събудих завистта му.

След тази решителна крачка вече напълно се оставих на произвола. Всяка сутрин правех разходки, а вечер слушах оркестъра в казиното. Въпреки всичко обаче времето се точеше едва-едва и аз бях щастлив, когато настъпи последният ден и можех вече да напусна този подагричен и туберкулозен Бъкстън, за да започна отново суровия лондонски живот. Яркото зарево над огромния град стопли сърцето ми, а когато файтонът затрополи, отвеждайки ме от гара Сейнт Пенкръс, познатият уличен шум ми се стори най-хубавата музика, която бях слушал в последно време.

Наистина почти никакво удоволствие не ми достави месецът, посветен изцяло на безделието. Аз обичам да лентяйствувам, когато нямам право на това, а не когато лентяйството е единственото нещо, с което трябва да се занимавам. Какво да правя, като имам такъв глупав характер! Най-много обичам да стоя, опрял гръб на камината, и да пресмятам дълговете си, когато писалищната ми маса е затрупана с писма, на които трябва да се отговори още със следващата поща. Вечерям най-продължително тъкмо когато ме чака най-много работа за вечерта. Ако пък някаква особено важна причина ми налага да стана по-рано, аз с наслаждение ще се излежавам в леглото поне още половин час.

Ах, какво удоволствие е да се обърнеш на другата страна и отново да заспиш „само за пет минути“! Има ли човек (освен героя в поучителните разкази за деца), който да става с желание от леглото? За една група хора пък ставането в определено време е направо невъзможно. Ако трябва да са на крак в осем, лежат до осем и половина. Ако обстоятелствата се изменят и вече е нужно да стават в осем и половина, спят до девет. В това отношение те приличат на оня държавник, който винаги закъснявал точно с половин час. Те използват най-разнообразни методи. Купуват будилник (остроумно изобретение, което звъни не в определеното време и буди не този, когото трябва). Поръчват на Сара Джейн да почука на вратата и да ги събуди; Сара Джейн чука на вратата и ги буди, но те само измърморват

сънливо: „Чух!“ и отново заспиват. Познавах един човек, който ставаше от леглото и дори вземаше студен душ, но и това не му помагаше, защото му ставаше студено и трябваше отново да си легне в леглото, за да се стопли.

Аз самият никога не си лягам повторно, щом съм успял вече веднъж да стана. Според мен най-трудното е да отделиш главата си от възглавницата. В това не помагат никакви решения, взети от вечерта. След като съм пропилял цялата вечер, аз си казвам: „Стига работа за днес. Утре ще стана по-рано.“ Решението ми е категорично, но сутринта вече не съм толкова въодушевен от идеята и започвам да си мисля, че щеше да бъде по-добре, ако бях порботил повечко вечерта. Ами главоболието с обличането? Колкото повече мислиш за него, толкова по-силно ти се иска да отдалечиш неприятната минута.

Странно нещо са тия легла, подобни на гробове, в които отпускаме уморените си тела и потъваме в покой и забрава. „О, мое легло, тъй примамливо бяло, ти райт си земен за морното тяло“ — пее бедният Худ. Да, ти наистина си добра, стара бавачка за нас, разглезените деца. Умни или глупави, добри или лоши, ти ни приемаш всички в майчинските си обятия и смиряваш капризния ни плач. Силният мъж, уморен от грижи, болният, измъчен от страдания, младото момиче, изплакало очите си заради измяната на любимия — всички скланят наболяла глава на бялата ти гръд и ти нежно ги приспиваш.

Колко ни е тежко, когато се отвърщаш от нас и не искаш да ни успокоиш. Как бавно настъпва утрото, когато не можем да заспим. О, тези ужасни ноци, когато се мятаме и обръщаме трескаво, когато лежим като живи сред мъртъвци и вперили широко очи в тъмнината, броим часовете, които се влачат бавно до разсъмване! О, тези още по-ужасни ноци, когато седим до леглото на болния, а пукотът на някоя догаряща в камината главня ни кара всяка минута да потрепваме и тракането на часовника ни звучи като удари на чук, който безжалостно разбива живота на човека, край когото бдим.

Но стига вече с тия легла и спални! Дори за един лентяй аз твърде много се разприказвах за тях. Хайде да станем и да запушим. Това също не е лош начин за пропиляване на времето. За нас, лентяите, тютюнът е истинско благо. Човек трудно може да си представи с какво са се занимавали чиновниците преди епохата на сър Уолтър (Сър

Уолтър Роли (1552—1618) — английски политически деятел и писател. Извършил няколко пътувания по бреговете на Америка. Счита се, че той пръв е донесъл тютюна в Англия. — Б. пр.). Според мен буйните нрави на младите хора през Средновековието са се дължали само на липсата на този успокоителен бурен. Като не са имали какво да правят и не са познавали пушенето, те непрестанно са се биели и са воювали. Ако по някакво изключение не е имало война, те са започвали кръвна семейна вражда с най-близкия си съсед. И ако въпреки всичко им е оставало свободно време, те са спорили чия любима е по-красива, като за аргументи са им служили тояги, брадви и други от този род.

Споровете за вкуса са се решавали бързо в ония времена. Когато младият човек от дванайсети век се е влюбвал, той не е отстъпвал три крачки назад, не е гледал в очите любимата си и не е казвал, че тя е прекалено хубава за този свят, а просто е излизал навън, за да провери това. И ако е срещал някого и счупвал глава — не своята, а на срещнатия, — това е означавало, че тя — любимата на първия — е красива. Ако обаче срещнатият човек е счупвал глава — не своята, разбира се, а главата на първия, — ставало е ясно, че красива е не неговата любима, т.е. не любимата на първия, а... Ще го кажа по-ясно: ако А. счупва главата на Б., красива е любимата на А.; ако Б. счупва главата на А., красива е не любимата на А., а любимата на Б.

Такъв е бил техният метод за оценка на произведенията на изкуството.

В наше време ние си запалваме лулите и предоставяме на момичетата да решат сами този въпрос.

И те го вършат добре. Изобщо те свикват да вършат всичко вместо нас. Стават лекари, адвокати, музиканти. Ръководят театри, покровителствуват мошениците и издават вестници. Аз виждам колко е близко времето, когато за нас, мъжете, ще остане само грижата да лежим до обяд в леглото, да изчитаме по два романа на ден, да се каним един друг на чай и да не обременяваме ума си с нищо друго освен с разсъждения за модната кройка на панталоните и със спорове за това от какъв плат е ушит костюмът на мистър Джоунз и дали му стои добре.

Великолепна перспектива за лентяите!

ЗА БЕБЕТАТА

Да, разбира се, знам ги аз бебетата. Знам много за тях, та нали аз сам съм бил някога бебе — не за дълго или поне не толкова дълго, колкото бяха дълги дрешките ми. Спомням си, че те наистина бяха много дълги и винаги ми пречеха, когато пожелаех да си поритам. И защо им са всъщност на бебетата толкова ярда излишна тъкан? Не ви задавам гатанка. Аз действително искам да узная, защото никога не успях да разбера това. Дали родителите се срамуват, че детето им е толкова малко и искат да изглежда по-голямо? Веднъж заговорих на тази тема с една бавачка.

— Да ги пази господ, сър — възкликна тя, — но тях винаги ги обличат в дълги дрешки!

Когато ѝ обясних, че този отговор, макар и да говори добре за чувствата ѝ, не е в състояние да разсее недоумението ми, тя каза:

— Боже мой, сър, нима искате да обличаме горките дечица с къси ризки! — Тя произнесе това с такъв тон, сякаш в думите ми имаше нечувано оскърбление.

Оттогава вече не смея да търся отговор на тази загадка и ако има такъв отговор, той си остава тайна за мен. На мен изобщо ми се вижда глупаво да се облича каквото и да е на малките деца. През целия ни живот така ни идва до гуша от това непрекъснато обличане и събличане, че би било чудесно да минаваме без него, докато е възможно. Трябва да се помисли да се избавят от подобни мъки поне тия представители на човешкия род, които все още живеят в креватчетата. Какъв смисъл има да се будят сутрин нещастните бебета само за да им свалят един куп дрешки, да го заменят с друг и пак да ги сложат в креватчето, а вечер отново да ги измъкват от него и да ги облекат в предишните дрешки? Има ли изобщо някаква разлика между дневната и нощната ризка, за да се извършва цялата тази процедура?

Твърде е възможно с тия разсъждения да ставам смешен — казват, че с мен това често се случвало, — затова ще се въздържа от по-нататъшни изказвания по повод детските ризки. Ще отбележа само, че

няма да е лошо да се въведат поне два различни модела, за да се отличават момчетата от момичетата.

Засега това създава много затруднения, защото нито косите им, нито дрешките им, нито говорът им дават някакво указание за пола им и човек може само да гадае. При това поради някакъв непонятен природен закон винаги отгатваш погрешно и роднините и познатите започват да те смятат за мелез между глупак и мошеник, защото, като кажеш за новороденото момче „тя“, извършваш такова страшно престъпление, което по своята чудовищност може да се сравни единствено с употребата на думата „той“ в разговор за новородено момиче. Каквото и да е детето, родителите считат, че противоположният пол не заслужава дори презрение и ако случайно го споменеш, те приемат това като лична обида.

Ако държиш за доброто си име, не се опитвай да излезеш от затруднението с помощта на думата „то“. Има различни начини да се покрие човек с безчестие и позор. Ако убиеш хладнокръвно голямо почтено семейство и хвърлиш труповете в шахтата, ще си спечелиш лоша слава в целия окръг. Ако ограбиш църквата, ще постигнеш само това, че ще те намразят всички, особено енорийският свещеник. Но искаш ли да изпиеш до дъно най-горчивата чаша на презрението и омразата, която ближният е в състояние да ти предложи — наречи милото дребосъче „то“ в присъствието на младата майка.

Най-добрият начин да се обръщаш към бебето е да го наричаш „малко ангелче“. Няма по-подходяща дума за случая, защото еднакво върви и за момче, и за момиче и винаги ще бъде посрещната благосклонно. За разнообразие може да се използват и „милото“ или „прелест“, но тъкмо „ангелче“ е думата, която ще ти осигури солидната репутация на умен и добронамерен човек. Преди да я произнесеш обаче, трябва първо да хихикнеш кратко, а после да разтегнеш устни във възможно най-широка усмивка. За всеки случай не забравяй да кажеш, че детето има бащиния нос. С това най-много ще се подмажеш (извинявайте за просташкия израз) на родителите. Отначало те ще се засмеят престорено и ще кажат: „Глупости!“ Ти обаче трябва да настояваш упорито на своето. А и съвестта ти може да е спокойна, защото нослето на бебето наистина прилича на бащиния нос или поне прилича не по-малко, отколкото на каквото и да е друго, тъй като представлява просто едно топче.

Не пренебрегвай тези съвети, приятелю. Може да дойде момент, когато, притиснат от едната страна от майката, от другата от бабата и от група възхитени (не от тебе обаче!) млади дами отзад, ще стоиш пред малкото, лишено от коса същество, без да знаеш какво да кажеш, и ще бъдеш благодарен до дъното на душата си за всяка подсказана дума. За мъжа — имам пред вид неженения мъж — няма по-тежко изпитание от „съзерцаването на бебето“. Студени тръпки му пролазват по гърба само при предложението да погледне малкото и измъчената усмивка, с която казва, че е изключително радостен от това, би могла да трогне дори сърцето на майката, ако изпитанието не е (както съм склонен да мисля) хитър женски ход, който има за цел да прогони от къщата неженените приятели на съпруга.

Това наистина е жестока уловка, с каквото и да я оправдават. Ето, звънят и пращат някого да повика бавачката с бебето. Това е сигнал за всички присъстващи жени да се посветят изцяло на разговор за бебето, а ти се отдаваш на тъжни мисли и на разсъждения дали не би могъл да си спомниш внезапно за някоя важна среща и ако си спомниш, дали ще ти повярват. И тъкмо когато си скалпил една съвсем неправдоподобна история за някакъв човек, който те чака на улицата, в стаята влиза висока, строга жена, носеща в ръце нещо, което на пръв поглед прилича на дебела възглавница за канапе, чийто пух се е събрал само в единия край. Инстинктът обаче ти подсказва, че това е детето, и ти скачаш, като правиш жалък опит да изразиш нетърпение. Когато потокът от възторжени възклицания, с които жените приветствуват появата на бебето, секне и от множеството дами, които говорят една през друга, останат само четири-пет, кръгът от поли се разтваря и се открива свободно пространство и за теб. Ти тръгваш напред с такъв израз на лицето, сякаш те водят към подсъдимата скамейка на Боу стрийт (На Боу стрийт в Лондон се намира полицейският съд — Б.пр.), и като се чувствуваш безкрайно нещастен, заставащ пред детето и тържествено се взираш в него. Настъпва гробно мълчание и ти разбираш, че всички очакват твоето изказване. Напрягаш се мъчително да измислиш нещо, но с ужас откриваш, че си загубил умствените си способности. Настъпва миг на отчаяние и твоят зъл гений не пропуска случая да ти подсказе най-глупавата забележка, която би могла да ти дойде на ум. Като поглеждаш околните и се усмихваш тъпо, казваш шеговито: „А, то май няма особено буйна

коса!“ В продължение на една минута никой не ти отговаря. Най-последнопочтената бавачка произнася важно: „Детето е само на пет седмици и не може да има дълги коси.“ Отново настъпва мълчание, ти чувствуващ, че за втори път ти се дава възможност да се изкажеш и питаш дали вече ходи и с какво го хранят.

В този момент всички смятат, че не си с ума си и ти предизвикваш само съжаление. Дойката обаче решава, независимо от това дали си луд, или не, да не ти позволи да се измъкнеш и ти трябва да минеш цялото изпитание. С тон на върховна жрица, извършваща религиозен обред, тя казва, като ти подава вързопа: „Вземете я на ръце, сър.“ Ти си така смазан, че не си в състояние да се противиш и покорно поемаш пакета. „Подложете ръка под кръста, сър“ — казва върховната жрица и всички се отдръпват, като те наблюдават с такъв интерес, сякаш се готвиш да покажеш някакъв фокус.

Сега ти не знаеш какво да правиш, както преди малко не си знаел какво да кажеш. Все пак нещо трябва да се направи и единствената мисъл, която ти идва на ум, е да започнеш да подхвърляш нещастното бебе, подвиквайки „опала“ или друга безсмислица от този род. „Ако бях на ваше място, не бих я подхвърляла — казва бавачката. — От най-малкото сътресение ѝ се разстройва стомахчето.“ Ти, разбира се, веднага преставаш да я подхвърляш и се надяваш, че още не си успял да ѝ направиш нищо лошо.

В този миг бебето, което досега те е гледало със смесено чувство на ужас и отвращение, слага край на безсмислената сцена, като се разплаква колкото му глас държи, а жрицата се хвърля напред, измъква го от ръцете ти и започва да го успокоява: „На — на, тихо, тихо. Направи ли ти нещо, миличко?“ — „Странно! — казваш ти любезно. — Какво му стана?“ — „Как какво! Сигурно сте я ударили! — с възмущение отговаря майката. — Малката няма да пищи току-така, без причина.“ Очевидно те подозират, че си убол бебето с карфица.

Най-последно успяват да успокоят ревлата, тя почти притихва, но изведнъж някакъв безделник скача, сочи те с пръст и пита: „А този кой е, миличко?“ Като те познава, умното бебе започва да рече още по-силно.

Пълна стара дама подхвърля: „Много е интересно, че децата веднага проявяват антипатия към някои хора.“ — „О, те всичко разбират“ — подхваща със загадъчен израз на лицето друга. „Да,

просто удивително“ — добавя трета. Всички започват да те гледат накриво, убедени, че си истински негодник, и тържествуват от блестящото си откритие, че малкото дете благодарение на някакъв особен инстинкт е разбрало истинската ти същност, останала досега скрита за възрастните.

Въпреки всичките прегрешения и пакости, които вършат, децата съвсем не са безполезни същества. Те не са безполезни, когато запълват нечие пусто сърце; не са безполезни, когато по техния призив слънчевият лъч на любовта внезапно озарява заоблаченото от грижи лице, не са безполезни, когато с малките си пръстчета изглаждат бръчките и ги превръщат в усмивки.

Ах, тези забавни човечета! Без да го съзнават, те са комедийни актьори на голямата сцена на нашия свят. Те внасят хумор в прекалено тежката драма на живота. Всяко дете е малък, но решителен противник на съществуващия ред на нещата и непременно ще извърши нещо неподходящо — в неподходящо време, на неподходящо място и по неподходящ начин. Младата гувернантка, която Джени е изпратила да види какво правят Томи и Тоти и да им каже да не го правят, добре познава детската природа. Създайте на нормалното дете подходящи условия и ако то не извърши нещо непозволено, веднага викайте лекар.

Децата притежават особен талант да извършват най-смешни постъпки с трогателна важност и невъзмутимост. Когато двама малчугани, хванати за ръка, безгрижно зацъпуркват на изток, докато разтревожената по-голяма сестра настойчиво ги вика да я следват на запад, техният делови вид може да те умори от смях (не и по-голямата им сестра обаче). Те обикалят около войника, втренчили с огромно любопитство очи в ботушите му, и проверяват с пръст дали е истински, или не. Въпреки че ги убеждават в обратното, без да се интересуват от безкрайното смущение на жертвата си, те упорито подвикват „татко“ към срамежливия млад човек, седнал в противоположния край на омнибуса. За тях оживеното кръстовище е най-удобното място да се обсъждат с пронизителен дискант въпроси от най-интимен семеен характер. Когато пресичат улицата, внезапно ги обхваща желание да танцуват, а на прага на големия магазин непременно ще седнат, за да си събуят обувките.

В къщи им хрумва, че с по-удобно да се изкачват по стълбата с помощта на най-големия бастун, който могат да намерят, или на чадъра

— за предпочитане е да бъде отворен. Обхваща ги прилив на любов към Мери Ан тъкмо в минутата, когато вярната прислужница лъска печката с боя, и под напора на чувствата си веднага я прегръщат. Що се отнася до яденето, най-любимото им лакомство са въглищата или мръвката от чинийката на котката. Те проявяват нежността си към котенцето, като го държат с главата надолу, а към кучето — като го дърпат за опашката.

Те никога не те оставят без грижи, у дома благодарение на тях цари вечно безредие, издръжката им струва скъпо и все пак — какво би била къщата без тях? Без техните шумни гласове, без пакостните им ръчички не може да има домашен уют. В стаите би било прекалено тихо без тропота на малките крачка, а родителите биха тръгнали може би в различни посоки, ако детският глас не ги върне обратно.

Така, изглежда, би трябвало да бъде. Но все пак ми се струва, че понякога мъничката ръчичка разделя възрастните, сякаш се вклинява между тях. Неблагодарна задача е да се говори против едно от най-чистите човешки чувства — против майчината любов, която увенчава живота на жената. Това е свята любов, която ние, дебелокожите мъже, едва ли сме в състояние да разберем докрай. Затова не бих искал да се мисли, че изразявам неуважение към нея, когато казвам, че тя не трябва да поглъща всички останали чувства. Детето не бива да обсебва изцяло сърцето на жената, като оня богаташ, който издигнал ограда около извора в пустинята. Та нали редом с него има и друг пътник, който също изпитва жажда.

В стремежа си да бъдете добра майка не забравяйте да бъдете и добра съпруга. Не е нужно да се посвещават всички мисли и всички грижи само на едно същество. Когато бедният Едуин ви предложи да излезете с него някъде, не му отговаряйте с възмущение: „Как! Да оставя малката?“ Не прекарвайте цялата вечер в детската стая и не ограничавайте разговора си само с коклюша и дребната шарка. Скъпа госпожо, когато детето кихне, това още не означава, че непременно го заплашва смърт; когато излизате от къщи, не мислете, че домът ви на всяка цена ще изгори, а гувернантката ще избяга с някой войник; нито пък, че котката ще скочи върху гърдите на безценното ви дете в мига, в който се отдалечите от креватчето му. Вие прекалено се измъчвате заради единственото си пиленце, измъчвате и всички наоколо. Спомнете си и за другите си задължения — опитайте само — и ще

видите как от хубавото ви лице ще изчезнат бръчките и ще стане весело не само в детската стая, но и в салона. Помислете малко и за своето голямо дете. Погрижете се и за него, наричайте и него с ласкави имена, усмихвайте се понякога и на него. Само на първото си дете жената посвещава цялото си време. На пет или шест деца не се обръща толкова внимание, както на едно. Но докато те се родят, пукнатината се е появила. Домът, в който мъжът се е чувствувал като гост, и жената, която е била твърде заета, за да мисли за мъжа си, са успели вече да станат скучни на неблагоприятния съпруг и той си е създал навика да търси почивка и приятели някъде навън.

Но хайде, хайде! Ако продължа още в този дух, сигурно ще си спечеля репутацията на детемразец. Бог ми е свидетел обаче — това не е вярно. Та кой би могъл да бъде детемразец, като гледа невинните лица на тия, които се тълпят пред голямата врата, отваряща се към света?

Светът! Нашият мъничък свят! Колко огромен и тайнствен изглежда той в детските очи! Какъв неизследван материк им се струва градината зад къщата! Какви изумителни открития правят те в избата под стълбата! И с какъв трепет гледат дългата улица, като се мъчат да отгатнат къде свършва всичко това, както се питаме и ние, възрастните деца, когато съзерцаваме звездното небе.

А с какъв поглед гледат те към най-дългата от всички улици — дългия тъмен път на живота! Каква недетска сериозност има в този поглед и колко жалък и изплашен е понякога той. Една вечер сред бордеите на Сохо видях малко дете, седнало на прага на къщата. Никога няма да забравя погледа му, който улових при светлината на газовия фенер, трепкаща върху изпитото му лице. Това беше поглед, пълен с мрачно отчаяние, сякаш от глъбините на тъмния двор пред детето бе изскочил призракът на неговото още по-тъмно бъдеще и бе пронизал сърцето му със смъртен ужас.

Бедни създания, едва стъпили е малките си крачета на каменистия път! Ние, старите пътешественици, отишли вече далече напред по този път, можем само да спрем и да ви махнем с ръка. Вие излизате от тъмната мъгла и ние, отпратили поглед назад, ви виждаме — такива мънички в далечината — как стоите пред стръмния склон и простирате ръце към нас. Бихме почакали, за да ви поведем за ръка, но в ушите ни звучи шепотът на океана и не можем да се бавим. Трябва да

бърза ме натам, надолу, където призрачните кораби вече се готвят да разперят черните си платна.

ЗА ЯДЕНЕТО И ПИЕНЕТО

Винаги, още от детството си, съм обичал да ям и да пия — а в ония ранни години особено ми харесваше да ям. Пък и апетит имах тогава, трябва да ви кажа, и от храносмилането си също не можех да се оплача. Спомням си един джентълмен с потъмнели очи и синкавочервен цвят на лицето, който веднъж беше у нас на вечеря. В продължение на пет минути той гледаше като омагьосан как засищам глада си, после се обърна към баща ми и го попита:

— Вашето момче никога ли не страда от диспепсия?

— Никога не съм го чувал да се оплаква от подобно нещо — отговори баща ми. — Ти, търбухчо, страдал ли си някога от диспепсия? (Наричаха ме търбухчо, макар че това съвсем не беше истинското ми име.)

— Не, татко — казах аз и после добавих: — А какво е това диспепсия, татко?

Моят червенолик приятел ме погледна с учудване и завист. След това с някаква безкрайна жалост към мене изрече бавно:

— Ще дойде ден, когато то научиш.

Бедната ми скъпа майка често казваше, че обича да гледа как ям. Оттогава през целия ми живот не ме напуска приятното чувство, че в това отношение очевидно съм й създал доста радост. Здравият, нормално развиващ се юноша, който се занимава с различни видове спорт и освен това проявява подчертано въздържание в учението, обикновено е в състояние да оправдае и най-смелите очаквания по отношение на възможностите на неговия стомах.

Любопитно е да наблюдаваш момчета, които се хранят, разбира се, когато не ти плащаш храната. Според техните представи да хапнеш хубаво, означава да унищожил около три четвърти килограм печено месо, придружено с пет-шест едри картофа (за предпочитане са сипкавите, понеже са по-питателни) и голямо количество зеленчуци, а после — четири солидни парчета йоркширски пудинг, две-три печени ябълки в тесто със стафиди, няколко сурови ябълки, малко орехи,

половин дузина кифлички и бутилка джинджифилова бира. След всичко това почват игра на прескочикобила.

Колко ли ни презират те нас, възрастните мъже, които имаме нужда да поседим спокойно и да си починем час-два след вечерята, състояща се от лъжичка прозрачен бульон и пилешко крилце.

И все пак не всички предимства са на страната на момчетата. Момчето не познава насладата на ситостта, защото никога не е достатъчно сито. То не може да протегне крака, да сложи ръце зад главата си, да затвори очи и да се потопи в онова неземно блаженство, в което потъва добре хапналият възрастен човек. На момчето му е все едно как е вечеряло, докато за мъжа вечерята прилича на вълшебно питие, благодарение на което светът му изглежда по-светъл и по-добър. Похапналият с наслада човек започва да изпитва най-нежна обич към околните. Той ласкаво милва котката, наричайки я „бедното писенце“ с глас, пропит от най-мили чувства. Изпитва жалост към немския духов оркестър на площада и се тревожи дали на музикантите не им е студено. В тия минути той дори престава да мрази роднините на жена си.

Хубавата вечеря пробужда всичко най-добро, което се крие у човека. Благодарение на нейното благотворно въздействие, затворените и мрачните стават общителни и приказливи. Хапливите и надути типове, които се разходждат през целия ден с такъв израз на лицето, сякаш се хранят с оцет и английска сол, след вечерята грейват от усмивки, проявяват склонност да милват малките деца по главата и намекуват — наистина съвсем неопределено — за шестпенсова монета. Сериозните млади хора се съживяват и стават сдържано весели, а мустакатите млади сноби забравят да се държат надутото и стават по-приветливи към околните.

След вечерята аз винаги ставам сантиментален. Единствено след вечеря съм способен да оценя истинската стойност на един любовен роман например. Когато героят, едва сдържащ риданията си, я притиска до сърцето си в последна безумна прегръдка, на мен ми става така тъжно, сякаш, раздавайки картите за вист, на себе си съм си дал само две точки. А когато героинята в края на краищата умира, аз се заливам от сълзи. Ако прочета такава една история сутрин, сигурно само ще се усмихна иронично. Храносмилането, или по-точно лошото храносмилане, оказва необикновено въздействие на сърцето. Когато

има намерение да напиша нещо много трогателно — искам да кажа, когато имам намерение да се опитам да напиша нещо трогателно, — изяждам един час преди това пълна чиния препечени кифли с масло. Седнал после пред писмената си маса, аз изпитвам силна меланхолия. Представям си любовници с разбити сърца, които се разделят завинаги пред градинската врата край безлюден път, а около тях все повече се съгъства печалният мрак и само далечното подрънкване на хлопка, окачена на врата на някоя овца, нарушава наситената с тъга тишина. Виждам немощни старци, които съзерцават увехнали цветя, докато погледът им се замъгли от сълзи. Мяркат ми се нежни млади момичета, които се взират през отворените прозорци в очакване, но „той все не идва“, а безрадостните години се изнизват една след друга и слънчеворусите коси сивеят и редят все повече и повече. Децата, които те някога са бавили, са станали възрастни мъже и жени със свои собствени грижи. Връстниците, с които са лудували на младини, лежат безмълвни под полюшваната от вятъра трева. А те все чакат и се взират, докато не се промъкнат и не ги обкръжат плътно зловещите сенки на неведомата вечна нощ и светът е неговите дребни тревоги и пълнения не се изгуби от измъчените им очи.

Виждам посинели трупове, подхвърляни от разпенени вълни, смъртни ложета, потопени в горчиви сълзи, гробове в безлюдни пустини. Чувам сърцераздирателни вопли на жени, жални стонове на малки деца, мъчителни изхлипвания на силни мъже. И всичко това се дължи само на препечените кифли. Овнешката пържола и чаша шампанско не са в състояние да ми внушат нито една меланхолична мисъл.

Пълният стомах е мощна опора за поезията. Нито едно преживяване не може да възникне на гладно сърце. Ние нямаме нито време, нито желание да се занимаваме с нечия въображаема скръб, преди да сме се отървали от собствените си действителни страдания. Не можем да въздишаеме над мъртви птиченца, когато съдебният пристав описва имуществото ни, и никак не ни вълнува дали е топла, студена или просто хладна усмивката на любимата, когато си блъскаме главата откъде да намерим един шилинг.

Глупавите хора — когато с такова пренебрежение казвам „глупавите хора“, имам пред вид ония, които не споделят разбиранията ми, защото ако има нещо, което да презирам най-много, това е човек,

чието мнение не съвпада точно с моето по всички въпроси. Та — повтарям — глупавите хора, които никога не са изпитвали нито нравствени, нито физически страдания, твърдят, че нравствените страдания били далеч по-мъчителни от физическите. Каква трогателна и романтична теория! Колко е успокоителна тя за влюбения младок, който гледа снизходително на нещастния гладен скитник с мъртвешки бледо лице и си мисли: „Ах, колко си щастлив ти в сравнение с мен!“ И колко е утешителна за затлъстелите възрастни джентълмени, които дърдорят глупости за предимствата на бедността пред богатството. Всичко това е безсмислица и чисто лицемерие. Главоболието бързо те кара да забравиш сърдечната болка. Счупеният пръст прогонва всички спомени, свързани с празния стол до тебе. А когато човек е истински гладен, той не изпитва нищо друго освен чувство на глад.

Ние, загладените, охранени хора, дори не можем да си представим какво значи да изпитваш глад. Познаваме липсата на апетит, нежеланието да се докоснеш до поднесените пред теб изискани ястия, но не знаем какво значи да бъдеш гладен до прималяване и да умираш, защото нямаш парчето хляб, което други хвърлят; какво значи да поглъщаш с очи долнокачествената храна през замърсените витрини и да мечтаеш за порция пудинг от грах, която струва едно пени, но ти го нямаш това едно пени, за да си я поръчаш; какво значи да си мислиш, че сухата коричка е разкошно ястие, а кокалът от супа — истинско пиршество.

За нас гладът е лукс, нещо като пикантен сос, който предизвиква апетит. Впрочем, струва си да излиташ глада и жаждата, за да разбереш каква наслада могат да ти доставят яденето и пиенето. Ако искаш вечерята да бъде за теб истинско удоволствие, излез след закуска на разходка извън града, повърви около трийсет мили и не се докосвай до никаква храна, преди да се върнеш. Как ще заблестят тогава очите ти при вида на масата, покрита с бяла покривка и отрупана с димящи ястия! С каква доволна въздишка ще оставиш изпитата бирена чаша и ще грабнеш вилицата и ножа! И какво блаженство ще изпиташ след това, като отдръпнеш стола си, запалиш пура и погледнеш доброжелателно всички присъстващи.

Намислиш ли обаче да изпълниш този план, предварително си осигури хубава вечеря; в противен случай те очаква жестоко разочарование. Помня, веднъж с моя приятел, милия стар Джо... Ах,

как се губим един след друг сред мъглата на живота! Трябва да са минали осем години, откакто за последен път срещнах Джоузеф Тъбойс. Колко приятно би било да видя пак веселото му лице, да стисна силната му ръка, да чуя жизнерадостния му смях! Освен това той ми дължи четиринайсет шилинга ... И тъй, с него прекарвахме заедно отпуската си и една сутрин, като закусихме рано, решихме да направим грандиозна разходка. Още предния ден си бяхме поръчали за вечеря патица. „Купете по-голяма — казахме на хазайката, — ще се върнем страшно изгладнели.“ Като излизахме, тя дойде при нас и с доволен вид ни съобщи: „Ето джентълмени, намерих ви такава патица, каквато искахте. Ако се справите с нея, ще бъдете истински герои.“ И ни показа една доста солидна птица. Радостно усмихнати, ние я уверихме, че ще се опитаме да се справим. Казахме ѝ това със стеснителната гордост на мъже, уверени в своите сили, и потеглихме.

Разбира се, сбъркахме пътя. Аз винаги обърквам пътищата в селски местности и това ме вбесява, защото е съвършено безсмислено да очакваш разяснение за посоката от тези, които срещаш. Да се надяваш, че срещнатото селско момче знае пътя за съседното село, е все едно да искаш от прислугата в мебелираните стаи да ти обясни как да си оправиш леглото. Най-малко три пъти трябва да зададеш гръмогласно въпроса си, за да стигне гласът ти до съзнанието му. След третия път той бавно повдига глава и тъпо се втренчва в теб. Отчаяно му задаваш въпроса за четвърти път и той го повтаря след теб дума по дума. После мисли толкова дълго, че можеш няколко пъти да преброиш до сто, след което със скорост от три думи в минута изказва предположението, че „на теб сигурно ти трябва...“. Тук обаче той забелязва още един местен глупак, който върви по пътя, и започва на висок глас да му обяснява затруднението ти и да му иска съвет. В продължение на три четвърти час или повече те спорят помежду си и накрая стигат до извода, че „най-добре ще е да тръгнеш по пътя направо, после да завиеш надясно, да пресечеш при третия прелез, да тръгнеш наляво покрай краварника на стария Джими Милчър, сетне да пресечеш седемакровото поле и да излезеш през вратата точно до купите сено на скуайера Гръбин, след което да хванеш по конската пътека, докато не стигнеш срещу хълма, на който някога се е намирала вятърната мелница — но сега вече я няма, — а след това да завиеш надясно по такъв начин, че имотът на Стигинс да ти остане зад

гърба...“. Тук вече го прекъсваш с едно „благодаря“ и се отдалечаваш с мъчително главоболие и без никаква представа накъде трябва да вървиш. Единственото нещо, което е останало в главата ти от всичко това е, че някъде има прелез, през който трябва да се мине. На следващия завой обаче виждам пред себе си четири прелеза, от които продължават четири пътя, водещи в различни посоки.

На два или три пъти и нас ни връхлетяха подобни изпитания. Пресичахме поля, преминавахме през ручей, прескачахме плетове и стени. Започнахме да спорим по чия вина сме се заблудили. Станахме свадливи, краката ни се подбиха и се изтощихме, но през цялото време ни крепеше мисълта за патицата. Като приказно видение тя се носеше пред уморените ни очи и ни мамеше напред. Мисълта за нея беше като звук от тръба за оня, който губи съзнание. Ние си припомняхме един на друг за патицата и се ободрявахме от мечтите за нея. „Да вървим побързо — приканвахме се взаимно ние, — иначе патицата ще се изсуши.“

Бяхме подложени на силна съблазън, когато минавахме край една селска кръчма и ни обхвана неудържимото желание да се отбием вътре и да закусим с хляб и сирене, но успяхме героично да се овладеем; нали колкото поогладнеехме, толкова по-голямо удоволствие щяхме да получим от нашата патица.

Когато най-сетне стигнахме до града, стори ни се, че вече долавяме мириса на патицата и изминахме последната четвърт миля за три минути. Като се добрахме до къщата, ние се втурнахме нагоре, измихме се, преоблякохме се, изтичахме долу в трапезарията, бързо придърпахме столове до масата и седнахме, потривайки ръце, докато хазайката вдигаше капака от съда. Едва я дочаках да направи това, грабнах вилица и нож и се заех да разрязвам патицата.

За да се разреже тази патица, очевидно бяха нужни големи усилия. Сражавах се с нея цели пет минути, без да ѝ нанеса никаква повреда, а Джо, който в това време лакомо поглъщаше картофите, злъчно ме попита дали не е по-добре да оставя тази работа на някой, който знае как да я свърши. Не обърнах внимание на глупавата му забележка и отново се нахвърлих върху патицата. Този път натискът ми беше толкова енергичен, че тя избяга от съда и се скри зад решетката на камината.

Измъкнахме я бързо оттам и аз вече се готвех за трета атака, но Джо започна да се държи направо неприятно. Ако бил знаел, каза той, че вместо да вечеряме, ще играем хокей, щял да се подкрепи преди това с хляб и сирене в кръчмата.

Бях твърде изтощен, за да споря с него, затова оставих с достойнство ножа и вилицата на масата и седнах настрана, а Джо се зае с проклетата птица. Известно време той работи мълчаливо, после промърмори: „Дявол да я вземе тая патица“ и си свали сакото.

В последна сметка успяхме да разсечем патицата с едно длето, но беше невъзможно да я ядем и се заловихме с гарнитурата и ябълковата пита. Опитахме и от патешкото, разбира се, но със същия успех бихме могли да сдъвчем и парче каучук.

Заколването на тази патица е било злодейска постъпка. Но какво да се прави — в нашата страна липсва необходимото уважение към старостта ...

Всъщност аз започнах този разказ с намерение да пиша за яденето и пиенето, но дотук се ограничавах само с първата част на въпроса. Причината е в това, че пиенето е едно от тези занимания, за които не е препоръчително да показваш много голяма осведоменост. Минаха времената, когато се считаше за мъжествено всяка почер да си лягаш пиян. Днес трезвата глава и твърдата ръка не се разглеждат вече като белези на женственост. Напротив, в нашия западащ век алкохолният дъх, подпухналото лице, несигурната походка и дрезгавият глас се смятат за отличителни черти на нехранимайкото, а не на джентълмена.

И все пак дори в наши дни човешката жажда е наистина нещо свръхестествено. Ние пием непрекъснато по един или друг повод. Човек изобщо не се чувства спокоен, ако пред него не стои чаша. Ние пием преди ядене, по време на ядене и след ядене. Пием, когато се срещнем с приятел и когато се разделяме с приятел. Пием, когато говорим, когато четем, когато мислим. Пием за здравето на другите и рушим собственото си здраве. Пием за кралицата, за армията, за дамите и за всичко, за което може да се пие. И ако случайно изчерпим всички тези поводи, сигурно бихме пили дори за здравето на тъщите си.

Тук му е мястото да кажа, че ние никога и нищо не ядем за нечие здраве — само пием. А защо някой път да не изядем например една

пита с плодове за успеха на някого?

Признавам, че за мен е съвсем непонятна постоянната нужда да се пийне, която изпитват повечето хора. Бих могъл все пак да разбера ония, които пият, за да прогонят грижите си или за да забравят мрачните си мисли. Мога да разбера също и влечението на примитивните хора към виното. О, да, разбира се, нас пиянството ни шокира! Ние, които живеем в уютни домове и се ползуваме от всички удобства и радости на живота, се възмуцаваме от обитателите на влажни мазета и студени тавани, които бягат от жалките си дупки и се стремят към светлината и топлината на кръчмата, където могат, макар и за кратко, да отплуват по течението на джина — това подобие на Лета — по-далеч от своя неугледен свят.

Но преди да ахнете от ужас по повод техния безобразен живот, помислете какъв е в действителност „животът“ на тези нещастници. Представете си мизерното, скотското съществуване, което водят година след година в тесните вонещи дупки, където те, наблъскани като сардели, вегетират, боледуват и спят; където пицят и се бият мърляви деца, където раздърпани и кресливи жени се карат, ругаят и натякват; където улиците ехтят от псувни, а в къщите царят хаос, зловоние и скандали.

Помислете, че за тези лишени от духовен живот хора, прекрасният цвят на живота изглежда само изсъхнал и безплоден стрък. Конят в конюшната вдъхва аромата на прясното сено и с удоволствие дъвче зрелия овес. Дворното куче, което дреме на слънце пред колибката си, сънува прекрасен сън — хубав лов, по време на който то тича през росното поле — и се събужда с радостен лай, за да близне ръката, която го милва. А в тъмния живот на тези хора не прониква нито един слънчев лъч. От минутата, в която се измъкнат сутрин от неудобните си легла, до момента, когато отново се отпуснат в тях, те не изживяват нито миг истински живот. Почивката, развлечението, общуването с други хора са им неизвестни. Радостта, тъгата, смехът, сълзите, любовта, приятелството са празни думи за тях. От деня, когато детският им поглед за първи път обхване мрачния свят, който ги заобикаля, до деня, когато с проклетие затворят очи завинаги и заровят останките им някъде в земята, те никога не усещат човешка топлина и ласка. Не ги вълнува никаква мисъл или чувство, не ги крепи никаква надежда. И защо в името на милосърдния бог да не давят с

вино тъжната си участ, за да усещат поне за един кратък миг, че живеят?

Да, може да разсъждаваме колкото си искаме за чувствата, но изворът на истинското щастие си остава стомахът. Кухнята е главният храм, в който ние се молим. Разпаленото огнище е олтарът, в който гори неугасимият огън на весталките, а готвачът е нашият върховен жрец. Той е всемогъщ и добър вълшебник. Той лекува всички мъки и грижи. Той премахва всяка вражда и омраза и краси любовта. Велик е нашият бог и готвачът е неговият пророк. Така че — да ядем, да пием и да се веселим.

ДНЕВНИК НА ЕДНО ПЪТЕШЕСТВИЕ

ПОНЕДЕЛНИК, 19-И

Приятелят ми Б. — Покана за театър. — Крайно неприятен порядък. — Копнежите на начеващия пътешественик. — Как да възвеличиш родината си. — Петък, щастлив ден. — Пътешествието е решено.

Приятелят ми Б. се отби при мен тази сутрин и ме попита дали бих отишъл с него на театър следващия понеделник.

— Разбира се, приятелю — отвърнах аз. — Пропуск имаш ли?

— Не — рече той. — За там пропуска не дават. Ще трябва да си платим.

— Да си платим? Да си платим, за да отидем на театър? — извиках изумен. — Глупости! Ти се шегуваш!

— Скъпи ми приятелю — рече той, — няма мислиш, че щях да предложа да си плащаме, ако имаше някакъв друг начин да влезем на представлението? Хората, които ръководят този театър, нямат и понятие какво е това безплатен пропуск, невежите му с невежи! Излишно, е да настояваш пред тях, че си от печата, защото те не се нуждаят от никакъв печат и пет пари не дават за него. Безполезно е да пишеш на директора, защото директор няма. Напразно ще губиш време да им предлагаш да поместиш програмите им, защото нямат и програми, и изобщо нищо от този вид. Ако желаеш да видиш представлението, трябва да си платиш. Не платиш ли, ще останеш отвън — това е тяхното жестоко правило.

— Господи, какъв отворотен порядък! — отново възкликнах аз — И къде се намира този необикновен театър? Струва ми се, че никога не съм ходил в него.

— И на мен ми се струва, че не си ходил — отвърна ми Б. — Намира се в Обер-Амергау — първата пресечка вляво, като тръгнеш от гарата на Обер, на петдесет мили от Мюнхен.

— Хм! Доста затънтено място за театър. Не съм и допуснал, че таква забутано театърче може да си придава толкова важност.

— Салонът побира седем хиляди зрители — възрази приятелят ми Б. — и сборът винаги е пълен. Първото представление е в следващия понеделник. Ще дойдеш ли?

Размислих за момент, погледнах в бележника си, видях, че леля Ема ще прекара у нас от събота до сряда, и като пресметнах, че ако отида, ще се размина с нея и след това години наред няма да я видя, склоних.

Да си призная истината, привличаше ме повече пътуването, отколкото самото представление. Да бъда велик пътешественик — това беше една от съкровените мечти на живота ми. Копнея да мога да пиша в този дух:

„Пушил съм благоуханната си пура из слънчевите улици на стария Мадрид и лютивата и не особено благовонна лула на мира във ветровитите уигвами на Дивия Запад; пил съм вечерното си кафе в тихата шатра, докато завързаната отвън камила пасеше степната трева; отпивал съм на големи глътки огненото бренди на Севера, докато лосът преживяше край мен в колибата, а бледният светлик на среднощното слънце разстилаше сенките на боровете по снега; усещал съм пронизващия взор на блестящите очи, които, подобни на привидения, ме гледаха от забулените с фереджета лица из тесните улички на Бизантион и съм отвръщал с усмивка (макар че не биваше да го правя) на дръзките и игриви усмивки на чернооките девойки от Джеда; бродил съм по същите места, по които «добрият» — но не чак дотам добър — Харун ал Рашид се е промъквал среднощ предрешен заедно с верния си Месрур; стоял съм на същия мост, на който Данте е очаквал минаването на своята скъпа Беатриче; плавал съм по водите, по които някога се е носела украсената баржа на Клеопатра; стоял съм на същото място, на което Цезар е паднал убит; слушал съм тихото шумолене на богати и великолепни одеяния в приемните на Мейфеър и потракването на огърлиците от зъби около черните като абанос шии на Красиците от Тонгатабу; задъхвал съм се под знойните лъчи на индийското слънце и съм мръзнал от ледените ветрове на Гренландия; скитал съм сред плодовитите орди на стария Китай и съм спал, завит в одеялото си, в дълбините на безкрайните борови гори на Запада, на хиляди мили отвъд населените с човеци брегове.“

Б., на когото разкрих склонността си към подобен литературен стил, каза, че можел да постигне съвсем същия ефект, ако вземел да

описва и не чак дотам далечни места.

— Мога да ти разказвам подобни неща, без изобщо да съм излизал вън от Англия. Ето слушай:

„Пушил съм четирипенсовата си пура в баровете на Флийт стрийт и двупенсовата си пура от филипински тютюн в позлатените зали на «Крайтириън»; наливал съм се с пенливата бъртънска бира под прочутия излингтънски ангел, който прислонява под сянката на крилата си малките жадни ангелчета, и десетпенсовото си пиво във вмирисаните на чесън кръчми на Сохо. Възседнал препускащото магаре, което подмушвах — или нека бъда по-точен, — което собственикът на магарето или неговият помощник подмушваха отзад — аз съм се носил в устремен кариер през песъчливата пустош на Хемпстед, а кануто ми плашеше дивите патици и те с крясък излитаха от усамотените си убежища сред субтропичната област на Бетърси. Търкалял съм се по високия стръмен склон на Уън Три Хил сред веселите смехове и ръкопляскания на девойките от източното крайбрежие; скитал съм по криволичещите пътеки на старинната градина (в която някога са си играли русокосите деца на злощастните Стюърти), прегърнал през кръста една от най-прелестните дъщери на Ева, докато майка ѝ беснееше от яд отвъд живия плет и все не успяваше да ни догони. Докато сърцето ми прималее и главата ми се завърти, съм яздил малкото, но много жилаво конче, с което срещу едно пени можеш да се поразходиш из равнините на Пекъм Рай; високо, високо над главите на опиянените тълпи в Барнит (макар да се съмнявам, че някой измежду тях е бил и наполовина толкова опиянен, колкото мен) съм летял в ярко боядисана люлка, управлявана от един човек с въже; пристъпвал съм тържествено, с отмерена стъпка по лъскавия под на Кенсингтънското кметство (входният билет струва една гвинея, а бюфетът е безплатен, стига да успееш през тълпата да се добереш до него); играл съм старинни танци по зелената морава в гората, която опасва тъй често възпявания град на Източна Англия — Епинг; скитал съм се сред плодовитите орди на Дръри Лейн по коледните празници; седял съм тържествено на първия ред на галерията по време на изпълнението на първокласно произведение, съжалявайки, че вместо това не съм похарчил шилинга си в ориенталските зали на Алхамбра.“

— Ето, виждаш ли — каза Б., — моят разказ не е по-лош от твоя; и можеш да го напишеш, без да се отдалечиш на повече от два часа от Лондон.

— Излишно е да обсъждаме този въпрос — отвърнах. — Както виждам, ти не си в състояние да вникнеш в чувствата ми. В гърдите ти не тупти неспокойното сърце на пътешественика и ти не можеш да разбереш копнежите му. Но както и да е! Важното е, че ще дойда с теб на това пътуване. Още днес следобед ще си купя немски разговорник, кариран костюм, бял слънчобран и разните там други необходими на пътуващия из Германия английски турист предмети. Кога тръгваме?

— Пътуването ще трае почти цели два дни, затова предлагам да тръгнем в петък.

— Е да, но петък е лош ден да тръгваш на път! — възразих аз.

— Господи боже — възкликна ядосано Б. — Каква друга глупост ще измислиш? Като че ли провидението ще измени съдбините на Европа в зависимост от това дали ние с теб ще тръгнем на нашата екскурзия в четвъртък или в петък!

И допълни колко много бил изненадан, че човек като мен, който понякога можел да бъде толкова разумен, допускал изобщо да му минат през ума такива бабини деветини. Разпрази ми, че преди години, когато още бил наивно момче, самият той имал навика да се поддава на това глупово суеверие и никога при никакви обстоятелства не тръгвал на път в петък.

Но една година бил принуден да го стори.

Случаят бил такъв — или трябвало да тръгне в петък, или изобщо да не тръгва, и той решил да рискува.

Потеглил напълно уверен, че го очакват серия от злополуки и нещастия. Единственото удоволствие, което очаквал от пътуването, била надеждата да се върне в къщи жив и здрав.

Оказало се обаче, че никога преди това не бил прекарвал по-приятно почивката си. Всичко минало безупречно.

Оттогава решил винаги да тръгва на път в петък; винаги тръгвал и винаги прекарвал чудесно.

Накрая добави, че никога, при никакви обстоятелства, нямало да тръгне на път в друг ден освен в петък и че цялото това суеверие за петъчния ден било една велика глупост.

Решихме да тръгнем в петък и да се срещнем на гара „Виктория“
в осем без петнайсет вечерта.

ЧЕТВЪРТЪК, 22-РИ

Въпросът за багажа. — Съветът на първия приятел. — Съветът на втория приятел. — Съветът на третия приятел. — Мнението на мисиз Бригз. — Мнението на нашия викарий. — Мнението на жена му. — Мнението на лекаря. — Мнението на литератора. — Препоръката на Джордж. — Помощта на балдъзата ми. — Съветът на младия Смит. — Моето собствено мнение. — Мнението на Б.

Днес бях много обезпокоен от въпроса какъв багаж да взема с мен. Сутринта срещнах един приятел и той ми каза:

— О, щом ще ходиш в Обер-Амергау, имай грижата да си вземеш повечко топли дрехи. Там ще се нуждаеш от всичките си зимни неща.

И ми разказа как един негов приятел отишъл там преди няколко години, без да вземе със себе си достатъчно топли дрехи, простудил се и като се върнал в къщи, умрял.

— Послушай съвета ми — рече той — и си вземи повечко топли дрехи.

По-късно срещнах друг приятел и той ми каза:

— Чух, че заминаваш за чужбина. В коя част на Европа именно отиваш?

Отвърнах му, че според мен трябва да е някъде в средата.

— В такъв случай — рече той — послушай ме и си вземи един памучен костюм и слънчобран. Не се тревожи от това, как ще изглеждаш. Важното е да се чувствуваш добре. Нямаш представа каква жега е на континента по това време на годината. Англичаните упорито продължават да пътуват със същите спарващи дрехи, които се носят и тук у дома. Затова толкова много от тях получават слънчев удар и съсипват живота си.

Отидох в клуба и срещнах трети мой приятел — кореспондент на вестник, — който е пътувал много и познава Европа на пръсти.

Разправих му какво са ме посъветвали другите двама мои приятели и го помолих да ми каже на кого от тях да вярвам. А той ми отвърна:

— Всъщност и двамата са прави. В тези планински области времето се променя много бързо. Сутринта може да е толкова горещо, че да се свариш, а вечерта с радост да си наденеш фланелена риза и кожено палто.

— Та точно такава е времето и в Англия! — възкликнах аз. — Ако наистина и там е такава, не виждам с какво право тези чужденци идват тук и не престават да мърморят срещу нашия климат?

— Да, те наистина нямат никакво право — отвърна той, — но не можеш да ги спреш, все ще си мърморят. Във всеки случай, ако искаш, от мен съвет — бъди готов за всичко. Вземи си един лек костюм и разни други тънки дрехи, в случай че е топло, и някои топли неща, в случай че е студено.

Като се върнах в къщи, заварих мисиз Бригз — отбила се да види как е бебето. И тя ми каза:

— О, ако отивате в Германия, непременно си вземете калъп сапун.

И ми разказа как мистър Бригз бил повикан спешно в Германия по работа и забравил да вземе сапун със себе си и как, като пристигнал там, не знаел достатъчно немски, за да си поиска, а и не видял никакъв сапун, та и да знаел немски, пак нямало да може да си поиска. Стоял там три недели, без да се мие, и се върнал в къщи толкова мръсен, че те не го познали, ами го взели за човека, който трябвало да дойде да поправи кухненския бойлер.

Мисиз Бригз ме посъветва също да си взема няколко кърпи за бърсане, защото там давали такива малки пешкирчета, че човек не можел изобщо да се избърше.

Като се наобядвах, излязох отново от дома и срещнах нашия викарий. Той пък ми каза:

— Вземете си одеяло.

В Германия хотелиерите не само че никога не давали достатъчно завивки — каза той, — за да ти е топло през нощта, но и никога не проветрявали както трябва бельото. Един негов приятел веднъж отишъл на обиколка из Германия и спал във влажно легло, от това хванал ревматизъм и като се върнал в родината си, умрял.

Точно в този момент към нас се присъедини и жена му. (Когато го срещнах, той я чакаше пред един манифактурен магазин). Викарият ѝ обясни, че се готвя да заминавам за Германия, а тя каза:

— О, на всяка цена си вземете възглавница. Там не дават никакви възглавници или поне такива, на каквито ние сме свикнали. Истинско нещастие, цяла нощ няма да можете да мигнете, ако не си вземете възглавница отгук. Можете да ѝ направите една малка торбичка и нищо няма да личи.

Няколко крачки по-нататък срещнах нашия лекар.

— Не забравяйте да си вземете бутилка коняк. Не заема много място, и ако не сте свикнали на немската кухня, ще ви бъде много полезен през нощта — каза той.

После добави, че конякът, който сервирали в чуждестранните хотели, бил чиста отрова и било истинско безразсъдство човек да тръгне да пътува в чужбина без бутилка коняк в чантата. Каза още, че едно толкова просто нещо често можело да спаси живота на човека.

На връщане към къщи срещнах един мой приятел литератор.

— Ще ти се наложи да прекараш доста време във влака, стари приятелю. Свикнал ли си да пътуваш с железница? — попита той.

— Пътувал съм от Лондон до иай-далечния край на Съри с Югоизточния експрес — отвърнах аз.

— О, това е нищо в сравнение с пътешествието, което ти предстои. Слушай, ще ти дам много добър съвет как да прекараш времето си. Ще вземеш със себе си една шахматна дъска и комплект фигури. Уверен съм, че после ще ми благодариш за идеята.

Вечерта към къщи намина Джордж и на свой ред ме посъветва:

— Ще ти напомня само едно нещо, което в никакъв случай не бива да забравяш да си вземеш — кутия с пури и малко тютюн.

Джордж ми обясни, че немските пури — дори и най-първокачествените — били от този вид пури, познати у нас като — „Евтина пура, едно пени — пролетна реколта“; а той смятал, че за краткия престой, който съм възнамерявал да направя, нямало да имам време да свикна с аромата им.

По някое време по-късно вечерта дойде балдъзата ми (грижливо и внимателно момиче) и донесе едно сандъче, голямо колкото сандъче за чай.

— Ето, мушни това в пътната си чанта; ще останеш доволен от него. Вътре има всичко необходимо, за да си приготвиш чаша чай — каза тя.

И каза още, че в Германия нищо не разбирали от чай, но със сандъчето, което ми била приготвила, съм щял да бъда напълно независим в това отношение.

Тя отвори сандъчето и подробно ми обясни съдържанието му. То представляваше едно великолепно пълно обзавеждане: малка кутийка с чай, малко шише с мляко, кутия със захар, шише с метилов спирт, кутия с масло, кутия бисквити, спиртник, голям металически чайник за вода, малко порцеланово чайниче, две чаши, две чинийки, две големи чаши, два ножа и две лъжици. Ако вътре имаше освен това и едно легло, нямаше изобщо да става нужда да си създавам ядове с хотели.

Младият Смит, секретарят на фотографския ни клуб, мина към девет часа и ме помоли да му донеса негатив на статуята на умирация гладиатор от Мюнхенската скулптурна галерия. Отговорих му, че с удоволствие бих му услужил, само че нямам намерение да вземам фотографическия апарат със себе си.

— Няма да вземете фотографическия си апарат! — възкликна той. — Та вие отивате в Германия — в Рейнланд! Ще минете през най-живописните местности и ще отседнете в най-старите и прочути градове на Европа, а ще оставите фотографическия си апарат тука! И вие се мислите за човек на изкуството?

Накрая ми каза, че едва ли ще съжалявам за нещо друго повече в живота си, отколкото за това, че съм тръгнал без фотографическия си апарат.

Винаги съм смятал за разумно да се вслушвам в съветите на хора, които знаят повече от мен по дадени въпроси. Та нали тъкмо опитът на онези, които са минали първи, прави пътя гладък и утъпкан за тези, които ще минат по него след тях. Така че след вечеря събрах всички неща, които ме бяха посъветвали да взема със себе си, и ги наредих на леглото, като прибавих и няколко предмета по свое усмотрение.

Сложих едно топче хартия за писане, шише с мастило, речник и няколко справочника, в случай, че ме осени вдъхновение за работа, докато съм на път. Обичам винаги да съм готов, защото човек не знае кога ще му дойде настроението. По-рано, когато тръгвах на път, никога

не се сещах да взема със себе си хартия, мастило и писалка и тъкмо тогава ме обземаше безумно желание да пиша. Това естествено ме вбесяваше, защото, вместо да седна и да отхвърля работа, се виждах принуден по цял ден да се разтакавам с ръце в джобовете само заради това, че не си носех нищо за писане.

Сега вече, където и да отида, не забравям да взема хартия, мастило и писалка, та като ме обземе желанието за работа, да не го подтискам.

Обстоятелството, че това страстно желание за работа не ме оставяше на мира, когато се случеше да нямам хартия, писалка и мастило, и никога, нито веднъж, не ме спохожда сега, когато вземам всички мерки, появи ли се, да го задоволя, не престава да ме озадачава.

Във всеки случай, появи ли се, ще бъда готов.

Към всичко, което бях сложил на леглото, прибавих и няколко томчета от съчиненията на Гьоте. Струваше ми се, че ще ми е особено приятно да чета стиховете му в собствената му страна. Реших да си взема и гъба за баня и една малка портативна вана — нищо не те ободрява сутрин така, както една студена вана.

Тъкмо бях натрупал всичко на един голям куп, и дойде Б. Той впери очи в леглото и ме попита какво правя. Отговорих му, че си опаковам багажа.

— Господи боже! — възкликна той. — Аз пък помислих, че се местиш в друга квартира. Впрочем ти какво си въобразяваш? Че ще живеем на лагер ли?

— Не — отвърнах аз, — нищо такова не си мисля. Това са само нещата, които ме посъветваха да взема със себе си. Какъв смисъл има хората да ти дават съвети, ако не ги възприемеш?

Но Б. рече:

— О, възприемай колкото си щеш съвети; тъкмо ще имаш после какво да раздаваш. Но, за бога, не повличай със себе си всичките тези боклуци. Хората ще ни помислят за цигани.

— Хайде, хайде, не говори глупости. Половината от нещата на леглото са нужни за спасяване на живота. Хората, които заминават за Германия без тях, като се върнат, умират.

И аз му разказах какво ме бяха посъветвали докторът, викарият и другите хора и му обясних, че животът ми зависи от това, дали ще си взема коняк, одеяла, слънчобрани и достатъчно топли дрехи.

Но Б. е човек, напълно безразличен към опасностите и рисковете — на които са изложени другите хора, разбира се, и каза:

— Що за безсмислици! Ти не си от тези, които простиват и умират млади. Ще оставиш целия този универсален магазин у дома си, а ще опаковаш само четката си за зъби, гребена, чифт чорапи и една риза. От друго нямаш нужда.

Аз, разбира се, добавих още нещичко, но не много. Във всеки случай успях да събера всичко в една малка пътна чанта. Много ми се щеше да взема сандъчето за чай — колко приятно би било да си играем на сладкарница във влака, — но Б. не искаше и да чуе.

Надявам се, че времето няма да се промени.

ПЕТЪК, 23-ТИ

Ранно ставане. — Трюмът трябва да се напълни с баласт преди отплаване. — Досадната намеса на провидението в неща, от които не разбира. — Б. изказва погрешно мнение за мен. — Скучна история. — Запасяваме се с баласт. — Умерен моряк. — Игривият кораб.

Тази сутрин станах много рано. Сам не зная защо. Ще тръгнем чак в осем вечерта. Но не съжалявам. Това е една промяна. Накарах всички в къщи също да станат рано и закусихме в седем.

На обед се нахраних добре. Един мой приятел моряк веднъж ми каза:

— Ако ти предстои да пропътуваш кратко разстояние по море и се чувствуващ неспокоен, зареди се здравата с товар. Товарът в трюма прави кораба устойчив. Празните съдове се люшкат, клатят се и се накланят ту насам, ту натам из целия път, а кърмата им все нагоре стърчи. Послушай ме и се запаси с баласт.

Този съвет ми се стори много разумен.

Следобед пристигна леля Ема. Много се зарадва, че ме е сварила. Нещо ѝ подсказало да промени първоначалното си намерение и да дойде в петък вместо в събота. Сигурно било провидението.

Бих искал провидението да си гледа своята работа и да не се меси в моята, след като не я разбира.

Леля Ема каза, че ще остане, докато се върна, тъй като искала отново да ме види, преди да си отиде. Аз ѝ обясних, че може би няма да се върна по-рано от един месец, а тя каза, че това нямало значение, че имала предостатъчно време и ще ме дочака.

Домашните ме умоляват да се върна колкото мога по-бързо.

На вечеря отново похапнах добре — „заредих се здравата с баласт“, както би се изразил моят приятел морякът; сбогувах се с всички, целунах леля Ема и обещах да се пазя — обещание, което, ако е рекъл господ, най-добросъвестно смятам да спазя, — повиках файтон и потеглих.

Стигнах на гара „Виктория“ преди Б. Запазих две ъглови места в едно купе за пушачи, след това взех да се разхождам напред-назад по перона и да го чакам да дойде.

Както се обръщах, за да тръгна в обратна посока, налетях в буквалния смисъл на думата) върху Б. Той ме нарече недодялано магаре, но като ме позна, извини се за грешката си. Оказа се, че той също отдавна бил на гарата и ме чакал. Казах му, че съм запазил две ъглови места в едно купе, а Б. ми каза, че и той е направил същото. По някакво странно съвпадение и двамата бяхме избрали едно и също купе. Аз бях заел двете ъглови места откъм перона, а той беше запазил другите две. Четирима пътници седяха сгущени в средата. Ние задържахме двете места до вратата, а другите две отстъпихме. Приятно е да проявяваш щедрост.

В нашето купе имаше един страшно приказлив пътник. Не съм срещал човек с такъв запас от безинтересни истории. Пътуваше с един свой приятел — във всеки случай, когато тръгнаха, двамата все още бяха приятели — и не му даде мира с приказките си от потеглянето на влака от гара „Виктория“ до пристигането му в Доувър. Първо му разказа една предълга история за някакво куче. В тази история нямаше нищо интересно и духовито, а чисто и просто се разказваше как това куче преживявало дните си. Като се събудело сутрин, започвало да лае пред вратата и когато слезели долу да му отворят, то се втурвало вътре. После по цял ден се въргало из градината и когато жена му (не жената на кучето, а жената на човека, който разправяше историята) излезела в градината, намирала го заспало на тревата; тогава го внасяла вътре в къщи и то си играело с децата; през нощта спяло в бараката за въглища, а сутринта всичко започвало отначало. И тъй нататък, и тъй нататък цели четиридесет минути.

На някой много близък другар или роднина на кучето този разказ без съмнение би се сторил много увлекателен, но кажете ми, моля, какъв интерес би могъл да прояви към него един чужд човек, който дори не е виждал това куче?

Приятелят отначало се мъчеше да слуша съсредоточено и от време на време измърморваше: „Великолепно!“, „Много странно наистина!“, „Колко любопитно“ и подпомагаше разказа с възклицания като „Не, не е възможно!“, „И ти какво направи тогава?“ или: „Това в понеделник ли беше или в сряда?“ Но тъй като историята все

напредваше и напредваше, без да ѝ се вижда краят, той явно охладня към кучето и открито се прозяваше всеки път, щом му се споменеше името. Накрая даже ми се стори — не знам, може и да греша, — че го чух да процежда през зъби: „Да го вземат дяволите това проклето куче!“

Когато най-после кучешката история свърши, ние се зарадвахме, че ще си починем малко на тишина. Но се лъжехме; без да си поема дъх от нескончаемия брътвеж, нашият приказлив спътник добави:

— Но аз мога да ви разправа нещо много по-забавно от това ...

И ние всички повярвахме на твърдението му. Ако се беше похвалил, че може да разкаже нещо по-глупаво и по-безинтересно, сигурно щяхме да се усъмним, но с готовност се хванахме на думите му, че ще ни разправи нещо забавно.

Ала и в новата история нямаше нищо забавно. Напротив, оказа се, че е само по-дълга и по-заплетена. Ставаше въпрос за някакъв човек, който сам си отглеждал кервиз, а по-късно излезе, че жена му била племенница по майчина линия на някакъв си пък друг човек, който си направил отоманка от един стар сандък за амбалаж.

По средата на историята приятелят му огледа купето с извинителен поглед, сякаш искаше да каже: „Страшно съжалявам, господа, но аз наистина нямам никаква вина. Сами виждате в какво положение се намирам. Моля ви, не ме укорявайте, защото и без това съм достатъчно притеснен.“

Ние му отвърнахме със съчувствени погледи, които говореха: „Не се безпокойте, драги господине, няма нищо. Ние отлично разбираме вашето положение и много бихме искали да можем да ви помогнем с нещо.“

След това нещастникът като че ли малко се поободри и със смирение заслуша отново.

В Доувър Б. и аз побързахме да се качим на парахода и стигнахме точно навреме, за да вземем последните две спални места. Радвахме се, че не ги изпуснахме, защото имахме намерение да се навечеряме хубавичко и след това да легнем да спим.

Б. каза:

— По време на морско пътуване най-обичам да заспя и като се събудя, да видя, че вече съм пристигнал.

Навечеряхме се много добре. Аз преди това обясних на Б. принципа за баласта, който бях научил от приятеля си моряка. Б. се съгласи, че идеята е много разумна и тъй като на вечеря всеки можеше да си яде, колкото си иска, решихме да опитаме на практика действието на този принцип.

След вечерята Б. ме изостави най-неучтиво, както ми се стори, и аз взех да се разхождам самичък по палубата. Не се чувствавах особено добре. Признавам си, умерен моряк съм. Не обичам прекалеността в каквато и да било насока. При нормални обстоятелства мога да се перча насам-натам, да си пуша лулата и да послъгвам за големите си подвизи при пресичането на Ламанша. Но когато, както капитанът се изрази, морето мъничко се понадигне, чувствавам се унил и гледам да отбягна миризмата на машините и близостта с хора, които пушат зелени пури.

Когато излязох на палубата, един човек пушеше точно такава пура — със сладникава тежка миризма. Не вярвам да я пушеше, защото му беше приятно. По лицето му съвсем не беше изписано удоволствие. Струва ми се, че я пушеше само за да покаже колко добре се чувствава и да дразни хората, които не се чувстваха добре.

Има нещо просташко дръзко в човека, който не боледува от морска болест.

Аз самият съм просто неприятен, когато не се чувствавам зле. Не ми стига това, че не съм болен. Искам всеки да види, че не съм болен. Струва ми се, че не си заслужава да си хабя силите, ако всяко живо същество на плавателния съд не разбере, че не съм болен. Не мога да си стоя кротко и да се наслаждавам на доброто си самочувствие, както според вас би трябвало да постъпи един разумен човек. Разхождам се из кораба — естествено с пура в уста — и поглеждам неразположените с благ невинно съчувствен поглед, сякаш се чудя какво им е и как им е дошло до главата. Знам, че това е глупаво от моя страна, но не мога да го преодоля. Струва ми се, че това чувство е присъщо на човешката природа и е заложено у всеки от нас, дори и у най-добрия.

Просто не можех да избягам от пурата на този човек. Отдалечех ли се от него, налитах на благоуханието на машинното отделение и отново бях готов да се върна при пурата. Сякаш нямаше неутрално поле между двете миризми.

Да не си бях платил място в спалния салон, щях да отида в предната част. Там беше много по-свежо и аз щях да се чувствавам много по-добре. Но защо да плащам първа класа, а да пътувам в трета? Не, по-добре си стой в салона, макар и да ти е малко лошо, но бъди аристократ.

Някакъв помошник-капитан или боцман, или пък може би адмирал, във всеки случай някакъв от този род хора — в тъмното не можех да различа какъв точно беше — се приближи към мен, докато аз си подпирах главата на кожуха на весленото колело, и ме попита как ми се струва корабът. Бил нов-новеничък и това му било първото пътуване.

Аз му отговорих, че се надявам да улегне малко с възрастта. А морският ми рече:

— Да, той наистина е малко игрив тази вечер.

Имах чувството, че корабът всеки момент се кани да си легне на дясната страна и да си поспи, но преди още да е опитал дали ще му е удобно това положение, или не, той вече променяше намерението си и решаваше, че сигурно ще му е по-добре на лявата. В момента, когато морякът се приближи до мене, корабът се мъчеше да се изправи на носа си, а преди да успеем да привършим разговора, той вече се беше отказал от този експеримент, макар малко да му оставаше да го изпълни, и очевидно се канеше изобщо да изскочи от водата.

И това те наричат „малко игрив“!

Тези моряци винаги говорят така, защото са много глупави и от нищо не разбират. Затова няма никакъв смисъл да им се сърдим.

Най-после успях малко да дремна, но не на леглото, което с толкова усилия бях си осигурил. Не бях готов да легна долу в задушния салон, дори някой да ми предложеше сто фунта стерлинги за това. Едно, че никой не ми ги предлагаше и, второ, никой не държеше да бъда там. Разбрах това по първото нещо, което ми се мярна пред очите, след като успях, вкопчен в перилото, да се смъкна долу: беше една обувка. Въздухът вътре гъмжеше от обувки. В помещението спяха шейсет души; по-точно, ако се вземе под внимание болшинството, би трябвало да кажа: мъчеха се да заспят — някои на леглата, някои на масите, а трети под масите. Един от тях беше заспал и хъркаше като хипопотам — хипопотам, който от простуда е прегракнал; останалите петдесет и девет стояха седнали и го замеряха с обувките си. Но

откъде идваше хъркането, не можеше да се определи. От кой точно креват в това тъмно, зловонно помещение се носеше то, никой не можеше да каже. В един момент простенваше сякаш от бакборда, а в следващия миг прогърмяваше откъм щирборда. Така че всеки, който успееше да докопа някоя обувка, я запокитваше напосоки, като мълчаливо молеше провидението да я насочи правилно и тя да улучи желаната цел.

Минута-две погледах тази невероятна сцена, после се оттеглих отново на палубата, седнах върху едно навито на кълбо въже и заспах; след време ме събуди един моряк, който искаше да вземе въжетото и да го запрати по главата на някакъв човечец, който не правеше никому нищо, просто си стоеше на кея на Остенде.

СЪБОТА, 24-ТИ

Пристигане в Остенде. — Кафе с кифли — Трудността да накараш френските келнери да разберат немски. — Преимуществото да притежаваш съвест, която не се буди много рано. — Низостта тържествува. — Честността вълн! — Типичен английски скандал.

Не бях съвсем точен, като казах, че съм се събудил в Остенде. Не се събудих напълно, а само наполовина. Истински се събудих едва следобед. През целия път ст Остенде до Кьолн две трети от съществуването ми спа, а една трета стоя полубудна.

В Остенде обаче се разсъних достатъчно, за да разбера, че сме пристигнали някъде, че трябва да намеря багажа си и Б. и да свърша още някоя и друга работа. Като допълнение към всичко това някъде в съзнанието ми се рееше странният и смътен инстинкт, че се намирам в близост с нещо за ядене и пиене. Този инстинкт никога не ме е лъгал и сега ме подтикна към действие.

Слязох бързо в салона и там намерих Б. Той ми се извини, че ме е оставил сам през цялата нощ. Напразно се безпокоеше. Нито за миг не бях тъгувал за него. Дори единствената жена, която обичах, да се беше намирала на кораба през тази нощ, щях да мълча като пън и да оставя да я забавлява всеки друг, който пожелаеше. Б. ми обясни, че срещнал някакъв свой приятел и двамата се разговорили надълго и нашироко. Този разговор, изглежда, доста го бе уморил.

В салона видях също и приказливия ни спътник от влака и неговия приятел. Нещастникът — имам пред вид приятеля — от снажен и здрав мъж се бе превърнал в истинска развалина. Само морската болест, дори в най-тежката си форма, едва ли би могла да причини такава промяна във външността му, след като само преди шест часа той се беше качил във влака на гара „Виктория“ здрав и бодър. Бъбривецът обаче изглеждаше свеж и весел и тъкмо разправяше историята на някаква крава.

Занесохме пътните си чанти в митницата и ги отворихме, а аз седнах върху моята и моментално заспах.

Събудих се от това, че някакъв човек, когото в първия момент взех за фелдмаршал и по силата на навика — някога бях доброволец — поздравих по военному, стоеше наведен над мен и сочеше мелодраматично чантата ми. Аз го уверих на най-цветист немски, че нямам какво да декларирам. Той явно не ме разбра, което ми се стори много странно, измъкна чантата изпод мен и ме остави да седя на пода. Аз обаче бях прекалено сънен, за да се възмутия.

След като прегледаха багажа ни, отидохме в бюфета. Интуицията ми не ме беше излъгала: там намерихме топло кафе, кифли и масло. Поръчах две кафета с мляко, хляб и масло. Направих поръчката на най-чистия немски език, който знаех, но тъй като никой не ме разбра, отидох и сам си взех нещата. Този метод спестява много недоразумения. Миг след това хората веднага разбират какво точно си искал да кажеш.

Б. ме посъветва, докато сме в Белгия, да говоря повече френски и по-малко немски — така имало по-голяма вероятност да ме разберат, защото в тази страна всеки говорел френски и само малцина знаели немски.

— Хем на теб ще ти бъде по-лесно, хем няма да тормозиш хората — обясни ми той. — Дръж френския колкото можеш по-дълго. С него ще се справиш много по-добре. Тук-там можеш да срещнеш умни и интелигентни хора, които донякъде ще разберат твоя френски, но никое човешко същество, освен може би някой четец на мисли, няма да успее да прозре какво точно казваш на немски.

— Ама ние в Белгия ли сме? — попитах аз сънливо. — Мислех, че сме в Германия. Истина ти казвам, не знаех. — После, като видях, че е безсмислено да го заблуждавам повече, добавих в порив на откровение: — Аз изобщо не знам къде сме.

— Знам, че не знаеш — ядосано отвърна той. — Всеки, който те види, ще разбере, че не знаеш. Крайно време е да се разбудиш.

В Остенде чакахме един час, докато композираха влака ни. За Кьолн имаше само един вагон, а в него искаха да пътуват четирима души повече, отколкото той побираше.

Но ние с Б. не знаехме това и не бързахме да си запазим места. Допихме си бавно кафето и полека-лека отидохме до вагона, а

резултатът от нашата бавност беше този, че когато отворихме вратата, всички места бяха вече заети. На едно място имаше чанта, на друго пътническо одеяло, трето беше заето с чадър и така нататък, и така нататък. В купето нямаше жива душа, но и места нямаше!

Съществува един неписан закон сред пътниците, според който, ако си сложиш багажа на едно място, запазваш това място до момента, до който сам отидеш и седнеш на него. Чудесен закон, напълно справедлив закон, закон, който, ако се намирах в нормално състояние, бих подкрепял с всички сили.

Но в три часа сутринта, и то не в каква да е сутрин, а в студена, нравственото чувство на човека е дълбоко заспало. Съвестта се събужда едва към осем-девет часа — тоест едва след закуска. В три часа сутринта той е способен да извърши такива неща, от които в три часа следобед душата му ще се погнуси.

При нормални обстоятелства нямаше и да помисля да преместя чантата на някого и да си присвоя мястото му, както и някой от древните синове на Израил не би се решил да премести граничния камък на своя съсед. Но по това време на денонощието доброто начало у мене спеше.

Често съм чел как това добро начало у човека внезапно се разбужда. Това обикновено става с помощта на някой латернаджия или на някое малко дете. (Готов съм да се обзаложа, че детето — стига да му се даде възможност — е способно да разбуди когото и да е на този свят с изключение на съвсем глухите и на онези, които са умрели преди повече от двадесет и четири часа.) И ако около гарата на Остенде онази сутрин се навърташе някой латернаджия или някое дете, нещата щяха да се развият съвсем другояче. Престъплението ни щеше да бъде предотвратено. Тъкмо посред злодейската ни постъпка ла-тернаджията щеше да засвири или детето да запее и ние с Б. щяхме да избухнем в сълзи, да изтичаме от вагона и прегърнати на перона, да плачем до идването на следващия влак.

Но тъй като нямаше нито латернаджия, нито дете, ние се огледахме внимателно наоколо да не би някой да ни наблюдава, вмъкнахме се бързешком във вагона и като разбутахме чуждия багаж, за да си направим място, седнахме и си придадохме най-невинен и непринуден израз на лицата.

Б. каза, че най-добре ще е, като дойдат хората, да се престорим, че спим мъртвешки сън или че сме много глупави и нищо не разбираме.

Отвърнах му, че що се отнася до мен, струва ми се, бих могъл да създам желаното впечатление, без изобщо да става нужда да прибягвам до каквато и да било измама, и се нагласих удобно за спане.

Няколко секунди след това във вагона се качи някакъв човек. Той също си направи място сред багажа и седна.

— Боя се, че това място е заето, сър — рече Б., като се съвзе от изумлението си пред нахалството на този човек. — Впрочем всички места във вагона са заети.

— Виждам, но какво мога да сторя — отвърна най-безсрамно негодникът. — Днес трябва да бъда в Кьолн, а друг начин да стигна дотам, не виждам.

— Да, но и джентълменът, чието място отнехте, също трябва да отиде там — възнегодувах аз. — А той, нещастният, какво да прави? Вие мислите само за себе си!

Чувството ми за справедливост започваше да се надига и аз бях крайно възмутен от поведението на този приятел. Две минути преди това, както вече обясних, можех да гледам отнеманото на чуждо място с пълно равнодушие, но сега подобна постъпка ми се струваше скандална. Истината е там, че доброто начало у мен никога не спи много за дълго. Остави го на мира и то се пробужда самичко. Бог да ми е на помощ! Аз съм грешен и суетен човек, но сърцето ми е пълно с доброта. Трябва само някой да я извади на бял свят.

Натрапникът тъкмо това и направи и аз изведнъж прозрях колко е грешно да отнемеш мястото на друг пътник във влака, но не можех да накарам другия да го прозре. Чувствувах, че дължа известна услуга на Правдата като обезщетение за оскърблението, което ѝ бях нанесъл преди малко, затова заспорих още по-красноречиво. Цялата ми реторика обаче отиде напусто.

— О, това място е на някакъв вицеконсул — прекъсна ме нахалникът, — доколкото виждам от визитната картичка на чантата му. Него ще го настанят в служебния вагон.

Разбрах, че е излишно повече да защитавам свещената кауза на Правдата пред човек с подобни възгледи за нещата, съвестта ми се успокои, облегнах се назад и заспах съня на праведния.

Пет минути преди тръгването на влака законните собственици на купето се качиха и се стълпиха вътре. Те останаха много изненадани, че намират само пет свободни места, на които трябваше да седнат седем души, и започнаха да се карат ожесточено помежду си.

Б., аз и натрапникът в другия ъгъл се опитахме да ги успокоим, но страстите така се бяха разбушували, че оставаха глухи за гласа на Разума. Всяка комбинация от петима, които евентуално можеха да седнат, обвиняваше другите двама, че се опитвали с измама да завладеят чуждите места, и всеки един поотделно открито обявяваше останалите шестима за лъжци.

Подразни ме най-много това, дето се караха на английски. Всеки от тях си имаше свой език — четиримата белгийци, двамата французи и германецът, — но никой друг език не им се виждаше тъй подходящ да се обиждат както английският.

Като видяха, че няма никакви изгледи да се споразумеят помежду си, те се обърнаха към нас. Ние без колебание се произнесохме в полза на петимата най-слаби, които, смятайки очевидно въпроса за окончателно решен, седнаха и казаха на другите двама да се махат.

Двамата дебели обаче — германецът и единият от белгийците — явно възнамеряваха да оспорят решението и повикаха началника на влака.

Но началникът на влака не изчака да чуе какво имат да му кажат, а взе направо да ги ругае, че изобщо са се качили във вагона. Каза им да се засрамят от себе си, задето са нахълтали в купе и без това вече препълнено и са създали главоболие на пътниците, които преди тях са били там.

За да им обясни всичко това, той също прибягна до английския, а те слязоха на перона и го нахокаха пак на английски.

Английският език, изглежда, е много популярен за кавги сред чужденците. Предполагам, че го намират много изразителен.

Ние наблюдавахме групата от прозореца. Беше ни забавно и любопитно. Тъкмо посред разправията на сцената се появи един нощен полицай. Всеки човек в униформа винаги поддържа друг човек в униформа, независимо за какво е караницата и кой е крив и кой прав — това не го интересува. Съществува едно определено схващане сред униформените среди — че униформата никога не греши. И ако

крадците носеха униформа, на полицията щяха да ѝ наредят да им помага с всички сили и да арестува всеки стопанин, който би се опитал да им попречи да осъществят плановете си.

Полицаят взе да помага на началника на гарата да ругае двамата пълни пасажери, като сам ги ругаеше — и то пак на английски. Познанията му в този език в никакъв случай не можеха да се нарекат добри и човекът навярно беше в състояние да изрази чувствата си много по-богато и по-свободно на френски или на фламандски, но нямаше това за цел. Неговият стремеж, както стремежът на всеки чужденец, беше да стане един усъвършенствуван английски говорещ кавгаджия и случаят беше чудесно упражнение за него.

После от митницата излезе някакъв чиновник и се присъедини към вавилонското стълпотворение. Той застана на страната на пътниците и взе да ругае началника на гарата и полицая, и ги ругаеше на английски.

Б. отбеляза колко е приятно тук, в чуждата страна, далеч от родните ни брегове, да попаднем на такова чисто английско скандалче като това.

СЪБОТА. 24-ТИ — ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Човек с фамилия. — Съвременен влак. — Оскърбление на елин англичанин. — Сам в Европа. — Трудността да накараш германските келнери да разберат скандинавски. — Опасността да знаеш твърде много езици. — Изморително пътуване. — Здравей, Кьолн!

В купето ни имаше един много добре осведомен белгиец и той ни разказваше по нещо интересно почти за всеки град, през който минавахме. Сигурен съм, че ако можех да се удържа буден, за да го слушам и да запомням онова, което казваше, без да го бъркам с други неща, щях да науча много за областта между Остенде и Кьолн.

Този човек имаше роднини почти във всеки град. Допускам, че са съществували и съществуват и сега такива големи и многочислени фамилии, но за такава безчетна като неговата никога не бях чувал. Те очевидно бяха разсаждани предумишлено и сега населяваха цялата страна. Всеки път, като се събудех, долавях някаква откъслечна забележка като тази:

— Брюж — от тази страна може да се види часовниковата кула — всеки час изсвирва по една полка от Хайдн. Леля ми живее тук. Ганд — „Отел дьо вил“, някои твърдят, че е най-хубавият образец на готическа архитектура в Европа. Тук живее майка ми. Бихте могли да видите къщата, ако не е тази църква. Току-що отминахме Алост — главният поминък е хмелът. Някога тук живееше дядо ми. Вече не е между живите. Това е кралският замък — точно от тази страна. Сестра ми е омъжена за един човек, който живее тук — искам да кажа, в Лекен, не в двореца. Това е куполът на съдебната палата — наричат Брюксел „малкия Париж“, но аз го предпочитам пред Париж, не е толкова многолюден. Аз самият живея в Брюксел. Лувен — тук се намира статуята на Ван де Вайер, революционера от 1830. Майката на моята жена живее в Лувен. Тя настоява да дойдем да живеем тук. Казва, че в Брюксел сме били много далеч от нея, но аз не мисля така.

Лиеш — виждате ли цитаделата? Имам няколко братовчеди в Лиеш — само че втори, повечето от първите ми братовчеди живеят в Местрихт.

И тъй нататък през целия път до Кьолн.

Струва ми се, че не минахме през нито един град или село, в което да нямаше ако не повече, поне по един индивид от роднините на този човек. Пътуването ни приличаше по-скоро на посещение на места, където живееше тази фамилия, отколкото на обиколка на Белгия и част от Северна Германия.

В Остенде се погрижих да заема място с лице към локомотива. Предпочитам да пътувам по посока на движението. Но когато малко по-късно се събудих, открих, че пътувам заднишком. И викнах възмутено:

— Кой ме премести тук? Както знаете, аз бях ей там. Нямате право да вършите такива неща.

Спътниците ми обаче ме увериха, че никой не ме е местил, а влакът, като стигнал Ганд, се обърнал обратно.

Страшно се ядосах. Що за подла измама беше това от страна на влака — да тръгне в една посока и по този начин да те подмами да заемеш мястото си (или нечие чуждо място, в зависимост от случая) с впечатлението, че ще пътуваш в тази посока, а след това да се обърне и да тръгне в друга посока? Дълбоко се съмнявах дали влакът изобщо знае накъде отива.

В Брюксел слязохме и си поръчахме кафе и кифли. Не помня на какъв език съм говорил там, във всеки случай никой не ме разбра. Следващия път, когато се събудих — вече бяхме се отдалечили доста от Брюксел, — открих, че отново пътуваме по посока на движението. Локомотивът очевидно за втори път беше променил намерението си и сега теглеше вагоните на другата страна. Това сериозно ме обезпокои. Влакът явно си правеше каквото му скимне. Как да му има доверие човек! Ами ако по някое време реши да тръгне встрани? Мина ми през ум, че трябва да стана и да проуча как стоят нещата, но докато съм размишлявал по въпроса, съм заспал.

В Хербестал ни свалиха от вагона, за да проверят багажа ни за Германия, но аз бях толкова сънен, че със замъгленото си съзнание реших, че пътуваме из Турция и ни нападат разбойници. Когато ми казаха да си отворя чантата, аз извиках: „За нищо на света!“ И им обърнах внимание, че съм англичанин, затова да внимават. Казах им

още начаса да си избият от главата всякаква мисъл за откуп, освен ако са съгласни на чек, тъй като семейството ми по принцип не плаща в брой за нищо — особено пък за откуп на роднини.

Те обаче не обърнаха внимание на предупреждението ми, ами ми задърпаха пътната чанта. Опитах се да им окажа съпротива, но те ми надвиха и аз отново заспах.

Когато се събудих, открих, че съм в бюфета. Как бях отишъл там, не помня. Инстинктът трябва да ме е ръководил, докато съм спял.

Заръчах обичайното кафе с кифли. (Вече бях претърпел от кафе и кифли.) В главата ми се беше втълпила мисълта, че съм в Норвегия, затова направих поръчката на завален скандинавски — бях научил няколко думи по време на едно пътуване през фиордите миналото лято.

Келнерът естествено не ме разбра; но аз толкова съм свикнал да виждам как чужденците се объркват, когато им заговориш на техния език, че го оправдах. Още повече желаните от мен продукти в случая бяха под ръка и необходимостта да се разберем с думи ставаше въпрос от второстепенно значение.

Взех както обикновено две чаши кафе — една за Б. и една за мене — и докато ги носех към масата, се огледах за приятеля си. Не го виждах никъде. Какво ли беше станало с него? Доколкото си спомнях, не го бях виждал от часове. Не знаех нито къде съм, нито какво правя. Смътно си спомнях, че двамата с Б. бяхме тръгнали — но дали вчера или преди шест месеца, това не можех да кажа дори да ме обесеха — с намерението, ако не се лъжех, да отидем някъде и да видим нещо. Сега вече бяхме в чужбина — някъде в Норвегия според мен; но защо бях решил, че сме именно в Норвегия, и до ден-днешен не ми е понятно. И ето че го бях изгубил!

И как, за бога, щяхме да се намерим един друг отново? В съзнанието ми изплува ужасна картина — двамата с Б. бродим обезумели наго-ре-надолу из Европа, може би с години, и напусто бе търсим. Трогателната история на Евангелина оживя пред очите ми с ужасяваща яркост.

Нещо трябваше да се направи, и то незабавно. На всяка цена трябваше да намеря Б. Окопитих се и повиках на помощ всички скандинавски думи, които знаех.

Не беше хубаво от страна на тези хора да се преструват, че не разбират собствения си език и така да се отърват от мен. Този път

трябваше да ме разберат, тъй като не ставаше въпрос за кафе и кифли, а за нещо много сериозно. Щях да накарам келнера да разбере моя скандинавски дори ако трябваше да му го набия в главата със собствения му кафеник.

Хванах го за рамото и на моя скандинавски, който трябва да е звучал сърцераздирателно с прочувствения си жар, го попитах дали не е виждал приятеля ми — приятеля ми Б.

Човекът само се опули срещу мен.

Аз го разтърсих отчаяно и казах:

— Мой приятел — голям, едър, висок, — той е къде? Вие вижда него къде? Тука?

(Можех да се изразя единствено по този начин, защото не бях много силен в скандинавската граматика, а познанията ми за спрежението на глаголите се свеждаха все още до сегашното време на инфинитивното наклонение. Пък и в момента съвсем не можех да мисля за изяществото на стила си.)

Около нас се събра цяла тълпа, привлечена от ужасеното изражение на келнера. Тогава се обърнах към всички общо:

— Мой приятел Б. — глава, червено — обувки, жълто, кафяво, златно — палто, малко квадратчета — нос много едро! Той е къде? Него вижда — някой — къде?

Никой не си помръдна пръста да ми помогне. Само стояха и ме зяпаха.

Повторих всичко отново по-високо, в случай че някой, застанал по-встрани, не ме е чул; и го повторих със съвсем друг акцент. Повече от това не можех да им помогна.

Те забърбориха възбудено помежду си, после на един от тях, човек е доста по-интелигентна физиономия от останалите, изглежда, му хрумна някаква умна идея — той хукна навън и взе да тича насам-натам, като викаше нещо на висок глас, нещо, в което думата „норвежец“ се повтаряше непрестанно. След няколко секунди отново влезе вътре, очевидно много доволен от себе си, придружен от един добродушен на вид стар джентълмен — с бяла шапка. Тълпата им направи път да минат, старият джентълмен се доближи до мене, усмихна ми се и се впусна в една дълга и безсъмнено благожелателна реч на скандинавски.

За мен обаче тази реч беше напълно непонятна от начало до край и това ясно можеше да се разбере по израза на лицето ми. Мога да доловя тук-таме по някоя и друга скандинавска дума, ако ги произнасят бавно и отчетливо, и това е всичко.

Старият джентълмен ме изгледа с голяма изненада и каза (пак на скандинавски, разбира се):

— Говорите ли норвежки?

Аз отвърнах на същия език:

— Малко, много малко — много.

Той изглеждаше не само разочарован, но и възмутен и обясни на тълпата как стои въпросът и тълпата също се възмути.

Защо всички така много ми се ядосаха, не можах да си обясня. Има толкова много хора, дето не разбират скандинавски. Смешно беше да ми се сърдят, че и аз не разбирам. И все пак аз знаех малко, а други и това не знаят.

Попитах стария джентълмен къде е Б. и нека му призная тази заслуга, той ме разбра. Но освен с това, че ме разбра, той не ми помогна с нищо повече от другите; защо си бяха направили толкова труд да го доведат, така и не проумях.

Как щеше да свърши всичко, ако затруднителното положение, в което се намирах (те ме бяха вбесили до крайна степен), бе продължило още малко, не мога да кажа. За щастие в този момент зърнах Б., който тъкмо влизаше.

Едва ли щях да го поздравя по-сърдечно, ако се канех да заема пари от него.

— Радвам се, че те виждам отново — викнах аз. — Това е толкова хубаво! Помислих, че съм те загубил!

— Та вие сте англичанин! — възкликна старият джентълмен с бялата шапка на съвършен английски, като ме чу да говоря на Б.

— Да, зная — отвърнах аз, — и се гордея с това. Надявам се, че нямате нищо против.

— Ни най-малко — рече той, — стига да говорите английски вместо норвежки. Аз самият също съм англичанин. — И с тези думи си тръгна, очевидно много озадачен.

Когато седнахме, Б. ми рече:

— Ще ти кажа каква е бедата с теб, Дж., знаеш прекалено много езици за този континент. Лингвистичните ти способности ще ни

погубят, ако не ги сдържаш малко. А санскритски и халдейски знаеш ли?

Отвърнах, че не знам.

— Ами еврейски или китайски?

— Нито дума.

— Сигурен ли си?

— Напълно. От тях знам само точките и запетайките.

— Какво щастие — въздъхна Б. облекчено. — Сигурно щеше да се опиташ да ги пробуташ на някой лековерен селяк за немски, ако ги знаеше!

Пътуването до Кьолн през дългите горещи часове на сутринта е досадно и уморително. Купето е задушно. Винаги ми е правило впечатление, че пътниците по влаковете гледат на чистия въздух като на отрова. Те обичат да вдъхнат отпадъците от собствените си дихания, затова затварят плътно всички прозорци и вентилатори. Слънцето се струи през стъклото или през пердето и пърли крайниците ни. Главите и телата ни болят. Прахта и саждите се нанасят вътре, наслояват се по дрехите ни и цапат ръцете и лицата ни. Всички дремем, някакво рязко полюшване ни събужда внезапно, после заспиваме отново, облеgnати един на друг. Аз се събуждам и откривам, че моят съсед е прислонил глава на рамото ми. Срамота е да го изгоня — изглежда такъв добряк. Но е тежичък. Избутвам го на рамото на човека от другата му страна. И там му е също така добре. Носим се с олюляване и когато влакът изведнъж силно се разклаща, главите ни се сблъскват. Предмети се посипват от мрежите върху нас. Ние се оглеждаме изненадано и отново заспиваме. Чантата ми тупва върху главата на непочтения човек в ъгъла. (Дали това не е възмездие?) Той се сепва, извинява ми се и отново потъва в забвение. На мен много ми се спи, за да вдигна чантата. Тя остава да лежи на пода, а непочтеният я използва като подложка за краката си.

От време на време поглеждам навън с полузатворени очи към равното, попукано от сушата, голо поле; към малкия ковчор от парчета обработваема земя, засети с царевица, цвекло, овес и плодове и наредени едно до друго, едно до друго, всяко като малка градинка; към мрачните каменни къщици.

Някъде далеч на хоризонта се появява силуетът на камбанария. После до нея се възправя висок комин, после някакъв безпорядък от

покриви, които най-накрая се разделят на къщи, фабрики, улици, и ние доближаваме спящия град.

Хора отварят вратата на вагона, вглеждат се в нас, но очевидно не ни харесват особено и бързо я затръшват, а ние заспиваме отново.

Докато влакът продължава да се носи с грохот, полето започва да се разбужда. Груби селски каруци, запретнати с волове, а понякога и с крави, търпеливо ни изчакват да прекосим дългите прави пътища, прострели се с мили надалеч през равнината. Селяни с тежка стъпка се отправят към нивите на работа. Над селата и стопанствата се вие дим. Пътници чакат на попътните спирки.

Към обед, като поглеждаме навън, виждаме две малки островърхи кули, възправени една до друга към небето. Приличат си като близнаци и колкото по ги приближаваме, стават все по-големи. Описвам ги на Б., а той казва, че това са камбанариите на Кьолнската катедрала; всички започваме да се прозяваме и протягаме и да прибираме чантите и чадърите си.

ПОЛОВИНАТА ОТ СЪБОТА, 24-ТИ, И ЕДНА ЧАСТ ОТ НЕДЕЛЯ, 25-И

Трудността да поддържам дневник. — Голямо миене. — Немското легло. — Кое е необичайното в него. — Навици и обноси на немската армия. — Основният недостатък на Б. — Кьолнската катедрала. — Мисли без думи. — Странен обичай.

Дневникът ми става все по-объркан. Причината за това е, че не живея тъй, както би трябвало да живее човек, който си води дневник. Би трябвало например да седна на бюрото си в единадесет часа вечерта и да запиша всичко, което ми се е случило през деня. Но в единадесет часа вечерта аз съм точно по средата на дълго пътуване с влак или току-що съм станал от сън, или тъкмо се готвя да легна да поспя няколко часа. Наистина лягаме си по най-необичайно време, щом ни попадне легло и имаме няколко свободни минути. Днес например успяхме да поспим чак следобеда и сега закусваме; не съм много сигурен дали сме вчера или утре и изобщо кой ден сме. Ето защо няма и да се опитвам да водя този дневник по общоприетия начин, а ще записвам по няколко реда, когато ми остане половин час, в който нямам какво друго да правя.

Първата ни работа в Кьолн беше да се измием в Рейн (не бяхме се мили, откакто напуснахме чистите си домове в Англия). Отначало възнамерявахме да се измием в хотела, но като видяхме легена, водата и пешкира, които ни бяха оставили в стаята, решихме, че няма смисъл да си губим времето да си играем с тях. Същото би било Херкулес да се опита да изчисти Авгиевите обори със спринцовка.

Извикахме камериерката и ѝ обяснихме, че искаме да се измием, а не да надуваме сапунени мехури. Не биха ли могли да ни дадат по-голям леген, повече вода и по-големи пешкири? Камериерката (строга дама към петдесетте) смяташе, че хотелското сдружение в Кьолн едва ли би могло да ни помогне с нещо и според нея реката била това, което всъщност ни трябвало.

Помислих, че старата жена се шегува, но Б. каза: „Не“; като ни посъветвала да отидем да се измием на реката, тя имала пред вид къпалните на брега. Аз се съгласих. Наистина Рейн може би щеше да отговори на изискванията; по това време в него трябваше да има достатъчно вода след обилните пролетни дъждове.

Като го видях, останах доволен и казах на Б.:

— Това напълно си го бива, приятелю, ето какво всъщност ни трябваше. Както виждам, в тази река има достатъчно вода, за да бъдем отново чисти днес следобед.

Бях слушал много хвалебствия за Рейн и съм доволен, че можах и аз да добавя нещо добро за него. Никога друг път не се бях освежавал така.

По-късно обаче съжалих, че се бяхме изкъпали в Рейн. Чух някои приятели, които след нас пътуваха из Германия, да казват, че с това сме похабили реката за до края на сезона. Не става въпрос за търговския транспорт, но туризмът бил напълно провален. Туристическите групи, които обикновено пътували по Рейн с параход тази година, но щом зърнели реката, решавали да продължат с влак. Параходните агенти напразно се мъчели да ги убедят, че Рейн е винаги така мътен, поради пръстта, която събира по пътя си през планините.

Но туристите отказвали да приемат това обяснение и казвали:

— Да, планините могат да причинят, до известна степен това, признаваме, но не изцяло. Знаем какъв е Рейн обикновено, мътен и понякога доста противен и все пак поносим, но това лято той е такъв, че ние бихме предпочели да не пътуваме по него. Ще изчакаме пролетните дъждове идущата година и тогава.

След като се изкъпахме, решихме да си легнем. За преситения англичанин, свикнал през целия си живот нощ след нощ да си ляга в старото си и най-банално легло, има нещо особено възбуждащо в това, да се опита да спи в немско легло. Отначало той не знае, че това е легло. Чисто и просто си мисли, че някой е обиколил стаята, събрал е всички възглавнички и други подобни на тях предмети, които е успял да намери, и ги е натрупал в едно дървено корито, готови за пренасяне. Той позвънява на камериерката и ѝ обяснява, че му е посочила погрешна стая. Той искал спалня.

— Но това е спалня! — възкликва камериерката.

— А къде е леглото? — пита той.

— Ето го! — казва тя, като посочва коритото, в което стоят натрупани всички възглавнички и покривчици.

— Това ли? — извиква той. — Че как ще спя в него?

Камериерката не знае как би могъл да спи в него, защото никога не е присъствувала, когато някой мъж си е лягал, и затова не е сигурна какво точно се прави, но предполага, че трябва да легне по гръб и да си затвори очите.

— Но то е късо — възразява англичанинът. Камериерката смята, че ще може да се смести, ако си посвие краката.

Той разбира, че е излишно да спори повече и се примирява:

— Добре тогава, хайде по-бързо го оправяйте.

А тя казва:

— То е оправено.

Той се обръща и поглежда ядосано момичето. Дали не използва обстоятелството, че е самотен чужденец, далече от роднини и приятели, за да се подиграва с него? Приближава се до това, което тя нарича легло, грабва най-горната торба и като я вдига високо, пита:

— В такъв случай може би ще ми обясните какво е това?

— Това ли? — изумява се момичето. — Това е дюшекът!

Англичанинът е малко смутен от неочаквания отговор.

— О! — успява да изрече той. — О! Дюшекът, така ли? Аз пък мислех, че е игленик. Добре, да приемем, че това е дюшекът, тогава какво търси тук над всичко отгоре? Вие си мислите, че понеже съм ерген, не разбирам нищо от дюшеци?

— Там му е мястото — отвръща невъзмутимо камериерката.

— Къде? Най-отгоре ли?

— Да, сър.

— В такъв случай къде са завивките?

— Отдолу, сър.

— Слушайте, мило момиче, или вие не ме разбирате, или аз не ви разбирам вас, във всеки случай е едно от двете. Свикнал съм обикновено да лягам на дюшека и да се завивам със завивките и затова сега нямам никакво намерение да лягам върху завивките и да се завивам с дюшека. Това съвсем не е комичен балет, както знаете!

Момичето го уверява, че няма никаква грешка, че това легло е направено така, както се правят всички легла в Германия, и че ще е

най-добре да се примири и да се опита да легне в него, а ако продължава да недоволствува, тогава да легне да спи на пода.

Той е много изненадан. Според него такова легло човек би могъл да си направи, когато се върне късно вечер след пиянство. Но решава, че няма смисъл повече да обсъжда въпроса с момичето.

— Е, добре — казва той, — донесете ми възглавница и ще опитам!

Камериерката му обяснява, че на кревата вече има две възглавници и посочва две плоски, четвъртити, около метър големи възглавници, сложени една върху друга в единия край на цялата бъркотия.

— Тези ли? — изкрещява изнемощелият пътник и желанието му да си легне започва да се изпарява. — Това не са никакви възглавници! Искам нещо, на което да мога да си сложа главата, а не да си опирам гърба! Само не се мъчете да ме убеждавате, че трябва да спя върху тези отворотелни дъски!

Но момичето иска да го убеди именно в това и му дава да разбере, че има и друга работа да върши, освен да стои и да приказва празни приказки с него.

— Да, да, само ми покажете как да започна — моли я той, — от коя страна да се кача в него и няма да ви задържам повече. Останалото ще се помъча да разгадая сам.

Тя му обяснява как става този фокус и си отива, а той се съблича и пропълзва вътре.

Възглавниците му създават голямо главоболие. Не знае дали са направени, за да седне върху тях или просто да се облегне. И докато се опитва да заеме ту едното положение, ту другото, така силно си удря главата в горната табла на леглото, че неволно изохква и се спуска бързо към долния край. Там пък десетте му пръста едва не се забиват в долната табла.

Човек от нищо не се вбесява така, както когато го ударят през пръстите на краката, особено ако е убеден, че не го е заслужил. При този удар англичанинът извиква; „Дявол да го вземе!“ и конвулсивно свива крака, а в това време коленете му се удрят адски в страничната дъска на леглото. (Немското легло, запомнете, се прави във формата на плитък отворен сандък и по този начин лежащата вътре жертва отвсякъде е обградена от солидни дъски с остри ръбове. Не зная точно

какъв вид дърво употребяват, но е невероятно твърдо и издава странен музикален звук, когато го удариш здраво с кост.)

След това за миг той остава да лежи неподвижен, чудейки се откъде ли ще последва нов удар. Като вижда, че известно време нищо не става, той започва да си възвръща увереността и се осмелява леко да опита с крак и да прецени положението.

Отгоре е завит само с едно много тъничко одеяло и чаршаф и едва не замръзва от студ. Дюшекът е доста топъл наистина, но не стига. Като го придърпа към брадата си, краката му се вкочаняват. Избута ли го надолу към краката, по горната част на тялото му запълзват тръпки. Опитва се да се свие на кълбо, така че целият да може да се пъхне под завивката, но и това не помага, все нещичко остава непокрито.

Минава му през ум колко удобно биха се чувствували в това легло „човекът-змия“ и „чудото без кости“ и го обзема безкрайно съжаление, че не е учил за акробат. Да може само да си усуче краката около шията и да пъхне главата си под мишницата, всичко ще бъде съвсем другояче. Но тъй като никога не се е учил на такива полезни номера като тези, не му остава нищо друго, освен да лежи примирено по гръб и да се топли на части.

Глупаво е от негова страна при всичките тези страдания да позволява на чувството си за естетика да го измъчва, но както си лежи по гръб, без да иска, свежда очи надолу и остава ужасен от гледката, която представлява. Издутият дюшек, проснат върху корема му, го прави да изглежда на човек, страдащ от някакъв чудовищен оток, или пък на някаква огромна жаба, която се е обърнала по гръб и не знае как да се изправи отново на крака.

И като че ли не стига всичко това, ами и една допълнителна неприятност не му дава мира и трябва да се справя и с нея. Всеки път, щом помръдне някой от крайниците си или поеме по-дълбоко дъх, дюшекът (който е целият само от пух) тупва на пода. А да се пресегнеш от немското легло (нали ги правят като сандъци), за да вземеш нещо, което е паднало на пода, е направо невъзможно. Налага се да станеш и да се измъкнеш от него, а при всяко измъкване и вмъкване си охлузваш пищялите до кръв в страничната дъска.

Нещастникът, след като се подлага приблизително десет пъти на това изпитание, стига до извода, че е истинска лудост от негова страна

— един крайно несръчен аматьор в тази работа — да си въобразява, че би могъл да се справи с такова сложно и вероломно нещо като немското легло, в което и най-големият познавач на тези легла може да легне да спи само след като приложи всичките си познания и опитност; затова, измъчен, изскача от него и си ляга на пода.

Във всеки случай аз поне точно така направих. Б., който е свикнал с немските легла, се преви на две и заспа без всякакви затруднения.

Спахме два часа, после станахме и отидохме отново на гарата, за да вечеряме. Бюфетите по гарите в германските градове се посещават повече от местните жители, отколкото от преминаващите през града пътници. Това всъщност не са бюфети, а ресторанти. И бюфетът на къолнската гара беше препълнен с къолнисти.

Имаше представители на всички съсловия, но най-много бяха военните. Военни от всякакъв вид — с чин, без чин, редовни, запасни; пълни военни, слаби военни, стари военни и млади военни. Четирима млади войници седяха срещу нас и пиеха бира. Не бях виждал дотогава толкова млади войници. Изглеждаха дванадесетгодишни, а може да са били и на тринадесет, но по лицата им беше изписана такава войнственост, сякаш всеки момент бяха готови да щурмуват някоя батарея, ако им се заповядаше. Те си стояха спокойно, надигаха и сваляха огромните халби и обсъждаха някакви военни въпроси; от време на време се изправяха на крака, за да отдадат тържествено чест на някой минаващ край тях офицер и да приемат от своя страна пак така тържествено тържествения му поздрав. Въз всеки случай голямо отдаване на чест падна. Един почти непрекъснат поток от офицери влизаше и минаваше през залата и всеки път, щом някой офицер се появеше на прага, всички военни лапачи и пиячи скачаха, отдаваха чест и оставаха като вкаменени, докато той не отминеше.

Особено ми стана жал за един млад войник до нас, който напразно се мъчеше да си изяде супата. Всеки път, щом поднесеше лъжицата към устата си, на хоризонта неизменно се появяваше някой офицер и войникът забравяше и лъжицата, и супата, и всичко и скачаше като пружина. Нещастникът изобщо не се сети да се смъкне под масата и там да довърши вечерята си.

Между вечерята и тръгването на влака имахме половин час свободен и Б. предложи да посетим катедралата. Това е слабостта на

моя приятел — черквите. С голяма трудност успявам да го накарам да отmine някоя черковна врата. Вървим си по улицата под ръка и водим най-сериозен и целенасочен разговор, когато изведнъж забелязвам, че Б. е станал мълчалив и разсеян. Веднага разбирам какво му е — видял е някоя черква. Правя се, че не съм забелязал промяната в него и полагам усилия да го накарам да побърза, но той се тътри все по-бавно, докато най-после съвсем спира.

— Хайде, хайде — казвам му аз насърчително, — ела на себе си, бъди мъж. Не мисли повече за нея. Забрави я, не я оставай да вземе връх над тебе. След миг ще завием зад ъгъла и ти вече няма да я виждаш. Дай ми ръка и да тичаме!

Б. прави няколко колебливи крачки напред заедно с мен и после отново спира.

— Няма смисъл, приятелю — казва той с такава посърнала и пълна с печал усмивка, че човек може само да го съжали. — То е по-силно от мен. Толкова дълго съм давал воля на това чувство, че сега вече е късно да се поправя. Ти върви и пийни някъде нещо, а аз ще дойда след няколко минути. Не се тревожи за мен, няма смисъл.

И той тръгва обратно с несигурни стъпки, а аз се отправям замислено към най-близкото кафене, където над чашка абсент или коняк благодаря на провидението, че още в най-ранна възраст съм се научил да възпирам влечението си към черквите и не съм станал такъв жалък нещастник като Б.

След малко той влиза в кафенето и сяда до мен с някакъв необуздан и трескав възторг в очите и под маската на неестествена веселост иска да скрие чувството си за вина.

— Покривката на олтара беше великолепна — шепне ми той с въодушевление, което ме кара да изпитвам още повече жал към него, тъй като разбирам, че няма надежда да се излекува. — В северната крипта има един ковчег — приказка. Не съм виждал друг такъв саркофаг през живота си.

В момента не казвам нищо, безсмислено е. Но вечерта, когато се готвим да си лягаме и всичко наоколо е притихнало — доколкото може да притихне един хотел, в който неспирно пристигат пътници с тежки куфари и все имат някакви неприятности с тях, — аз започвам да го разубеждавам и да го мъмря кротко. Но за да не остане с впечатлението, че му чета проповеди, прибъгвам до хитрост.

— Къде ще ни стигне времето — казвам аз — да обиколим всички интересни места, когато искаме да видим всички кафенета, театри, музикхолове, бирарии и танцувални салони, ако ти пропиляваш така безразборно половината ден да се шляеш по черкви и катедрали?

Той е дълбоко разстроен от думите ми и обещава да се откаже. Заклева се със сълзи на очи, че никога вече няма да прекрачи черковен праг. Но на следващата сутрин, когато изкушението го завладее отново, всичките му добри намерения отиват по дяволите и той пак е в плен на слабостта си. Във всеки случай човек не бива да му се сърди, защото той наистина се мъчи да се освободи от това робство, но просто самата миризма на църквите тъй го привлича, че не може да устои.

Тогава още не знаех, че тази негова страст е така силна, затова не възразих на предложението му да посетим Кьолнската катедрала и съответно се отправихме нататък. Б. беше ходил и преди и знаеше всичко за нея. Каза ми, че била започната да се строи в средата на тринадесетото столетие, но я довършили едва преди десет години. Струва ми се, че строителят доста се е позабавил.

Б. каза също, че двете кули били най-високите черковни кули в света. Аз отрекох изцяло това негово твърдение и допълних, че кулите нищо не струват. Той се зае горещо да ги защитава, като каза, че те са по-високи от която и да било сграда в Европа с изключение на Айфеловата кула.

— Хайде, хайде — рекох аз, — има толкова по-високи сгради от тях в Европа, да не говорим за Азия и Америка.

Нямах право да изказвам подобно мнение, защото всъщност не знам нищо по този въпрос. Исках просто да ядосам Б., но той — сякаш беше лично заинтересован от сградата — с такъв жар се впусна в подробности за красотата и достойнствата ѝ, все едно, че беше акционер, който се опитва да я продаде.

— Кулите ѝ са 512 стъпки високи — каза той.

А аз отвърнах:

— Глупости! Някой те е хързулнал, като е видял, че си чужденец.

Той много се ядоса на това и каза, че може да ми покаже данните в пътеводителя.

— Пътеводителя! — извиках аз презрително. — Ти още малко ще започнеш да вярваш и на вестници!

Тогава Б. ме попита възмутено според мен в такъв случай колко са високи кулите. Аз ги оглеждах критично няколко минути и след това казах, че според мен те не надминават 510 стъпки, и то от външната страна. На това нещо Б. вече много ми се ядоса и ние влязохме в катедралата мълчаливи.

Какво толкова може да се каже за една катедрала! Освен за окото на професионалния турист катедралите си приличат досущ една на друга. Според мен красотата им не се крие нито в стенописите и скулптурите, на които те дават подслон, нито в костите и разните там антикварни предмети, намерени в избите им, но в самите тях — в пространността им и в дълбоката им тишина.

Над малките домове, над шумните гъмжащи от хора улици те се издигат като някаква нежна мелодия, поглъщаща в кристалните си звуци дисонантното дрънчене. И колко хубаво е да можеш да поспреш в тези сгради, където едва доловимо се чува отгласът на мирския шум, където градската врява не може да проникне — и ако досадните гидове те оставят на мира — да се отдадеш за миг на размишления.

КРАЯТ НА СЪБОТА, 24-Т И, И НАЧАЛОТО НА НЕДЕЛЯ, 25-И — ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Рейн! — Как се пише история. — Сгушените селца. — Немският кондуктор. — Страстта му към билети. — Където отидем, носим утеха и радост, развеселяваме тъжните, размиваме плачещите. — „Билети, моля!“ — Перипетиите с търсенето. — Обикновена грешка. — Акробатическите упражнения на кондуктора. — Малка шега на железопътните власти. — Защо трябва да мислим за страданията на другите.

Върнахме се на гарата точно навреме, за да си осигурим удобни места, и в пет и десет под пълна пара поехме за Мюнхен. Щяхме да пътуваме петнадесет часа. Почти през целия път от Бон до Майнц линията върви успоредно с Рейн и пред погледите ни се разкриваше прекрасната гледка на реката, старинните градчета и селца, струпани около бреговете ѝ, обвити в синкава мъгла планински възвишения, които в здрача смътно се отразяваха в бързите ѝ води, прорязани от дълбоки пропасти скатове, възправени тържествено към небесата, зашумени канари, надвесени заплашително над мрачните ѝ дълбини, живописни развалини на рицарски замъци, разположени едва ли не на всяка педя по безкрайното крайбрежие, малки, красиви, подобни на изумруди островчета, които осейват огромното водно пространство.

Малко неща на този свят оправдават очакванията ни, особено онези, от които сме очаквали твърде много и за които сме слушали да ни се говори надълго и нашироко. Подготвен предварително от всичко прочетено и чуто, аз наистина очаквах да открия, че Рейн е само една прехвалена река и нищо друго. Но останах приятно разочарован. Докато влакът ни носеше през смълчания здрач, който постепенно се сгъстяваше в звездна нощ, пред очите ни се разкриваше изключително красива и дивна панорама.

Нямам намерение да ви я описвам, защото за описанието на такава красота е нужно по-блестящо и по-силно перо от моето; да се

заема с подобна задача, би означавало само да ви губя времето, драги читатели, а което е още по-важно, да губя и своето.

Да си призная, първоначално не възнамерявах да ви оставя на мира така лесно. Смятах да ви представя една кратка, но ярка и живописна словесна картина на долината на Рейн от Кьолн до Майнц. Фона исках да скицирам от исторически събития и легенди, свързани с тези местности, а върху него на преден план да обрисувам с ярки цветове съвременния вид на рейнското крайбрежие, като добавя съответните забележки и обяснения.

Ето и някои от бележките, които си бях вземал за целта:

„БЕЛЕЖКИ ЗА ГЛАВАТА РЕЙН.

Константин Велики често е идвал тук, а също и Агрипа. (NB — Да се намери нещо за Агрипа.) Цезар също е имал нещо общо с Рейн — и майката на Нерон.

(Към читателя — краткостта на тези бележки прави на места неясен смисъла им. Последната ми бележка например означава, че Цезар и майката на Нерон, двамата поотделно, са имали нещо общо с Рейн, а не че Цезар е имал нещо общо с майката на Нерон. Обяснявам всичко това, защото не бих искал да създам някакво погрешно впечатление относно Цезар и тази дама. Скандалните истории са нещо несъвместимо с природата ми.)

Продължение на бележките ми: убите в началния период на историята са населявали десния бряг на Рейн — а после по някакъв начин се намерили на левия. (Предполага се, че убите са някакво племе; но все пак да се провери, тъй като не е изключено да излязат някакви вкаменелости.) Кьолн — люлката на немската култура. Разсъждения върху изкуството и старите майстори. От какви позиции да се пише за това — снизходителност и търпимост. Те всичките вече са умрели. В Кьолн била умъртвена света Урсула заедно с единадесет хиляди девойки — нейни последователки. Не са били малко. Да се обрисува убедително и затрогващо въображаемата картина

на кръвопролитие. (NB — Да се открие кой ги е убил.) Да се спомене нещо за император Максимилиан. Наричат го и Максимилиан Велики. Да се спомене също и за Карл Велики (за него може да се напише много нещо) и за франките. (Да се съберат подробни данни за франките — къде са живели и какво е станало с тях.) Да се обрисуват битките между римляни и готи. (Ако не се намерят достатъчно сведения във «Въпросите на Мангнал», да се прочете Гибън.) Да се даде картинно описание — с коментар — на борбите между гражданите на Кьолн и високомерните владици. (NB — Да се опише сблъскването им на някой мост над Рейн, оовен ако няма явни доказателства, че не е имало такова енщо.) В очерка да се вмъкнат и мине-зингерите, и по-специално Валтер фон дер Фогелвайде; той да пее под стените на някакъв замък, а девойката да умре. Да се спомене и Албрехт Дюрер. Критика на неговия стил — банален и безинтересен. (Ако е възможно, да ое докаже, че е такъв.) «Кулата на плъховете на Рейн» близо до Бимген. Да се опише мястото и да се разкаже легендата, свързана с него, но не много подробно, защото всеки я знае. Историята на братята Борнхофен и замъците-близнаци Щеренберг и Хибенщайн. Двамата братя Конрад и Хайнрих били влюбени в Хилдегарде. Тя била много красива. Хайнрих великодушно се отказал от нея в полза на брат си Конрад и тръгнал на кръстоносен поход. Колрад, след като се двоумил една-две години, решил, че и той няма да се ожени за нея, а ще я остави на брат си Хайнрих; той също тръгнал на кръстоносен поход, от който се върнал след няколко години, оженен за една гъркиня. Красивата Х., преотстъпвана ту на единия, ту на другия, жертва на прекалено великодушие, най-после се ядосала (не бива да я корим), затворила се в една усамотена кула на замъка и години наред не искала да види никого. Храбрият Хайнрих ое върнал от поход и изпаднал в ярост, като научил, че брат му К. не се е оженил за красивата Х. Но на него дори и тогава не му дошло на ум той да се ожени за красивата Х. Благородният стремеж на

двамата братя да си отстъпват един на друг любимата Хилдегарде е просто покъртителен. Хайнрих изтеглил мечата си и се хвърлил към Конрад да го убие. Но красивата Хилдегарде се хвърлила между двамата и ги помирила, но после, като разбрала, че нито единият, нито другият имат сериозни намерения, отвратена от цялата история, се оттеглила в манастир. След това пък жената на Конрад, гъркинята, се хвърлила на врата на един друг мъж, а Конрад от своя страна се хвърлил на гърдите на брат си Х. и двамата се заклели във вечна дружба. (Да се напише прочувствено — все едно, че съм седял сред развалините при лунна светлина и съм слушал легендата от устата на самите духове на героите.) «Роландсек» близо до Бон. Историята на Роланд и Хилдегунде (виж «Бедекер», стр. 663). Да не излезе много дълга, защото много прилича на другата. Дали да опиша погребението? «Стражевата кула на Рейн» до Андернах. Да се провери дали няма песен за нея! Ако има такава, да се включи. Кобленц и Еренбрайтщайн. Големи укрепени градове. Наричат ги «Мълчаливите часове на страната». Да се вмъкнат размишления за германската армия и за войната изобщо. Няколко думи за Фридрих Велики. (Да се прочете нещо за него в историята на Карлайл и да се подберат някои интересни откъси.) Драхенфелс. Да се цитира Байрън. Да се прибавят някои морализаторски размишления за разрушените замъци въобще и да се даде кратко описание на Средните векове от собствена гледна точка.“

Имам още много бележки, но тези са достатъчни, за да получите представа за първоначалния план, който имах в главата си. Не разработих плана си, защото, като взех да размишлявам върху него, мина ми през ум, че той по-скоро ще заприлича на история на Европа, отколкото на глава от туристически дневник. Затова реших да не си губя времето с тази работа, докато не се почувствува нужда от нова история на Европа, каквато в момента не се чувствава.

„Освен това — разсъждавах аз в себе си — такава една работа би била много подходяща за убиване на скуката при някое продължително затворничество. Кой знае дали в бъдеще няма да бъда подложен на принудително бездействие и тогава с радост да се заема с тази важна задача.“

— Такова нещо — казах си аз — трябва да се пази за Холоуей или Пентънвил.

Пътуването покрай бреговете на Рейн в сгъстяващия се мрак сигурно щеше да ми достави голямо удоволствие, ако не ме преследваше мисълта, че на следния ден ще трябва да го опиша в дневника си. Аз му се наслаждавах така, както се наслаждава човек на обед, след който ще трябва да държи реч, или както критик се наслаждава на театрално представление.

Минавахме край чудати малки селца, така тясно сгъшени между линията и реката, че в тях нямаше място за нито една улица. Къщите бяха долепени една до друга и аз не можех да си представя как човек, който живее някъде на средата, може да си стигне до дома, без да се покатери по покривите на половината селце. Да, такива бяха тези селца, че ако някоя тъща реши да навести зет си, може да се лута цял ден, да чува гласа му и дори от време на време да го зърва и пак да не може да стигне до него заради това, че не знае откъде и как да мине. А напие ли се човек в такова селце, хич и не бива да се надява, че ще може да се добере до в къщи. Най-добре е да седне някъде и да чака, докато му се избистри главата.

Към единадесет часа изпихме по една бира (в германските влакове, които пътуват на дълги разстояния, винаги можете да получите разхладителни напитки, бира и кафе с кифли), събухме обувките си, пожелахме си лека нощ и се настанихме да спим. Но толкова често идваха да ни искат билетите за проверка, че изобщо не можахме да мигнем.

На всеки няколко минути, поне така ми се струваше на мен, макар че в действителност промеждутъците може и да са били по-дълги, едно призрачно лице се появяваше на прозорчето на купето и ни подканваше да си покажем билетите.

Когато немският железопътен кондуктор се почувствува самотен и не знае какво да прави, той тръгва да се разхожда из влака и да кара пътниците да си показват билетите, след това се връща ободрен и

успокоен в своята кабина. Има хора, които се прехласват пред слънчеви залези и планински възвишения или пред произведенията на старите майстори, но немският железопътен кондуктор не може да открие в света нищо по-прекрасно, нищо по-възвишено от железопътния билет.

Почти всички представители на железопътните власти в Германия страдат от тази ненаситна страст към билети. Само да успеят да зърнат на някого билета, и вече са щастливи. Тъй като тази тяхна мания ни се стори безобидна, Б. и аз решихме, когато можем, винаги да им доставяме удоволствие по време на пътуването.

Така че, щом видехме някой немец железничар да стои с тъжно и измъчено лице, ние отивахме при него и му показвахме билетите си. А той засияваше тъй, сякаше слънчев лъч го огряваше; веднага забравяше всичките си грижи. Ако нямахме билети в нас, отивахме и купувахме. Един най-обикновен билет трета класа до следващата гара стигаше, за да му светне на човека пред очите. Но имаше случаи, когато нещастникът все още оставаше мрачен и очевидно имаше нужда от по-силно ободряващо средство, тогава купувахме билет втора класа отиване и връщане.

За пътуването ни до Обер-Амергау и обратно всеки от нас носеше по едно фолио с десет-дванадесет билета първа класа, тъй като трябваше да сменяме влака в различни градове и да изминем едно разстояние от около хиляда мили. И един следобед в Мюнхен, когато видях унилия вид на служителя на гардероба и разбрах, че съвсем наскоро е загубил леля си, предложих на Б. да заведем този нещастен човек в някой тих ъгъл и да му покажем всичките билети, които имахме — двадесет или двадесет и четири на брой, — дори да му ги дадем да ги подържи в ръце и да ги гледа колкото дълго иска. Исках просто да го утеша.

Б. обаче не прие предложението ми. Каза, че дори ако човекът не си загубел ума (а това можеше като нищо да стане), то щели сме да му навлечем завистта на всички железопътни служители в Германия и по този начин ще го направим нещастен за цял живот.

Ето защо купихме един билет първа класа отиване и връщане до следващата гара и му го показахме. Трогателно е да видиш как лицето на нещастника просиява, да видиш слабата усмивка да пропълзява отново по устните, от които толкова дълго време е отсъствувала.

Но понякога на човек му се иска железопътните служители в Германия да обуздават тази своя ненаситна страст към билети — или поне да я ограничават малко. Дори на най-търпеливия човек му идва до гуша цял ден и цяла нощ да показва билета си, а кондукторите сякаш нарочно търсят най-неподходящия момент — тъкмо по средата на дълго и уморително пътуване, за да дойдат до прозорчето на купето и да ти изкрещят: „Моля, билети!“

Уморен си, спи ти се. Не знаеш къде ти е билетът. Не си съвсем сигурен дали изобщо си имал билет; или ако си имал, дали някой не ти го е взел. При мисълта, че няма да ти трябва с часове, си го прибрал така старателно, че накрая вече не си спомняш къде. Костюмът ти има единадесет джоба, а палтото, провесено на закачалката — още пет. Може би е в някой от тези джобове. Ако не е там, тогава по всяка вероятност е в някоя от чантите или в бележника ти, ако изобщо знаеш къде е и той, или може би в портмонето.

Започваш да търсиш. Ставаш и се отупваш. После се опипваш целия, като в това време се оглеждаш наоколо; видят на купчината любопитни лица, които те гледат, и човекът в униформа, който те чака със строго вперени в тебе очи, ти внушават за миг мисълта — както си объркал, — че тази сцена се разиграва в полицейския съд и че ако билетът се намери у теб, вероятно ще те осъдят на пет години.

И упорито започваш да твърдиш, че си невинен:

— Казвам ви, че не съм го взел! И никога не съм виждал билета на този джентълмен. Оставете ме на мира! Аз...

Изненадата на спътниците те кара да дойдеш на себе си и ти продължаваш търсенето. Преправяш чантите и изхвърляш всичко едно по едно на пода, като под носа си ругаеш цялата железопътна система на Германия. След това проверяваш в обувките си. Караш всички да станат, за да видиш дали някой не е седнал на него, после коленичиш и пълзиш да го търсиш под седалката.

— Да не би да си го хвърлил през прозореца заедно със сандвича си? — пита те приятелят ти.

— Глупости! Ти за луд ли ме мислиш? — отвръщаш му разярено. — Защо ще направя такова нещо?

Когато за двадесети път започваш да се опипваш последователно, го откриваш в джоба на жилетката си и следващия

половин час седиш и се чудиш как си пропуснал да го намериш предишните деветнадесет пъти.

Докато трае тази мъчителна сцена, кондукторът не прави нищо, с което да разсее тревогата и напрежението ти. През цялото време, докато ти си търсиш билета, той изпълнява най-различни глупави фокуси на стъпалото отвън и по какви ли не начини излага на опасност живота си.

Влакът се движи с тридесет мили в час — скоростта на експресите в Германия — и изведнъж насреща изскача мост, възседнал напреко линията. Като вижда моста, кондукторът се хваща за прозореца и се накланя навън доколкото може. Ти го поглеждаш, после поглеждаш бързо приближаващия се мост и преценяваш, че сводът ще отреже само главата му, без да засегне друга някоя част от тялото, и ое чудиш дали главата ще падне вътре в купето или навън.

На десет сантиметра от моста кондукторът се изпъва като струна, долепя се до вагона и циментовият зид — когато влакът профучава край него — убива една муха, кацнала на горния край на лявото му ухо.

Мостът вече е отминал и влакът се движи по самия край на някаква пропаст, така че, ако пуснеш камък от прозореца, той ще падне на триста стъпки дълбочина; кондукторът внезапно се пуска и започва да изпълнява някакъв тевтонски танц на висящото стъпало — олюлява се напред-назад, без да се държи никъде, и размахва ръце, както правят файтонджиите, когато им е студено.

Искаш ли да пътуваш удобно и приятно с железница през Германия, трябва още в самото начало да решиш, че няма да се тревожиш от това дали кондукторът ще се пребие по време на пътуването, или не. Оставиш ли съчувствието да те завладее, пътуването вече не е пътуване, а истинско мъчение.

В пет часа сутринта (колко свежа, красива и благоуханна е земята в ранното утро! Ленивците, които се излежават в леглото до осем-девет часа, не могат дори да си представят каква голяма част от прелестта на деня губят. Само ние, ранобудните, можем истински да се насладим на красотата на природата) се отказах от по-нататъшни опити да заспя и се упътих към тоалетната в края на вагона, за да се измия.

Но как да се измиеш в това малко местенце? Тъкмо си натопиш ръцете и част от главата в легена и си напълно безпомощен да се защищаваш, когато стените на стаичката, кранът за вода, сапуниерката и разни други такива вероломни предмети, възползувайки се от твоята безпомощност, се надигнат изведнъж и те смушкат, колкото сила имат; речеш ли да избягаш от тях, тогава пък вратата се отваря и те шляпва изотзад. Аз обаче ако не друго, то поне успях да се намокря здравата, затова потърсих пешкир. Но пешкир нямаше. Ето в това вече е шегата. Железопътните власти подмамват пасажера със сапун, вода и леген и когато той целият се накваси, най-безцеремонно му откриват, че няма пешкир. Великолепно чувство за хумор, няма що!

Помислях си за носните кърпички в чантата, но за да се добера до тях, трябваше да мина покрай купета с дами, а в този си вид бях крайно иепредставителен. Така че се обърсах в един вестник, който случайно намерих в джоба си, но иска ви кажа, по-противно нещо от това да се бършеш във вестник, струва ми се, няма.

Когато се върнах в купето, събудих Б. и го убедих и той да отиде да се измие; и когато дочух откъм края на вагона ругатните му и разбрах, че и той вече е открил липсата на пешкир, споменът за моята неволя постепенно се разсея. Колко са прави старите хора, дето казват, че като мислиш за нещастieto на другите, забравяш своето!

По протежение на петдесет мили земята до Мюнхен е равна, затова не си струва и да я гледаш. Седиш и само напъргаш очи към хоризонта с нетърпеливото желание да зърнеш някакъв признак за приближаването на града.

А градът се крие ниско долу и прави всичко възможно, само и само да остане незабелязан. Откриваш го едва когато почти навлезеш в улиците му.

ПРОДЪЛЖЕНИЕТО НА СЪБОТА, 26-И

Търсим закуска. — Опреснявам своя немски. — Изкуството на жестовете. — Схватливостта на прима балерината. — Представление на английска пантомима в Пиренеите. — Печалните резултати от това представление. — Немският разговорник. — Ограничената му представа за нуждите и желанията на човека. — Неделя в Мюнхен. — Ханс и Гретхен. — Животът на висшите и низши класи. — Избата за бира.

В Мюнхен оставихме багажа си на гарата и тръгнахме да търсим закуска. Часът беше едва осем сутринта и естествено нито едно от големите кафенета не беше още отворено, но най-накрая след дълго обикаляне открихме един старомоден ресторант-градина, от който се носеше приятното ухание на кафе и пържен лук. Влязохме, настанихме се на една от малките масички под дърветата, взехме листата с менюто и повикахме келнера.

Аз се заех с поръчката. Явяваше ми се един чудесен случай да проверя познанията си по немски. Като начало поръчах кафе с кифли. С тази част от задачата си се справих лесно. През последните два дни толкова се бях упражнявал в това, че можех да поръчвам кафе с кифли не само за двама, ами за четиридесет души. След това потърсих в листата нещо по-вкусно и поръчах зелена салата. С доста голямо усилие успях да убедя келнера, че не искам варено зеле и най-накрая някак си му избих това идиотско хрумване от главата. И понеже все още имах малко немски думи в ума си, поръчах един омлет.

— Кажи му да го направи по-пикантен — рече Б., — иначе ще ни донесе нещо, пълно с мармелад и шоколаден крем. Нали им знаеш кухнята.

— Да, разбира се — отвърнах аз. — Да. Чакай да помисля. Как беше на немски пикантен?

— Пикантен ли? — замисли се Б. — Хм! Да! Да ме обесят, ако се сецям! Все я бъркам тази дума. Не, не, не мога да се сетя.

Аз също не можех да се сетя. Впрочем никога не съм я знаел. Опитвахме се да му обясним на френски:

— Une omelette aux fines herbes. (Омлет с подправки (фр.). — Б. пр.)

Тъй като той очевидно не ни разбра, повторихме му го на развален английски. Кълчихме и преобръщяхме нещастната дума „пикантен“, пресъздавахме я в такива чудати, в такива жални и нечовешки звуци, че дори сърцето на един дивак би се трогнало от това. Но този суров тевтонец оставаше безчувствен. Тогава опитахме паитомимата.

Пантомимата е за езика това, което е мармеладът, според етикета на буркана, за маслото — „един отличен (но не във всички случаи) заместител“. Възможностите ѝ като интерпретатор обаче са ограничени, поне в обикновения живот. Що се отнася до балета, там чрез пантомимата може да се обясни всичко без изключение. Виждал съм например как отрицателният герой с едно-единствено ловко движение на левия крак и с известна лека помощ на барабана съобщил на героинята съкрушителната новина, че жената, която е смятала за своя майка, е само някаква нейна леля по бащина линия. Но, разбира се, трябва да се има пред вид, че прима балерината е една дама, надарена с изключително високи умствени способности и съобразителност. Тя например съвсем точно разбира какво иска да ѝ каже партньорът ѝ, когато се завърти четиридесет и седем пъти на един крак и след това се изправи на главата си. Докато обикновеният чужденец по всяка вероятност ще го разбере съвсем превратно.

Един мой приятел, като пътувал веднъж през Пиренеите, се опитал да изрази своята признателност с помощта на пантомимата. Пристигнал късно една вечер в някакво планинско ханче; стопаните го посрещнали много сърдечно и го нагостили с най-хубавото, което имали. А той бил много гладен и с голямо удоволствие изял вкусната вечеря.

Така хубаво се нахранил и стопаните така любезно и сърдечно се отнесли с него, че той решил на всяка цена да им изкаже признателността си и да ги накара да разберат колко доволен останал. Но не можел да им обясни всичко това с думи, защото знаел само толкова испански, колкото да си поиска нещо, и то винаги трябвало да внимава да не поиска повече, отколкото трябва. Думи, с които се

изразяват чувства и душевни вълнения, не бил научил още. Затова прибягнал до жестове. Изправил се и посочил празната маса, на която преди това била наредена вечерята, след това отворил уста и посочил гърлото си. После потупал тази част от анатомията си, в която, както твърдят учените, отива яденето, и се усмихнал.

Но трябва веднага да ви обясня, че усмивката на този мой приятел е доста странна. Той самият е с впечатлението, че е много очарователна, макар и, както сам признава, с известна отсенка на тъга. Аз ще добавя само, че в къщи жена му плаши децата с нея, когато не слушат.

Стопаните на хана останали много изненадани от поведението му. Погледнали го смутено, после се отдръпнали встрани и взели да се съвещават шепнешком.

„Изглежда, че не успях достатъчно ясно да изразя чувствата си към тези простосърдечни селяни — си казал моят приятел. — Трябва да вложа повече жар в пантомимата.“

И той още по-енергично погладил онази част от себе си, за която вече споменах — и която, какъвто съм скромен и благовъзпитан млад човек, за нищо на света не бих нарекъл с истинското ѝ име, — и добавил още пет сантиметра усмивка; освен това направил и няколко движения, които според него изразявали задоволството му и приятелското му чувство към домакините.

Най-после лицата на ханджиите просветнали и те изтичали до някакъв долап и извадили едно малко черно шише.

„Слава богу — зарадвал се приятелят ми. — Ето че разбраха какво искам да им кажа. Добрите хорица са доволни, че аз съм доволен и сега ще предложат да изпием заедно по една последна чаша вино!“

Те донесли шишето, напълнили му една винска чаша, поднесли му я и със знаци му дали да разбере, че трябва да я изпие наведнъж.

„Аха — казал си моят приятел, като взел чашата и я вдигнал срещу светлината, намигайки към нея дяволито. — Това трябва да е някаква специална отлежала напитка, типична за областта, която семейството пази само за избрани гости.“

И с чашата в ръка той произнесъл кратка реч, в която пожелал дълъг живот и много внуци на старата двойка, добър съпруг на дъщерята и благоденствие на цялото село. Той знаел, че те не могат да го разберат, но смятал, че по тона и жестовете му ще се досетят за

смисъла на това, което им казва, и ще доловят какви добросърдечни чувства храни към всички тях. Като свършил с благопожеланията, той сложил ръка на сърцето си, усмихнал се още веднъж и на един дъх изпразнил чашата.

Три секунди след това открил, че е погълнал някакво гъсто и лепкаво очистително средство. Домакините погрешно изтълкували пантомимата, която той разиграл, за да им благодари; помислили, че иска да им покаже, че се е отровил или страда от смущения в храносмилането и се постарали да му помогнат, доколкото могат.

Но лекарството, което му дали, не било от тези евтини медицински средства, които загубват действието си половин час след като се поемат от организма, затова било излишно да вечеря отново и той си легнал да спи по-гладен, по-отпаднал, отколкото когато пристигнал в хана.

Направих това дълго отклонение, за да докажа как с такова тънко и деликатно нещо като благодарността любителят-пантомимист не бива в никакъв случай да се заема.

Думата „пикантен“ е нещо подобно. Двамата с Б. едва не си увредихме вътрешностите от усилията да я пантомимираме. Потихме се като впрегатни добичета цели пет минути, но мъките ни отидоха напразно, защото от всичко келнерът накрая разбра само, че искаме да играем на домино.

И когато вече се чувствавах напълно като човек, попаднал в лабиринта на непрогледна пещера, изведнъж подобно слънчев лъч ме озари мисълта, че в джоба си имам англо-немски разговорник.

Каква глупост от моя страна — да не се сетя за него по-рано! Ние напругахме свръхчовешки мозъците и телата си, за да обясним някак на един неграмотен германец какво желаем, докато през цялото това време под носа ни е стояло едно книжле, специално написано, за да помага на хората да се справят с трудности като тази, в която ние бяхме изпаднали — едно книжле, съставено грижливо със специалната цел да дава възможност на англичаните, които пътуват из Германия като нас и говорят немски съвсем слабо, да обяснят какво точно желаят и да си отидат от страната живи и здрави.

Измъкнах бързо разговорника от джоба си и започвах да търся разговори, отнасящи се до храненето. Но такива разговори нямаше!

Имаше дълги и разгорещени „диалози с перачката“, за предмети, които ме карат да се изчервявам, като си ги спомня. Двадесет страници от книжката бяха посветени на глупавите разговори между един изключително търпелив обуцар и най-досадния и злонравен клиент, на когото обуцарят е имал нещастieto да попадне; клиент, който, след като е бръцоловил цели четиридесет минути и е изпробвал всеки чифт обувки в магазина, си излиза спокойно с думите:

— Не, днес няма да купя нищо. Довиждане!

Отговорът на обуцаря между другото не е даден. Навярно е имал формата на събувалка, придружена от фрази, които според съставителите са нецелесъобразни за нуждите на един благовъзпитан турист.

Наистина удивителна е изчерпателността на тези „разговори с обуцаря“. Изглежда, че тази част от книгата е била писана от човек, който страда от мазоли. Ако отидех с книжката при някой обуцар и му изговорех всичко, което го пишеше вътре, нещастникът сигурно щеше да загуби съзнание.

По-нататък следваха две страници с безсмислени брътвежи „при среща с приятел на улицата“:

— Добро утро, господине (или госпожо). Желая ви весела Коледа. Как е вашата майка?

Като че ли за човек, който едва може да свърже две приказки на немски, ще му дойде на ум да разпитва как е със здравето майката на някой си непознат немец.

Имаше още и „разговори в железопътния вагон“ или по-точно разговори между пътуващи лунатици и „разговори по време на пътуване с параход“ като тези например:

— Как се чувствувате сега? Все още много добре, но не знам колко ще продължи това състояние. — О, какви вълни! Вече не се чувствувам добре, затова ще сляза долу. Помолете да ми донесат един леген.

Как мислите, дали ако на човек му е толкова зле, ще успее да съчини всичко това на немски?

В края на разговорника бяха поместени немски поговорки и „идиоматични фрази“, каквито ги има във всички езици и които аз бих нарекъл по-скоро „идиотични фрази“: „По-добре врабче в ръката, отколкото гълъб на покрива“, „Времето носи рози“, „Орелът не яде

мухи“, „Не си купувай котка в чувал“. Като че ли из Германия шествуват огромен брой англичани, които винаги си купуват котките именно по този начин и дават възможност на безскрупулни продавачи да им пробутват иякоя по-долнокачествена котка, та трябва на всяка цена да бъдат предупредени за тази опасност.

Прочетох набързо всички тези глупости, но не намерих никъде нито дума за омлета, който желяхем да си поръчаме. В главата „Храна и напитки“ открих кратък речник, но в него бяха включени главно думи като: малини, смокини, мушмули (какво точно представляват те, не знам, нито съм ги виждал, нито съм ги чувал), кестени и други подобни неща, които човек дори когато си е в родината, не би се сетил да вкуси. В списъка бяха изредени и най-различни подправки като зехтин, оцет, пипер, сол и горчица, но нито дума не се споменава за онова, което да подправиш с тях. Можех да си поръчам едно твърдо сварено яйце или парче шунка, но не ми се ядеше нито твърдо сварено яйце, нито шунка. Ядеше ми се „пикантен омлет“, а за такъв омлет авторите на този „полезен малък разговорник“ — както го наричаха те в предговора си — очевидно не бяха и чували.

Като се върнах в Англия от любопитство си набавих три или четири англо-немски разговорника, предназначени да подпомагат усилията на пътуващия из Германия англичанин да се разбере с немците, и дойдох до заключение, че този, който аз бях взел със себе си, е най-изчерпателният и най-целесъобразен от всичките.

Когато накрая загубихме всяка надежда да се обясним с келнера, вдигнахме ръце и се оставихме на милостта на провидението. След десет минути човекът ни донесе димящ омлет с около половин килограм конфитюр от ягоди, а отгоре наръсен с пудра захар. Ние пък го наръсихме с много сол и пипер с надеждата да убием сладкия вкус, но и така пак не можахме да го ядем.

След закуската се снабдихме с едно разписание, за да потърсим подходящ влак за Обер-Амергау. Аз открих един, който тръгваше в три и десет. Крайно удобен за нас влак, при това не спираше никъде. Железопътните власти очевидно много се гордееха с него, защото го бяха вписали в разписанието с удебелени букви. Решихме да пътуваме с него.

Докато стане време за тръгване, се разходихме из града. Мюнхен е красив, добре разположен град, с чудесни улици и изящни сгради. Но

въпреки целия му блясък, въпреки сто и седемдесетте му хиляди жители, в него цари някаква спокойна, провинциална атмосфера. По широките му булеварди в делнични дни почти няма движение, а в добре снабдените му магазини тук-таме ще видите някой купувач. Но този ден беше неделя и градът бе по-оживен от друг път. По главните улици се тълпяха граждани и селяни в празнични облекла и сред тях най-живописно се открояваха баварците с техните старинни, векове наред предавани от поколение на поколение костюми. Победоносно шествувашата по целия свят мода с нейната вечна борба с цветове и форми не беше успяла да проникне във високопланинските баварски твърдини и отстъпваше победена. И щом дойде неделя или някой друг празник, широкоплещестият, обгорял от слънцето пастир от Оберланд надява яркозеленото си бродирано елече върху снежнобялата си риза, препасва късите си панталонки с един пояс през кръста, нахлупва върху къдрите си украсената с перо мека шапка, нахлузва тежките си обувци и закрачва през хълмовете към къщата на своята Гретхен.

А Гретхен го чака, бъдете сигурни в това, също тъй празнично пременена. Каква прелестна старовремска картинка представлява тя, застанала под острия фронтон на дървеното шале. Тя също показва предпочитание към националния цвят — зеленото. Но за разнообразие вятърът развява по плитките ѝ красиви червени панделки, а изпод украсената ѝ с бродерия пола наднича бяла фуста. Едрите ѝ гърди са пристегнати в черно елече, навървено с черен копринен шнур отпред. (Струва ми се, че тази дреха се нарича корсаж, но не съм много сигурен, тъй като винаги ми е било неудобно да попитам). Широките ѝ рамене са покрити с белоснежна риза от тънък лен. Ръкавите ѝ са също бели и толкова широки и надиплени, че ти заприличват на свити криле. Върху русата ѝ коса е кацнало зелено шапче. А катарамите на спретнатите ѝ обувки съперничат по блясък с големите ѝ сини очи. Да, толкова красива и напета е Гретхен, че човек на драго сърце би си сменил мястото с Ханс за този ден.

Хванати под ръка, прилични на фарфорова статуетка, но на една доста обемиста фарфорова статуетка, пастирът и пастирката слизат в града. Като минат покрай теб, ти си потриваш очите и дълго се взираш в тях, защото ти си струва, че току-що са излезли от пъстрата картичка на някоя от онези стари книжки с приказки, които си обичал да четеш, седнал край високата месингова решетка на камината в детската стая

— решетка, която ви е предпазвала и тебе, и огъня да не си причините взаимно някаква вреда, — в дните, когато светът е бил много по-голям от сега и много по-истински и по-интересен.

Всяка неделя Мюнхен и околностите му правят голяма размяна на хора. Още от сутринта влак след влак от селяни и планинци се изсипват в града, а от града се изнизват в непрекъснат поток претъпкани влакове с граждани, които отиват да прекарат деня край бистрите реки и езера в долините и планините.

Докато скитахме из града, влязохме в едно-две опушени до черно, прихлупени бирхалета, защото именно там можеш да видиш как живее народът, а не в превзетите, претъпкани с чуждестранни туристи и мюнхенски контета кафе-сладкарници.

Грубите и сурови селски труженици са много по-интересни от изисканите граждани. Всяка дама и всеки господин поразително приличат на всички останали дами и господа. Колко са лишени от индивидуалност и самобитност тези високи слоеве на обществото! Те всички говорят еднакво, мислят и действуват еднакво, обличат се еднакво и изобщо са безкрайно еднакви. Ние, благовъзпитаните и изтънчени граждани, само си играем на живот. Имаме определени правила, и закони, които в никакъв случай не допускаме да се нарушават. Нашите неписани ръководства ни напътват какво да правим и какво да говорим във всеки момент от тази безсъдържателна, безцелна игра.

За тези, които стоят в подножието на социалната пирамида, опрели здраво крака в земята, природата не е никакво любопитно явление, което трябва да се наблюдава и изучава, а жива сила, на която трябва да се подчиняват. Те застават лице с лице със суровия, неподправен живот и смело се борят с него в мрака. И както ангелът, който се е борил с Яков, е оставил следите си по него, така и животът оставя своя отпечатък върху тях.

Сред висшите класи можеш да различиш само един вид, а сред народа — стотици видове. Ето затова предпочитам местата, където се събират обикновените хора, пред свърталищата на благоприличните, възпитани господа и непрекъснато обяснявам това на моите приятели, които ме обвиняват в пристрастие към низшите слоеве на обществото.

С халба бира пред мен и лула в устата мога да стоя с часове и най-спокойно да наблюдавам приливите и отливите на живота в тези

стари бирхалета.

Загорелите от слънцето селски ергени довеждат избраниците си да ги почерпят с любимия нектар на Мюнхен и с по някоя голяма глава печен лук. Как се забавляват те! Какви весели шеги си устройват! Как се смеят и пеят! На една маса седят четирима възрастни мъже и играят карти. Какво характерно изражение е изписано по всяко от тези задебели, корави лица! Единият от мъжете е пламенен, енергичен, напрегнат. Как танцуват очите му! По лицето му може да се прочете всяка негова мисъл. Знаеш кога се готви да похлупи с победоносен вик попа върху дамата. Неговият съсед изглежда спокоен, бавен и упорит, уверен в себе си. Играта продължава и ти го чакаш с нетърпение да изиграе печелившата карта, която си сигурен, че държи в ръката си. Той е с намерение да спечели. Победата е изписана по лицето му. Не! Той изгубва. Най-високата му карта е седмица. Всички го поглеждат изненадано. Той се смее ... Трудно е да се справиш с такъв човек, и не само в играта на карти, а въобще. Човек, който много надълбоко крие мислите си.

Отсреща някаква навъсена стара жена сърдито си поръчва наденички, донасят ѝ ги, но тя изглежда още по-навъсена и сърдита. Оглежда начумерено всички, които минават край нея, с такова злобно изражение, че те побиват тръпки. Някакво малко кученце идва и се изправя на задните си лапи точно пред нея и изплезва езиче. А тя, без да сваля от лицето си свирепия израз на омраза към всичко живо, започва да го храни с парченца наденица, набодени на върха на вилицата, и през цялото време го гледа с такава неприязън, че се чудиш дали с това няма да му повреди храносмилането. В един ъгъл пълна възрастна жена говори неспирно на някакъв солиден възрастен мъж, който през цялото време не отронва дума, а само отпива от бирата си. Очевидно е, че той спокойно и търпеливо ще понася дърдоренето ѝ до момента, до който пред него стои халбата му с бира. Той я е довел тук, за да я почерпи за празника, и ще я остави да се наговори, докато той си пие. Господи, как говори тя! Лицето ѝ е безизразно, по него не трепва нито един мускул, а гласът ѝ е равен и монотонен и се лее като някаква голяма, буйна река. Потрепвайки с подкованите си обувки, влизат четирима млади занаятчии, седат около една от грубите дървени маси и си поръчват бира. Прихващат през кръста несмутимата и безучастна келнерка, провикват се, пеят и се смеят. Като че ли всички

млади хора тук се смеят — в очакване на живота, а възрастните говорят — спомнят си преживяното.

Каква забележителна, поучителна картина може да се създаде от тези стари съсухрени лица наоколо, ако човек може да ги нарисува — да нарисува всичко, което е изписано по тях, всичко трагично и комично, което великият драматург животът е написал по набръчканата кожа! Радостите и скърбите, користолюбивите надежди и страхове, детинският стремеж към доброта, дребнавото себелюбие и възвишеното себеотрицание са спомогнали да се изваят бръчките по тези старчески лица. В гънките около избледнелите очи се таи и хитрост, и доброта. А в извивката на безкръвните устни, които толкова често са оставали плътно стиснати, в безмълвен героизъм, прозира алчността.

НЕДЕЛЯ, 25-И — ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Обядваме. — Странно ястие. — Овладва ме чувство на тъга. — Немската пура. — Най-красивият кибрит в Европа. — Колко лесно можеш да се загубиш с приятеля си, особено на място като мюнхенската железопътна гара. — Жертвата на съдбата. — Преданият „Бредшо“ — Сред планините. — Принц и просяк. — Съвременен роман. — Пристигане в Оберау. — Мъдри и глупави пилигрими. — Интересна разходка. — Етал и неговият манастир. — Стигаме целта на нашето пътешествие.

В един часа влязохме в някакъв ресторант да обядваме. Немците винаги обядват точно по средата на деня, и то похапват здравата. Само в хотелите, които се посещават от туристи, обядът, по време на сезона, е определен за шест или седем часа, за да не нарушават навика на чуждестранните си клиенти. Споменавам за този обед не защото мисля, че това ще събуди особен интерес у читателя, а защото искам да предупредя съотечествениците си, които пътуват из Германия, да не проявяват излишно любопитство към „липтауерското сирене“...

Аз съм голям любител на сирене и обичам да откривам все нови и нови видове, затова, като видях в листа сред останалите видове сирене и „липтауерско“ с гарнитура — за пръв път го чувах в живота си, — реших на всяка цена да го опитам.

Оказа се, че на вид то никак не е привлекателно. Болнаво, посърнало, безрадостно сирене. Сирене, което е преминало през големи беди и тревоги. Приличаше досущ на маджун за прозорци, а и вкусът му дори беше като на маджун за прозорци — или поне аз си мисля, че маджунът за прозорци има такъв вкус. До този момент не съм напълно сигурен дали това действително не беше маджун за прозорци. Гарнитурата пък беше още по-необикновена и от самото сирене. Отстрани на чинията бяха наредени разни неща, които за пръв път виждах да се поднасят със сирене и не желая да ги видя никога вече в живота си. Малка купчинка сушен грах, три или четири

забележително малки картофчета — предположих, че са картофчета, а може да са били и фъстъчени ядки, сварени до омекване, — много млада на вид рибка, очевидно от породата на бодливките, и малко червена боя. По-оскъден обед от този не може и да има.

За какво точно беше червената боя, не разбрах. Б. реши, че е поставена с цел самоубийство. Той смяташе, че клиентът, след като изяде всичко останало в чинията, ще бъде обзет от непреодолимото желание да умре и съдържателите на ресторанта, знаейки това, от своя страна грижливо го бяха снабдили с червена боя, тъй че да може да се отрови начаса и да сложи край на мъките си.

Като преглътнах първата хапка, реших да не ям повече от сиренето. После си помислих, че ще бъде жалко да го хабя така, след като веднъж съм го поръчал, освен това може би щях да започна постепенно да го харесвам, докато го изям до края. Вкусът към много от хубавите неща на света трябва да се придобие. Много добре си спомням времето, когато не можех да търпя бира.

Така че смесих всичко в чинията, направих нещо като салата от него и го изядох с лъжица. По-противно нещо не съм вкусвал от времето, когато се опитах да изиграя ролята на Уили Евънс, като пропъльзах по корем през един отводнителен канал, а след това, когато се прибрах в къщи, веднага ме сложиха да си легна и ме натъпкаха със солидна порция очистателно за деца.

След обяда се почувствувах много тъжен. Спомних си изведнъж с мъчителна яснота всички неща, които бях направил в живота си и които всъщност не е бивало да правя. (А те като че ли бяха доста много на брой.) Спомних си всички разочарования и неуспехи, които бях преживял, всички несправедливости, на които бях станал жертва, всички огорчения, които ми бяха казани и сторени. Спомних си за всички онези хора, които някога бях познавал и които сега бяха покойници, така че никога вече нямаше да ги видя, за всички момичета, които бях обичал и които сега бяха омъжени за други хора, а аз не знаех дори адресите им. Размишлявах колко празно, фалшиво и преходно е земното ни съществуване и колко е изпълнено със скръб. Колко грешен и порочен е светът и колко ненавистни са и хората, и нещата в него.

Мислех си също каква глупост беше от страна на Б. и на мен да си губим времето да скитаме из Европа по този идиотски начин. Какво

удоволствие имаше в това пътуване — да се люшкаш нагоре-надолу в задушни влакове и да те скубят скъпо и прескъпо в неудобни хотели?

В началото на разходката ни (след като се наобядвахме, тръгнахме да се поразтъпчем по Максимилианщрасе) Б. беше в повишено настроение и дърдореше весело, но като взех да му говоря, с радост забелязах как постепенно стана сериозен и духът му спадна. Всъщност той не е лош човек, само дето е лекомислен.

Б. купи няколко пури и ми предложи една. Но аз не исках да пуша. Пушенето в момента ми се струваше глупаво губене на време и пари. Затова казах на Б.:

— След няколко години, а може би и преди още да е изтекъл този месец, ще лежим в тихия гроб и ще храним червеите. Каква полза има тогава да изпушваме тези пури днес?

А Б. ми отвърна:

— Ползата сега за мен ще бъде тази, че ако имаш пура в устата си, словоохотливостта ти ще намалее малко.

За да му угодя, запалих. Немската пура никак не ми е по вкуса. Б. казва, че не бивало да ѝ се придирва много, като се имало пред вид, че струва само едно пени. Но аз не съм на неговото мнение; ако ще да ми ги продават дузината за едно пени, пак не мога да ги харесам. Добре сварени, те могат чудесно да минат за зеленчук, но ако речеш да ги пушиш, не си струват дори клечката кибрит, с която ще ги запалиш, особено пък, ако кибритът е немски. Немският кибрит е истинско произведение на изкуството. Зелена или пурпурночервена клечка с жълта главичка — и с пълно право може да претендира, че е най-красивият кибрит в Европа.

Докато бяхме в Германия, двамата с Б. изпушихме доста голямо количество пури от по едно пени и това, че останахме живи докрая, според мен е доказателство колко здрави и силни организми имаме. Мисля, че застрахователните дружества с пълно основание могат да възприемат немската пура като мерило за медицинско освидетелствуване. Въпрос: „Сте ли в момента и били ли сте досега с крепко здраве?“ Отговор: „Пушил съм немска пура и още съм жив.“ И застраховката ви е приета.

Към три часа отидохме на гарата и почнахме да търсим нашия влак. Претършувахме цялото място, но никъде не го намерихме. Централната гара в Мюнхен е една огромна сграда — истински

лабиринт от коридори, пасажи и фойета. По-лесно е да се загубиш в нея, отколкото да намериш нещо, което търсиш. Б. и аз, заедно и поотделно, се губихме двадесет и четири пъти. Цял половин час търчахме надолу-на-горе из гарата да се търсим. Изведнъж се намирахме, възкликвахме в един глас: „Къде по дяволите се загуби? Търсих те навсякъде. Моля те, не се отдалечавай повече от мене.“ И в следващия миг се загубвахме отново.

Но най-странното от всичко беше това, че всеки път, когато се изгубвахме, неизменно се срещаме отново пред вратата на бюфета за трета класа.

Накрая вратата на бюфета за трета класа ни стана нещо като „дом“ и ние трепвахме от радост, когато по време на уморителното скитане из чакални, отделения за изгубен багаж и коридори зървахме познатата ни вече медна дръжка да блести в далечината, защото знаехме, че там неизбежно ще се намерим.

Случваше се обаче известно време да не попаднем на нея, тогава отивахме при някой чиновник и го молехме да ни упъти: „Извинете, бихте ли ни казали най-краткия път до вратата на бюфета за трета класа?“

Когато часът стана три, а ние все още не бяхме намерили влака от 3:10, взехме сериозно да се тревожим и отидохме да направим справка.

— Влакът от три и десет за Обер-Амергау? — зачудиха се на гишето. — Та ние още не сме и помислили за него.

— Още не сте помислили за него! — възкликнахме ние възмутени. — Та вие спите ли? Часът е вече три и пет!

— Да, но три и пет следобед, а влакът от три и десет е нощен. Не виждате ли, че е отбелязан в разписанието с удебелени букви? Всички влакове, тръгващи между шест вечерта и шест сутринта, са отбелязани с удебелени букви, а дневните — с обикновени. Имате още много време. Наминете след вечеря.

Не вярвам да има друг човек в света, на когото повече да не му върви на разписания от мен. Не мисля, че това се дължи на глупост; ако се дължеше само на глупост, все понякога щях да улучвам точния влак. Трябва да е съдба.

Ако от четирidesет влака, които пътуват до някое място, където аз искам да отида, има един, който пътува „само в събота“, аз избирам

да пътувам точно с него, но в петък. В събота сутрин ставам в шест, нагълтвам набързо закуската си и тичешком отивам да хвана обратния влак, който пътува всеки ден от седмицата „с изключение на събота“. В неприсъствен ден забравям, че е неприсъствен ден, отивам и чакам с часове на ветровития перон влакове, които не пътуват в неприсъствени дни.

Не ми стигат всички тези беди, но имам още и нещастieto да притежавам едно коварно разписание „Бредшо“ за август 1887 година, от което не мога да се освободя. Всяко първо число от месеца отивам и си купувам ново разписание „Бредшо“. Какво става с него на втория ден от месеца, не знам. От този момент нататък повече не го виждам. Остава ми само да гадая каква може да е съдбата му. Но на негово място остава, само да ме заблуждава, разбира се, тази окаяна отрепка от 1887 г.

Три години се мъчих да се освободя от него, но то не желаше да ме освободи от себе си. Хвърлял съм го през прозореца. То падаше на главите на хората, а те го вземаха, пооглаждаха го и го донасяха в къщи. Близките ми — хора от моята плът и кръв — им благодаряха и го прибираха обратно.

Веднъж го накъсах на парченца и изхвърлих парченцата в градината, но и там се намериха хора — хора, които при други обстоятелства не биха си мръднали пръста за мене, — които събраха парченцата, съшиха ги внимателно и разписанието, също като ново, се намери отново в кабинета ми.

Оказа се, че това разписание владее тайната на вечната младост. Другите разписания, които купувах, се превръщат за една седмица в жалки дрипи. А това книжле си остава все тъй свежо, ново и чистичко, каквото си беше в деня, когато ме подмами да го купя. Във външния му вид няма нищо, което да подсказва на случайния наблюдател, че това не е тозмесечният „Бредшо“. Очевидно неговата единствена цел в живота е да заблуждава хората, че е именно тозмесечен „Бредшо“.

Тази книжка подкопава моралните ми устои. Тя е виновна най-малко за десет процента от лошите и непристойни думи, които изричам всяка година. Подтиква ме към пиянство и комар. Непрекъснато се случва така, че трябва да чакам най-малко по два-три часа на някоя неприветлива провинциална гара. Изчитам всички обявления по перона, след това изпадам в безразсъдна ярост, втурвам

се в хотела на гарата и започвам да играя билиард със съдържателя и да пия чаша след чаша уиски.

Възнамерявам да помоля близките си на погребението ми да сложат в ковчега и този „Бредшо“, за да мога да обясня на ангела, който ще мери греховете ми, как всъщност стоят нещата. Надявам се по този начин да получа опрощение поне на двадесет и пет на сто от злодеянията си.

Влакът от три и десет естествено беше твърде късен за нас. С него нямаше да стигнем в Обер-Амергау по-рано от девет часа сутринта. Имаше един друг влак в седем и тридесет (накарах Б. лично да направи справка за него), с който можехме да се доберем до селото по някое време през нощта, стига да ни осигуряха превоз от Оберау, най-близката железопътна станция.

Телеграфирахме съответно на агенцията „Кук“ в Обер-Амергау (забелязал съм, че когато сме си у дома, всички се надсмиваме над мистър Кук и над разни други джентълмени като него, които най-любезно уреждат пътуването на онези пътници, които сами не могат да си го уредят, но в момента, щом решим самите ние да тръгнем нанякъде из чужбина, тихомълком бързаеме да ги помолим за услугите им) да ни изпратят кола да ни посрещне от влака. После отидохме в хотел да поспим малко до тръгването.

От Мюнхен до Оберау пътувахме много приятно. Минахме край красивото езеро Щарнберг тъкмо когато слънцето залязваше и обливаше с позлата селцата и вилите, разположени на брега. В това същото езеро Щарнберг, близо до разкошния си летен дворец, построен специално за него в тази красива долина, се удавил нещастният безумен Людвиг, последният крал на Бавария. Горкият крал! Съдбата му дала всичко, което може да направи човека щастлив, освен едно — способността да бъде щастлив. Съдбата има манията да уравнивсява везните. Някога познавах едно ваксаджийче, което лъскаше обувки на ъгъла на Уестминстърския мост. Съдбата му отпускаше средно по шест пенса на ден, за да живее и да си доставя наслади. Но го беше надарила със способността да бъде щастливо и то по цял ден беше весело и засмяно. Можеше да си купи толкова наслада с едно пени, колкото според мен един състоятелен човек не може да купи дори и с десет лири. То не знаеше, че е бедно — както и крал Людвиг ме е знаел, че е богат, — по цял ден се смееше, подскачаше,

работеше колото се може по-малко — ядеше, пиеше и играеше комар. За последен път го видях в болницата „Свети Томъс“. Довела го беше там пагубната му страст да върви по каменния парапет на Уестминстърския мост. А това, че бе попаднал в болница, според него беше истинско щастие. Гледали го като „писано яйце“ и му се искало да остане там колкото може по-дълго. Питах го дали не го боли, а то ми отвърна: „Да, сър, но само когато си помисля за това.“

Бедното дете! Живя като „писано яйце“ още само три дни и умря и както ми разказаха по-късно, до последния миг лицето му било озарено от усмивка. Едва ли е било на повече от дванадесет години, когато душата му го напусна. Животът му беше кратък, но затова пък щастлив.

И представете си, ако това малко ваксаджийче и злополучният Людвиг можеха да се сдружат и да поделят помежду си способността на ваксаджиичето да се радва на живота и всичко онова, което съдбата беше дала на краля, за да му носи радост, колко щастливи щяха да бъдат двамата и особено крал Людвиг. Тогава на него и през ум нямаше да му мине да се удави.

Животът щеше да му бъде скъп.

Но това нямаше да се понрави на Съдбата. Тя обича да се надсмива над хората, да превръща живота им в парадокс. На един тя свири възхитителни мелодии, като преди това се е погрижила да му отнеме слуха. На друг просвирва няколко дисхармонични, скрибуцащи звука на тенекиена свирка, а той си мисли, че това е омайна музика и започва да танцува.

Няколко години по-късно на същото това място, където крал Людвиг с презрение върнал обратно на боговете безполезния за него дар на живота, двама млади влюбени сложили край на разочарованията си. Разбрали, че не могат да се съединят в живота, те се съединили в смъртта. Тяхната история, описана на времето най-банално във всички вестници в света, прилича повече на някаква старя рейнска легенда, отколкото на действителна случка от прозаичния деветнадесети век.

Доколкото си спомням, той беше някакъв немски граф и както повечето немски графове — беден; а нейният баща, както обикновено постъпват бащите, когато някой безпаричен бъдещ зет поиска ръката на дъщеря им, отказал да даде съгласието си. Тогава графът заминал за чужбина, за да се опита да натрупа състояние. Отишъл в Америка и

там преуспял. След година-две се върнал богат, за да открие обаче, че е закъснял. Любимата му, убедена от баща си, че той е умрял, склонила да се омъжи за някакъв богаташ. При съвременните възгледи за живота, разбира се, графът е трябвало да се задоволи с любовта на младата дама, като остави богатия ѝ мъж да ѝ плаща издръжката. Но тези млади хора, малко лекомислени, а може би и малко по-възвишени и чисти от повечето от нас, оскърбени от злорадния присмех, който ги чаобикалял отвсякъде, една бурна нощ отишли заедно до езерото и разтърсили Съдбата за миг, като превърнали зловещата ѝ комедия в зловеща трагедия.

Скоро след като от погледа ни се загубиха спокойните води на Щарнберг, влакът навлезе в сумрака на планините и започна едно дълго лъкатушно изкачване сред скритите им гънки. От време на време край нас профучаваше като призрак някое селце, бяла се на лунната светлина, сгушено в сянката на хълмовете; проблясваше тъмната, спокойна повърхност на някое езеро или разпенените води на планински поток, които се спускаха надолу като дълга бяла ивица и прорязваха нощния мрак.

Минахме през Драконовата долина, покрай Мурнау — малко градче, в което някога също са представляли мистерии и което до преди няколко години, когато железопътната линия е била продължена до Партенкирхен, е било най-близката станция до Обер-Амергау. Пътят от Мурнау до Амергау през планината Етал е доста стръмен — толкова стръмен наистина, че не много отдавна някакъв пълен пилигрим умрял от усилието да се изкачи по него. Изнежените граждани са принудени да пълзят нагоре редом със здравите планинци, защото на конете не им стигат сили да изтеглят след себе си нищо друго освен празните возила.

Всеки сезон европейският турист все повече и повече се изнежва и трудностите, а заедно с тях и удоволствието и интересът от пътуването все повече и повече намаляват. Не е далеч времето, когато този турист ще започне да пътува опакован с памук в собствената си дневна и ще бъде извеждан и разопакован, щом стигне на желаното място. Засега железницата го пренася през планината Етал до Оберау, а от това малко селце един лек и удобен път, не по-дълъг от пет или шест английски мили, го отвежда до долината Амер.

Беше среднощ, когато влакът ни стовари на глрата на Оберау. Сега тя беше по-оживена и шумна, отколкото дори в обедните часове на обикновени дни. Тълпи от туристи изпълваха малкия хотел и се питаха с недоумение, а не само те, ами и самият стопанин на хотела, къде ще се сместят всичките да спят. И с още по-голямо недоумение се питаха, макар че този въпрос очевидно не засягаше хотелиера — как ще стигнат в Обер-Амергау навреме за пиесата, която започваше точно в осем сутринта.

Някои срещу баснословни цени наемаха коли, които да дойдат да ги вземат в пет. Други, които не можеха да си осигурят превоз и смятаха да вървят пеш, даваха нареждане на уморените келнери да ги събудят в два и тридесет и поръчваха да им се приготви закуска точно за три и петнадесет.

За щастие ние веднага открихме нашия хазаин, който ни чакаше с една разнебитена кола, по външен вид нещо средно между римска колесница и инвалиден стол, запрегната с два силни и здрави коня. След оживена схватка между хазаина ни и една тълпа от двадесет и повече туристи, които уж по погрешка взеха колата ни за омнибус и се мъчеха да се покатерят вътре, тъй че едва не я събориха, ние се натоварихме в нея и потеглихме.

Все по-нагоре и по-нагоре се изкачвахме, все по-високо и по-високо се възправяха мрачните, окъпани в лунна светлина възвишения и все по-студен ставаше въздухът. През по-голямата част от пътя почти пълзахме, конете, олюлявайки се, с мъка ни влачеха нагоре по стръмнината. Но кочияшът ни беше опитен и разнообразяваше монотонния им ход, като ги подкарваше в галоп по нанадолнището, което понякога следваше след някое много дълго и изморително изкачване. Това препускане беше така вълнуващо, че ние забравяхме всяка умора.

И естествено колкото по-стръмно беше на-надолнището, толкова по-стремително се спускахме по него. Колкото по-неравен беше пътят, толкова конете бързаха да го изминат. По време на този галоп Б. и аз имахме чувството, че преминаваме Ламанша в бурно море, пътуваме със зъбчата железница и че някой ни подхвърля в одеяло, но не меко и пухкаво, а твърдо и бодливо като бодлива тел. Не бях допускал, че от едно и също превозно средство могат да се изпитат толкова различни усещания едновременно.

От Етал пътят ставаше сравнително равен и ние скоро стигнахме Обер-Амергау. Зад многобройните прозорци на правоъгълните каменни къщи се мяркаха светлини, по улиците забързано се движеха тъмни силуети, очевидно заети с последните приготовления за голямото събитие, до което оставаха още няколко часа.

Затрополихме шумно през селото, а нашият хазаин извикваше по едно „добър вечер“ на всеки срещнат с такъв гръмовен глас, че можеше да разбуди всичко живо на разстояние от една миля; свихме на пет-шест пъти като вихър в някакви улици, преминахме в тръс през главната алея на нечия градина, промъкнахме се през някаква порта и спряхме пред една отворена врата, през която се струеше силна светлина. На прага стояха две високи миловидни момичета, дъщерите на хазаина; те ни въведоха в обширна, хубаво подредена стая, в която ни очакваше вкусна вечеря — телешки пържоли (в Германия, както изглежда, ядат само телешко) и бяло вино. При обикновени обстоятелства бих се опасявал, че такава храна ще събуди у мен желание да прекарам следващите шест часа по-скоро в развлечения, отколкото в сън, но тази нощ бях така уморен, че дори половин дузина полуопечени огнеупорни тухли не можеха да ме задържат буден повече от пет секунди, след като положех глава на възглавницата. Затова без колебание се нахвърлих на пържолите.

След като се навечеряхме, нашият домакин ни заведе в спалнята ни — просторно помещение, украсено с ярко боядисаните дървени скулптури на някакъв светец с благочестив, но зловещ вид, поставени там според мен да смуцават нощния покой на по-нервните и чувствителни натури.

— Не забравяйте да ни повикате навреме сутринта — каза Б. на хазаина. — Никак не ни се ще да се събудим в четири следобед и да открием, че сме пропуснали пиесата, след като сме пропътували толкова път да я видим.

— О, бъдете спокойни — отвърна старият човек. — И да искате, няма да можете да се успите. Цялото село ще бъде на крак още преди пет. В шест музиката ще засвири точно под нашия прозорец, а после и топът на Кьофел ...

— Чакайте, чакайте — прекъснах го аз. — За мен това няма да е достатъчно. Никакви бунтове и размирици под прозореца, никакви състезания между духови музика, земетресения и експлозии и други

подобни не са в състояние да ме разбудят, не разчитайте на това. Някой трябва да дойде в тази стая, да ме извлече от леглото, да ме сложи да седна и да ме пази да не се вмъкна отново в него или да легна на пода и там да продължа да спя. Само така можете да ме събудите утре сутрин. Разбудените села, топовете и немските духови музики са празна работа. Знам как ще свърши всичко — ще си отида в Англия, без да съм видял представлението. Разберете, драги, искам да бъда събуден, а не приспан по-дълбоко.

Б. преведе по-важните неща от моята реч, а човекът се засмя и даде честната си дума, че сам той ще дойде и ще ни събуди и двамата; и тъй като беше един едър здравеняк, обещанието му ме успокои, пожелах му лека нощ и побързах да си събуя обувките, за да не заспя с тях.

ВТОРНИК, 27-И

Приятна утрин. — Какво може да се каже за мистерията. — Б. ме поучава. — Неточно описание на Обер-Амергау. — Как е започнала да се играе мистерията (уж достоверен разказ).

Лежа в леглото или по-точно казано, седя облегат на една зелена, атлазена, общита с дантели възглавница и пиша тези бележки. Зелен, атлазен, обшит с дантели дюшек лежи до мене на пода. Б. седи отсреща на леглото си и пуши лула. Часът е единадесет сутринта. Току-що сме завършили леката си закуска от (От какво мислите? Никога не можете да се сетите!) кафе и кифли. Възнамеряваме да останем да лежим целия ден до вечерта, за да се възстановим от изтеклите дни. Две англичанки заемат съседната до нас стая. Като че ли и те са решили да не излизат през целия ден. Чуваме ги как ходят насам-натам из стаята и мърморят. Това продължава вече три четвърти час. Изглежда, че са разтревожени от нещо.

Тук е много приятно. Днес дават едно допълнително представление за онези, които не успяха да влязат вчера, и през отворените прозорци чуваме хармоничния напев на хора. Омекотен от разстоянието, бавният ритъм на жаловитите припеви, примесен с пронизителните звуци на оркестъра, който изпълнява някаква симфония от Хайдн, ласкаво гали ушите ни.

Гледахме пиесата вчера и сега я обсъждаме. Обяснявам на Б. колко ми е трудно да опиша в дневника си онова, което съм видял. Казвам му, че наистина не знам какво да пиша.

Той продължава да пуши мълчаливо още известно време, след това изважда лулата от устата си и казва:

— Има ли голямо значение какво ще пишеш?

Въпросът му ме кара да си отдъхна облекчен и да сваля от раменете си мъчителното чувство на отговорност, което ме притиска като воденичен камък. Всъщност има ли значение наистина какво ще напиша? Има ли значение какво казва някой от нас за нещо си? Никой

не му обръща внимание, за щастие на останалите. Тази мисъл трябва да е голямо утешение за редактори и критици. Честният човек, който съзнава, че думата му тежи и може да окаже въздействие някому, се страхува изобщо да проговори. Само онзи, който знае, че нито с йота няма да повлияе на онези, към които се обръща, може да се изказва смело, убедително и уверено. Това, което аз бих казал за мистерията на Обер-Амергау, няма да повлияе никому и на ъщо, затова ще кажа каквото си искам.

Но какво точно искам да кажа? Мога ли да кажа нещо, което да не е казано вече, и то много по-добре? (Един автор винаги трябва да си дава вид, че смята другите автори за по-добри от себе си. В действителност той съвсем не мисли така, но с това прави добро впечатление.) Мога ли да кажа нещо, което читателите не знаят или пък, ако още не го знаят, биха искали да научат? Лесно е да пишеш за празни неща, когато пред теб се постави задачата да пишеш, както правех аз до този миг, в дневника си. Но за „нещо“, тогава ти се иска да си всичко друго, но не и писател.

— Защо не започнеш с описание на Обер-Амергау? — предложи ми Б.

Аз му възразих, че мястото вече е описвано много пъти.

— А няма състезанията с лодки в Оксфорд и Кембридж не са описвани или пък ежегодните конни състезания в Епсъм? Но хората продължават да ги описват и все се намира кой да чете тези описания. Можеш да напишеш например, че селцето, сгушено около църквата с кубе като на джамия, е разположено в самия център на долината Амер и е обкръжено от високи, обрасли с ели възвишения, които подобно могъщи стражи неотстъпно пазят спокойствието на старинното селище от шума и врявата на външния свят. Опиши как квадратните варосани къщи са закътани под огромните, надвиснали стрехи и са опасани с дървени балкони и веранди, на които резбари и фермери сядат да отдъхнат в прохладата на вечерта, пушат дългите си баварски лули и си говорят за добитъка, представлението и някои други местни проблеми. Опиши още и яркоцветните изображения на светците и светиците и разните други добри хора като тях, изписани над портите и тъй безмилостно размазани от дъждовете, че еднокрак ангел на отсамната страна на улицата гледа печално към обезглавена мадона на отсрещната; а на един по-открит ъгъл от някакъв нещастен светец, към

когото времето се е отнесло по-жестоко дори от противниците му еретици, не е останало почти нищо освен половин глава и два огромни крака.

Обясни как всички къщи са номерирани по реда на построяването им, така че до номер шестнадесети стои номер четиридесет и седем, а номер едно изобщо не съществува, тъй като къщата е била съборена. Разправи за онези наивни туристи, които, знаейки, че трябва да отседнат в номер петдесет и три, дни наред обикаляли около номер петдесет и две с не съвсем безоснователното убеждение, че тяхната къща трябва да е съседната, докато всъщност тя се намирала на половин миля разстояние, в другия край на селото; как една слънчева утрин ги открили да седят на прага на номер осемнадесети и жално да пеят откъслеци от детски песнички, мъчейки се да вплетат пръстите на краката си във входната изтривалка. И как накрая въпреки виковете, и крясъците им ги отвели в лудницата в Мюнхен, за да доживеят там остатъка от дните си.

Пиши за времето. Хора, които живеят тук от по-дълго, ми разправяха, че на всеки четири дни три дни вали като из ведро, а на четвъртия настъпва потоп. Казаха ми още, че докато над селото се изливат потоци и потоци вода, в околностите му винаги грее ярко слънце. А когато водата започне да залива покривите на къщите, селяните грабват децата си и побягват към най-близката нива и стоят там, докато премине бурята.

— И ти вярваш на измислиците, които тези хора са ти разправили, така ли? — попитах го аз.

— Е, разбира се, че не напълно. Като ме видят такъв млад и наивен, хората са склонни да преувеличават, но според мен все има известна доза истина в техните твърдения. Когато си тръгнах от Обер-Амергау, при първото ми идване, в селото валеше из ведро, а от другата страна на Кьофел слънцето сияеше в безоблачното небе.

После — продължи той — можеш да опишеш търпението и издръжливостта на баварския селянин. Как тя или той вървят боси и гологлави в проливния дъжд, все едно, че само роси. Как по време на представлението играят и пеят, без да обръщат ни най-малко внимание на водата, която се излива отгоре им, напоява дрехите им, стича се по косите им и образува огромни локви по пода и как публиката от евтините открити места в театъра стои със същия стоицизъм и ги

гледа, без на някой да му дойде на ум да си отвори чадъра, или как, ако на някой случайно му хрумне подобна мисъл, зрителите зад него бързо го принуждават да го прибере, като го смушкват с бастуните си.

Б. замълчава, за да запали угасналата си лула, и в този момент аз чувам как двете дами от съседната, стая продължават да сноват нагоре-надолу и да мърморят още по-силно. Имам чувството, че подслушват на вратата ни (стаите ни са съединени с врата); бих искал или да си легнат отново, или да излязат от стаята. Смушават ме.

— И след като напиша всички тези неща, за какво друго да пиша? — питам аз Б.

— След това ли? О, след това можеш да разправиш историята на самата мистерия. Коя е била причината да започнат да я играят...

— Безсмислено, толкова много хора вече са я разказали — възразявам пак аз.

— Толкова по-добре за теб — отвръща ми Б. — След като я е чувала от половин дузина други източници преди това, публиката още по-лесно ще повярва на твоя разказ. Разправи как по време на Тридесетгодишната война в Бавария избухнала страшна епидемия от чума, която опустошавала всеки град и село (като че ли армиите, които кръстосвали страната надлъж и нашир, плячкосвали каквото им попадне, сражавали се господ знае за какво, са били по-малка чума от тази). От всички планински селца единствено Обер-Амергау, благодарение на много строга карантина, се опазило от смъртоносния враг. Било изрично забранено да се излиза от селото, а още по-малко да се влиза.

Но една тъмна нощ Каспар Шухлер, жител на Обер-Амергау, който работел в поразеното от чумата съседно село Ешенлохе, пропъзлял по корем покрай задрямалите стражи и се промъкнал до дома си да види жена си и децата си, за които копнеел от много дни наред. Постъпката му била егоистична и той, и съселяните му платили скъпо за това. Три дни след като се промъкнал в къщата си, той и цялото му семейство умрели, чумата се разбесувала из долината и нищо не можело да я спре.

Тогава хората дали обет, че ако чумата си отиде, всеки десет години ще представят по една мистерия. Чумата си отишла и оттогава обер-амергауци, спазвайки обещанието си, на всеки десет години подготвят по едно представление.

— А какво ще кажеш за самото представление? — попита ме Б.

— О, колкото до това, струва ми се, всеки, който го е видял, ще признае, че е истински образец на изкуството.

Двете жени отново ни шпионират през вратата. Сигурен съм в това. Постоянното шушукане от другата страна ме кара да се напругам и ме разсейва. Накрая не се стърпявам и извиквам:

— Защо най-после не излязат оттам. Започват да ме нервират.

— О, не мисля, че има от какво да се тревожим — отвърна ми Б.
— Това са две кротки стари жени, срещнах ги вчера по стълбите. Съвсем са безобидни.

— Откъде да знаеш. Тука сме сами. Почти цялото село е в театъра. Поне да бяхме взели едно куче при нас.

Но Б. ме успокои и аз продължих:

— Тези прости селяни представят на сцената образите на някои от най-големите фигури в човешката история, и то с такова достойнство и величавост, каквито може да се очакват само от самите първообрази. Тези планинци притежават някакво вродено благородство и вродена дарба.

— Да, те са родени актьори! — възкликна Б. възторжено. — Цялото село. И всички си живеят така спокойно и сговорно в тази малка долина. Просто да им завидиш.

В този момент на вратата, която ни отделяше от двете дами, силно се почука. Двамата с Б. се сепнахме, побледняхме и се спогледахме. Б. пръв дойде на себе си, с усилие успя да потисне тревогата в гласа си и спокойно попита:

— Да, какво има?

— Лежите ли още? — дочу се глас от другата страна на вратата.

— Да, защо? — отвърна Б.

— О, извинете, че ви безпокоим, но много ще ви бъдем благодарни, ако станете. Не можем да слезем долу, без да минем през вашата стая. Това е единствената врата. Чакаме вече от два часа, а влакът ни тръгва в три.

Господи боже! Ето защо тези две нещастни жени са се въртели около вратата, докато накрая едва не ни изкараха ума.

— Разбира се. Ще излезем след пет минути. Безкрайно съжаляваме, но трябваше да се обадите по-рано — отвърна им Б. облекчено.

ПЕТЪК, 30-И ИЛИ СЪБОТА, 31-И — НЕ СЪМ СИГУРЕН КОЙ ОТ ДВАТА ДНИ

Неволите на туристическия агент. — Неговото мнение за туристите. — Англичанката в чужбина. — И у дома. — Най-грозната катедрала в Европа. — Старите и нови майстори. — Картини с кулинарни сюжети. — Немската духовна музика. — Откритата бирария. — Жената, която не може да замае ума на мъжа. — Неудобството да се храниш на музика. — Защо трябва да държиш халбата си затворена.

Мисля, че днес е събота, а Б. твърди, че било петък. Аз съм сигурен, че съм взел три студени душа, откакто напуснахме Обер-Амергау, а това направихме в сряда сутрин. Ако днес е петък, значи, взел съм два душа в една сутрин. Във всеки случай ще разберем със сигурност утре по магазините — дали ще бъдат затворени или отворени.

От Оберау пътувахме с един туристически агент и той ни разправи всичките си неволи. Оказа се, че туристическият агент е един обикновен човек като всички и изпитва същите човешки чувства, каквито изпитваме и ние. Подобно нещо до този момент не ми беше минавало през ума и аз му го казах. — Разбира се, на вас, туристите, такова нещо изобщо не ви минава през ума — отвърна ми той. — Отнасяте се към нас, сякаш ние сме провидението, а понякога дори и самото правителство. Ако воичко върви добре, вие казвате с презрение: „Че каква е ползата от тях!“ Ако пък нещата вървят зле, към презрението прибавяте и негодуванието си и пак казвате: „Че каква ли е ползата от тях!“ Аз работя шестнадесет часа в денонощието, за да ви осигуря удобства, и пак не мога да ви задоволя. Ако влакът закъснее или собственикът на хотела ви оскубе, вие идвате и се карате с мене. Ако се грижа за вас, започвате да мърморите под носа си, че ви се натрапвам: оставя ли ви сами, казвате, че съм бил нехаен. Връхлитате със стотици в някое малко селце като Обер-Амергау, без да сте ни

предупредили, че възнамерявате да дойдете, и след това се заканвате, че ще пишете в „Таймз“, защото не ви били осигурени начаса апартамент и топла храна.

Искате да отседнете в най-добрата квартира в градчето или селцето, а когато с неимоверни усилия тя ви бъде осигурена, отказвате да заплатите цената, защото ви се струвала висока. Всички вие искате да минете за пътуващи инкогнито дукове и дукеси. Никога през живота си не сте чували за вагони втора класа, не знаете, че изобщо съществуват подобни неща на този свят. Искате да ви се запази пулманов вагон, първа класа, само за вас двамата. Някои от вас са виждали от разстояние конски омнибус и се чудят за какво ли може да служи. А ако някой се осмели да ви предложи да пътувате с това плебейско возило, така се ужасявате, че ви трябва цели два дни да дойдете на себе си. Желаете да се изкачите на планината, но само с частна карета, с лакей в ливрея на капрата. И всички, всички без изключение, държите да гледате представлението от най-скъпите места в театъра. Местата от шест и осем марки са почти толкова хубави, колкото и местата от десет марки, разликата е само в това, че тези от десет са по-малко на брой; но вие се чувствувате безкрайно оскърбени, ако ви се намекне, че трябва да седнете другаде, а не на най-скъпите. Ако селяните са малко по-умни да ви вземат по десет марки за местата, които струват осем, ще бъдете доволни, но те за съжаление не са толкова умни.

И да ви призная честно, драги читатели, туристическият агент е прав. Туристическите групи, говорещи английски, са най-неприятните и най-нежелани на континента. Трудно можеш да чуеш някъде в Европа английска реч, без тя да се състои само от ругатни и обиди.

Жените са най-противни. Чужденците несъмнено виждат най-жалките образци на женския пол, които ние, англосаксонците, можем да им покажем. Туристката англичанка, а също и нейната посестрима американката, се държи грубо и самоуверено, а в същото време е смешно безпомощна и непохватна. До крайност егоистична, невнимателна и невежлива към околните, вечно недоволна и без самата да си дава сметка за това — скучна и безинтересна.

В омнибуса от Обер-Амергау пътувахме заедно с три съвършени екземпляра от този вид, придружени от един окаян представител на мъжкия пол на англосаксонската раса, на когото те почти извадиха

душата с приказките си. През цялото време на пътуването те роптаеха, че са ги качили на омнибус. Изглежда, за първи път в живота им ги обиждаха така жестоко. Не се усмириха, докато не разправиха на всеки пътник поотделно, че са си платили за първа класа и че у дома, в Англия, поддържат собствен екипаж. Бяха много възмутени и от това, че хората, в чиято къща били отседнали, дръзнали да им подадат ръка за сбогуване. Те не били дошли в Обер-Амергау, за да фамилиарничат с германските селендури.

Разбира се, на света има и не малко жени-ангели. Те са благородни, милостиви, състрадателни, безкористни и себеотрицателни, и то при изпитания и съблазни, при които дори ангелите биха загубили ангелския си вид. Но много повече са онези, които под облеклото, а нерядко и под титлата на благороднички крият душата на един невъзпитан и груб сноб. Лишени по природа от достойнство, те си мислят, че могат да го заместят с високомерие. Погрешно смятат грубото самохвалство и безсрамие за благородно самообладание, а презрителната надменност — за признак на превъзходство. Насаждат у себе си безстрастие и студенина с чувството, че придобиват аристократична сдържаност. Мирогледа си очевидно оформят от страниците на лондонските клюкарски списания. На кокетство се учат от келнерките — имам предвид най-простите и обикновени келнерки, — на остроумие и духовитост — от театралните фарсове, а на светски маниери — от отделението на прислугата. Да бъдат лигаво раболепни към по-високостоящите и просташки безочливи към онзи, който смятат, че стои по-долу — ето средството, с което си въобразяват, че могат да поддържат и подобряват положението си в обществото, независимо какво е то. Бруталното незачитане на правата и чувствата на другите — това е според тях отличителният белег на благородното потекло.

Тези жени можете да срещнете при откриването на художествени изложби, където те разблъскват всички, за да заемат първите места, и застават пред картината тъй, че никой друг не може да я види. Изказват на висок глас глупавите си мнения, които очевидно смятат за блестящи сатирични забележки. В театъра винаги са на първите места в партера. Пристигат неизменно по средата на първото действие, предизвикват бъркотия, каквато само те умеят, докато се настанят на местата си, не

спират да говорят високо по време на цялото представление и най-демонстративно стават и си излизат, преди още пиесата да е свършила.

Това са жените, които на официален обед или вечеря или на прием „в къщи“ — тази най-икономична и най-скупна от всички обществени церемонии (знаете рецептата за едно модно „В къщи“, нали — вземате петстотин души, две трети от които не се познават, а останалата трета се мразят от сърце, натъпквате ги през някой горещ ден в помещение, което побира четиридесет души, и ги оставяте в продължение на няколко часа да се отегчават до смърт със салонна философия и сплетни от втора ръка; после им поднасяте чаша слаб чай и парче ронлив кейк без чинийка, ако в „къщи-то“ е вечерно, чашка шампанско и сандвич с шунка, а след това ги изхвърляте на улицата), не правят нищо друго, освен да сипят злостни забележки за всеки, чието име и адрес знаят. Жените, които в омнибуса (защото в собствената си страна те са изумително икономични и практични) срещу едно пени се ширят върху цялата седалка, поглеждат с възмущение качилата се след тях уморена малка шапкарка, натоварена с тежки кутии, и безмилостно я оставят да стои права цял час — същите тези жени, които обспиват списанията и вестниците с оплаквания, че рицарството е умряло.

Б., който гледаше през рамото ми, докато пишех предидущите редове, забеляза, че напоследък съм бил прекалил с немското кисело зеле и бялото вино, но аз му отговорих, че ако има изобщо нещо, което би могло да подкопае дълбоката ми любов и уважение към човека, към цялото човечество изобщо, то това са неговите църкви и художествени галерии.

От връщането ни в Мюнхен разгледахме толкова много черкви и галерии, че ще ми стигнат за цял живот. Уморен съм до смърт от картини и скулптури. Сигурно и най-големият жив художествен критик не се е преситил с тях тъй, както аз се преситих. Отначалото отделяхме по една цяла сутрин за една галерия. Оглеждахме критично всяка картина и спорехме за „формата“, „багрите“, „разработката“, „перспективата“, „тъканта“ и „атмосферата“. Аз обикновено заявявах, че картината е скучна, а Б. — че ѝ липсва перспектива. Ако някой непознат дочуеше нашите спорове, можеше да си помисли, че разбираме нещо от живопис. Застоявахме се пред таблото десет минути и почти го изпивахме с очи. После се премествахме встрани, за

да го видим при друго осветление и така по-лесно да вникнем в замисъла на художника. След това започвахме да отстъпваме гърбом, като газехме краката на хората зад нас, докато се отдалечехме на „нужното разстояние“, тогава сядахме, засеняхме очи и започвахме да критикуваме произведението оттам. После отново ставахме, за да го разгледаме в подробности.

Така разглеждахме картините в началото на нашите мюнхенски проучвания на изкуството. Сега използваме художествените галерии, за да се упражняваме в спортно ходене. Тази сутрин аз изминах сто ярда в старата „Пантехника“ за двадесет и две секунди и половина. Похвално постижение. Б. взе същото разстояние с пет осми от секундата повече, защото се забави да погледне един Рафаел.

Но нека първо ви обясня какво е това „Пантехника“. „Пантехника“ е името, което ние с Б. за наше улеснение, дадохме на това, което мюнхенци предпочитат да наричат „Пинакотека“. Все не можехме да произнесем думата правилно. Ту казвахме „Пиниосека“, ту „Пинтактека“, докато един ден, след като се наобядвахме. Б. рече „Пеникока“. Това така ни смути, че решихме да се спрем на някое смислено, удобно име, преди да сме изпаднали в неприятно положение. Накрая избрахме „Пантехника“ — пълна с достойнство, солидна дума, която също започва с буквата „П“, а и двамата лесно можехме да я произнасяме.

В старата „Пантехника“ са събрани произведенията на старите майстори. За тях няма да кажа нищо, защото не желая да променям по какъвто и да било начин мнението, което Европа вече си е съставила. Предпочитам да предоставя на училищата по изкуство да дават преценка. Аз ще се задоволя само да забележа, че някои от картините ми харесаха, а други не. Най-много от всичко в изложбата ме порази изобилието на платна, изобразяващи хранителни продукти. Двадесет и пет процента от картините сякаш бяха нарисувани за реклама на стоката на някоя зарзаватчийница или като цветни приложения към летния брой на списание по градинарство.

— Какво ли е подтикнало тези хора — казах аз на Б. — да изберат толкова безинтересни сюжети за произведенията си? И кой, по дяволите, копнее да се наслаждава на някаква си зелка и шепа грах, нарисувани в естествена големина, или пък на този без съмнение майсторски изобразен овнешки бут и на хляба и зеленчуците до него?

Погледни например ей това платно — „Изглед от месарски магазин“, № 7063, размер шестдесет на четиридесет. Художникът трябва да е употребил най-малко две години, докато го нарисува. И несъмнено се е надявал, че някой ще го купи, нали? Ами онази кошница с коледни лакомства там в ъгъла? Как мислиш, дали не я е нарисувал някой беден, полумъртъв от глад нещастник, който е решил да има нещо за ядене в къщи по коледните празници, пък макар и само на картина?

Б. се опита да ми даде все пак някакво обяснение. Според него покровителите на това старо изкуство били господа с много силно чувство за хармония и ред на нещата.

— За църквите и катедралите си — каза Б. — те са нарисували мадони, великомъченици и охранени ангели, каквито можеш да видиш навсякъде из Европа. Спалните са украсявали с ... хм... с разни картини за спални, каквито може би си зървал тук и там, а банкетните си зали — с ей тия кулинарни пейзажи. Навярно изображенията на разните овнешки бутове и зеленчуци са им служели като средство да възбудят апетита си.

В новата „Пантехника“ е изложено модерното изкуство на Германия. Слаба и посредствена работа, както ми се стори на мен. Красиви на вид табла, тежки, солидни, богати на багри, с изящество и точност на рисунъка, но без въображение, без индивидуалност, без мисъл. Такава картина може да нарисува всеки, който е учил живопис определен брой години и междувременно е добил известна сръчност. Но това е само мое мнение, а тъй като аз не разбирам нищо от този вид изкуство, не бих искал да влияя на мнението на другите.

Едно от малкото неща, които ми доставиха удоволствие в Мюнхен, беше музиката. Немският духов оркестър, който можеш да чуеш на някой лондонски площад, докато се мъчиш да съчиниш есе върху облагородяващото влияние на музиката, не е същият оркестър, който чуваш в Германия. Немските оркестри, които идват в Лондон, са оркестри, избягали от Германия, за да си спасят живота. Останат ли там, държавата ще ги изколи на свои разноски, а останките им ще раздаде на бедните да си направят наденички. Оркестрите, които Германия задържа за себе си, са наистина превъзходни.

Сред всички градове на обединения „Фатерланд“, Мюнхен, струва ми се, се слави с най-добрите военни духови оркестри. И на гражданите се дава възможност не само да плащат за тях, но и да ги

слушат. Два-три пъти на ден, в различни части на града, един или друг от оркестрите свири безплатно, така да се каже, „в името на общественото благо“, а вечер собствениците на открити бирарии ги заемат от властите, за да им увеселяват заведенията.

„В атака, напред!“ е основната тема на тези оркестри, но когато е нужно, те са способни да възпроизведат с очуканите си, изтрити тромпети, предавани от музикант на музикант, още от сформирването на полка, такива нежни и възхитителни, такива кристално чисти звуци, каквито могат да се изтръгнат само от струните на цигулка.

Немският оркестър трябва да си разбира от работата, ако иска да намери слушатели в Германия. Баварският занаятчия и бакалин обича и цени хубавата музика, както обича и цени хубавата бира. Не можеш да го измамиш с нещо по-второкачествено. Мюнхенската концертна публика е особено придирчива към това, как се интерпретират нейният любим Вагнер или по-лесно смилаемите Моцарт и Хайдн, с които тя обича да поделажда кренвиршите и салатата си. Хареса ли ѝ изпълнението, тя шумно аплодира, не ѝ ли хареса обаче, ще ти даде да се разбереш.

Този, който иска да види и опознае немския народ, редом с църквите и замъците трябва да посещава и градините-бирарии. Там именно се събират вечер всички труженици. Там, след трудовия ден, отиват занаятчията с жена си и децата си, младият чиновник с годеницата си и — уви! — с майка ѝ, войникът с любимата си, малката гризетка със своя братовчед, студентите по двама, по трима, продавачът и работникът.

Там отиват беловласите Ханс и Грета и над обща халба бира седят и си мислят за децата — за дребничката Лиза, омъжена за умния и даровит Карл, който си пробива път в далечната страна отвъд големия океан. За веселата Елзи, която живее в Хамбург и си има вече свои внуци; за русокосия Франц, любимеца на майката, загинал в слънчева Франция, сражавайки се за отечеството. На съседната маса седи поруменяло от щастие девойче със самонадеян израз на лицето, какъвто би имало всяко младо момиче, което току-що е спасило от доживотна скръб, ако не от лудост или самоубийство малко скования и неловък в момента, но явно многообещаващ младеж, като най-последно е склонило да му подаде малката си пълничка ръка, която той, мислейки, че никой не го вижда, крепко притиска под покривката на масата.

Насреща се е разположило семейство и „нагъва“ с наслада димящия омлет и бутилката бяло вино. Бащата — самодоволен, добродушен, засмян; детето — важно и сериозно поглъща храната си с най-тържествен израз; а майката се усмихва сияйно и на двамата, но това не ѝ пречи да пъха зальците в устата си.

Мисля, че човек би могъл да обикне тези германки, ако поживее по-дълго време сред тях. Те са толкова мили и ласкави, толкова всеотдайни и отзивчиви, толкова простодушни. Ясните им благи лица излъчват бодрост и жизнерадост, нравствена чистота и кротост. Погледнеш ли в техните спокойни сини очи, веднага започваш да си мислиш за снежнобяло колосано бельо, надиплено в големи шкафове; за вкусна и ароматична вечеря; за излъскани като огледало мебели; за топуркането на мънички крачка и за пискливи гласчета, задаващи безсмислени въпроси; за тихи разговори под лампата в дневната стая, след като децата вече са си легнали, върху домашните проблеми и семейния бюджет.

Германките не са от този вид жени, които могат да завъртят главата на мъжа, но те завладяват сърцето му. Отначало го докосват така леко и внимателно, че горкото сърце изобщо не разбира, че е било докоснато. После с тънки, но здраво прилепващи ластари, които от година на година все по-плътно се обвиват около него го привличат по-близо и по-близо до себе си, докато — докато фалшивите илюзии и горещите страсти на младостта вече са напълно избледнели и дните му все повече се изпълват с познатия приветлив образ — докато този образ започне да означава за него най-добрата, най-устойчивата, най-действителната част от живота — докато той почувствува, че силната и в същото време нежна майка-природа така здраво се е споила с него, че те двамата са станали най-после едно завършено цяло.

Онази вечер с Б. решихме да вечеряме в една от тези градини-бирарии. Мислехме си, че ще ни бъде приятно да хапнем и да пийнем под акомпанимента на музика, но в действителност това не се оказа така. За да се храниш на музика, трябва да имаш много здрав храносмилателен апарат — особено в Бавария. Оркестърът, който свири в мюнхенската градина-бирария не е оркестър, с който можеш да се отнесеш пренебрежително. Музикантите са снажни, широкоплещести мъжаги, които не се боят от работа. Малко говорят и никога не свирят с уста — пазят всяка частица от дъха си за службата.

Не надуват много силно, от страх да не пръснат инструментите си (а те са едни доста здрави и издръжливи уреди).

Ако се намирате на една миля от мюнхенския военен оркестър и не сте напълно глух, преставате да мислите за каквото и да било друго и само слушате. Той приковава вниманието ви просто с шума си, овладява цялото ви същество със силата си. Каквото и да правите, трябва да го правите в такт с музиката.

През цялото време, докато вечеряхме в бирарията, ние с Б. също спазвахме такта.

Супата си изядохме под звуците на един бавен валс и в резултат на това, докато поднесохме лъжицата до устата си, супата изстиваше. Тъкмо ни донесоха рибата, и оркестърът засвири някаква бърза полка, така че не ни оставаше време да изчистим костите, ами гълтахме и тях. По време на галоп на Блексмит пихме бяло вино и ако мелодията беше продължила малко по-дълго, и двамата щяхме да сме мъртвопияни. С бифтека пък оркестърът поде подпури от Вагнер. Не знам друг модерен европейски композитор, с когото да се яде толкова трудно бифтек, както с Вагнер. Не се задавихме само по някакво чудо. Оркестрацията на Вагнер е много уморителна за следване. За горчица изобщо не можеше и да се мисли. Б. се опита да изяде залък хляб и веднага загуби такта. Струва ми се, че и аз поизоставах малко по време на „Галопът на Валкирите“. Бифтекът ми беше доста суров и не можех така бързо да се справям с него.

След като изядохме жилавите бифтеци с Вагнер, да нагълтаме картофената салата с леката музика на „Фауст“, беше просто фасулска работа. На един-два пъти, при някой много висок тон, парченца от картофите се залепяха на гърлото ни, но, общо взето, интерпретацията ни беше артистична.

Подсладеният омлет изядохме с някаква симфония в Г или К; не съм съвсем сигурен коя точно буква беше, във всеки случай нещо от азбуката; а сиренето налапахме набързо, съпроводени от балетната музика на „Кармен“. Докато дойде келнерът да му платим, оркестърът ни затрупа с букет от национални мелодии.

Ако ви се случи да отидете в немска бирария — с цел да изучавате нацията или нещо подобно, — не забравяйте да затворите плътно капака на халбата си, след като си изпиете бирата. Ако я

оставите с отворен капак, това се приема за знак, че искате още, келнерката или келнерът я грабват и я донасят пълна.

Ние е Б. не знаехме този обичай и една вечер здравата щяхме да загазим. Всеки път, като изпразнихме еднолитровите халби, ги оставяхме отворени пред нас на масата. И всеки път келнерката ги грабваше, отнасяше ги и ги донасяше пълни догоре. След шестия път ние се опитахме леко да възразим.

— Много любезно от ваша страна, мила госпожице — каза ѝ Б., — но ние наистина вече не можем, а струва ми се, че и не бива. Моля ви, не продължавайте повече така. Ние ще изпием последната бира, която сте ни донесли, но наистина настояваме тя да е последната.

След десетия път възнегодувахме по-сериозно.

— Но, моля ви, не помните ли какво ви казах преди последните четири бири — обади се остро Б. — Това не може да продължава до безкрай. Ще се случи нещо неприятно. Ние не сме посещавали вашата немска школа за пиене. Ние сме чужденци. В родината си минаваме за доста опитни във вдигането на чаши и до този момент защитавахме с чест старата Англия. Но сега вече трябва да сложим край. Аз чисто и просто отказвам да пия. Не настоявайте. Нито капка повече.

— Но вие и двамата държите халбите си отворени — възрази момичето с обиден тон.

— Какво искате да кажете с това „държите халбите си отворени“! — кипна Б. — Нима не можем да държим халбите си отворени, ако искаме?

— Да, разбира се, но по това аз разбирам, че искате още бира. Господата винаги оставят халбите си отворени, когато искат да им ги напълним отново.

След този случай винаги внимавахме да затворим добре халбите си.

ПОНЕДЕЛНИК, 9–11 ЮНИ

Дълга, но за щастие последна глава. — Завръщане. — Пустият град. — Хайделберг. — Обикновен чаршаф за легло, който минава за хавлия. — Б. се счепква с континенталното разписание. — Непослушният влак. — Бързият пробег. — Влакове, които не тръгват отникъде. — Влакове, които не пристигат никъде. — Влакове, които не правят нищо. — Б. побеснява. — Пътуване с германска железница. — Б. арестуван. — Неговата сила на духа. — Преимуществото да бъдеш невежа. — Впечатления от Германия и германците.

Вече сме в Остенде. Пътуването ни свърши. След три часа ще отплуваме за Доувър. Вятърът е доста силен, но казват, че привечер щял да утихне. Надявам се, че не ни лъжат.

Разочаровани сме от Остенде. Мислехме, че ще заварим един многолюден и оживен град с духови музики, театрални представления, концерти, шумни ресторанти, оживени плажове, препълнени с хора крайбрежни булеварди и най-вече красиви жени.

Заради Остенде в Брюксел си купих бастун и чифт нови обувки.

Както изглежда, освен нас тук няма жива душа, нито пък мъртва. Магазините са затворени, къщите са пусати, казиното също е затворено. Пред хотелите са окачени предупредителни табели, че полицията има заповед да арестува всеки, който бъде хванат да нарушава границите или да нанася щети на имота.

Открихме един ресторант, който по-малко приличаше на морга от другите ресторанти в града, и позвънихме. След като чакахме около половин час, някаква възрастна жена отвори вратата и ни попита какво желаем. Ние ѝ отвърнахме, че искаме бифтек, картофи чипс за двама и две чаши бира. Тя ни помоли да дойдем след две седмици, когато собствениците щели да си бъдат вече тук. Тя не можела да ни услужи, защото не знаела къде стоят тези неща.

Сутринта отидохме да се разходим по плажа. Бяхме вървели около половин час, когато изведнъж се натъкнахме на съвсем ясни

отпечатъци от човешки стъпки. Очевидно някой бе минал оттук, и то съвсем наскоро. Доста се поуплашихме. Не можехме да си представим как изобщо се беше появил този човек. Времето беше твърде хубаво за корабкрушения, а на тази част от крайбрежието минаващите търговски кораби нямаха обичай да акостират. Но ако все пак някой беше слязъл на брега по някакъв начин, къде беше той. Следите свършваха така внезапно, както се и бяха появили, и ние не можахме да открием нищо повече. До този момент все още не сме разбрали кой беше този наш тайнствен посетител. Крайно мистериозна история, радвам се, че си заминаваме.

След като напуснахме Мюнхен, пътувахме доста. Първо отидохме в Хайделберг, прекарахме една цяла нощ във влака и пристигнахме рано сутринта. Още щом ни видя, собственикът на хотела ни предложи да се окъпем. Ние естествено с радост приехме предложението му. Въведоха ни в две отделни малки мраморни бани. Хладката вана ми подеждува много освежително, но сигурно щях да ѝ се насладя далеч повече, ако ми бяха осигурили нещо по-подходящо за бърсане от тънкия ленен чаршаф. Немците имат много странни представи за нуждите и потребностите на един мокър човек. А може би ако те самите се миеха и къпеха понякога, щяха от собствен опит да се убедят, че лененият чаршаф далеч не е най-подходящото и удобно бърсало. Аз самият в непредвидени случаи съм се бърсал с чаршаф. Бърсал съм се и с чифт чорапи, ако е въпросът. Но не ще и съмнение, че най-подходящо от всичко си остава хавлията. За да се избършеш с чаршаф, трябва да имаш предварителна подготовка за това и да си изключително подвижен и ловък. Някоя индийска танцьорка или дервиш естествено ще се справят с тази работа с чест. Ще завъртят грациозно чаршафа около главата си, ще го придърпат леко по гърба си, ще го усучат на дипли около краката си, после за момент ще го драпират около цялото си тяло и хоп — ще изскочат от него сухи и усмихнати.

Но мокрият вир-вода невеж англичанин по съвсем друг начин пристъпва към бърсането с чаршаф. Той възприема следния метод: хваща здраво с две ръце чаршафа, обляга се на стената и започва да се трие с него. Опитвайки се да прехвърли непокорното бърсало през рамо, за да избърше гърба си, той натопява едната му половина във ваната и от този момент нататък банята сякаш се смалва и той горкият

нито за миг вече не може да избяга от тази мокра половина. Докато се бърше отпред със сухата част, мократа пропълзва изотзад и с дръзка фамилиарност го шляпва по гърба. Наведе ли се да избърше краката си, същата тази мокра половина с лудешка веселост се лепва върху главата му и той, мислейки, че е напълно ослепял, започва да се бори ожесточено, за да се освободи от нежеланата прегръдка. Когато вече се е освободил и най-малко очаква подобни неща, игривият чаршаф се завърта и го плесва по някоя изключително нежна част от тялото, от което той подскача с писък десет стъпки от земята. Но, общо взето, най-голямото удоволствие за чаршафа си остава да го спъва, щом рече да пристъпи, и да го слуша какво нарежда в гнева си, като се намери изведнъж седнал на мозаичния под. Когато накрая криво-ляво се поизбърше, британецът с радост запокитва чаршафа обратно във ваната и възкликва с облекчение, че животът все пак си струва да се живее.

Прекарахме два дни в Хайделберг, катерейки се по залесените хълмове, които ограждат отвсякъде този приятен градец и разкриват от ресторанчетата си или от увенчаните си с развалини върхове прекрасни гледки към долината, през която с много криволици се вият Рейн и Некар; или се разхождахме сред ронещите се стени и арки на импозантните, натежали от история останки, които някога са минавали за най-прекрасния замък в цяла Германия.

Стояхме в нямо възхищение пред „Голямата бъчва“ — най-интересния туристически обект на Хайделберг. Какво интересно има във вида на една голяма бирена бъчва, човек трудно би си обяснил, като се замисли, но щом в пътеводителя е казано, че нещо трябва на всяка цена да се види, тълпи от туристи се нареждат пред него и го зяпат прехласнато. Колко малко всъщност се отличаваме от овцете! Ако поради печатна грешка Колизеумът не е споменат в пътеводителя като забележителност, можем да прекараме цял месец в Рим и всеки ден да минаваме покрай него, без да си направим труда дори да го погледнем. Ако в пътеводителя е казано на никаква цена да не пропускаме да видим някой прочут игленик с единадесет милиона игли, ние сме готови да изминем петстотин мили, но да го зърнем.

От Хайделберг отидохме в Дармщат. Там престояхме половин час. Защо първоначално възнамерявахме да останем по-дълго, и аз не знам. Дармщат е едно приятно малко градче за живеене, но крайно

скучно и безинтересно за чужденеца. Обиколихме го набързо и веднага отидохме на гарата да проверим кога е следващият влак. Имахме късмет, че един тъкмо се канеше да тръгне, метнахме се в него и опътувахме за Бон.

От Бон (откъдето направихме една-две екскурзии по Рейн и където изкачихме на колене двадесетте и пет „свещени стъпала“ — местните хора ги наричат така, но ние, след четиринадесетото, вече не ги наричахме никак) се върнахме в Кьолн. От Кьолн отидохме в Брюксел, от Брюксел в Ганд (където разгледахме още маса прочути картини). От Ганд пък отидохме в Брюж (където аз си доставих удоволствието да замеря с камък статуята на Симон Стевън, който бе увеличил и без това големите ми ученически неволи с това, че е измислил десетичната дроб). От Брюж дойдохме тук.

Изнамирането и оправянето с влаковете беше нещо ужасно. Аз оставих цялата работа на Б. и той от това отслабна с около десет-дванадесет килограма. Преди си мислех, че моят „Бредшо“ е прекалено костелив орех за човешкия интелект, но като го сравнявам с континенталните разписания, виждам, че той е цвете пред тях. Б. всяка сутрин сядаше с книжката пред себе си, хващаше с две ръце главата си и се мъчеше да я разгадае, без да полудее.

— Ето — казваше той. — Този влак е най-удобен за нас. Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет и стига в Хайделберг в четири — тъкмо навреме за чаша чай.

— Стига в Хайделберг в четири ли? — възкликвам аз. — И взема цялото разстояние за два часа и четвърт? Та на идване ние пътувахме цяла нощ!

— Ето, увери се сам — казваше той, сочейки ми разписанието. — Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет, пристига в Хайделберг в четири.

— Е, да — възразявам аз, поглеждайки през рамото му, — но не виждаш ли, че цифрата четири е написана удебелено? Това означава четири часът сутринта.

— Ох, да, разбира се — съгласява се Б. — Не бях забелязал. Да, разбира се. Всъщност не. Това е невъзможно. В такъв случай пътуването ще трае четиринадесет часа. А то не може да трае четиринадесет часа. Не може, разбира се. Те не са имали пред вид това

четири да бъде удебелено, но при отпечатването то просто малко се е удебелило.

— И все пак не може да става въпрос за четири часа днес следобед — отново му възразявам аз, — а за четири утре следобед. Колко типично за немските влакове — да ти отнемат цял ден за една работа, която може да се свърши за шест часа!

Б. недоумява за миг, после възкликва:

— О, сега разбирам. Ама че съм глупав! Този влак, който стига в Хайделберг в четири, идва от Берлин.

Той изглежда много доволен от откритието си.

— Че за какво ни е на нас тогава? — питам го аз и той пак се оклюмва.

— Да, струва ми се, че наистина не ни е нужен — съгласява се приятелят ми. — Той, както изглежда, пътува директно от Берлин за Хайделберг, без изобщо да спира в Мюнхен. Е, добре, но къде тогава отива този от един и четиридесет и пет? Все трябва да отива някъде.

Минават още пет минути и той възкликва:

— Да го вземат дяволите този от един и четиридесет и пет! Та той не отива никъде. Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет и това е всичко. Но къде отива? Къде?

Очевидно никъде. Това, изглежда, е влак, който потегля от Мюнхен в един и четиридесет и пет и хуква нанякъде — без никой да го спира. Може би е някакъв млад, романтичен влак, който обича тайнственото. Не иска да каже къде отива. А може и сам да не знае. Просто тръгва да търси приключения. „Ще потегля точно в един и четиридесет и пет — казва си той — и ще вървя напред, без да му мисля, да видя къде ще стигна.“

Или пък може би е някой самонадеян, твърдоглав млад влак, който не приема напътствия и съвети. Началникът на движението го кара да отива в Петербург или в Париж. Старият побелял началник на гарата се мъчи да го убеди да отиде в Константинопол или дори в Ерусалим, ако това повече ще му хареса, увещава го да реши на всяка цена къде отива, предупреждава го за опасността, на която се излага младият влак, ако няма определена цел в живота. Присъединяват се и други влиятелни хора, които му говорят като на свое дете, молят го от уважение към тях да отиде в Камчатка или Тимбукту, или Америка, там, където смятат, че ще е най-добре за него. Но като виждат, че той

не им обръща внимание, страшно му се ядосват и му казват, ако ще, да отиде дори още по-далече. Той обаче остава глух към всички съвети и молби.

„Оставете ме на мира — отвръща им той. — Аз зная къде отивам. Не се тревожете за мене, ами си гледайте вашата работа. Не желая никакви си изкуфели старци да ме учат какво да правя. Аз знам сам.“

Какво може да се очаква от такъв влаж? Естествено да стигне до лош край. Сигурно след време го разпознават някъде — износен, непривлекателен, самотен стар влак, скитащ се безцелно и безнадеждно в някаква далечна страна, спомняйки си с горчиво съжаление за онзи ден, когато, изпълнен с безразсъдна гордост и амбиция, е тръгнал от Мюнхен с лъснатия си парен котел точно в 1:45.

Б. се отчайва от този отчайващ и непоправим 1:45 и продължава да търси.

— Ей! Какво е това? — възкликва той. — Този ще ни свърши ли работа? Потегля от Мюнхен в четири, стига в Хайделберг в четири и петнадесет. Ама че бърза работа! Тук нещо не е в ред. Не може да бъде. Как ще стигнем от Мюнхен в Хайделберг за четвърт час? О, разбирам! Този влак от четири отива първо в Брюксел и оттам в Хайделберг. Пристига тук, както изглежда, в четири и петнадесет утре. Чудно ми е обаче защо заобикаля чак през Брюксел. Аха, май че спира за малко и в Прага. Да го вземат дяволите това разписание!

После Б. открива някакъв друг влак, който тръгва в 2:15, както му се струва на него, най-подходящ за нас. Откритието му го кара да изпадне във възторг.

— Ето, това е влак за нас, стари приятелю — казва ми той. — Великолепен влак наистина. Не спира никъде.

— А отива ли някъде? — питам го аз.

— Разбира се, че отива някъде — отвръща Б. с възмущение. — Това е експрес! Мюнхен — промърморва той и проследява с пръст в разписанието, — тръгва в два и петнадесет. Само първа и втора класа. Нюрнберг? Не, не спира в Нюрнберг. Вюрцбург? Не. Франкфурт, Страсбург? Също не. Кьолн, Антверпен, Кале? Добре де, но къде спира? Да го вземат дяволите, все някъде трябва да спре. Берлин, Париж, Брюксел, Копенхаген? И там не. За бога, това е друг влак,

който също никъде не отива! Тръгва от Мюнхен в два и петнадесет, и толкоз.

Изглежда, че това е всеобщ навик на мюнхенските влакове — да потеглят безцелно. Очевидно единствената им цел е да се махнат от града. Не ги интересува къде ще отидат, какво ще стане с тях, нали веднъж са се измъкнали от Мюнхен!

— „За бога — казват си те, — веднъж да се откопчим от това място. Няма какво да се грижим къде ще отидем. Това ще го решим, щом сме вече навън. Да се махнем от Мюнхен, ето кое е важното.“

Б. вече е сериозно разтревожен и ми казва:

— Никога няма да можем да напуснем този град. Както виждаш, няма влакове, които да тръгват от Мюнхен и да пристигат някъде. Това е някакъв заговор да ни задържат тука, разбираш, нали? Никога няма да можем да си отидем. Никога вече няма да видим скъпата стара Англия отново!

Аз се опитвам да го ободря, като изказвам предположението, че това навярно е типичен за Бавария обичай — да предоставят местоназначението на влака на волята и желанието на пътуващите. Железопътните власти осигуряват влака и го пускат в 2:15. Тях не ги интересува къде ще отиде той. Това е въпрос, който пътниците решават помежду си. Пътниците наемат влака и го отвеждат със себе си и с това се приключва историята, що се касае до самите железопътни власти. Ако има някакво различие в желанията на пътниците, например един да нека да отиде в Испания, а друг да иска да си отиде в Русия, те без съмнение стигат до споразумение, като хвърлят ези-тура.

Б. обаче не се съгласява с моята теория и ми казва, че ще бъде по-добре да не говоря толкова много, като виждам колко е измъчен и притеснен.

Ето каква благодарност получавам за това, че исках да му помогна!

Той се мъчи нови пет минути над разписанието и след това открива някакъв влак, който стига до Хайделберг и по всичко личи, че е влак-образец. Единственият му недостатък се оказва само този, че не тръгва отникъде. Той сякаш попада в Хайделберг случайно и се установява там. Човек с право очаква, че внезапната му поява ще обезпокои хората от хайделбергската гара. Те не знаят какво да правят с него. Пазачът отива при началника на гарата и му казва:

— Извинете за безпокойството, сър, но на гарата се появи някакъв странен влак.

— Така ли? — отвръща изненадано началникът на гарата. — И откъде е дошъл?

— Не зная — отговаря пазачът. — А като че ли и той самият не знае.

— Господи, това наистина е много странно — казва началникът на гарата. — И какво желае?

— Като че ли нищо не желае — отвръща другият. — Много странен влак. Ако питате мен, струва ми се малко смахнат.

— Хм ... — размишлява началникът на гарата. — Чудна работа. И все пак мисля, че трябва да го оставим да се установи тук поне засега. Не можем да го отпратим да си върви в нощ като тази. Нека се настани удобно под навеса, пък сутринта ще видим дали не можем да намерим приятелите му.

Най-после Б. открива, че за да отидем в Хайделберг, първо трябва да отидем в Дармщат и оттам да вземем друг влак. Това откритие събужда нови сили и надежда у него и той се залавя пак с работа — този път да открие влакове от Мюнхен за Дармщат и от Дармщат за Хайделберг.

— Ето! — радостно изкрещява той след няколко минути търсене. — Намерих го! (Б. е от тези хора, дето не падат лесно духом.) Този ще е! Тръгва от Мюнхен в десет и пристига в Дармщат в пет и двадесет и пет. Тръгва от Дармщат за Хайделберг в пет и двадесет и пристига ...

— Май не ни остава време за смяна, как мислиш? — забелязвам аз.

— Да, наистина — отвръща той и отново става сериозен. — Да, това е неудобното. Ако беше обратното, щеше да бъде чудесно или пък ако нашият влак например избърза с пет минути, а другият се забави малко с тръгването ...

— Излишно е да разсъждаваме върху това — прекъсвам го отново аз. Б. се съгласява с мен и отново се залавя да търси подходящи влакове.

Оказва се, че всички влакове от Дармщат за Хайделберг потеглят няколко минути по-рано от пристигането на мюнхенските. Сякаш са се наговорили да ни избягват.

При такива заплетени ситуации разсъдъкът на Б. обикновено се замъглява и той направо започва да дърдори глупости. Открива влакове, които пътуват от Мюнхен до Хайделберг за петнадесет минути през Венеция и Женева, с половинчасово прекъсване в Рим за закуска. Той рови нагоре-надолу из книжката в търсене на някакви демонични експреси, които пристигат на местоназначението си четиридесет и седем минути преди да са потеглили, и тръгват отново, преди да са пристигнали. Открива също, че единствено можеш да стигнеш от Южна Германия до Париж, като минеш през Кале и после вземеш парахода до Москва. Преди да успее да разучи цялото разписание, той вече не е сигурен дали се намира в Европа, Азия, Америка или Африка, нито къде иска да отиде, нито защо иска да отиде там.

Тогавя аз спокойно, но решително измъквам книжката от ръцете му, обличам му палтото, вземам багажа и го завеждам на гарата, където казвам на носача: „Извинете, искаме дя отидем в Хайделберг“. Носачът ни хваща за ръце, завежда ни да седнем на една пейка и ни казва да чакаме спокойно там, а когато стане време, той ще дойде да ни вземе и да ни качи на влака. Както и направи.

Ето какъв е моят метод да откривам как да се придвижда от едно място на друго. Може би не е така изискан като този на Б., но е по-прост и по-ефикасен.

Пътуването из Германия е бавна работа. Немският влак не бърза, не се вълнува много за работата си и когато спре, обича да си отпочине добре. Когато немски влак влезе в някоя гара, персоналът слиза от него и тръгва да се разхожда. Машинистът и огнярят прекосяват линията и почукват на вратата на началник-гарата. Началник-гарата излиза и ги приветствува възторжено, после изтичва до в къщи да каже на жена си, че са дошли; тя също притичва и също така възторжено ги приветствува: след което четиримата започват да си бърбят за минали спомени, за общи приятели и за състоянието на посевите. След известно време машинистът, използвайки една пауза в разговора, си поглежда часовника и калпа, че за съжаление те трябва да си тръгват, но жената на началник-гарата не иска и да чуе.

— О, трябва на всяка цена да останете и да видите децата! — казва тя. — Те скоро ще се върнат от училище и много ще се

разочароват, като разберат, че сте били тука и не сте ги дочакали. Лизи никога няма да ви прости.

Машинистът и огнярят се засмиват и казват, че при тези обстоятелства те смятат, че трябва да останат — и остават.

Междувременно касиерът е запознал кондуктора със сестра си и зад гишето се развива такъв многообещаващ флирт, че не би било чудно, ако съвсем скоро околността се огласи от сватбени камбани.

Вторият колдуктор е отишъл в градчето, за да се опита да продаде едно куче, а пътниците се разхождат по перона и пушат или се подкрепят с лека закуска в бюфета — по-простичките се угощават с топли кренвирши, по-изисканите — със супа. Когато всички са си вече достатъчно отпочинали, машинистът или кандукторът предлагат да се продължи пътуването и ако всички са съгласни с тяхното предложение, влакът потегля.

При пътуването ни от Хайделберг за Дармщат, без да искаме, създадохме голямо вълнение на железопътните власти, когато те откриха, че пътуваме в експрес (те го наричат експрес, а той се тътри с двадесет мили в час, ако изобщо се намери да се раздвижи, и през всичкото време имаш чувството, че е полузаспал) с билети за пътнически влак. Спряха влака на следващата гара и Б. беше отведен от двама строго гледащи, обточени със сърмен галон железничай, да изясни въпроса пред строго гледащия, об-очен със сърмен галон началник на гарата и трима строго гледащи, обточени със сърмен галон негови помощници. Сцената много напомняше на военнополови съд. Разбрах, че приятелят ми е доста разтревожен, но външно се правеше на спокоен и смел. Когато слизаше на перона, ми извика едно весело „сбогом“ и ме помоли, ако се случи най-лошото, да го съобщя внимателно на майка му.

За щастие не се случи нищо лошо и той се върна в купето с неопетнено име, тъй като успял да изясни удовлетворително пред съда: първо — че той не е знаел, че билетите ни са за пътнически влак; второ — че той съвсем не знаел, че не пътуваме с пътнически влак; и, трето — че е готов да доплати разликата в цената.

По-късно съжали за третото. Струваше му се, че е могъл да ни спести тези разходи, ако се е направил, че не знае немски. По този повод ми разправи как преди три години, когато пътувал през

Германия в едно купе с още трима души, железопътните власти ги спипали по същия начин, че пътуват в първа класа с билети за втора.

Защо правели това, Б. не може много ясно да ми обясни. Каза, че доколкото си спомнял, кондукторът им бил казал да се качат в първокласен вагон, защото нямали време да отидат до второкласния, а пък и те не знаели, че не пътуват във второкласен. Да си призная, неговото обяснение ми се стори много неубедително.

Така или иначе, намирали се в първокласното купе, а кондукторът стоял на вратата, гледал възмутено второкласните им билети и чакал да чуе какво обяснение ще му дадат.

Единият от групата знаел съвсем малко немски, но много се гордеел с познанията си и обичал да ги показва. Затова той се заел да обясни случая на кондуктора и така добре се изразил на немски, че кондукторът не повярвал нито една негова дума.

Той можал също с известни усилия да разбере какво му казва кондукторът, а той му казвал, че трябва да плати осемнадесет марки. И той ги платил.

А другите трима, двамата от които знаели перфектно немски, никой не бил в състояние да принуди да разберат какво им се казва. Кондукторът цели десет минути крещял насреща им, а те само се усмихвали любезно и казвали, че искат да отидат в Хановер. Тогава той довел началника на гарата и началникът на гарата също цели десет минути им обяснявал, че ако не платят по осемнадесет марки всеки, то той ще се види принуден да ги подведе под съдебна отговорност. Тримата обаче само се усмихвали, кимали и настоявали, че искат да отидат в Хановер.

Тогава дошла някаква много важна и много сърдита личност с триъгълна шапка и редувайки се с началника на гарата и кондуктора, заобяснявала на Б. и двамата му приятели какво гласи законът по този въпрос.

Тримата служители вилнели, беснели, заплашвали и умолявали около четвърт час и повече, после се уморили, затръшнаха вратата и си отишли, оставяйки държавата да загуби петдесет и четирите марки.

В сряда минахме немската граница и оттогава сме в Белгия.

Аз харесвам германците. Б. казва, че те не бивало да разбират това, защото щели да се възгордеят, но аз не мисля така. Сигурен съм,

че притежават достатъчно здрав разум, за да не им се замаят главите от някакви похвали, независимо чии.

Б. казва също, че аз съм проявявал повече въображение, отколкото логика, като си съставям мнение за тези хора само от няколкодневното си пребиваване сред тях. Но аз от опит зная, че първите впечатления са най-верните.

Във всеки случай с мене е така. Обикновено стигам до най-точните си преценки и заключения, когато се ръководя от чувството си. Спра ли се да размисля — греша. Чувствата са ни дадели от рождение, а мислите си ги създаваме ние. И аз предпочитам да се доверявам на чувствата си.

ВЕЧНОЗЕЛЕНИТЕ РАСТЕНИЯ

Колко незначителни и неприветливи изглеждат те в благоуханната пролет, когато кокиченцата и минзухарите обличат изящните си дрешки и изпъстрят земята с бяло, лилаво и жълто, когато листните пъпки разтварят пеленки и от всеки клон надничат с бляскави очички към събуждащия се свят, протягат жадно меки като кадифе малки листенца към приближаващата радост в живота им. А те стоят настрана, студени и безучастни към трепетното вълнение и радост, пулсиращи наоколо им.

В горещото щедро лято, когато целият растителен свят надява най-пищната си зелена премяна, когато розите се вият нагоре по портика и високата до кръста трева се полюлява из ливадите, а полята пъстрят от цветя — те изглеждат по-незначителни и неприветливи от всякога, изглеждат мръсни, стари и износени в избелелите си зимни дрехи.

В спокойните и тихи дни на есента, когато дърветата, подобно на някакви не вече съвсем млади дами, търсят да скрият белезите на старостта под пищни, ярки одежди в златно, кафяво и пурпурно, когато зърното жълтее в полето и начервелите плодове висят на кичури от натежалите клони, когато гористите възвишения, прострели се над долината като листна дъга, се обагрят с хиляди нюанси — ах, наистина колко невзрачен и неприветлив вид имат те!

Цялата красота и величие на отмиращата природа се е събрала около тях. А те изглеждат толкова не на място сред този блясък, в своята мрачна, тъмнозелена одежда; като бедни роднини на угощение при богати. Да, наистина колко окаян вид имат тези вехти, стари зелени дрешки. Колко много слънца са ги пърлили и нали са им единствени, одърпали са се, горките, изтъркали са се!

Но когато дойде злата зима, когато цветята умрат и изтлеят, живият плет оголее и дърветата прострат безлистни клони към оловното небе, когато птиците се смълчат, полето стане кафяво и асмата се вкопчи със сухите си мършави ръце в зида до нея,

единствени те остават непроменени, единствени те остават да зеленеят в гората, единствени те от целия растителен свят остават смело да посрещнат свирепите студове и виелици.

Те не са красиви, но са силни, устойчиви, несломими — вечно едни и същи по всяко време, през всички сезони, вечнозелени. Пролетта не може да ги освежи и разкраси, лятото не може да ги обгори, есента не може да ги попари, зимата не може да ги погуби.

На света има и такива вечнозелени хора, вечнозелени мъже и жени, не много, но все пак има. Те не блесят външно, не са умели и изкусни, не са привлекателни. (Природата е един много старомоден продавач, никога не излага най-хубавата си стока на витрината.) Те са сдържани, търпеливи и силни хора; по-силни са от света, по-силни са от живота и смъртта, по-силни от съдбата. Бурите на живота ги връхлитат, дъждовете безмилостно ги шибат, свирепите студове се мъчат да ги сковат; но бурите, дъждовете и студовете отминават, а те остават зелени, прави, непоклатими. Те обичат топлите слънчеви лъчи на живота, насладите и радостите, които той носи, но и тях посрещат по обичайния си сдържан начин. Нещастieto не може да ги превие, мъката и страданието не изписват израз на отчаяние по лицата им — можеш да ги видиш само да стиснат зъби, и толкова. Нашето благополучие не прави приятелството им по-голямо, нашето злополучие не убива тяхната обич.

Нека се хванем здраво за тези мъже и жени; нека ги привлечем към нас със стоманени куки; нека се вкопчим в тях, както се вкопчваме о скалата в разбушваното море. Ние не ги ценим много в лятото на живота си. Те не ни ласкаят и не ни превъзнасят. Не винаги са съгласни с нас. Не винаги са блестящи компаньони. Не са добри оратори и което е още по-добре, не те слушат в захлас, когато ти вземеш да ораторствуваш. Те са свити и непохватни и понякога нетактични. Не се отличават с нищо и не блесят сред приятелите ни в обществото. Не умеят да се обличат добре, по модата. Облеклото им обикновено е скромно и делнично. Ако се случи да ги срещнем пред клуба, надяваме се да не ни видят. Те не са от този вид хора, които държим шумно да поздравяваме на обществени места. И едва в дните на нужда ги опознаваме и се научаваме да ги обичаме. Едва когато дойде зимата, птиците разбират колко мъдро са постъпили, че са си построили гнездата си на вечнозелените дървета.

В пролетта на нашия живот, в нашата младост, ние отминаваме с презрение и подигравка тези безинтересни, невзрачни вечнозелени растения и като глупави деца, които нямат нищо друго в главата си освен очи, протягаме ръце и плачем за красивите пъстри цветя. Ще направим градинката на нашия живот толкова очарователно и приказно кътче, че всеки, които мине край нея, ще ни завижда! В нея ще растат само кремове и рози. Колко красива ще бъде тя под трепкащите лъчи на лятното слънце, под ласкавия повей на западния бриз!

И как ще се свиваме и треперим в нея, когато зашиба дъждът и завее студеният източен вятър!

Ах, вие, лекомислени млади момичета, с красиви главици, пълни с неблагоприятие, колко пъти трябва да ви се напомня, че не винаги най-излиятелните и най-любвеобилни любими са най-подходящият материал за добър съпруг. Възлюбленият, който въздиша горещо като пещ, няма да въздиша вечно така. Защото пещта ще изгасне и той ще се превърне в един вечно ругаещ ревнив за честта си свадлив Панталоне (Панталоне — герой-маска от италианската Комедия дел арте. — Б. пр.). Удобен ли ще бъде за носене? Няма да можете да го смените, ако не ви приляга, няма да можете да го пратите обратно за преправяне; няма да можете да го отпуснете, ако ви е много тесен, нито да го стесните, ако ви е много широк, нито пък да го захвърлите, когато ви стане студено, и да се загърнете в нещо по-топло.

Такъв, какъвто си го изберете, такъв ще си го носите цял живот — при всякакви промени, през всички сезони.

Да, той изглежда толкова красив сега — прекрасен десен, стига цветовете да са трайни и да не избелеят, — толкова мек на пипане и толкова топъл. Дали ще устои на световните бури? Дали ще издържи на житейските несгоди?

Той изглежда толкова мъжествен и смел. Косата му се къдри така божествено. Облича се тъй добре (интересно дали сметката му с шивача е уредена?). Целува ръката ви тъй галантно. Нарича ви с такива гальовни имена. Ръката му така крепко обгръща раменете ви. Красивите му очи преливат от нежност, когато срещнат вашите. Но дали ще целува ръката ви, когато тя остарее и се сбръчка? Дали ще ви нарича с гальовни имена, когато бебето се разплаче през нощта и вие не можете да го усмирите, или ще се редува с вас, за да можете и вие да се отморите? Дали ръката му ще ви обгръща така крепко и в дните

на страдания и грижи? Дали очите му ще срещат с нежност вече помътнелия ви поглед?

А вие, младежи, вие, глупави младежи, каква съпруга се надявате да намерите в празноглавата кокетка, по която лудеете и заради която си скубете косите? Да, тя е много красива и се облича с такъв изтънчен вкус (нали на това посвещава цялото си сърце, ум и душа, нали никакъв друг земен или небесен проблем не занимава мислите ѝ); тя е толкова мила, забавна и чаровна; и ще продължи да се облича тъй изискано и след като се ожените за нея, а може би още повече и от преди.

Но вие няма да имате полза от това. Десетки съпрузи ще се очароват и омайват от нея, но вие няма да сте сред тях. Вие ще ръководите представлението, ще плащате разноските и ще вършите цялата работа. А изпълнителката на представлението ще се усмихва и ще очарова тълпата от зрители. Те ще впиват очи в нея, ще ѝ се възхищават, ще разговарят с нея, ще флиртуват. А вие ще имате възможността да се чувствувате като благодетел на своите събрата и сестри — и повече на събратята си, — нали ще им устройвате това прекрасно забавление безплатно. И от всички най-малко ще се забавлявате вие.

За вас няма да има дял от тази красота. За вас ще има само уморено лице, потъмнели, лишени от блясък очи и разрошена, с прораснали корени коса. Вие няма да се любувате на изящните дрехи, а на мръсни, раздърпани рокли и провлечени пенъоари, каквито дори готвачката ви би се срамувала да носи. Вас няма да ви даряват с очарователни усмивки, за вас ще останат само главоболието, оплакванията и лошото настроение, мълчанието и цупенето, умората, изтощението и раздражението, които са толкова голямо облекчение след непосилните усилия цял ден да бъдеш приятна.

И кой според вас ще бъде по-добър другар в живота — този, който блести и очарова обществото, или онзи, който разведрява всекидневната стая, този, който е очарователен отвън, или онзи, който е очарователен отвътре? Не, не блестящите и заслепителни мъже и жени, а простосърдечните, скромните са най-добрата компания по пътя на Живота. Мъжете и жените, които само ще се засмеят, докато отварят чадъра си, когато дъждът ги настигне, и ще крачат весело сред калта и камънаците — другарите, които уверено ще ни подадат ръка,

когато се стъмни, и ще ни вдъхнат сили, когато вземем да отпадаме — вечнозелените мъже и жени, които подобно на смърчовете изглеждат най-свежи и бодри, когато задуха най-смразяващият вятър — устойчивите, несломимите мъже и жени.

Какво изключително качество е това. Това е всъщност разликата между кучето и овцата, между човека и стридата.

Днес един от редките примери за смелост и издръжливост е булдогът, но за съжаление и той е вече на изчезване! Какво великолепно куче! Мрачен, безмълвен, непоколебим; страшен, когато е осъзнал ясно поставената пред него задача, и толкова необикновено кротък и смирен, когато се отнася до неговата собствена личност.

Той е най-благородното и най-добродушното от всички кучета. Макар че външно не изглежда такъв. Онзи, който не го познава, трудно може да открие от пръв поглед благия му характер.

За пръв път имах случай да опозная това благоданно животно преди много години, когато с един мой приятел сирак, на име Джордж, отидохме да гостуваме на едно познато семейство в провинцията. Една вечер, когато се прибирахме късно от някаква вечеринка, цялото семейство вече си беше легнало. Бяха оставили обаче лампата в стаята ни да свети и ние влязохме, седнахме и започнахме да си събуваме обувките.

И изведнъж на килимчето пред камината забелязахме един булдог. Куче с по-строго и свирепо изражение, куче (това се разбираше още от пръв поглед) по-безразлично към всякакви човеколюбиви и благородни чувства не бях виждал. И Джордж беше съвсем прав, като отбеляза, че то повече приличало на езически идол, отколкото на весело, английско куче.

То сякаш ни беше очаквало, изправи се, поздрави ни с някаква страховита озъбена усмивка и застана между нас и вратата.

Ние му се усмигнахме в отговор със сладникава, омилоствителна усмивка. И му казахме: „О, добро куче!“ — и го попитахме, но с тон, който подсказваше, че отговорът в никакъв случай не може да бъде отрицателен, дали не е „един приятен стар симпатяга“. В действителност съвсем не мислехме така. Имахме си свое лично мнение за него, и то далеч не беше благоприятно. Но не го изразихме, защото за нищо на света не желаехме да го наскърбим. Той беше дошъл да ни посети, беше наш гост, така да се каже, и ние като

двама добре възпитани младежи не биваше дори и с намек да му даваме да разбере, че не е желан и по този начин да го поставим в неловко положение.

Мисля, че успяхме. Булдогът се държеше изключително свободно и непринудено, далеч по-свободно и непринудено от нас двамата — сякаш ние бяхме гостите, а той домакинът. Ласкателните ни забележки почти не му направиха впечатление, защото цялото му внимание беше съсредоточено към краката на Джордж. Джордж по онова време, спомням си добре, много се гордееше със своите крака. Аз самият не виждах нищо особено в тях, за да оправдая тщеславието на приятеля си. Груби, тромави крака, така поне ги виждах аз. Но булдогът, би било несправедливо да не отбележа, направо се очарова от тях. Той взе да ги обикаля и да ги изследва смаяно; като познавач, който най-после е намерил идеала си. След като привърши огледа, той съвсем определено се усмихна.

Джордж, който в ония дни още беше скромнен и стеснителен младеж, се изчерви и качи краката си на стола. Но булдогът явно прояви желание да ги последва, затова Джордж се прехвърли на масата, приклепна и взе да потрива колена.

Като разбра, че не е в състояние да достигне краката на Джордж, кучето реши да се утеша с моите. Но аз също се качих на масата и седнах до Джордж.

Да клечиш с присвити пред себе си крака продължително време върху малка неустойчива еднокрака масичка, е истинско изтезание, особено ако не си свикнал. Неудобното ни положение ни измъчваше еднакво остро и Джордж, и мене. Не искахме да викаме за помощ, защото щяхме да разбудим цялата фамилия. А каквито бяхме честолюбиви тогава, повече се страхувахме от комичното положение, в което щяха да ни заварят, отколкото от недружелюбния поглед на неканения гост.

Седяхме така в мълчание около половин час — ние на масичката, а кучето на съседния стол, вторачило укоризнено очи в нас. И при най-малкото помръдване от наша страна то решаваше, че се каним да слезем, и изпадаше в лудешки възторг.

След като изтече половиният час, с Джордж направихме кратко съвещание — би ли било разумно да „рисуваме“.

— Не, в никакъв случай — рече Джордж. — Не бива да смесваме безразсъдната смелост с храбростта. Храбростта — продължи той (Джордж имаше голяма слабост към максими) — е плод на мъдрата зряла възраст, а безразсъдната смелост — на безумието на младостта.

Той каза още, че да слезем от масичката, докато кучето се намира в стаята, означавало да се причислим към втората категория, затова се отказахме и продължихме да седим.

Седяхме така близо час и на края на този час станахме тъй нехайни за живота си и толкова глухи към гласа на разума, че „рисувахме“. Метнахме покривката на масата върху главата на предполагаемия ни убиец, втурнахме се към вратата и избягахме.

На следващата сутрин изказахме недоволство пред стопанката, задето така лекомислено беше оставила този див звяр да се скита свободно из къщата, и ѝ разказахме накратко, макар и не съвсем достоверно историята.

И вместо да се разтревожи и изкаже съчувствието си, както ние очаквахме, старата дама седна в креслото си и избухна в смях.

— Кой? Старият Бузър ли? — възкликна тя. — Изплашихте се от стария Бузър? И таз хубава, та той на мравката път прави. В устата му няма ни един зъб, затова го храним с лъжичка, а малкото ни коте така го тормози, горкия, че понякога дори не му се живее. Предполагам, че е искал да го погалите, той е свикнал да го галят.

Ето какъв беше звярът, който ни държа боси на масичката повече от час в студената нощ!

По-отблизо можах да опозная нрава на тази порода кучета, когато някакъв приятел на чичо ми ми подари булдог — млад и як булдог. Кучето било великолепно, казал приятелят, имало нужда само малко да се пообучи, не било обучено както трябва. Моят чичо нищо не разбираше от обучаване на кучета, но работата му се сторила лесна и проста, затова благодарил на приятеля си, завързал около врата на трофея си едно въженце и го отвел в къщи.

— Нима ще трябва да живея в една къща с това чудовище, — попита възмутено леля ми, като влезе в салона един час след пристигането на кучето, последвана от самото четириногло, което пристъпяше подире ѝ с глупашки самодоволен израз.

— Чудовище ли? — възкликна изумено чичо ми. — Наричаш чудовище това великолепно куче? Баща му миналата година е получил

почетна награда на изложбата в „Аквариум“.

— Добре, добре, но мога да ти кажа още отсега, че неговият син няма да получи никаква почетна награда от съседите ни — възрази остро леля ми. — Той току-що доуби котката на мисиз Макслейнджър, ако те интересува да знаеш с какво се занимаваше. Хубава кавга ще произлезе от това!

— Не можем ли да го потулим? — рече вуйчо.

— Да го потулим ли? — сопна му се леля. — Ако беше чул врявата, нямаше да седиш тук и да говориш глупости. И ако искаш да чуеш моя съвет — додаде тя, — ще се заемеш с „обучението“ или каквото там трябваше да се прави с това куче, преди да е отнело и някой човешки живот.

Чичо ми беше много зает през следващите един-два дни и не можеше да отдели никакво време за кучето, затова нареди да го пазим заключено в къщата.

Ах, какъв зор видяхме с това куче! Не че животното беше злонравно. Напротив, беше само много добросъвестно и изпълняваше дълга си. Недостатъкът му се състоеше в това, че беше прекалено трудолюбиво и искаше да свърши колкото може повече работа. А представата му за дълг и отговорност беше напълно погрешна. То си мислеше, че са го довели в къщата, за да не допусне нито една жива душа да припари до нея или пък ако някоя е успяла по някаква случайност да се вмъкне вътре, да не ѝ позволи никога вече да излезе.

Ние се мъчехме да му внушим да не се вживява така в задълженията си, но напразно. Това схващане се беше загнездило дълбоко в съзнанието му и нищо не беше в състояние да го отклони от изпълнението на дълга, което на нас ни се струваше излишно престараване.

Булдогът успя така да наплаши всички доставчици, че те накрая отказаха да влизат в двора. Стоките, които носеха, хвърляха през оградата в предната градина, а ние отивахме и си вземахме оттам каквото ни трябва.

— Изтичай в градината — казваше ми леля (по онова време живеях при тях) — и виж дали няма да намериш някъде там захар. Струва ми се, че видях един пакет под големия розов храст. Ако не намериш, най-добре прескочи до Джоунз и поръчай.

А на въпросите не готвачката какво да приготви за обед, леля ми отвърщаше:

— Ох, и аз вече не зная, Джейн. Какво имаме? Дали да не вземеш малко котлети от градината или онова парче за печене, което зърнах на моравата?

На втория ден следобед дойдоха водопроводчици, за да оправят някаква дребна повреда на кухненския бойлер. Кучето, което в това време беше заето да прогонва раздавача, не забеляза тяхното идване, затова, когато слезе долу в кухнята и ги свари там, остана поразено и явно стовари вината за това върху себе си. Но така или иначе те се бяха вече вмъкнали благодарение на неговото нехайство, и сега дългът му повеляваше в никакъв случай да не ги пусне да се измъкнат.

Водопроводчиците бяха трима (за една водопроводна работа, макар и най-малката, винаги са нужни трима водопроводчици: първият идва, за да съобщи, че вторият ще дойде скоро, вторият идва, за да каже, че не може да остане, а третият пък идва да попита дали първият е идвал); и това предано безмълвно животно, булдогът, ги държа затворени в кухнята — представете си какво означава да държите водопроводчици в някоя къща по-дълго, отколкото е необходимо! — цели пет часа, докато вуйчо ми се прибра; сметката гласеше: „Аз и двамата работници, бяхме ангажирани за шест часа, за Поправка на кранчето на бойлера — 18 шилинга; материали — 2 пенса; всичко 18 шилинга и два пенса.“

Готвачката булдогът намрази още от пръв поглед. И не можеше човек да го укорява за това. Тя беше намусена, неприветлива стара жена, която и ние не обичахме особено. Но когато се стигна, дотам, че той изобщо престана да ѝ позволява да влиза в кухнята и да си върши работата и леля ми и чичо ми трябваше сами да си готвят обедите и вечерите с помощта на домашната прислужничка — желаещо да обслужи момиче, но неопитно в тази област, — всички единодушно решихме, че горката стара жена е обект на жестоко преследване.

Най-после чичо ми реши, че „обучението“ на кучето не бива повече да се отлага и отиде при най-близкия си съсед, който винаги се хвалеше, че бил голям специалист по спортните въпроси, да се посъветва с какво да започне.

— О, няма по-проста работа от обучаването на булдог — рекъл съседът засмяно. — Искане се само търпение и настойчивост.

— В такъв случай работата наистина ще е проста — отвърнал чичо. — Едва ли ще е нужно повече търпение от това да живееш в една къща с кучето, преди да е било обучено. Как да започна?

— Ще ти кажа — рекъл съседът. — Вкарваш го в една стая, в която да няма много мебели, затваряш вратата и я заключваш.

— Аха, разбирам — казал чичо ми.

— После го слагаш на пода по средата на стаята, коленичиш пред него и започваш да го дразниш.

— Охо!

— Да, и продължаваш да го дразниш, докато се разяри напълно.

— Което, доколкото познавам кучето, няма да ми отнеме много време — забелязал чичо ми съвсем сериозно.

— Толкова по-добре. В момента, в който то се разяри, ще се нахвърли върху тебе.

Чичо ми се съгласил, че това е напълно допустимо.

— Ще се хвърли към шията ти — продължил съседът — и точно в този момент трябва да си много внимателен. Докато се хвърля към тебе, но преди още да те е докоснало, ти трябва да му удариш един в мутрата и да го нокаутираш.

— Да, разбирам какво имаш пред вид.

— Разбираш, нали? Е, добре, в следващия миг, след като си го нокаутирал, то ще скочи и ще се хвърли отново. И ти отново трябва да го нокаутираш. Ще караш така, докато животното капне от умора и се усмири. Усмириш ли го веднъж — работата е свършена. То вече няма да е куче, а агне.

— И ти смяташ, че това е най-добрият начин? — попитал чичо ми, ставайки от стола.

— Разбира се — отвърнал съседът. — И винаги е резултатен.

— О, не се съмнявам ни най-малко — рекъл чичо ми, — но ми мина през ума, че като знаеш цаката на всички тия неща, може би ще поискаш да дойдеш и да се заемеш сам с усмиряването на кучето, а? Ще ти дам една стая само за тебе и ще се погрижа никой да не я доближава и да те безпокои. И ако — продължил чичо ми с типичното си добродушие, с което се отнасяше към хората, — ако по някаква случайност пропуснеш да удариш кучето в критичния момент или пък ако ти капнеш от умора и се усмириш пръв вместо него, аз с удоволствие ще поема на свой гръб тежестта на погребалните

разноски; познаваш ме добре, така че можеш да бъдеш напълно сигурен, че всичко ще бъде направено с много вкус и мярка.

И си излязъл.

Следващия човек към когото се обърна за съвет беше месарят. Той се съгласи, че методът с „боксовия мач“ е истинска лудост, особено когато става въпрос за един възрастен, страдащ от задух семеен човек като чичо ми. Той от своя страна препоръча кучето да се подложи на систематична тренировка на открито, под строгото наблюдение и контрол на чичо ми.

— Ще си набавите един доста дълъг синджир — каза месарят — и всяка вечер ще го изреждате на едно здраво тичане. И никога не го оставяйте да ви се изплъзне. То трябва да чувства силата ви. Прибирайте го в къщи капнало от умора. Придържате ли се към това, ама редовно, то ще стане по-кратко и от бебе.

— Хм, струва ми се, че от цялата тази работа аз ще се обуча повече от него — промърмори вуйчо ми, благодари на месаря и излезе от магазина. — И все пак ще трябва да направя нещо. Защо ми трябваше изобщо да го вземам това проклето куче?

И всяка вечер чичо ми завързваше добросъвестно дългата верига на нещастното куче и го извличаше от щастливия му дом с намерението да го накара да „капне от умора“; и всяка вечер кучето се връщаше свежо като кукуряк, а чичо ми след него се задъхваше от умора и още от вратата молеше за чашка коняк.

Горкият ми чичо по-късно все повтаряше, че не бил предполагал, че човек може да изживее такива вълнуващи и неспокойни моменти в този прозаичен деветнадесети век, каквито той бил изживял, обучавайки кучето.

Стремителен бяг по свежото поле, когато кучето се мъчи да улови някаква лястовица, а чичо ми, неспособен да го удържи, го следва на другия край на синджира.

Весели шеги из ливадите, когато кучето иска да убие една крава, а кравата иска да убие кучето и двамата се гонят около чичо ми в стремежа си да се убият взаимно.

Приятен разговор с възрастните дами и изведнъж кучето омотава синджира около краката им и ги поваля и чичо ми трябва да седне на пътя до тях и да ги отмотае, за да могат да се изправят отново.

И най-последен ден идва катастрофата. Събота следобед. Кучето както обикновено обучава чичо ми. Плашливи деца играят на пътя, виждат кучето, изпищяват и побягват. Палавото младо куче мисля, че те си играят, изтръгва веригата от ръката на чичо ми и хуква след тях. Чичо хуква след кучето, като го ругае най-безмилостно. Грижовният баща вижда от градинката любимите деца, подгонени от побеснялото куче, и хуква след чичо, като го ругае най-безмилостно. Хора излизат на праговете и крещят: „Какво безобразие!“ И хвърлят разни неща по кучето. Но разните неща не удрят кучето, а удрят чичо и освен чичо удрят и грижовния баща. И пада голямо тичане през цялото село, нагоре по хълма, после през моста и оттам през полето — миля и половина без прекъсване. Децата падат изтощени, кучето рипа весело отгоре им, децата припадат от страх. Грижовният баща и чичо пристигат едновременно, останали без дъх.

— Защо не си извикахте кучето, проклето старче?

— Защото му забравих името, стари глупако!

Грижовният баща обвинява чичо, че е насъскал кучето, чичо, възмутен, наругава грижовния баща; вбесен, грижовният баща се нахвърля върху чичо, чичо се отбранява с чадъра; вярното куче се притичва на помощ на чичо и здравата захапва грижовния баща. Пристига полицията. Кучето напада полицията. Чичо и грижовният баща са арестувани. Чичо е глобен пет лири; загдето държи такова свирепо куче на свобода. Чичо е глобен пет лири за физическо насилие над грижовния баща. Чичо е глобен пет лири за физическо насилие над полицията!

Скоро след това чичо ми се отърва от булдога. Но не го хвърли на вятъра. Поднесе го като сватбен подарък на един свой близък роднина.

По повод на тази случка с булдога леля пък ми разправи друга една още по-злополучна, която самата тя е преживяла. Можете съвсем спокойно да вярвате на нейната история, докато я четете, защото не съм я измислил аз, а ми я разправи самата тя, а тя ненавижда лъжата. Можете също така да разправяте тази история на непросветените със съзнанието, че ги учите на истина и им правите добро. Тази същата история се разказва във всички неделни училища в окръга и от нея се черпи поука. Това е една история, която и малко дете може да повярва.

Това се случило в дните на кринолина. Леля ми, която тогава живеела в малък провинциален град, излязла една сутрин да пазарува

и се спряла на главната улица да си поговори с една приятелка, някоя си мисиз Гъмуърди, жената на лекаря. Тя (леля ми) била с нов кринолин, който, нека употребя нейния израз, „много й отивал“. Той бил един изключителен обемист кринолин и корав като телена ограда, но най-важното — с много красива кройка.

Те стоели пред манифактурата на Дженкинз; леля ми предполага, че той — кринолинът — се е закачил в нещо, така че между земята и него е останал отвор. Може и тъй да е било, във всеки случай някакъв огромен и як булдог, който се мотаел около тях, докато те си говорели, успял по някакъв начин да се напъха под кринолина на леля ми и фактически по този начин се самоарестувал, ако мога така да се изразя.

Като се намерило изведнъж в тази тъмна и мрачна кухня, кучето естествено се изплашило и започнало да прави отчаяни опити да се измъкне. Но накъдето и да се спуснело, му се изпречвал кринолинът. И докато беснеело насам-натам, влачело и кринолина със себе си, а с кринолина, разбира се, и моята леля.

Но никой не можел да предположи каква точно била истината. Леля ми самата не разбрала какво се е случило. Никой не бил видял кучето да пропълзвява под кринолина. Хората видели само как една сериозна и крайно благоприлична дама, на средна възраст изведнъж, без всякаква видима причина, хвърлила чадъра си на пътя и хукнала нагоре по главната улица със скорост десет мили в час, профучала по единия тротоар с риск на живота си, после пак тичешком се върнала по другия, нахлула заднишком като някакъв разярен рак в една зарзаватчийница, обиколила три пъти магазина, прекатурила всичката стока, която имало вътре, изхвъркнала от магазина на верев и съборила един пощаджия, хукнала пак по улицата, завъртяла се два пъти около себе си, поспряла за миг нерешително на бордюра и се понесла отново по нанагорнището, като през цялото време крещяла колкото й глас държи някой да я спре.

Разбира се, всички помислили, че е полудяла. Хората побягнали от нея като от плява, подгонена от вятър. За по-малко от пет секунди главната улица се превърнала в пустиня. Гражданите се изпокрили в магазините и къщите си и залостили вратите. Няколко смелчаци изтичали навън, грабнали малките деца от улицата и сред одобрителните възгласи ги пренесли на безопасно място. Каруцари и

кочияши изоставили каруци и екипажи и се покатерили по уличните фенери.

Как е щяла да завърши цялата история, ако е продължила още малко — дали са щели да застрелят леля ми, или да пуснат срещу нея противопожарната кола, — трудно може да се каже, като се има предвид ужасът, който бил обзел тълпата. За щастие леля ми се изтощила от тичането, краката ѝ се подкосили, тя с отчаян вик се отпуснала и седнала върху кучето — и в тихия провинциален град отново се възцарило спокойствие.

ЧАСОВНИЦИ

Има два вида часовници: едни, които всякога са неточни, знаят, че са неточни и се гордеят с това, и други, които винаги са точни, освен в случаите, когато разчиташ на точността им, а тогава те така те подвеждат, че се учудваш как е възможно да съществуват такива неточни часовници в една цивилизована страна.

Много добре си спомням как веднъж, когато бях още дете, един от тия часовници — от втория вид — вдигна на крак цялата къща в три часа през една зимна нощ. В четири без десет бяхме вече закусили, а малко след пет аз седях на входното стълбище на училището и плачех горчиво, защото мислех, че е дошъл краят на света — наоколо сякаш всичко беше измряло.

Човек, способен да живее в една къща с такъв часовник, без да се, изложи на риска да погуби душата си, като поне веднъж в месеца му казва направо мнението си за него, е или достоен конкурент на библейския Йов, или няма достатъчно хаплив език, за да си струва да се впусне в ругатни.

Най-съкровената мечта на часовника от този вид е да те подмами да му се довериш и след това да се опиташ да хванеш влака, като разчиташ на него. Седмици и седмици наред той ще върви безупречно — дотолкова безупречно, че ако забележиш някакво различие между него и слънцето, без колебание ще решиш, че по-скоро слънцето се нуждае от сверяване, отколкото часовникът. Постепенно стигаш до убеждението, че ако такъв часовник избърза с четвърт секунда или изостане с една осма от мига, сърцето му ще се пръсне от мъка и той ще умре.

С наивната вяра в безупречната точност на часовника някоя прекрасна утрин събираш цялото семейство във входното антре, целуваш децата, като изтриваш след това изцапаната си от мармалад уста, бодваш най-малкото по нослето, даваш обещание, че няма да забравиш да поръчаш въглища, махаш с чадъра си за последен нежен поздрав и тръгваш към гарата.

Все още не мога да реша за себе си кое е по-неприятно: да тичаш две мили с колкото сили имаш и като стигнеш на гарата, да разбереш, че до тръгването на влака остават още четиридесет и пет минути, или пък да си вървиш спокойно, да побъбриш при касата с някой местен глупак, а после лениво да излезеш на перона и да видиш как влакът се изнизва под носа ти.

Часовниците от първия вид, т.е. нормалните часовници, които винаги вървят неточно, са далеч по-безопасни. Навиваш ги в определено време и един-два пъти седмично преместваш стрелките, за да ги „регулираш“ (същия резултат ще постигнеш, ако се опиташ да „регулираш“ денонощното разписание на някой лондонски уличен котарак). И това го вършиш не от някакви егоистични подбуди, а от чувство на дълг към самите часовници, от простата нужда да знаеш, че каквото и да се случи, ти си направил всичко, което зависи от теб, и никой няма право да те обвинява.

Дори и на ум не ти идва, че часовникът би могъл да ти се отблагодари и затова не изпитваш никакви разочарования. Питаш например колко е часът и прислужницата отговаря:

— Часовникът в трапезарията показва два и четвърт.

Ти обаче не се заблуждаваш, защото знаеш, че в действителност сега е някъде между девет и десет часът вечерта. И като си припомниш, че само преди четири часа същият часовник — наистина любопитен факт — е бил напред само с четиридесет минути, добродушно се учудваш, че през това време е успял толкова много да избърза и оставаш смяян от неговите ресурси и енергия.

Самият аз имам часовник, който със своята независимост, променливо настроение и упорито нежелание да се съобразява с каквито и да било правила надминава всичко, открито досега в областта на хронометрията. Преценяван като часовник, той не струва нищо, но като самоуправляващо се същество е интересна загадка, от която всичко може да се очаква.

Един мой познат твърдеше, че часовникът му не можел да служи на никого друг освен на него, защото само той му разбирал. Уверяваше ме, че това е великолепен часовник, на който можеш да се довериш напълно, стига да го познаваш и да си проучил системата му. Чуждият човек обаче лесно можел да се заблуди.

— Например — обясняваше той, — когато отброи петнайсет удара, а стрелките показват единайсет и двацет, аз знам, че в действителност е осем без четвърт.

И наистина кой друг освен собственика на такъв своенравен часовник би могъл да се ориентира вярно за времето!

Най-голямото очарование на моя часовник обаче е тъкмо неговата последователна непоследователност. Той върви без каквато и да било система и в това отношение е чист „емоционалист“. Някой ден го обзема палаво настроение и той сякаш на шега за една сутрин избързва с три часа. На следващия ден е изнемощял до смърт и едва се влачи, като на всеки четири часа изостава с два, и най-послед следобед съвсем спира — дотолкова отмалял, горкият, че не е в състояние да върши нищо. Вечерта обаче пак се оживява и по своя собствена инициатива тръгва отново.

Не обичам да разчепквам темата часовници, защото аз говоря за тях само истината, а хората смятат, че преувеличавам.

Безкрайно обидно и обезсърчително е, когато полагаш всички усилия да говориш истината, да не ти вярват и да мислят, че преувеличаваш. В такива случаи дори ти се иска да преувеличиш нарочно, за да дадеш на слушателите си възможност да почувствуват разликата. За себе си, поне мога да кажа, че неведнъж ме е изкушавало подобно желание и съм се сдържал само благодарение на възпитанието, което получих още в детството си.

Човек трябва много да внимава и да не си позволява никакви преувеличения. В противен случай това може да се превърне в навик.

А това е един наистина просташки навик. Някога, когато са преувеличавали само поетите и продавачите в манифактурните дюкянчета, оня, който е имал „склонност да надценява, а не да подценява фактите“, се е ползувал със славата на умен, дори оригинален човек. Сега обаче всички „надценяват“. На изкуството да се преувеличава вече не се гледа като на допълнителен предмет в програмата на съвременното възпитание. То е заело място сред задължителните предмети, необходими при подготовката за житейските битки.

Преувеличават всички и преувеличават всичко — от броя на продадените през годината велосипеди до числото на езичниците, които всекидневно приемат християнска вяра, разчитайки на

спасението на душите си и на изобилието на уиски. Върху преувеличението са изградени и върху него се опират нашата търговия, нашата литература и изкуство, нашият обществен живот, самото съществуване на държавата ни. Като ученици ние преувеличаваме свиванията си, бележките си, дълговете на бащите си. Като възрастни преувеличаваме ценността на стоките си, на чувствата си, на доходите си — освен когато се срещаме с данъчния инспектор; тогава преувеличаваме разходите си. Преувеличаваме също и добродетелите си, и дори пороците си — макар в действителност да сме скромни и кротки хора, обичаме да се представяме за отчаяни храбреци и мошеници.

Паднали сме толкова низко, че вече не само преувеличаваме, но дори се стараем да постъпваме така, че да оправдаеме лъжата си. И това наричаме „поддържане на фасадата“. Колко сполучливо определя този пълен с горчива ирония израз нашето детско безразсъдство!

Ако имаме сто лири годишен доход, не казваме ли, че са двеста? Килерът ни може да е празен и да няма с какво да запалим печката си, но се чувствуваме щастливи, ако „светът“ (шестима познати и любопитната съседка) вярва, че разполагаме със сто и петдесет лири годишно. А когато имаме петстотин лири, говорим за хиляда и нашият любим и всемогъщ „свят“ (този път не шест, а шестнайсет познати, от които двама се возят в собствени екипажи) е готов да приеме, че харчим годишно не по-малко от седемстотин лири или поне правим дългове в такъв размер. Месарят и хлебарят обаче, които разговарят надълго и нашироко с прислужницата ни на тази тема, знаят най-добре.

Овладели този номер с течение на времето, ние напълно му отпущаме края и пилеем парите като индийски раджи или — казано по-точно — се правим, че пилеем, защото вече сме се научили да купуваме привидното с привидно и да демонстрираме привидно богатство с помощта на привидни пари. А добрият стар „свят“ (нека го благослови сатаната, защото той е негово родно дете — в това не се съмнявам, приликата им е очевидна и в най-малките подробности дори) гледа и ръкопляска, смее се на лъжите ни, подпомага измамата и тайно се радва при мисълта за удара, който рано или късно ще ни нанесе истината със своя чук — тежък като чука на Тор. (Тор — скандинавски бог на гръмотевиците. — Б. пр.)

И всички се веселят като на пиршество на вещици, докато замъждука сивото утро.

Истината и фактите са остарели, излезли са от мода, приятели. С тях могат да живеят само скучните и прости хора. Не към действителността, а към привидност се стреми разумното куче в това наше време на разума. Ние отхвърляме с презрение сивкавокафявата твърда земя и строим живота си и въздушните кули в приказната и пъстроцветна като дъга страна на сенките и химерите.

За нас, които заспиваме и се събуждаме отвъд пъстроцветната дъга, в тази кула няма нищо красиво; има само влажна и студена мъгла, съществува само постоянният страх от онзи миг, когато златните облаци ще се разпръснат и ние ще паднем на жестоката твърда земя и ще се ударим зле.

Какво значение имат обаче страхът ни и лошото ни самочувствие, когато нашата вълшебна приоблачна Кула изглежда на другите красива и лъчезарна! Ония, които се трудят на полето, ни гледат отдолу и ни завиждат. А щом те вярват, че има за какво да ни завиждат, може ли да не бъдем доволни! Нали тъкмо така са ни учили — да живеем не за себе си, а за другите. Ние само смело прилагаме онова, на което са ни учили.

О, ние сме безкрайно самоотвержени и лоялни към това новоизлюпено владетелче — дете на принц Лъжец и принцеса Претенция. Светът никога не е познавал тиранин, способен да внуши такова сляпо преклонение! Нито един земен господар не е имал толкова необятно кралство!

У човека има сякаш някаква вродена потребност да се прекланя пред нещо. Той се оглежда наоколо и пада на колене пред онова, което му се стори най-велико и най-прекрасно. За родените в деветнайсети век в цялата вселена няма по-благороден образ от образа на Лъжата, облечена в открадната дреха, умна, находчива, безсърдечна и безсрамна. Нима тя не е достоен идеал за него? И той пада ничком пред нея, целува костеливите ѝ нозе, къдне ѝ се във вечна вярност.

Да, крал Лицемерие е наистина могъщ владетел. Нека изградим храмове от тъмни сенки, където ще можем да му се покланяме, защитени от дневната светлина. Нека го издигнем високо на бутафорен пиедестал. Да живее нашият страхлив и двуличен господар — достоен

вожд на воини като нас! Да живее миропомазаният крал Лъжец! Да живее жалкият крал Привидност, пред когото целият свят се прекланя!

Издигайте го на пиедестала много внимателно, о, братя, прикрепяйте го здраво, защото нашият жалък кумир няма нито кости, нито жили. Ако отдръпнем ръце от него, той ще се свлече на земята, ще се превърне в куп стари дрипи, които сърдитият вятър ще отнесе със себе си и ние ще осиротеем. Затова нека посветим живота си на него. Да го подкрепяме, да му служим, да го превъзнасяме до небесата, да го пълним с въздух, с нищо, докато се пукне, а и ние заедно с него.

Защото един ден той неизбежно ще се пукне, особено ако е надут прекалено — нали е мехур. Засега обаче той все още е наш господар, светът повече и повече става свят на преувеличението, на лъжата, на лицемерието и оня, който най-умело преувеличава, най-изкусно се преструва и най-майсторски лъже, е най-велик и най-силен от всички.

Нашият свят е един евтин панаир. Всеки е застанал пред барачката си, бие големия барабан, сочи ярко нарисуваните картинки и призовава публиката:

— Насам, хора, насам! Ако искате да не изглеждате никога стари, бедни или нещастни, купете си от моя сапун! Купете си и плешивата ви глава ще се покрие с коса! Само моят сапун е истински сапун. Пазете се от имитации!

— Купувайте моя сироп! Купувайте, ако ви боли главата или стомахът, или краката! Купувайте, ако са ви строшени ръцете или разбити сърцата! Купувайте, ако имате свадливи тъщи! Пийте по една бутилка на ден и всичко ще се оправи, всичко ще ви мине, сякаш не е било!

— Влезте в моята църква, ако искате да попаднете след смъртта си в рая! Абонирайте се за моя седмичен наръчник, който струва само едно пени! Платете си за запазено място в църквата мн и не слушайте, моля ви, моя заблуден брат от съседната църква! Моят път е единственият път към спасението!

— Гласувайте за мен, благородни и мъдри избиратели! Издигнете на власт нашата партия и светът ще бъде преобразен така, че в него няма да има място нито за скръбта, нито за греха. За всеки свободен и независим избирател ние сме приготвили — специално за него и съобразена с неговите разбирания, нова Система с приложен

към нея просторен и крайно неприветлив ад, където той може да прати всеки, който не му е приятен. Не изпускайте такъв случай.

— Вникнете в моята философия — тя е най-добрата, най-дълбоката! Чуйте моите песни — те са най-сладките в света! Купете си моите картини — те са истинското изкуство. Четете моите книги — те са най-мъдрите, най-интересните.

— Аз съм най-великият майстор на сиренето в света. Аз съм най-великият пълководец. Аз съм най-великият държавник. Аз съм най-великият поет. Аз съм най-великият фокусник. Аз съм най-великият редактор. Аз съм най-големият патриот. Ние сме най-великата нация в света. Ние сме единственият добър народ. Само нашата религия е истинска. Божичко, как крещим!

Как всички крещим, бием барабана и хвалим стоката си! И никой не вярва на нито една наша дума. Хората се питат: „Как да разберем кой от тия самохвалковци е най-умният и най-великият?“ И си отговарят сами: „Тук няма нито един умен, нито един велик. Не търсете тук истински умните и велики хора. Тяхното място не е сред тоза котило на мошеници и шарлатани. Тези, които виждате тук, са само кукуригащи петли. Оня, който кукурига по-силно и по-дълго от другите, трябва да е най-добрият от всички — това е единственото мерило за техните достойнства.“

И какво друго ни остава всъщност, освен да кукуригаме като петли? И който кукурига най-силно и най-продължително от другите, наистина става най-голям и най-велик в това бунище, което сме нарекли свят.

Аз обаче се отклоних. Всъщност исках да разкажа за нашия часовник.

Преди всичко покупката на този часовник беше приумица на жена ми. Веднъж бяхме на вечеря у Бъгълсови, а Бъгълс току-що беше купил часовник. Намерил го — така се изрази той — в Есекс. Бъгълс все „намира“ нещо. Застанал пред старинния креват с дърворезба, тежък близо три тона, той най-спокойно може да ти каже: „Бива си го, нали? Намерих го в Холандия.“ Сякаш го е намерил на пътя и го е пъхнал в чадъра, без никой да го види.

През цялото време Бъгълс дърдореше за своя часовник. А часовникът беше наистина чудесен — старинен, цели осем стъпки висок, стъпил здраво с гравираната си дъбова кутия на пода. Неговото

звучно, басово, тържествено тик-такане беше приятен съпровод на разговора ни и сякаш изпълваше стаята с особен уют и достойнство.

Дълго обсъждахме покупката. Бъгълс говореше колко много му харесвал звукът на бавното, сериозно тиктакане и как, като останел сам с часовника в притихналата къща, изпитвал чувството, че води разговор със стар и мъдър приятел, който му разказва за някогашни времена, когато хората са били други и са живеели и мислили другояче.

Часовникът направи силно впечатление на жена ми. По пътя към дома тя беше замислена и мълчалива, а когато вече се прибрахме, каза: „Защо и ние да не си купим такъв часовник? Ще имаме в къщи един стар приятел, който ще се грижи за всички.“ На нея очевидно ѝ се струваше, че той ще наглежда и малката.

Познавам един човек в Нортхемптъншиър, от когото купувам понякога стари мебели. Обърнах се към него и той ми отговори веднага, че разполагал тъкмо с това, което търся. (При него винаги се намира всичко. В това отношение ми върви.) Имал чудесен старинен часовник, какъвто отдавна не му бил попадал. Прилагаше снимка и подробно описание и питаше дали да ми го изпрати.

Като разгледах снимката и прочетох подробното описание, реших, че точно такова нещо ми трябва. Писах му: „Изпратете го незабавно.“

След три дни на вратата се почука. Това, разбира се, се е случвало и друг път, но аз го разказвам само защото има връзка с часовника. Прислужницата ми съобщи, че вън ме чакат двама мъже и аз излязох.

Бяха носачи. Като погледнах разписката и разбрах, че ми носят часовника, казах небрежно: „Ах, да, качете го горе.“

Носачите възразиха, че за съжаление не знаят как да го качат горе.

Слязох долу заедно с тях и видях един, приклещен направо на площадката сандък. Първото ми впечатление беше, че това е същият сандък, в който някога е била докарана в Лондон Иглата на Клеопатра (Иглата на Клеопатра — обелиск, пренесен в началото на 19-и век от Египет и поставен в Лондон на булеварда край Темза. — Б. пр.). Те казаха, че това било моят часовник.

Донесох брадва и лост, наех още двама яки безделници и петимата поработихме здраво около половин час. Най-послед сандъкът отстъпи пред нашите усилия, след което движението по стълбището беше възстановено за радост на останалите наематели.

Качихме часовника горе, сглобихме го и аз го поставих в един ъгъл на трапезарията.

Отначало часовникът проявяваше много голяма склонност да се поваля напред и да пада върху хората, но аз не жалех пирони, винтове и дъсчици и най-сетне стана възможно да се живее с часовника в една стая. Аз обаче бях изтощен до смърт и като превързах раните си, легнах да спя.

Посред нощ жена ми ме събуди, силно разтревожена от обстоятелството, че часовникът ударил тринайсет пъти и ме попита на кого от близките ни според мен това предвещава смърт.

Отговорих ѝ, че не зная, но се надявам да се отнася за кучето на съседите.

Жена ми упорито повтаряше, че според нейното предчувствие щяло да умре нашето детенце. И нищо не беше в състояние да я успокои. Едва когато се наплака хубаво, тя заспа.

Цялата следваща сутрин ѝ внушавах, че сигурно е сбъркала броя на ударите, докато успях да я накарам да се усмихне. Вечерта обаче часовникът пак удари тринайсет пъти.

Страхът я връхлетя с нова сила. Сега вече беше твърдо уверена, че и малката, и аз сме обречени и че скоро ще остане бездетна вдовица. Опитах се да обърна всичко на шега, но това още повече я натъжи. Каза ми, че сигурно и аз мисля като нея, а само се преструвам, за да я успокоя, но тя щяла да посрещне храбро ударите на съдбата.

Най-много обвинения отправи към Бъгълс.

През нощта часовникът не пропусна да направи мрачното си предсказание. Тоя път жена ми реши, че то се отнася до леля ѝ Мария, но очевидно се примири с това. Продължаваше обаче да съжaliaва, че съм купил часовника и се чудеше дали някога ще се излекувам от безумната си страст да пълня къщата с всякакви глупости.

На другия ден часовникът отброи четири пъти по тринайсет удара. Това развесели жена ми и тя каза, че ако всички умрем, няма да е толкова страшно. Навярно щяла да се появи някаква чума или грипна

епидемия и щяла да ни замъкне в гроба едновременно. Тя беше почти доволна от тази перспектива.

Междувременно часовникът осъди на смърт всички наши роднини и приятели и мина на съседите.

В продължение на няколко месеца той по цели дни само отброяваше своите убийствени тринайсет удара, докато тази кланица ни дойде до гуша, а на цели мили около нашата къща не остана жива душа.

Тогава часовникът внезапно реши да обърне нова страница, престана да убива хора и започна да бие съвсем невинно — по трийсет и девет и по четирийсет и един пъти. Любимото му число е трийсет и две, но веднъж отброи цели четирийсет и девет удара. Повече от четирийсет и девет пъти не е бил никога. Не знам защо и никога няма да го разбере, но не е бил.

При това той не бие през правилни интервали, а когато му хрумне. Понякога бие три-четири пъти за един час, друг път не се обажда никак по половин ден. Наистина — съвсем чудат и смахнат часовник!

Много пъти съм си мислил да го дам на поправка и да го превърна в порядъчен часовник, но някак свикнах с него и започнах да обичам подигравателното му, иронично отношение към времето. Той очевидно не изпитва никакво уважение към него и дори сякаш нарочно се стреми да го оскърби. В два и половина например бие трийсет и два пъти, а само след дваайсет минути отмерва тържествено един часа.

Възможно е той наистина да е изпълнен с презрение към своя господар и иска да го накара да почувствува това. Казват, че няма герой, който да изглежда такъв в очите на своя слуга. Възможно е и за помътените очи на своя стар слуга дори суровото време с неговото каменно лице да изглежда слабо и смъртно — или поне само малко по-дълговечно от обикновените смъртни. Възможно е, тиктакайки в продължение на толкова години, часовникът да се е убедил в нищожността на времето, което изглежда така велико и могъщо за нашите плахи човешки очи. Възможно е, като се подсмива горчиво и отброява по трийсет и пет или четирийсет удара, той да му казва: „Аз добре те познавам, Време. Макар и да изглеждаш богоподобно и страшно, ти не си нищо повече от призрак — един сън, какъвто сме всички ние. Ти си дори по-незначително и от това, защото минаваш и

изчезваш. Не се страхувайте от него, безсмъртни хора. Времето е само сянка на света на фона на Вечността.“

ЧАЙНИЦИ

Някои учени твърдят, че можеш да вземеш от огъня чайник, пълен с кипяща вода, да го сложиш на дланта си и да го носиш така из кухнята, без ни най-малко да се изгориш, при условие, разбира се, че чайникът не се прекатури.

Трябва обаче да си напълно сигурен, че водата наистина кипи, иначе непременно ще си изгориш ръката; трябва също така предварително да провериш дали по дъното на чайника случайно не са се полепили горещи сажди или някое въгленче. Спазиш ли тези две правила, спокойно можеш да се заемеш с опита и да разчиташ на пълен успех.

Обяснението на това явление е крайно просто. Топлината на огъня минава през чайника и оттам във водата и щом водата заври, чайникът — всеки, който е изучавал естествени науки и разни други подобни неща, лесно може да си го обясни — добива отново нормалната си температура и човек може да го разнася нагоре-надолу по начина, който вече описах, вместо за дръжката.

Аз обикновено използвам метода с дръжката, като при това я хващам с кърпа. Веднъж, преди години, опитах на практика научната теория, но, изглежда, водата в чайника не е била завряла. А това, както вече обясних, е много важно условие, защото ако водата не е напълно завряла, чайникът е още горещ и ти, като го сложиш на ръката си, само успяваш да изкрещиш: „Ох, дявол да го вземе“ — и го изпускаш, а водата се разплисква по целия под. И всички, които си поканил в кухнята, за да видят с очите си триумфа на науката, също изкрещават: „Ох, дявол да го вземе!“ — и се разбягват в безпорядък, като вдигат краката си високо във въздуха, спускат се към коридора, където сядат на хладния линолеум и се мъчат да си свалят и двете обувки едновременно.

Не мога да си обясня защо е така, но винаги ми се е случвало да откривам, че съществува доста голямо несъответствие между теорията и практиката. Спомням си, че когато се учех да плувам, ми разправяха

да се отпусна по гръб, да си разперя ръцете и да остана така напълно неподвижен — и нямало да потъна; дори да съм искал, пак нямало да потъна. Кое ги караше да мислят, че ще искам да потъна, не знам, но очевидно смятаха за напълно възможно да се опитам да го направя и най-доброжелателно ме съветваха да не предприемам подобен експеримент, за да си спестя разочарованието и напразното губене на време. Можел съм да си стоя така на повърхността на водата толкова дълго, че да умра от глад или от дълбока старост: или пък ако се случело да падне мъгла, да ме блъснал някой кораб и да ме убиел — но да потъна и да се удавя, уверяваха ме те, било невъзможно. Изключено било човек да легне по гръб във водата и да потъне. Дори ми нарисуваха всичко на една плоча, за да ми стане по-ясно и да се уверя със собствените си очи.

И ден след ден ходех на морето и лягах във водата в положението, в което, както ми бяха обяснили, според законите на природата било изключено да потъна, и ден след ден неизменно, щом се отпуснех във водата, се стрелвах право към дъното с главата напред.

Веднъж ми се случи да проверя на практика и друга една теория — тази за силата на човешкия поглед и как той можел да усмирява побеснели крави и други диви зверове. Прекосях една ливада близо до фермата, в която в момента гостувах, и тъкмо бях стигнал по средата и се намирах на около триста метра от оградата, забелязах, че съм предмет на обезпокояващото внимание на една енергична и интелигентна на вид крава. Отначало приех това като комплимент, помислих си, че просто съм успял да очаровам кравата; но когато тя завъртя глава така, че върхът на левия ѝ рог се насочи точно към средата на стомаха ми, започна да маха в кръг опашка и на устата ѝ се появи пяна, заключих, че навярно я вълнуват по-силни чувства от едно мимолетно увлечение.

И тогава изведнъж ми дойде на ум, че изрично ме бяха предупредили да не приближавам тази ливада именно заради кравата. Нещастното животно съвсем скоро беше преживяло остро душевно страдание — отнели му бяха потомството — и очевидно беше решило да излее наболелите си чувства върху първото живо същество, което се мернеше нататък.

И това живо същество се случих аз. Ами сега какво да правя? Поспрых се за миг в недоумение. Първо си помислих да легна на

земята л да се престорят на умрял. Бях чел някъде, че ако легнеш на земята и се престориш на умрял, и най-свирепият звяр няма да те докосне. Не помня само причината, поради която не те докосва. Навярно поради това, че е разочарован, загдето не е имал удоволствието сам да те убие. Обзема го такъв яд за пропуснатата възможност, че хич и не те поглежда дори. Или пък съвестта му заговорва изведнъж при мисълта за кървавото дело, което е възнамерявал да извърши, и той си тръгва, изпълнен с благодарност, че е бил възпрян по този начин от такова голямо престъпление и решава за в бъдеще да бъде по-добър звяр.

И тъкмо се готвех да се просна на земята, когато ми мина мисълта: „Дали всички животни постъпват по този начин, като видят някой човек да се преструва на умрял, или само лъвовете и тигрите?“ Не можех да си спомня нито един случай, когато пътешественик се е спасявал от побесняла крава чрез тази хитрост. А да се простреш пред животното и по този начин сам да му дадеш възможност по-лесно да скочи върху ти, ми се стори истинска лудост. И освен това как щях да стана? В пустините на Африка, разбира се, чакаш, докато животното си отиде у дома; но в случая кравата си живееше тъкмо на тази ливада и сигурно щеше да ми се наложи да се преструвам на умрял поне една седмица!

Тогава реших да опитам теорията за силата на човешкия поглед. Човешкото око имало чудновато въздействие върху животните, така ми бяха казвали. И нито едно животно не можело да устои на твърдия му поглед. Под неговото въздействие някакво смътно чувство на ужас започвало постепенно да сковаваш сетивата на звяра. И след като се борел известно време напразно срещу тази покоряваща сила, той неизменно се обръщал и побягвал.

Така че аз отворих дясното си око колкото можех по-широко и го впих безмилостно в нещастната крава.

„Не бива прекалено да подплашвам горкото животно — казах си аз. — Само ще я постресна малко и после ще я оставя да си отиде, а пък аз ще се върна обратно по пътя, по който дойдох, без да я дразня ненужно, като продължавам да вървя по-нататък по ливадата.“

Останах крайно изненадан обаче — кравата не прояви ни най-малък признак на уплаха. Смътно чувство на ужас започна постепенно — аз бих казал бързо — да сковаваш сетивата на някой от нас, но това

във всеки случай не беше кравата. Едва ли ще ми повярвате, но упорито втораченият, недружелюбен поглед на кравата предизвика по-голям смут у мен, отколкото моят поглед у нея.

Аз я гледах все по-свирепо и по-свирепо. Всякакво чувство на съжаление към животното се изпари. Нямах да се обезпокоя никак, дори тя да припаднеше от страх.

Но тя не трепваше. Нещо повече. Наведе глава, замята опашката си като бастун под прав ъгъл над гърба си и с рев се спусна към мен.

Тогава аз загубих вяра в силата на човешкия поглед и прибягнах до силата на човешките крака; за една шестнадесета от секундата се намерих от другата страна на оградата.

Не, не бива да се ръководим от теории. Когато сме млади, си мислим, че теориите или „философиите“, както ги наричаме, са пътеводна звезда, издигната от Мъдростта над пътя на живота, когато остареем обаче, разбираме, че те твърде често са само блуждаещи огънчета, трепкащи над мрачни блата, в които гният костите на умрели хора.

Ние заставаме с ръка върху кормилото на нашето малко корабче, като преди това сме събрали около себе си корабните дневници на великите мъртви капитани, минали по океана преди нас. Отбелязваме грижливо техния курс в нашия дневник, нанасяме установените от тях дълбочини, заучаваме разумните им съвети и техните мъдри максими и всички дълбоки и проникателни мисли, които са ги осеняли през дългите години на плаване по същите тези развълнувани води, надигащи се сега около нас.

Техният опит ще ни служи за компас. Техните гласове, шепнещи в нашите уши, ще бъдат нашият лоцман. Поучавани от безмълвните им усти, ние ще насочваме платната си по невидимия вятър.

Но колкото по-старателно следваме тези корабни дневници с изрѳани страници и ѳгли, толкова по-бурно се мята нашето бедно корабче. Вятърът, който е издувал платната на тези изчезнали кораби, не е духал по същия начин, по който духа вятърът, огъващ нашите мачти. И там, където те са преминавали безопасно, ние се натъкваме на подводни рифове и плитчини, нашите шпанхоути се тресат, скърцат и стенат и ние насмалко не претърпяваме корабокрушение.

Затова нека затворим тези излинели и пожълтели страници. Те могат да ни научат да бъдем добри моряци, но не могат да ни научат

как да плаваме.

По океана на Живота всеки трябва сам да направлява кормилото си; никой не може да ни помогне и да ни даде съвет, защото никой не знае, нито е знаел пътя на тази безбрежна шир. Защото океанът на Живота е много дълбок и никой човек не е измерил дълбочината му, и никой човек не познава скритите под водите му пясъчни прагове, нито силните течения под неговата слънчева повърхност; защото неговите пясъци вечно се местят, теченията му вечно менят посока и за корабите, плуващи по неговите води, няма още начертана морска карта.

ТРОГАТЕЛНА ИСТОРИЯ

— А ти, приятелю, ще ми напишеш една трогателна история за коледния брой, ако искаш, разбира се — обърна се към мен редакторът на седмичното списание „Z“, когато надникнах в кабинета му през едно слънчево юлско утро преди няколко години. — Томъс гори от желание да напише комичния скеч. Казва, че миналата седмица чул някаква шега и решил да я разработи. На мен по всяка вероятност ще ми се наложи да напиша забавен любовен разказ за човек, когото всички считат загинал, а той неочаквано се връща точно на Бъдни вечер и се оженва за любимото момиче. Надявах се този път да избягна това задължение, но явно няма да мога. Ще помоля Мигз да напише апела за благотворителност. По тази част той е най-опитният ни човек от всички, които имаме в момента. Шегаджията може да натрака „пикантната колона“ — една статия за коледните сметки и стомашното разстройство. Такива цапнати статийки му се удават и той, разбираш ли, ги пише тъй, сякаш не знае за какво намеква.

Трябва да поясня, че Шегаджията беше прякорът на един рядко чувствителен и сериозен сътрудник на списанието; истинското му име беше Бихърхенд.

Наближеше ли Коледа, Шегаджията ставаше крайно сантиментален. През цялата седмица преди този свят празник той така се преизпълваше от доброта и обич към цялото човечество, че едва не се пръсваше. Поздравяваше почти непознати хора с такъв изблик на възторг, какъвто друг човек едва ли би изразил дори при среща с богат сродник. Той ги заливаше с водопад от добри пожелания — впрочем винаги изобилни и евтини по това време на годината — и изказваше такава непоколебима вяра в тяхното осъществяване, че хората се разделяха с него с тежко чувство, сякаш ги бе натоварил с неизплатим дълг.

Срещата със стар приятел по това време беше направо опасна за него. От прилив на чувства той губеше дар слово и на човек му се струваше, че всеки миг може да се пукне.

Изтощен от безбройните тостове, произнесени от него на Бъдни вечер, на самата Коледа той обикновено нямаше сили да стане от леглото. Никога не съм виждал човек, способен да произнесе толкова сантиментални тостове като Шегаджията. Той пиеше и за „хубавите стари коледни празници“, и за „добрата стара Англия“, след това за майка си и за всички останали роднини, за „красивите жени“ и за „старите приятели“; вдигаше чаша „за приятелството въобще“: „да не изстине то никога в сърцето на истинския британец“, или за любовта: „да грее вечно тя в очите на нашите любими и съпруги“, или дори „за слънцето, което вечно сияе над облаците, където ние, скъпи приятели, не можем да го видим и откъдето то не може да ни бъде полезно“. Разбирате сега какви планини от чувства се криеха у този човек.

И все пак любимият му тост, който събуждаше у него особено красноречие и печал, беше тостът „за отсъстващите приятели“. Той очевидно имаше твърде много „отсъстващи приятели“ и справедливостта изисква да му се признае, че никога не ги забравяше. Където и когато да му попаднеше в ръка чаша вино, „отсъстващите приятели“ си получаваха своята наздравница, а присъстващите, стига да проявяха необходимото търпение и такт — реч, способна да ти навее меланхолия за цяла седмица.

По едно време приказваха, че всеки път, когато Шегаджията произнасял този тост, обръщал очи към местния затвор; след като се разбра обаче, че той споменава с добри думи не само своите, но и чуждите отсъстващи приятели, престанаха да изказват тази грубовата догадка.

Каквито и да бяха обаче тези отсъстващи приятели, те на всички ни дойдоха до гуша. Шегаджията явно прекаляваше. Всички ценим високо своите приятели (по-високо, когато ги няма, отколкото когато са сред нас), но не желаем да ни напомнят непрекъснато за тях. На коледна вечеря, на обед в чест на някого или на събрание на акционери, когато настроението ти е тържествено и малко печално, тези тостове са напълно уместни, но Шегаджията ги вмъкваше без нужда и в най-неподходящо време. Никога няма да забравя как веднъж той вдигна чаша за „отсъстващите приятели“ по време на една сватба. Сватбата беше изключително весела. Всичко вървеше чудесно и всички бяха в отлично настроение. Обедът беше към края си, всички обичайни тостове бяха произнесени. Беше време вече младоженците

да се оттеглят и ние се подготвихме да хвърлим след тях шепа ориз и една пантофка, за да ги благословим още веднъж, когато Шегаджията се надигна от мястото си, мрачен като на погребение, с чаша в ръка.

Веднага се досетих какво е намислил. Опитах се да го ритна под масата. Да не помислите, че съм искал да го натикам под масата, макар че и да го бях направил, при дадените обстоятелства сигурно щяха да ме оправдаят. Исках просто да го сритам, без никой да разбере.

За съжаление не го улучих. Ритнах някого наистина, но очевидно не Шегаджията, защото той изобщо не реагира. Трябва да съм улучил младоженката, която седеше до него. Повече опити не направих и той, необезпокояван, подхвана любимата си тема.

— Приятели — започна той с треперещ глас и в очите му блесна сълза, — преди да се разделим — някои от нас може би никога няма да се срещнат отново на земята, — преди тази млада и невинна съпружеска двойка, която днес пое бремето на безбройните изпитания и несгоди на съпружеския живот, да изостави покоя си, за да срещне горчивината и разочарованията на нашето сиво и скучно всекидневие, аз искам да предложи тост, който не бе произнесен от никого.

На това място той изтри споменатата вече сълза, а гостите приеха тържествен вид и се стараеха да чупят орехите колкото е възможно по-тихо.

— Приятели — продължи той, като все повече навлизаше в изразителния си миньорен тон, — на малцина сред нас тук не се е случвало в едно или друго време да разберат какво значи да загубиш поради смърт или раздяла скъп, любим човек, а може би двама или трима.

При тия думи той сподави едно ридание, а в края на масата, лелята на младоженеца, чийто по-голям син неотдавна бе напуснал страната с роднински пари и при ясното условие да не се връща никога, започна да плаче тихо, ронейки сълзи в пудинга.

— Ето, това прекрасно момиче, което седи до мен — продължи Шегаджията, като прочисти гърлото си и сложи нежно ръка на рамото на младоженката, — преди няколко години, както всички знаете, загуби майка си. Лейди и джентълмени, нима има нещо по-страшно от смъртта на майката!

Думите оказаха, разбира се, своето въздействие и младоженката се разрида. В желанието си да поправи работата и да я успокои,

младоженецът — самият той разтревожен и смутен от създалото се положение — ѝ прошепна, че това може би е за добро и че едва ли някой от познатите на покойната дама би пожелал тя да възкръсне. Новоизпечената му съпруга обаче го прекъсна и с възмущение заяви, че ако той е толкова радостен от смъртта на майка ѝ, трябвало е да ѝ го каже по-рано и тогава тя за нищо на света нямало да се омъжи за него. Съпругът млъкна и потъна в тъжни размишления.

Вдигнах очи — до тоя миг старателно избягвах да направя това — и за нещастие срещнах погледа на един мой колега, журналист, който седеше на отсрещната страна на масата. Двамата се разсмяхме неудържимо и с това си спечелихме репутацията на безчувствени и груби хора, с каквато навярно се ползуваме и до днес.

Шегаджията, единственият човек, който все още се чувствуваше добре, на тази някога празнична маса, продължи да опява с нескрито удоволствие.

— Приятели — каза той, — може ли да забравим в този радостен ден скъпата майка? Можем ли да забравим онези, които сме загубили — майката, бащата, брата, сестрата, детето, приятеля? Не, лейди и джентълмени! Тогава нека в разгара на нашата веселба си спомним за тези изгубени скитащи души. Нека между чашата вино и веселата шегаси спомним за „отсъстващите приятели“.

Чашите се изпразниха под съпровод на сподавени ридания и тихи въздишки и гостите станаха от масата, за да си измият лицата и да успокоят мислите си. Младата жена, след като отклони помощта на своя съпруг, бе настанена в каретата от баща си и замина, очевидно изпълнена с лоши предчувствия за бъдещото си „щастие“ с такова безсърдечно чудовище, каквото току-що ѝ се бе видял нейният мъж.

Оттогава самият Шегаджия стана „отсъстващ приятел“ в този дом.

Всичко хубаво, но аз се отклоних от своята трогателна история.

— Гледай да не я забавиш — каза ми редакторът. — Донеси ми я на всяка цена към края на август. Имам намерение тази година да пусна коледния брой по-рано. Знаеш, че миналата година се занимавахме с него чак до октомври. Не искам „Клипър“ да ни изпревари и този път.

— Бъди спокоен — отговорих аз лекомислено, — ще я надраскам бързо. Тая седмица нямам много работа и ще започна веднага.

По пътя за в къщи аз се напънах да измисля някакъв трогателен сюжет, но нито една трогателна мисъл не ми идваше на ум. Главата ми бе изпълнена до пръсване с комични образи и ако не бях се успокоил с последния брой на „Пънч“, сигурно щях да получа удар.

„Не, ясно е, че сега не съм настроен за мелодрама — казах си аз. — Безсмислено е да се измъчвам. Остава още много време; по-добре е да почакам, докато ми стане тъжно.“

Дните обаче се изнизваха един след друг, а на мен ми ставаше все по-весело и по-весело. Към средата на август положението стана застрашително. Ако през идущата седмица или най-късно до десет дни не успееш да се настрои на тъжна вълна, коледният брой на нашето седмично списание нямаше да има с какво да трогне британските читатели и репутацията му на първокласно семейно четиво щеше да пострада непоправимо.

По онова време бях добросъвестен млад човек. Щом веднъж бях обещал да напиша до края на август трогателен разказ от четири колони и половина, каквото и умствено или физическо напрежение да ми струваше това, тези четири колони и половина трябваше да бъдат написани.

Винаги съм мислил, че лошото храносмилане е отлична почва за тъжни разсъждения. И в продължение на няколко дни се храних с много горещо свинско варено, с йоркшърски пудинг и различни видове сладкиши, а вечер ядях салата от омари. Постигнах само това, че започнах да виждам комични кошмари. Присънвах ми се слонове, които се опитваха да се катерят по дървета, епитропи, заловени, че играят комар в неделя, и аз се събуждах, тресейки се от смях като луд.

Надеждите, които възлагах на разстройство в храносмилането, не се оправдаха и тогава се залових да чета всякаква патетична литература, каквато можех да намеря. Не помогна и това. Малкото момиче от стихотворението на Уърдсуърд „Ние сме седмица“ само ме дразнеше и предизвикваше у мен желание да го напердаша. Разочарованите пирати на Байрън ми навяваха скука. Когато героинята в някой роман умираше, аз се радвах, а пишеше ли авторът, че героят от този ден вече не се е усмихвал, аз не му вярвах.

Като последно средство прочетох един-два собствени буламача. Засрамах се, но не се натъжих или поне не изпитах тъгата, която ми беше необходима.

Тогава купих най-добрите образци на хумористичната литература, които някога са издавани, и ги изгълтах всички. Те чувствително понижиха тона ми, но и това се оказа недостатъчно. Веселото настроение не ме напускаше.

Една събота вечер излязох и наех някакъв уличен певец да ми пее сантиментални балади. Той честно си заслужи парите (пет шилинга) — изпя ми всички жални песни, каквито имаше в Англия, Шотландия, Ирландия и Уелс, и още няколко преводни немски и след час и половина аз вече се опитвах да танцувам в такт с мелодията. За песента „Старият Робин Грей“ измислих няколко чудесни стъпки с оригинално изхвърляне на левия крак в края на всеки куплет.

В началото на последната седмица отидох при редактора и честно му изясних положението.

— Какво става с теб? — попита той. — Досега тия работи толкова ти се удаваха. Помисли ли за бедното момиче, влюбено в младежа, който заминава и не се връща, а тя го чака и чака, не се омъжва и никой не знае, че сърцето ѝ е разбито?

— Разбира се — отговорих раздражен. — Нима допускаш, че не знам и най-елементарните неща в професията?

— Е, какво, не става ли?

— Не. Когато навсякъде слушаш да се говори за несполучливи бракове, можеш ли да изпиташ съжаление към оня, който е имал щастието да избегне брачния ярем?

— Хм — измърмори замислен той, — а какво мислиш за детето, което моли близките си да не плачат и после умира?

— Добре, че са се отървали от него! — злобно отговорих аз. — В тоя свят има прекалене много деца. Помисли само какъв шум вдигат и колко пари се харчат за обувките им!

Редакторът се убеди, че настроението ми не е подходящо за написване на трогателен детски разказ.

Попита ме помислил ли съм за възрастния човек, който плаче над пожълтелите любовни писма в навечерието на Коледа, и аз отговорих, че съм мислил и че считам стареца за глупак.

— А няма ли да излезе нещо от една история за куче? — продължаваше той. — Разказите за умряло куче винаги са популярни.

— Не е достатъчно коледно обаче — възразих аз.

Изброяването стигна до измаменото момиче, но след като помислихме, се отказахме и от този сюжет, защото не беше много подходящ за страниците на „Приятел на домашното огнище“ — такава беше подзаглавието на нашето списание.

— Хайде помисли още някой и друг ден — каза ми редакторът, — защото не ми се ще да се обръщам към Дженкс. Той умее да пише трогателно, но пише като каруцар и неговите изрази не винаги се харесват на нашите читателки.

Реших да отида при един мой приятел, известен и много популярен автор, и да се посъветвам с него. Да, той наистина беше един от най-известните и популярни автори на онова време и аз много се гордеех, че бяхме приятели, защото беше велик човек — велик може би не в сериозното значение на думата, не като истинските велики хора, които сами не знаят, че са велики, а просто от житейска гледна точка. Когато се издаваше негова книга, още през първата седмица се продаваха сто хиляди екземпляра, а когато се поставяше негова пиеса, играеше се най-малко петстотин пъти при пълед сбор. И за всяко ново негово произведение се казваше, че то е още по-сполучливо, още по-прекрасно и още по-великолепно от предишните.

Неговото име можеше да се чуе навсякъде, където се говореше английски. И навсякъде, където отидеше, го чествуваха, приветствуваха и превъзнасяха до небесата. Във всеки вестник се срещаха описания на прекрасния му дом, на прекрасните му изказвания и постъпки, на прекрасната му личност.

Шекспир сигурно не е бил и на половината така знаменит в своето време, както... в нашето.

Имах късмет, че още не беше заминал от града и когато ме въведоха в разкошно обзаведения му кабинет, той седеше срещу прозореца и пушеше следобедната си пура.

Предложи ми и на мен пура от същата кутия, а от неговите пури никой ке се отказва. Знам, че плаща по половин крона за парче и ги купува по сто наведнъж, затова взех една, запалих я и като седнах срещу него, му разказах какво ме измъчва.

Като свърших, той дълго мълча. Бях готов вече да помисля, че не ме е слушал, когато той, като гледаше през отворения прозорец — отвъд опушения град, там, където залязващото слънце сякаш

открехваше наполовина небесната врата, — извади пурата от устата си и каза:

— Искаш ли да ти разкажа една истинска трогателна история? Тя е кратка, но доста тъжна.

Той говореше толкова сериозно, че всеки мой отговор щеше да бъде неуместен, затова замълчах.

— Това е история за човек, който загубил самия себе си — продължи той, като все още гледаше залеза, сякаш четеше там своя разказ, — за човек, който е стоял до собствения си смъртен одър, виждал е как умира сам от бавна смърт и е знаел, че умира завинаги.

Живяло някога едно бедно момче. То по нищо не приличало на другите деца. Обичало да скита само, да мисли и мечтае по цял ден. И не защото било мрачно или не обичало приятелите си, а защото някакъв вътрешен глас нашепвал на детското му сърце, че на него му предстои да научи по-сериозни уроци от другите деца. Сякаш невидима ръка го водела в усамотени места, където можело свободно да се отдава на своите размишления.

Дори сред шума и суетата на многолюдните улици то чувало тихи, но настойчиви гласове и те му говорели за работата, която ще му бъде поверена един ден, работа в името на бога, която се възлага на малцина. Говорели му, че ще помага на божите чада по земята да стават по-силни, по-честни и по-добри. И когато наоколо нямало никого, то простирало малките си ръце към небето и благодаряло на бога за големия дар, който му е обещан — да се труди честно в полза на хората. То се молело да бъде достойно за това доверие и в радостното очакване на бъдещата работа всички дребни житейски горчивини минавали край него като тресчици по течението на бърза река. И колкото повече растяло, толкова по-определено звучали гласовете, докато най-сетне то ясно видяло пред себе си своята работа, както пътникът от върха на хълма вижда пътеката към долината.

Минали години, момчето станало възрастен човек, който вече можел да започне да се труди.

Тогава дошъл злият демон и взел да го изкушава. Дошъл демонът, който е погубил мнозина, по-добри и от него, и ще погуби не един велик човек. Дошъл демонът на светския успех. И започнал демонът да шепне на ухото му гибелни думи, а, той го слушал.

— Каква полза ще имаш, като изказваш велики истини и благородни мисли? С какво светът ще ти заплати това? Нима най-великите учители и поети — хора, които са отдавали живота си за благото на човечеството, са получавали друга награда освен презрение, присмех и бедност? Погледни наоколо! Не са ли просешки възнагражденията на малцината честни труженици в сравнение с богатствата, които текат като река за ония, които играят под свирката на тълпата? Хората отдават почести на истинските певци едва след смъртта им — и то на тези, за които все още си спомнят, — а мислите, родени някога в техните умове, независимо дали се помнят създателите им, или не, се разливат на все по-широки и по-широки кръгове сред океана на човешкия живот. Каква полза обаче имат от всичко това те — умрелите от глад? Ти си талантлив, ти си гениален, ти можеш да спечелиш богатство, разкош, власт, мека постеля, изискана храна. Ти можеш да станеш велик в очите на тълпата, ти можеш да се прославиш и да слушаш за славата си със собствените си уши. Работи за тълпата и тя веднага ще ти плати. Заплатата от боговете се чака дълго.

И демонът го надвил — и той се изкушил.

И вместо да служи на бога, станал роб на хората. Пишел за тълпата онова, което ѝ се харесвало, и тя му ръкопляскала и му хвърляла пари, а когато се навеждал да ги събира, той се усмихвал, свалял шапка и ѝ казвал, че е щедра и великодушна.

И вдъхновението на твореца, което е помощник на вдъхновението на пророка, го напуснало и той станал ловък търгаш, чието единствено желание било да узнава вкусовете на публиката и да ѝ угажда.

— Кажете ми само какво ви се харесва, добри хора — крещяла душата му, — и аз ще го напиша за вас. Искате пак да чуete старата лъжа? Обичате, както и преди, старите, отживели условности, изтърканите формули за живота, злите мисли, които като гниещи плевели троят въздуха?

Да ви пея ли детски песнички, които сте слушали стотици хиляди пъти? Да защитавам ли за вас лъжата и да я наричам истина? Да убивам ли правдата, или да я прославям?

Как да ви лаская днес, утре и в други ден? Кажете само, добри хора, какво искате да чуete от мен, за да мога да мисля и говоря това,

което ви харесва, и да заслужи вашите пенсове и вашите ръкопляскания.

Така той станал богат и знаменит, и велик, и носел красиви дрехи, и ядял изискани ястия, както му обещал демонът, и му прислужвали слуги, и имал коне и карети ... И той бил щастлив, толкова щастлив, колкото всички тия неща могат да направят човека щастлив, и само някъде, дълбоко скрити в бюрото му, лежали (никога не му стигнал кураж да ги скъса) малък куп пожълтели ръкописи, написани с детски почерк, и му напомняли за бедното момче, което ходело някога по изтрития паваж на града и не мечтаело за друго величие и за друга съдба освен за съдбата на божи пратеник на земята, за момчето, което преди много години умряло и било погребано завинаги.

Това беше много тъжна история, но съвсем не беше подходяща да се предложи на читателите за Коледа. Затова бях принуден накрая да се обърна пак към момичето с разбитото сърце!

ЧОВЕКЪТ, КОИТО ИСКАШЕ ДА РЪКОВОДИ

Разказвах ми — имам основание напълно да вярвам на това, защото го чух от хора, които добре го познават, — че когато бил на година и половина, той горчиво плачел, заедно баба му не му позволявала да я храни с лъжичка. На три и половина години едва го измъкнали жив от бъчвата за събиране на дъждовна вода, в която бил влязъл, за да научи една жаба да плува.

Две години след това едва не загубил лявото си око, когато показвал на котката как да пренася котенцата си, без да им причинява болка. Горещо-долу по същото време го ужилила пчела, която той искал да премести от един цвят, където според него тя напразно си губела времето, на друг — много по-богат с прашец.

Той изгарял от желание да помага на другите. Бил в състояние да прекара цяла сутрин при старата квачка, за да ѝ обяснява как да мъти яйцата; с готовност жертвувал следобедната разходка за ягоди и оставал в къщи, за да троши орехи за любимата си катеричка. Още преди седемгодишната си възраст обяснявал на майка си как да се отнася към децата и укорявал баща си, че не го възпитава правилно.

В детството си най-много от всичко обичал да „наглежда“ другите деца. На него това му доставяло огромно удоволствие, но на децата — не чак толкова. Доброволно се нагърбвал с това не леко задължение, без да мисли за награда или благодарност. Безразлично му било дали тези деца са по-големи или по-малки, по-силни или по-слаби от него; където и да ги срещнел, той веднага започвал да ги наглежда. Веднъж, по време на училищен излет, от една отдалечена част на гората се чули жални викове. Учителят тръгнал нататък, за да разбере каква е работата, и го открил проснат на земята, а отгоре му, яхнал го като кон, братовчедът му — два пъти по-тежък и по-як от него — отмерено го налагал с юмруци. Като освободил нещастника, учителят попитал:

— Ти защо не стоиш да си играеш с малките? Защо се тикаш при този дангалак?

— Извинете, сър, аз го наглеждах.

Той сигурно би наглеждал и Ной, ако му попаднеше под ръка.

Бил много добро момче и в училище на драго сърце позволявал на целия клас да преписва от неговата плоча. Дори настоявал другарите му да правят това, с най-добро намерение. Но тъй като неговите отговори винаги се оказвали абсолютно неверни и се отличавали с една неподражаема, присъща само на него глуповатост, последствията за преписвачите естествено били плачевни; и те, с лекомислието, присъщо на младостта, която не цени добрите подбуди, а гледа само резултатите, го причаквали на изхода и го напердашвали.

Цялата му енергия се изразходвала за поучаване на другите и за собствените му работи не оставало нищо. Той водел неопитни младежи в къщи и ги учел да се боксират.

— Хайде, опитай се да ме удариш по носа — казвал той, заемайки отбранителна позиция. — Не бой се, удряй с всичка сила.

И младежът удрял... Когато нашият герой отново дойдел на себе си и кръвта, която шуртяла от носа му, поспирала, той разпалено обяснявал на противника, че не е извършил всичко както трябва и че той лесно е могъл да се защити, ако ударът е бил нанесен по правилата.

По време на игра на голф, като показвал на новациите как трябва да се удря топката, той на два пъти си удрял крака така, че и след двата случая куцал по цяла седмица. А при игра на крикет веднъж избили от неговата вратичка средната пръчка тъкмо в момента, когато той разпалено обяснявал на един от играчите как трябва да се подава топката. След това дълго спорил с рефера дали в тоя момент е бил въвн от игра, или не.

Разправят, че при едно преминаване през Ламанша по време на буря той изтичал развълнуван на мостика и съобщил на капитана, че „току-що видял светлина на две мили вляво“. А когато пътувал с омнибус, винаги сядал до кочияша и през цялото пътуване му сочел различните препятствия, които биха могли да попречат на движението им.

Тъкмо в омнибуса започна и нашето познанство. Аз седях зад две дами. Кондукторът дойде да ги таксува. Едната дама му даде

шестпенсова монета и каза: „До Пикадили Съркъс.“ Дотам цената е два пенса.

— Не — каза другата. — Аз ти дължа шест пенса, ти ми дай четири пенса и аз ще платя и за двете. — И тя подаде на кондуктора един шилинг.

Кондукторът взе шилинга, продупчи два двупенсови билета и се замисли колко пари трябва да върне.

— Ето вижте — каза дамата, която му беше дала шилинга. — Дайте на приятелката ми четири пенса. — Кондукторът я послуша. — Сега пък ти ми дай тия четири пенса. — Приятелката ѝ ги даде. — А вие — отново се обърна тя към кондуктора — ми дайте осем пенса и всички ще бъдем начисто.

Кондукторът недоверчиво и с неохота ѝ отброи осем пенса: една монета от шест пенса — същата, която бе получил от първата дама, — една от едно пени и две от по половин пени, които извади от чантата си. После се отдалечи, като мърмореше под носа си, че в задълженията му не влиза да смята светкавично като сметачна машина.

— Сега — обърна се по-възрастната дама към по-младата — аз ви дължа един шилинг.

Мислех, че с това инцидентът е приключил, но изведнъж един червендалест джентълмен, който седеше от другата страна на пътеката, извика с гръмлив глас:

— Ей, кондуктора, вие измамихте тези дами с четири пенса.

— Кой кого е измамил с четири пенса? — реагира с възмущение кондукторът от горното стъпало. — Билетът струва два пенса.

— Два пъти по два пенса не прави осем пенса! — енергично възрази червендалестият джентълмен. — Вие колко му дадохте, госпожо? — обърна се той към първата дама.

— Аз му дадох шест пенса — отговори дамата, като погледна в портмонето си. — А след това, нали помниш, дадох на теб още четири пенса — добави тя, обръщайки се към спътницата си.

— Скъпичко са ви излезли билетчетата — подхвърли един простоват пътник, който седеше отзад.

— Не, това не е възможно, мила! — отвърна другата дама. — Та аз още от самото начало ти дължах шест пенса.

— Аз ти дадох... — настояваше първата.

— Вие нали ми дадохте един шилинг — каза кондукторът, като се върна отново и посочи обвиняващо с пръст по-възрастната дама.

Тя кимна утвърдително.

— А аз ви дадох една шестпенсова монета и две по едно пени, така ли беше?

Дамата потвърди.

— Пък аз, нали си спомняш, ги дадох на теб — подхвана втората дама, като се обърна към първата.

— В такъв случай излиза, че мен са ме измамили с четири пенса! — извика кондукторът.

Тук отново се намеси червендалестият джентълмен:

— Но другата дама предварително ви даде шест пенса.

— Пък аз ги дадох на нея — и кондукторът пак посочи обвиняващо с пръста си по-възрастната дама. — Тези проклетни шест пенса не са у мен. Претърсете чантата ми, ако искате! В нея няма нито една монета от шест пенса.

Вече никой не помнеше как в действителност бяха се развили нещата и всички спореха, като противоречаха и на себе си, и на другите.

Червендалестият джентълмен се нагърби със задачата да възстанови справедливостта и преди омнибусът да стигне до Пикадили Съркъс, трима пътника вече заявиха, че ще се оплачат от кондуктора заради непристойния му език. Кондукторът извика полицаи и с негово съдействие записа имената и адресите на двете дами с намерение чрез съда да си получи от тях четирите пенса (впрочем дамите много искаха да му ги дадат, но червендалестият джентълмен не им позволи). Накрая по-младата дама беше вече твърдо уверена, че приятелката ѝ е искала да я измами, а по-възрастната се обиди и се разрида.

Червендалестият джентълмен продължи заедно с мен до гара Черинг Крос. На касата се оказа, че ще пътуваме до една и съща спирка и ние тръгнахме заедно. През целия път той продължи да говори за четирите пенса.

Разделихме се при нашата врата и той изказа необикновено голяма радост от обстоятелството, че сме съседи. Не можах да разбера с какво му станах толкова симпатичен. (През цялото време така ми досаждаше, че се стараех да се държа колкото мога по-хладно.) По-

късно обаче научих, че имал необичайната склонност да се възхищава от всеки, който не го обиждал открито.

След три дни той се втурна в кабинета ми без предупреждение — явно се считаше вече за мой най-близък приятел — и ме помоли да го извиня, че не се е отбил по-рано. И аз, разбира се, го извиних.

— На идване срещнах пощаджията — каза той и ми подаде един син плик. — Даде ми това за вас.

Видях, че е сметката за водата.

— Трябва да възразим — продължи той. — Това е сметката за водата до двайсет и девети септември. Защо ще я плащате предварително, сега сме едва юни.

Отговорих му, че сметката за водата, така или иначе, трябва да се плаща и за мене е все едно дали ще я платя през юни или през септември.

— Работата не е в това — разгорещи се той. — Важен е принципът. Защо ще плащате за вода, която още не сте изразходвали? Какво право имат те да изискват от вас да плащате това, което още не дължите?

Той говореше убедително и аз бях толкова глупав, че започнах да го слушам. След половин час успя да ми внуши, че в случая става дума за моите човешки и граждански права и че ако платя тези четиринайсет шилинга и десет пенса през юни вместо през септември, ще бъда недостоен за ония привилегии и права, завещани ми от прадедите, за които те са се борили и са умирали.

Доказа ми неопровержимо, че водоснабдителната компания не е права и аз написах по негово внушение язвително писмо до директора.

В отговора си секретарят на компанията ми писа, че пред вид на отношението, което аз съм взел, те са принудени да отнесат случая до съда и наказваше надежда, че моят адвокат ще поеме грижата за защитата на интересите ми.

Показах писмото на Попълтън, и той остана във възторг.

— Оставете тази работа на мене — каза той, като пхна писмото в джоба си. — Ще им дадем да разберат.

И аз оставих работата на него. Единственото ми оправдание за това беше само обстоятелството, че в момента бях много зает. Пишех някакво произведение — от рода на ония, които тогава наричаха

драма-комедия — и малкото количество разум, което притежавах, беше изцяло погълнато от него.

Решението на мировия съдия охлади до известна степен ентузиазма ми, но още повече разпали упоритостта на моя нов приятел. Всички мирови съдии — каза той — били безмозъчни стари тъпаци. Трябвало случаят да се разгледа от по-висока инстанция.

В следващата инстанция съдията — един приятен стар джентълмен — каза, че като вземал пред вид неяснотата на забележката към съответния параграф на закона, считал, че може да бъде освободен от плащането на съдебните разходи на водоснабдителната компания. Благодарение на това делото не ми излезе много скъпо — само някакви си петдесет лири, в които влизаха и първоначалните четиринадесет шилинга и десет пенса.

След тази история отношенията ни малко поохладняха. Но тъй като бяхме съседи, често се случваше да го срещам, а още по-често — да слушам за него.

На баловете и вечеринките той беше централна фигура и тогава, особено ако беше в добро настроение, ставаше най-досаден. Едва ли има човек, който да е полагал толкова усилия за развлеченията на другите и в същото време да е навявал толкова скука на всички.

Една коледна вечер отидох у един мой приятел и заварих четиринайсет или петнайсет възрастни дами и джентълмени старателно да припкат около една редица кресла, наредени в средата на стаята. Попълтън свиреше на пиано. От време на време той внезапно спираше и всички, зарадвани от паузата, падаха изтощени в креслата; всички освен един, за когото не оставаше кресло и той бързаше тихичко да се измъкне, изпратен от завистливите погледи на останалите.

Стоях на вратата и наблюдавах тази необикновена сцена. След известно време към мен се приближи един от напусналите играта щастливци и аз го помолих да ми обясни какво означава тази церемония.

— Не ме питайте — отвърна той раздражено. — Още една идиотска измишльотина на Попълтън. — И добави с озлобление: — А после ще трябва да играем на залагане.

Прислужницата изчакваше удобен момент, за да съобщи за моето идване, но аз я помолих да не съобщава нищо, като придружих

молбата с един шилинг, и незабелязано се измъкнах.

След хубава вечеря Попълтън обикновено предлагаше да се организират танци и караше един или друг от гостите да му помогне да съберат килима или да преместят пианото в другия ъгъл.

Той знаеше толкова много общи игри, че съвсем спокойно би могъл да си отвори собствен ад. По средата на някой интересен разговор или тъкмо когато си в приятно тет-а тет с хубава дама, той неочаквано ще се втурне към теб: „Хайде, по-бързо! Ще играем на литературни въпроси!“ Помъква те към масата, слага пред теб лист и молив и настоява да опишеш любимата си героиня от роман. И докато не го направиш, не те оставя на мира.

Той никак не се щадеше. Винаги пръв предлагаше услугите си да изпрати някоя възрастна дама до гарата и не я оставяше, докато не я настанеше благополучно в погрешния влак. Започваше с децата игра на диви зверове и така ги наплашваше, че след това цяла нощ те не можеха да заспят от страх.

Постоянно беше изпълнен с добри намерения и затова с пълно основание можеше да бъде наречен най-добрият човек на света. Никога не отиваше при болни, без да им занесе някакво лакомство, което обикновено се оказваше вредно за болния и можеше само да влоши състоянието му. Организираще за своя сметка разходки с яхта и канеше хора, които не понасят люлеенето, а когато те започваха да страдат и да се оплакват, приемаше това за черна неблагодарност.

Любимата му роля беше ролята на организатор и разпоредител на сватби. Веднъж така добре пресметна всичко, че младоженката застана пред олтара три четвърти час по-рано от младоженеца и с това помрачи деня, който трябваше да донесе на всички само радост. При друг случай пък забрави да повика свещеник. Винаги обаче беше готов да си признае грешката, която е направил.

При погребения също играеше първа роля, като внушаваше на съкрушените от скръб роднини колко по-хубаво е всъщност за всички, че покойният най-сетне е умрял, и изказваше благочестивата надежда, че и те скоро ще го последват.

Най-голяма радост обаче му доставяше участието в семейните разправии на другите. Нито една семейна кавга на цели мили наоколо не минаваше без него. Той започваше обикновено като помирител, а завършваше като главен свидетел на ищеца.

Ако беше журналист или политически деятел, неговото изключително умение да се ориентира в чуждите работи би му спечелило уважение. Грешката му беше в това, че се стремеше да приложи дарбата си на практика.

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО НЕ ВЯРВАШЕ В ЩАСТИЕТО

Той се качи на Ипсуич със седем различни седмични вестници под ръка. Доколкото успях да забележа, всички препоръчваха на читателите да си направят застраховка за смърт или телесни повреди при железопътни катастрофи. Той нагласи нещата си на багажника, свали шапката си и я сложи на седалката до себе си, изтри плешивата си глава с червена копринена носна кърпичка и започна грижливо да попълва името и адреса си на всеки от седемте вестника. Аз седях срещу него и четях „Пънч“. Когато пътувам, винаги вземам със себе си някое списание с овехтял хумор; според мен това успокоява нервите.

Като навлизахме в Менингтри, вагонът силно се разтърси при стрелката и подковата, която той внимателно бе поставил в багажника над себе си, се изхлузи през мрежата и със звън падна върху главата му.

Той не изрази учудване, нито гняв. Попи с кърпичка кръвта от удареното място, наведе се, идипна подковата, погледна я с укор и спокойно я изхвърли през прозореца.

— Заболя ли ви? — попитах аз.

По-глупав въпрос не можеше да се зададе. Разбрах, още щом го произнесох. Подковата тежеше най-малко килограм и половина — беше рядко голяма и тежка подкова. Виждаше се как на главата му се издига солидна цицина и само глупак можеше да пита дали го боли. Очаквах, че ще ми отговори ядовито. Поне аз, ако бях на негово място, не бих се сдържал. Той обаче явно прие въпроса ми като естествена проява на любезност и съчувствие.

— Да, малко — отговори той.

— А, защо ви беше нужна? — попитах аз, защото не се случва толкова често да срещнеш човек, който тръгва на път с подкова.

— Намерих я на пътя близо до спирката. Взех я за щастие.

Той разтвори кърпичката си, за да я сложи откъм по-хладната страна върху подутото място, а пък аз измърморих нещо

дълбокомислено за страниостите на съдбата.

— Да — каза той, — доста ми е вървяло в живота, само че не съм имал никаква полза от това.

Роден съм в сряда — продължи той, — а както знаете, навярно това е най-щастливият ден, в който би могъл да се роди човек. Майка ми беше вдовица, но никой от роднините ми не ми е помагал. Казвах, че да помагаш на момче, родено в сряда, е все едно да снабдяваш с въглища Нюкасъл (Нюкасъл — център на каменовъглен басейн. — Б. пр.). Като умря вуйчо, оказа се, че и той е завещал всичките си пари — до последното пени — на брат ми Сем, като незначителна компенсация за това, че е роден в петък. За мене винаги оставаха само поученията. Внушавах ми да не забравям отговорността, която налага на човека богатството, когато дойде, и да помагам на близките си, като забогатея.

Той замълча, сгъна вестниците с рекламите за застраховка и ги пъкна във вътрешния джоб на палтото си.

— Пък и тия черни котки... — продължи той. — Казват, че носели щастие. И ето, най-черната от всички черни котки на света се настани в жилището ми на Болсъвър стрийт още първата вечер, когато се настаних и аз там.

— И не ви ли донесе щастие? — полюбопитствувах аз, като видях, че замълча.

Очите му гледаха разсеяно.

— Зависи как ще се погледне на това — отговори той замислено. — Може би не си допаднахме по характер, такова утешение винаги съществува. И все пак заслужаваше си да се опита.

Той седеше, втренчил поглед през прозореца, и аз известно време не се решавах да прекъсна тъжните му възпоминания.

— И какво стана? — попитах след дългата пауза.

Той се върна към действителността.

— О, нищо особено! Наложих ѝ се да замине за кратко време от Лондон и ми остави да се грижа за любимото ѝ канарче.

— Но вие не сте били виновен — не спирах аз.

— Да, не бях — съгласи се той. — И все пак това породило известно охлаждане, от което другите побързаха да се възползват. Пък аз ѝ предложих в замяна котката си — добави той повече на себе си, отколкото на мене.

Ние седяхме и пушихме мълчаливо. Чувствувах, че всяко утешение от моя страна би прозвучало неуместно в случая.

— Пъстрите коне също носят щастие — каза той, изтърсвайки пепелта от лулата си през отворения прозорец. — И пъстър кон имах по едно време.

— И той ли ви мавлече беля?

— Заради него загубих най-добрата служба, която съм имал в живота си — отговори кратко той. — Началникът търпя по-дълго, отколкото можех да се надявам. Но как да държиш на работа човек, който е вечно пиян? Това уронва престижа на фирмата.

— Така е — съгласих се аз.

— Разбирате ли — продължи той, — аз не нося алкохол. Някои пият колкото си искат и нищо им няма, а мене още първата чашка ме сваля. Просто не съм свикнал.

— Тогава защо пиехте? — попитах аз. — Да не би конят да ви е принуждавал?

— Работата беше следната — започна той, като поглеждаше леко цицината, която вече беше станала голяма колкото яйце. — Предишният собственик на коня бил търговец на вино и работата му налагала да се отбива в почти всяка кръчма, покрай която минел. Естествено и конят придобил навика да се спира пред всяка кръчма и нищо не можеше да го промени; във всеки случай аз не можах. Той подушваше кръчмата още от четвърт миля и се понасяше право към вратата ѝ. Отначало се опитвах да се преборя с него, но това ми отнемаше най-малко пет-десет минути, а междувременно се събираха тълпи зяпачи, които се обзалагаха кой от нас ще се наложи. Мисля, че това все някак щях да го изтърпя, но веднъж някакъв трезвеник, който стоеше на отсрещната страна на улицата, се обърна с реч към тълпата. Той ме нарече Пилигрим, а коня — Полиън, или нещо от този род, и заяви, че аз съм се борил с него заради небесния венец. (Намеква; се за алегоричната повед на Бъниън „Пътят на Пилигрим“ (1678), в която героят се бори с духа на злото Аполиън. — Б. пр.) Тогава всички започнаха да ни наричат „Поли и Пилигрим в битката за венеца“. Естествено това ме ядоса, влязох още в следващата кръчма, пред която конят спря, и изпих една-две чашки уиски. Така започна всичко. После ми бяха нужни години, за да се отърва от този навик.

— С мен все така се случва — продължи той. — Не бяха минали и две седмици, откакто бях постъпил на първата си служба, когато моят работодател ми подари за Коледа една гъска, тежка около четири килограма.

— Е, от това поне не е могло да произлезе нищо лошо — казах аз. — Рядко се случва такова щастие.

— Така казаха и другите служители на времето — отвърна той. — През живота си старецът никога и никому не бил подарявал нищо. „Харесали сте му — казаха те. — Щастливец!“

Той въздъхна тежко. Разбрах, че и от този случай е произлязла някоя неприятна история.

— И какво направихте с гъската? — попитах аз.

— В това именно се състоеше и нещастieto — отговори той. — И аз не знаех какво да правя с нея. Това се случи на бъдни вечер, в десет часа вечерта. Канех се вече да си вървя, когато той ми даде гъската. „Тидлинг и братя“ ми изпратиха една гъска, Бигълз — каза той, докато му помагах да си облече палтото. — Много мило от тяхна страна, само че на мене не ми е нужна. Вземете я вие!

Аз, разбира се, му благодарих и наистина му бях признателен за жеста. Той ми пожела приятно прекарване на Коледа и си излезе. Загънах подаръка в дебела хартия и го взех под мишница. Беше великолепна, но доста тежка птица.

Реших, че по случай приближаващата Коледа няма да е лошо да се почерпя с чашка бира. Влязох в кръчмата ла ъгъла и оставих гъската на тезгяха.

— Бива си я — каза кръчмарят, — утре ще си похапнете хубаво от нея.

Думите му ме накараха да се замисля и аз едва тогава разбрах, че гъската не ми е нужна, нямах какво да я правя. Канех се да отида в Кент, за да прекарам празниците в семейството на моята годеница.

— Тази с канарчето ли? — прекъснах го аз.

— Не, това беше по-рано — отговори той. — Там работата се провали от гъската, за която ви разказвам. Родителите ѝ бяха заможни фермери и щеше да бъде от глупаво по-глупаво да им нося гъска, а в Лондон не познавах никого, на когото бих могъл да я подаря, затова, когато кръчмарят отново дойде при мен, аз го попитах не би ли искал да купи гъската и добавих, че ще му я продам евтино.

— Не ми трябва гъска — отговори той, — имам вече три. Но може би някой от тези джентълмени ще я купи.

Той се обърна към няколко юначаги, които седяха и пиеха джин. Помислих си, че те с общи пари не биха могли да купят дори кокошка. Най-одърпаният от тях обаче каза, че е склонен да види стоката ми и аз разтворих пакета. Той дълго опипва гъската, после взе да ме разпитва откъде съм я взел, като междувременно разля върху нея половин чаша джин с вода, и накрая ми предложи да я купи за половин крона. Това така ме възмути, че без да кажа нито дума, грабнах в едната си ръка гъската, а в другата — хартията и канапа и изскочих навън.

Вървах известно време така — с неувитата гъска в ръка, но бях толкова развълнуван, че ми беше напълно безразлично дали я нося увита или неувита. Като се поуспокоих, дойде ми на ум, че отстрани сигурно изглеждам много смешен — няколко хлапета ме зяпаха ухилено. Спрях под един фенер и се опитах да опаковам гъската. Освен нея обаче носех и чанта, и чадър. Изпуснах гъската в канавката, но какво друго можеше да се очаква от човек, който с един чифт ръце се опитва да се справи с четири предмета и три метра канап. Вдигнах гъската, а заедно с нея и цяло кило кал, която се полепи по ръцете ми, по дрехите ми и по хартията. И тогава заваля дъжд.

Събрах партушиите си и хукнах към близката кръчма, където смятах да помоля за още някое парче канап, за да вържа гъската в приличен пакет.

Кръчмата беше препълнена. Промъкнах се до тезгяха и хвърлих гъската върху него. Ония, които бяха наблизно, млъкваха, като я видяха, а един млад човек до мен попита:

— Сам ли я убихте?

Навярно съм изглеждал възбуден.

Мина ми през ума да се опитам отново да я продам, но присъстващите явно нямаха вид на купувачи. Изпих халба бира, защото ми беше горещо и бях доста изморен, остъргах, доколкото можах, нещастната гъска от калта, завих я в чиста хартия и излязох от кръчмата.

Когато пресичах улицата, хрумна ми щастливата мисъл да разиграя гъската на лотария. Веднага тръпнах да търся подходящо място и компания, но докато ги търсех, наложи ми се да изпия три-четири чаши уиски. Не бях вече в състояние да пия бира — бирата

винаги лесно ме събаря. Най-после успях да намеря това, което ми беше нужно — няколко души, разположени като у дома си в едно тихо, уютно заведение близо до Госуел Роуд.

Обясних на собственика какво искам и той каза, че нямал нищо против, но при условие, след като продам гъската, да почерпя всички. Отговорих, че с радост ще направя това и му, показах гъската.

— Видът ѝ не е блестящ — каза той.

— Това е дреболия, без да искам, я изпуснах — оправдавах се аз.
— Ще се измие.

— И мирише някак странно — добави той.

— От калта е — обясних аз. — Известно ви е какво представлява лондонската кал. Отгоре на всичко един джентълмен я поля с джин. Като се изпече, нищо няма да се усети.

— Е, може — съгласи се той. — Аз обаче няма да взема участие в лотарията, но ако някой джентълмен изяви желание, негова си работа.

Гъската не предизвика ентузиазъм у никого. Започнах с шест пенса и сам си купих билет. Оставих прислужника да се разпорежда и ръководи лотарията и той успя — почти насила — да въвлече в играта още пет души. Гъската спечелих аз и платих три шилинга и два пенса за черпене. Когато вече си тръгнах, някакъв мрачен тип, който хъркаше в ъгъла, изведнъж се събуди и ми предложи за гъската седем пенса и половина. Защо тъкмо седем и половина — не можах да разбера. Той щеше да вземе гъската, аз нямаше да го видя повече и животът ми щеше да протече съвсем другояче. Но съдбата винаги е била против мен. Отговорих му може би с излишно високомерие, че не раздавам благотворителни коледни вечери за бедните и си излязох.

Ставаше късно, а до квартирата си имах още доста път. Вече горчиво съжалявах, че изобщо съм видял тази проклета гъска. Имах чувството, че сега тя тежи поне двайсет килограма.

Дойде ми на ум да я пробутам на някой търговец на заклани птици и не след дълго намерих такова магазинче ма Мидълтън стрийт. На една миля наоколо не се виждаше никакъв купувач, но собственикът така си дереше гърлото, сякаш той въртеше цялата търговия в Клеркънуел. Измъкнах гъската от хартията и я сложих на тезгяха пред него.

— Какво е това? — попита той.

— Гъска — отговорих аз. — Можете да я получите съвсем евтино.

А той взе, че грабна гъската за шията и я запрати по мен. Опитах се да избягна удара, но гъската ме цапна по главата. Ако не са ви удряли с гъска по главата, не можете дори да си представите колко боли. Грабнах гъската и на свой ред я запокитих към него. Отнякъде изникна полицай и зададе обичайния си въпрос: „За какво е тази разправия?“

Обясних му каква е работата. Тука вече собственикът се разяри, излезе на тротоара и започна да крещи с цяло гърло:

— Погледнете само! Вече е дванайсет без двайсет, в магазина са останали цели седем дузини непродадени гъски, а този глупак идва и пита няма ли да купя още една.

Разбрах колко глупава е постъпката ми и като се вслушах в съвета на полицаия, тихичко се отдалечих с гъската.

„Чисто и просто ще я дам някому — казах си аз. — Ще намеря някой достоен бедняк и ще му подаря тази проклета гъска.“ Срецах доста хора, но нито един от тях не ми се виждаше достатъчно достоен. Възможно е часът да не е бил подходящ, а може би и кварталът, но всички, които срецах, изглеждаха недостойни за гъската. Като минавах по Джъд стрийт, аз я предложих на някакъв тип с гладна външност, както ми се стори, но той излезе обикновен пиян нехранимайко и дори не разбра какво искам от него, а просто тръгна след мен и взе да ругае колкото му глас държи. Най-последе зави по погрешка към Тевистък Плейс, като продължи да ругае високо друг минувач. На Юстън Роуд спрях едно съвсем мършаво момиче и започнах да го увещавам да вземе гъската. То обаче ми отговори: „Аз не съм такава“ и побягна. Чувах как вика пронизително зад мен: „Откраднал е гъска! Откраднал е гъска!“

Като вървах по слабо осветената част на Сеймор стрийт, изпуснах пакета, но някакъв минувач го вдигна и ми го върна. Нямах вече сили за обяснения и оправдания — дадох му два пенса и се затътрих отново с гъската. Кръчмичките вече затваряха и аз се отбих в една, за да пийна последната чашка. Вярно е, че вече бях попрекалил, тъй като за непривикналия с алкохола е достатъчия и халба бира, но се чувствувах упнетен и се надявах, че една чашка ще ме ободри. Струва ми се, че пих джин, а това е напитката, която ненавиждам.

Реших да хвърля гъската на Оукли скуеър, но дежурният полицаи не ме изпускаше от погледа си и два пъти премина след мен покрай оградата.

На Голдинг Роуд исках да я подхвърля в едно дворче, но пак ми попречи един полицаи. Сякаш цялата нощна смяна на лондонската полиция нямаше друга работа, освен да ми пречи да се отърва от гъската.

Полицайте проявяваха към нея такъв интерес, че започнах да се питам дали самите те не искат да я вземат. Приблжих към един от тях на Кемдън стрийт и като го нарекох „Боби“, попитах го дали не иска да му дам една гъска.

— Да ви кажа ли какво не искам — да ми се мяркат пред очите нахалници като вас — отговори той остро.

Тонът му беше така обиден, че аз естествено не се стърпах и му възразих нещо. Не помня точно как се развиха нещата, но се свърши с това, че той реши да ме арестува.

Изтръгнах се от ръката му и се понесох като стрела на Кинг стрийт. Той наду свирката и ме последва. Някакъв човек изскочи от един вход на Колидж стрийт и се опита да ме спре. Обезвредих го, като го кюснах с глава в корема, пресякох Кресънт и по Бет стрийт хукнах отново към Кемдън Роуд.

Спрях на моста над канала, огледах се и видях, че никой не ме преследва. Хвърлих гъската през парапета и тя падна с плясък във водата.

Въздъгнах с облекчение и завих по Рендолф стрийт, но изведнъж патрулиращият там полицаи ме хвана за яката. Бях започнал да споря с него, когато дотича запъхтян първият глупак. Двамата казаха, че най-добре ще е да обясня всичко на инспектора. А и аз бях на същото мнение.

Инспекторът ме попита защо съм избягал, когато първият полицаи е поискал да ме арестува. Отговорих, че не съм искал да прекарам Коледа в арестантска килия, но това не му прозвуча убедително. Попита ме какво съм хвърлил в канала. Гъска, отговорих аз. Защо ми е хрумнало да хвърлям гъска в канала, попита той. Защото ми дойде до гуша от това животно, отвърнах аз.

В този момент влезе един сержант и доложи, че са успели да извадят пакета. Веднага го разтвориха ѝа масата на инспектора. Вътре

имаше мъртво дете.

Обясних им, че това съвсем не е моят пакет, че и детето не е мое, но те дори не се стараеха да скрият, че не ми вярват.

Инспекторът каза, че случаят бил твърде сериозен, за да ме пуснат под гаранция. Това никак не ме ядоса, защото и без друго не познавах никого в Лондон. Помолих ги да изпратят телеграма на годеницата ми, че по независещи от мен причини съм принуден да остана в града, и прекарах Коледа така тихо и спокойно, както не се бях и надявал.

В последна сметка делото бе прекратено поради липса на достатъчно улики. Остана само обвинението за пиянство и нарушение на обществения ред. Но загубих и службата си, и годеницата. Оттогава да не видя вече гъски.

Наближавахме Ливърпул стрийт. Той събра багажа си и се опита да си сложи шапката. Цицината от подковата обаче пречеше и той тъжно остави пак шапката на седалката.

— Да — прошепна той тихо, — не бих могъл да кажа, че вярвам много в щастието.

ЗА ИЗКУСТВОТО ДА ВЗЕМАШ РЕШЕНИЕ

— Е, кой от двата ще ме посъветваш да взема, мила? Нали разбираш, с червения няма да мога да нося лилавата си шапка.

— Тогава защо не вземеш сивия?

— Да, да, мисля, че сивият ще ми върши повече работа.

— Материята е чудесна.

— Да, и самият цвят е чудесен. Нали разбираш какво искам да кажа, мила? Не е обикновено сиво. Въпреки че сивият цвят винаги си е малко безличен.

— Е, да, но е спокоен.

— Спокоен е, разбира се, но червеният е така топъл. Червеният те кара да чувствуваш топлина дори когато не ти е топло. Нали ме разбираш, мила?

— В такъв случай вземи червения. И той ти отива.

— Наистина ли мислиш, че ми отива?

— Да, разбира се, особено когато страните ти имат цвят.

— Ето това му е недостатъкът на червеното. Не, мисля, че сивото е все пак по-безопасно.

— Значи, смятате да вземете от сивия, госпожо?

— Да, струва ми се, че така ще е най-добре, нали, мила?

— Аз самата много го харесвам.

— Материята изглежда здрава. Ще го гарнирам с ... О, не сте го отрязали още, нали?

— Тъкмо се канех, госпожо.

— Почакайте за миг. Искам да хвърля още един поглед на червеното. Знаеш ли, мила, изведнъж ми дойде на ум колко ще му отива кожа от чинчила на това червено.

— Да, ще му върви.

— А както знаеш, аз имам кожа от чинчила.

— Тогава вземи червеното. Защо не?

— Защото трябва да мисля и за шапката.

— Нямах ли друга освен лилавата, която би могла да носиш с него?

— Не, никаква, пък тази така добре ще подхожда на сивото. Да, мисля, че ще взема сивото. Един много приличен и неутрален цвят.

— Четиринадесет ярда ли казахте, госпожо?

— Да, четиринадесет ще ми бъдат предостатъчни, защото ще го комбинирам с ... Една минута, моля. Знаеш ли, мила, ако взема сивия, тогава няма да има какво да нося с черния жакет.

— Но той върви и със сиво.

— Не особено, не толкова добре, колкото с червено.

— В такъв случай ще взема от червеното. Виждам, че и ти го харесваш.

— Не, лично аз предпочитам сивото, но човек трябва да се съобразява с толкова много неща... Господи боже, верен ли ви е часовникът?

— Не, госпожо, с десет минути е назад. Ние винаги държим часовника си малко назад.

— А в дванадесет и четвърт трябваше да бъдем при мадам Дженъуей. Колко време отнема това пазаруване. В колко тръгнахме?

— Струва ми се, около единадесет.

— Не, в десет и половина, сега си спомням. Нали се бяхме уговорили, че ще тръгнем в девет и половина. Вече два часа сме тук.

— А не сме направили още нищо.

— Буквално нищо, а аз имах намерение да свърша толкова много работи. На всяка цена трябва да отида при мадам Дженъуей. В тебе ли ми е портмонето? Чакай, чакай, у мене е.

— Е, реши ли най-после кое ще вземеш, червеното или сивото?

— Да ти кажа право, и аз вече не знам. Преди минута уж бях решила, а сега всичко ми излезе от ума. Да, да, спомням си, червеното. Да, червеното ще взема. Не, впрочем не червеното, а сивото.

— Но накрая ти се спря на червеното, не помниш ли, мила?

— О, да, наистина, права си. Ето защо не обичам да пазарувам. Понякога така се обърквам.

— Решавате да вземете от червения плат, така ли, госпожо?

— Да, да! Той е по-подходящ, нали, мила? Ти какво мислиш?... Нямате ли някои други тонове червено? Този е толкова грозен.

Продавачът ѝ припомня, че тя вече е видяла всички останали тонове и е избрала именно този като най-красив.

— Ах, да — отвръща тя с вид на човек, от чиито плещи са паднали всички земни грижи. — В такъв случай ще трябва да взема от този. Няма какво повече да се колебае. Загубих цялата си сутрин заради това.

Вън от магазина тя изказва три неоспорими възражения срещу червения плат и четири необорими довода в полза на сивия, който всъщност е трябвало да купи. Чуди се дали не биха ѝ го сменили, ако се върне и помоли за това управителя на универсалния магазин. Приятелката ѝ, която вече е гладна и иска да обядва, я уверява, че няма да ѝ го сменят.

— Ето защо мразя да пазарувам — казва тя. — Не ти остава време да си помислиш. — И се зарича никога вече да не стъпва в този магазин.

Ние ѝ се присмиваме, но дали сме по-добри от нея? Кажете ми искрено, самолюбиви приятелю, не сте ли стояли пред разтворения гардероб, чудейки се дали ще ѝ се сторите по-представителен, ако си облечете костюма от груб туид, който така възхитително подчертава широките ви плещи, или общоприетия черен редингот, който може би е все пак по-подходящ за фигурата на един мъж, приближаващ... да речем, двадесет и деветте? А може би най-добре би било да се явите пред нея в костюм за езда? Нима не сме я чували да казва колко добре изглеждал Джоунз с ботуши и брич, а пък, „дявол да го вземе“, ние имаме по-хубави крака от Джоунз. Колко жалко, че бричовете за езда в наше време ги шият широки като чували. И защо мъжката мода все повече се стреми да скрие мъжките крака? Колкото по-безсрамно жените откриват своите, толкова по-срамежливо ние крием нашите. Защо ни се струват немислими днес плътно прилепналите трика и спретнатите, къси до коленете панталони на нашите прадеди? Дали сме станали по-скромни, по-благоприлични, или е настъпил някакъв упадък, който ние благоразумно се мъчим да укрием?

Не мога да разбера какво харесват у нас жените. Вероятно ги привличаме с нашите нравствени качества, но в никакъв случай с външността си — с костюмите си от туид, с черните жакети и жилетките, с високите яки и цилиндрите. Не, сигурно само

благодарение на вътрешните си качества успяваме да спечелим тяхната любов.

Колко весело и приятно са живели нашите прадеди! Разбрах това, когато ми се случи да отида на един костюмиран бал. Какво точно представях с костюма си, не знам, пък и това не е важно. Помня само, че бях някакъв военен. Помня също, че костюмът ми беше с два номера по-малък, а шапката с три номера по-голяма. Шапката подпълних, а в деня на бала, за да мога да се пъхна в костюма, обядвах само една пържола и половин чаша газирана вода. Като дете в училище съм получавал награди за математика, а също и за свещена история — не често, но съм получавал. Един литературен критик, сега покойник, веднъж похвали една моя книга. Имало е случаи, когато с поведението си съм спечелвал одобрението на известни и уважавани хора. Но никога, никога в живота си не съм се чувствувал толкова горд, толкова доволен от себе си, както онази вечер, когато, закопчайки и последното копче, се видях отразен в цял ръст в голямото огледало. Бях същинско видение. Не би трябвало сам да го казвам, но и другите казаха същото. Наистина бях красив като видение. Униформата беше червена, обточена отвсякъде, откъдето можеше, със сърмен галон, а там, където нямаше повече място за сърмен галон, бяха увисени сърмени шнурчета, пискюли и лентички. Златни копчета и катарамии пристягаха снагата ми, украсен със сърма пояс ме препасваше през кръста. На шапката ми се полюляваше кичур белоснежни конски косми. Не знам дали всичко беше точно на мястото си, но все пак успях някак да се наглася и изглеждах отлично. Униформата ми отиваше като нищо друго досега. Това сполучливо предрешаване ми даде възможност да вникна в същината на Женската природа. Девойки, които до този момент се бяха държали хладно и сдържано към мен, се тълпяха наоколо ми със силното желание да им обърнат внимание. Девойките, на които благоволявах да се усмихна, загубваха ума и думата и изведнъж започваха да се държат важно и наперено. Девойки, на които не бях представен, се цупеха и гледаха със завист онези, които вече се познаваха с мен. А на една от тях, с която седях по време на два танца (впрочем тя седя, а аз стоях прав в грациозна поза край нея — костюмиерът ме беше посъветвал да не седам), направо съсипах бъдещето и още не мога да си го простя. Любимият ѝ беше способен млад човек, син на търговец на памук, и сигурно щеше да ѝ стане

добър съпруг, но кой му е крив, че беше направил глупостта да дойде облечен като бирена бутилка.

Впрочем може би е по-добре, че тези стари моди вече са отминали. За една седмица униформата можеше да заличи без остатък вродената ми скромност.

Чудя се обаче защо костюмираните балове не се ползват вече с популярност в това сиво наше време. Детският инстинкт да се „маскираме“, „да играем на нещо“, съществува у всички нас. И понякога толкова се изморяваме да си бъдем все „ние“, да играем нашата собствена роля. Веднъж бях поканен на чай и около масата се водеше следният разговор:

Дали някой от нас, ако това бъде възможно, би сменил съдбата си с нечия друга — беднякът с милионера, гувернантката с принцесата. Да смени не само общественото си положение и заобикалящата го обстановка, но и здравето си, сърцето си, ума си, душата си. Да не запази от собственото си същество нито една частица, само паметта. Общото мнение беше отрицателно, само една дама изказа желание.

— О, ти никога не би го направила, мила — възрази й една нейна приятелка. — Само така си мислиш.

— Не, ще го направя — настояваше дамата. — Толкова съм изморена от себе си, че съм готова да се сменя дори с тебе.

В младите ми години най-важният въпрос за мене беше — какъв вид човек да си избира да стана. Когато си на деветнадесет години, неизбежно си задаваш този въпрос. А когато станеш на тридесет и девет, с въздишка си казваш: бих искал Съдбата да не ме беше правила точно такъв.

В онези дни бях най-усърден читател на всякакви „полезни съвети за млади мъже“ и от тях заключавах, че е само въпрос на мой личен избор дали да стана „сър Ланселот“, „хер Тойфелсдъох“ или пък „Яго“. И грижливо прехвърлях през ума си всички недостатъци и преимущества на това да изживееш живота си повърхностно и весело или сериозно и задълбочено. Образци за подражание търсех в книгите. Байрън по онова време беше все още много популярен и много млади хора под негово влияние решаваха да се превърнат в мрачни и меланхолични, уморени от живота и вгълбени в себе си младежи. Аз намислих да се присъединя към тях.

В продължение на един месец почти не се усмихвах или ако се усмихвах, то усмивката ми беше уморена, горчива, усмивка на разбито сърце — така поне си мислех аз. Плиткоумните наблюдатели обаче я тълкуваха съвсем погрешно.

— Много добре зная как се чувствуваш — казваха те със съчувствен поглед. — И мен ме мъчи често. От промяната на времето е, струва ми се. — И ме съветваха да изпия чаша силно уиски или джин.

Не мога да ви опиша колко оскърбен се чувствува младият човек, загрижен да зарови скритата си скръб под планина от мълчание, когато някой простак го потупа по рамото с въпроса: „Е, как е махмурлукът тази сутрин?“, когато онези, дето си мислят, че всичко разбират, нарекат неговото тъй възвишено страдание „неразположение“ след пиянство.

Младият джентълмен, който е решил да възприеме байръновски образ, среща и практически трудности по пътя си. Например той трябва да бъде неимоверно порочен и безпътен или по-точно, да е имал неимоверно порочно и безпътно минало, а да си бил или да си в момента порочен с малък доход, е направо невъзможно. Озлостяването и на най-простото момиче струва пари. Не можеш да се отдаваш на лудории срещу „свидетелство за бедност“; пък и това не би било „байръновско“.

„Да удавиш спомена си в чашата“ звучи красиво, но чашата в такъв случай трябва да бъде пълна с някаква скъпа напитка. „Да отпиеш дълбока глътка токайско“ или „асти“ също звучи поетично, но когато кесията ти позволява да отпиеш само глътка евтина бира, и то от чаша, толкова плитка, че нищо да не може да се удави в нея, грехът губи аромата си.

Възможно е също — поне така си мисля сега — по онова време у мен да се е таило и убеждението, че Порокът, дори и в най-изтънчения си вид, на слънчева светлина изглежда грозен, жалък и отблъскващ; че в литературата е много живописен, но в живота е една миришеца на лошо дреха, която добродетелният, ала безволев човек понякога може да надене, но която с всички сили трябва да се мъчи да отмахне от себе си, за да си върне душевната чистота.

Така или иначе, аз се отегчих да упражнявам ролята на мрачен млад човек и докато се колебаех каква друга да захвана, попадна ми

под ръка една книга, чийто герой беше някакво весело и жизнерадостно младо конте. Той беше ревностен посетител на борби между петли и между хора, обичаше да флиртува с актриси, да задига чукчетата на вратите, да гаси уличните фенери и да погажда най-весели и забавни номера на нощните пазачи. И за всичко това героините на книгата едва ли не го боготворяха. Не можех ли и аз да флиртувам с актриси, да гася уличните лампи, да си правя шеги с полицаите и да бъда любен? Животът в Лондон се беше променил от времето на моя герой, но и доста от предишното беше останало, а сърцето на жената е вечно. Ако нямаше вече борби, то поне имаше боксови състезания в мрачните, опушени салони на Уайтчепъл Роуд. Борбите с петли бяха излезнали от мода, но не можеше ли във влажните изби край реката срещу два пенса да наблюдаваш с вълнение как териери гонят и унищожават обезумели плъхове и да се чувствуващ спортсмен? Вярно е, че тези сцени не пораждаха у мене онази безумна веселост, която никога не изоставяше моя герой, но може би за да се развеселя така, ми пречеше острият мирис на джин, на застоял тютюнев дим и постоянният страх от полицията. Основните елементи обаче бяха същите и на следващата сутрин аз можех да възкликна с думите на моя прототип: „Дявол да го вземе, чувствувам се тъй, сякаш всички бесове са влезли в главата ми!“

Но и тук фаталната липса на средства ми създаваше спънки. (Колко материал за размисъл дава на философите това влияние на доходите върху формирането на човешкия характер.) Дори петостепенните боксови състезания, организирани на приятелски начала, и борбите с плъхове в копторите на Родърхайд стават скъпички, щом се разбере, че ти си единственият джентълмен с висока яка сред цялата компания и останалите естествено очакват да поемеш ролята на домакин и да почерпиш всички с по чаша бира с джин.

Вярно е, че чупенето на звънци и катеренето по стълбовете на уличните лампи не ти струва пари, стига да не те пипнат на местопрестъплението, но вземеш ли да го правиш много често, започва да ти омръзва. Пък и модерните улични лампи в Лондон никак не са пригодени за спорт. С доста усилия успяваш да ги обгърнеш. Мръсотията, която обираш от тях, е също една пречка за катерещия се. Когато вече си успял да се покатериш по третия си стълб, усещаш как

изведнъж те обзема отвращение към този вид „веселба“ и започваш да мечтаеш за уханен сапун и топла вана.

И в шегите с полицаите удоволствието не остава само твое. Може би защото аз не действах благоразумно. Сега, като си спомням всичко това, ми идва на ум, че Ковънт Гардън и Грейт Молбъръ стрийт са били крайно неподходящи места за този вид шегички. Да нахлупиш над очите каската на някой дебел полицаи, е една изключително забавна шегичка. Докато той се мъчи да си освободи главата, ти му задаваш разни смешни въпроси и в момента, в който вече си измъкна каската, ти изчезваш. Но тази игра не трябва да се играе в такъв район на града, където на всеки десет метра се падат по трима полицаи. Защото, ако другите двама полицаи, които от десет минути те държат под око от съседния ъгъл, забележат какво правиш с третия, няма да ти остане време да се насладиш достатъчно на ситуацията. Когато вече си пробягал цялата Грейт Титчфийлд стрийт и два пъти си обиколил Оксфърд Маркит, започваш да мислиш, че една шегичка не бива да продължава прекалено дълго, защото има опасност да стане отегчителна. Започваш да си мислиш също, че е време вече да се прибереш, да се видиш с приятелите. „Законът“ обаче, нараснал от подкрепленията на шест или седем мъже, тъкмо започва да се наслаждава на гонитбата. Да, като тичаш по Хъноувър скуеър, си представяш сцената в съда на следващата сутрин. Ще те обвинят, че си нарушил обществения ред в пияно състояние. Излишно ще бъде да обясняваш на съдията (или по-късно на близките си), че само си се опитвал да подражаваш на героя на един роман, който с всички свои лудории е будил само възхищение. Ще те глобят обичайните четиридесет шилинга и следващия път, когато отидеш у Мейфийлдови, момичетата няма да си бъдат в къщи, а мисиз Мейфийлд, която винаги е проявявала майчински грижи към теб, ще ти поговори сериозно и ще поиска да ѝ обещаеш, че никога вече няма да сложиш капка алкохол в уста.

Благодарение на младостта и на здравия си организъм при Нотинг Хил успяваш да се отървеш от преследването; и за да избегнеш възможността от някакви непредвидени случки при връщането, прибираш се в Блумзбъри, обикаляйки чак през Кемдън Таун и Излингтън.

Простих се със склонността към подобен род шеги в ранните часове на една неделна утрин, докато висях вкопчан здраво в олука на някаква къща, разположена в една странична улица на Сохо, като се заклях тържествено пред самото провидение. Обърнах се към него като мъж към мъж. „Помогни ми да се измъкна оттук (мисля, че точно това бяха думите, които прошепнах тогава) и никога вече няма да си устройвам шеги.“ Провидението се съгласи на сделката и ми помогна. Но това измъкване беше толкова сложно — в него се включваха един счупен прозорец на покрива и три счупени глобуса на газови лампи, два часа престой в една изба за въглища и една златна лира за палтото, което някакъв келнер ми зае, — че когато най-после се добрах до стаята си и огледах онова, което беше останало от мене, не можах да се съдържа и да не си кажа, че провидението все пак можеше да свърши работата и по-изкусно. Тези мисли, разбира се, не събудиха у мен желание да наруша договора; бях се налудувал вече и сега стремежът ми беше към скромен и тих живот.

Потърсих съответно нов образец и скоро намерих един, който отлично подходеше на намеренията ми. Германският професор беше станал много популярен литературен герой в този период. Носеше косите си дълги и, общо взето, беше малко небрежен, но затова пък сърцето му бе от стомана, а понякога и от злато. Болшинството от героите в книгата, преценявайки по външността му и по разговорите — на повален английски, отнасящи се главно до покойната му майка и малката му сестра Лиза, — го смятаха за безинтересен, но те не знаеха за сърцето му. Най-ценното му притежание беше някакво куцо куче, което той беше спасил от една жестока улична тълпа; и когато не говореше на развален английски, той галеше кучето.

Но неговата специалност беше да спира подплашени коне и по този начин да спасява живота на героинята. Това, комбинирано с разваления му английски и кучето, го правеше неотразим.

Този образ ми се стори така приветлив и спокоен, че реших да го опитам. Аз, разбира се не можех да бъда немски професор, но можех, както го и направих, да нося косата си дълга въпреки че всички ме съветваха да не я нося дълга, най-вече малките момчета. Помъчих да се сдобия с куцо куче, но не успях. Един едноок търговец в Севън Дайълз, към когото прибягнах като към последна възможност, предложи да ми окуци едно срещу допълнителни пет шилинга, но аз

отхвърлих предложението му. Късно една нощ обаче случаят ме среща на улицата с някакво гладно и измършавяло, без определена порода псе. Не беше куцо, но изглеждаше доста болнаво. И понеже нямах чувството, че отнемам от някого някаква особена ценност, примамих го в къщи и взех да го храня. Изглежда обаче, че съм го прехранил. Накрая то тъй заякна, че не можеше да ми свърши никаква работа. На всичкото отгоре се оказа и с лоши навици, а беше твърде старо, за да го отучвам. И псето стана проклятието на квартала. Основното му занимание се състоеше в това да души кокошките и да задига зайци от витрините на месарниците. За разнообразие понякога душеше котки и плашеше децата, като се мушкаше между краката им и скимтеше. Имаше моменти, в които бях готов аз самият да го окуця, стига да можех да го докопам. Нищо не постигнах с това куче, нищо. Хората, вместо да ме похвалят, че съм спасил живота на едно умиращо от глад животно, ме наричаха глупак и ме предупреждаваха, че ако аз не удавя звяра, те ще го удавят. И това куче напълно провали характера ми — имам пред вид характера, който исках да си създам в онзи период. Как можех да минавам пред хората за младеж със златно сърце, когато ме сварваха наред улицата да замервам с камъни собственото си куче? А единствено камъните успяваха да го достигнат и да го укротят.

Липсата на побягнали коне също ме затрудняваше да се проявя. Конете в нашата околност не бяха коне, дето ще се подплашат и побягнат.

Веднъж, само веднъж ми се представи възможност да се упражня в укротителство. И възможността беше чудесна, защото животното не бягаше бързо. Всъщност съмнявам се дали то самото изобщо знаеше, че е побягнало. По-късно се разбра, че имало навик, след като почака известно време господаря си пред „Роза и корона“, да си изприпка до в къщи само. Когато мина покрай мен, то се движеше едва със седем мили в час, а поводите му се влачеха сгодено край него. Тъкмо случай за начеващ укротител и аз се приготвих. В критичния момент обаче двама досадни полицаи ме изблъскаха настрани и те спряха коня.

После се оказа, че не е имало за какво да съжалявам. Щял съм да спася само един плешив и много пиян търговски пътник, който ругаел отвратително и замерял тълпата с празни кутии за мъжки яки.

Веднъж от прозореца си гледах как трима мъже искаха да спрат един побягнал кон. Тримата застанаха спокойно на средата на пътя и зачакаха. Бяха доста далеч от мене, за да мога да видя лицата им, но поведението им говореше, че са готови на героизъм, дори на смърт.

Човекът, който беше най-напред, разпери ръце и не трепна, докато конят не се приближи на двадесет метра от него. Но тъй като животното явно нямаше намерение да опре бесния си кариер, храбрецът се отдръпна на бордюра и остана да гледа подире му с явно съжаление, сякаш си казваше: „Добре, щом като си толкова вироглав, няма какво повече да се занимавам с тебе.“

Вторият, който се беше заел да предотвратява катастрофата, като видя какво става, без нито миг да се колебае, кривна в страничната уличка и изчезна. Третият остана на мястото си и когато конят мина покрай него, той му изкрещя нещо. Какво точно, не чух, но не се съмнявам, че му е дал някакъв добър съвет. Конят обаче беше прекалено възбуден, за да го чуе. Първият и третият след това се срещнаха и взеха енергично да обсъждат случилото се. Предполагам, че са се ядосвали на твърдоглавието на подплашените коне изобщо и са се надявали, че никой не е пострадал.

Вече не помня какви други роли съм разигравал в ония дни. Помня само, че една ми навлече големи неприятности — ролята на прям, честен и откровен млад човек, който винаги говори това, което мисли.

В живота си съм срещал само един човек, който не си патеше от това, че изразяваше открито мислите си. Чувал съм го да удря по масата с юмрук и да възкликва:

— Искате да ви лаская, да ви натъпча с куп лъжи? Не, аз не съм такъв, Джим Къмптън не е такъв. Ако искате обаче да чуете истинското ми мнение, ще ви кажа, че дъщеря ви е най-прекрасната пианистка, която съм чувал. Не казвам, че е гениална, но съм слушал и Лист, и Мецлер, и другите знаменитости и от всички предпочитам нея. Ето ви моето мнение. Казвам ви това, което мисля, с риск да ви обидя.

— Колко е приятно да срещнеш човек, който не се страхува да изкаже откровено мислите си — провикват се родителите. — Защо всички не сме така откровени?

Последната роля, с която се залових, ми се струваше много лесна за изпълнение — обичан и уважаван млад човек, чието обаяние се крие

в това, че винаги играе сам себе си. Другите се преструват, а той винаги е естествен, непринуден, с една дума, такъв, какъвто си е.

Аз също желях да бъда такъв, какъвто съм. Тогава обаче възникна въпросът: какъв съм всъщност?

Преди всичко трябваше да реша този въпрос. Но не съм го решил и до днес. Какво съм? Дали не съм почтен джентълмен, крачещ по света със смело сърце и високо вдигната глава, непримирим към всяка низост, враждебен към всяка дребнавост? Дали не съм низък и дребнав човек — точно от онзи вид, който аз, почтеният джентълмен със смелото сърце и високо вдигнатата глава, така много презирам — пълзящ към жалката си цел по нечестни пътища, раболепен пред силата, страхлив пред болката? Дали не съм... Драги ми читателю, мога да ти изброявам още много и много неща, които разкриват какво презряно същество съм аз. Но защо да обезпокоявам чувствителния ти слух? Ти пак няма да ме познаеш. Само ще се ужасиш, като разбереш, че редом с теб на земята съществува такава долна и жалка разновидност на човешкия род. По-добре да не опознавате тази вредна твар, драги господине и госпожо. Защо да обременявам ума ви с излишни знания?

Аз съм философ и еднакво весело посрещам и бурите, и слънчевите лъчи. Само понякога, когато нещата около мен не вървят точно така, както аз бих желал, когато безразсъдни и подли хора вършат безразсъдни и подли дела, само тогава се разгневявам.

Както Хайне казва за себе си, така и аз мога да кажа — аз съм рицарят на „Светия Граал“, боря се за правда, почитам всички жени и уважавам всички мъже.

И в следващия миг се виждам в противниковите редици да се бия под черното знаме. (Как ли се объркват генералите на двете неприятелски армии, като виждат, че войниците им бягат ту в единия, ту в другия лагер!) Че какво друго е жената, ако не играчка на мъжа! Нима аз вече няма да мога да живея весело, защото ти си добродетелен? Какво друго са хората, ако не гладни кучета, които се борят за кокал! Бий другите, за да не те набият тебе! Истината не е друго, а прикрита лъжа!

Аз обичам всички живи същества. И теб, моя бедна сестро, която се бориш с тежкия си товар по самотния си път. Как бих искал да

изтрия с целувка сълзите от повехналите ти страни и да прогоня със светлината на любовта си тъмнината, която те обгражда.

И теб, търпеливи братко, който се задъхваш от непрестанното обикаляне по утъпкания път и също като долапчийски кон за насърчение получаваш само удари с камшик, а в яслата ти няма друго освен шепа суха плява! Как бих искал да се впрегна редом с тебе и да отморя поне малко наболелите ти плещи; да потеглим дружно ярема, рамо до рамо, а ти ще си спомняш и ще ми разправяш за зелените поляни, по които си играл някога.

И вас, слабички невръстни дечица, с изпоцапани личица, от които святкат любопитните ви очички. Как бих иакал да ви взема на ръце и да ви разправям вълшебни приказки. Да ви пренеса в блажената страна на мечтите, отвъд тъжния стар свят, за да станете принцове и принцеси и да познаете истинската любов.

Но ето че идва някакъв себелюбив и алчен човек и влиза в моята кожа. Човек, който пропилява живота си в планове как да се сдобие с повече пари, повече храна, повече дрехи и повече удоволствия. Толкова е зает да мисли за безбройните неща, от които самият той се нуждае, че не му остава време да помисли за нуждите на другите. Той се смята за център на вселената. Като го чуеш как недоволствува, ще си помислиш, че светът е бил създаден и благоустроен единствена за негова изгода. Той блъска и гази безогледно в стремежа си към своите безбройни желания. Но докато граби едно, изпуска друго и проклина небето за несправедливостта му и всеки, когото срещне, загдето му се е изпречил на пътя. Както и да го погледнеш — неприятен, лош човек. И аз бих искал да не идва толкова често да се настанява в моята кожа. Той твърди, че той — това съм бил аз. Че аз съм бил някакъв сантиментален глупак, който му пречел да успее в живота. От време на време смогвам за малко да се отърва от него, но той винаги се връща. Тогава той се отървава от мене и аз ставам — той. Това страшно ме смущава и обърква и започвам да се чудя — кой от двамата всъщност съм аз?

ЗА ИЗКЛЮЧИТЕЛНОТО ЗНАЧЕНИЕ, КОЕТО ПРИДАВАМЕ НА НЕЩАТА, КОИТО ВЪЗНАМЕРЯВАМЕ ДА НАПРАВИМ

Помня много неща, включително и такива, които се отнасят към далечното минало. Разбира се, аз не се надявам, че и ти, любезни читателю, едва навлязъл в цветущата възраст — възрастта, която безгрижната младеж нарича „средна“, — ще си спомниш заедно с мен за времето, когато се проявяваше много голям интерес към списанието „Майстор-любител“. Неговата цел беше благородна. То се стремеше да проповядва високата идея за независимост, да разпространява прекрасното учение за самопомощта. В една глава се разясняваше на читателя как кутиите от австралийски месни консерви могат да се превърнат в саксии за цветя; в друга — как от качето от масло можело да се направи въртяща се табуретка за рояла; в трета — как да се използват стари картонени кутии за шапки за изработване на жалози — принципът на цялата система се свеждаше до това да направиш каквото пожелаеш от предмети, непредназначени и възможно най-неподходящи за целта.

Много добре помня, че цели две страници бяха посветени на възхвалата на подставките за чадъри, направени от стари газови тръби. Не мога да си представя по-неподходящ предмет за окачване на шапки и чадъри от газовата тръба, но съм сигурен, че ако такъв предмет съществува, то авторът на статията непременно би помислил за него и би го препоръчал на читателите си.

От тапи за джинджифилова бира можело да се направят рамки за картини. Събирате тапи, намирате картина и работата е готова. А що се отнася до количеството джинджифилова бира, което трябва да се изпие, преди да се пристъпи към измайсторяването на всяка рамка, и до въздействието, което оказва тази напитка върху физическото, психическото и моралното състояние на майстора — всичко това никак не интересуваше списанието. Според моите изчисления за картина от

среден размер биха отишли шестнайсет дузини бутилки. Никой не е изяснил още дали след изпиването на шестнайсет дузини бутилки у човека ще остане някакво желание да прави рамка за картина и дали изобщо няма да престане да му се харесва самата картина. Но това, разбира се, е второстепенен въпрос.

Един мой познат — млад човек, син на градинаря на моята сестра, както би се изразил Олендорф (Олендорф — автор на популярен на времето учебник по английски език. — Б. пр.) — успя да се справи с необходимото количество джинджифилова бира, за да сложи в рамка своя дядо, но резултатът никак не беше удовлетворителен. Не остана доволна дори жената на градинаря.

— Какви са тия тапи около татко? — бе първият ѝ въпрос.

— Нима не виждаш — отговори леко възмутен синът, — че това е рамка?

— Но защо от тапи?

— Защото в списанието пише тапи.

Думите му обаче не направиха никакво впечатление на почтената женица.

— Сега това не прилича и на татко — каза с въздишка тя.

Първородният ѝ син бе обзет от негодувание — кой от нас обича критиката!

— А на какво прилича според тебе?

— Не знам. Според мен не прилича на нищо друго освен на тапи.

Жената беше напълно права. Възможно е някои направления в живописата да печелят от подобно обрамчване. Със собствените си очи съм виждал покана за погребение, на която рамчицата от тапи придаваше почти весел вид. Неудобството е само в това, че рамката от този вид почти поглъща онова, което се поставя в нея. Това бяха принудени да признаят най-честните и нелишени от вкус майстори на рамки от тапи.

— Да, грозно е на вид — каза ми един от тях, когато, застанали в средата на стаята, разглеждахме неговото произведение. — Приятно е обаче да съзнаваш, че си го направил със собствените си ръце.

Забелязал съм, че подобно съображение ни примирява не само с рамките от тапи, но и с много други неща.

Друг мой познат, също млад човек — трябва да кажа, че от съветите и инструкциите на „Майстор-любител“ се ползуваха главно

младежите, защото с годините човек постепенно изгубва смелостта и усърдието си, — направи по указанията на „Майстор-любител“ стол-люлка от две бирени бъчви. От практическа гледна точка това беше лоша люлка. Тя се люлееше твърде силно и в твърде много посоки едновременно. Мисля, че човек, седнал в стол-люлка, не би желал да се люлее непрекъснато. Идва момент, когато решава: „Е, стига толкова, сега трябва да поседя спокойно, за да не ми се случи нещо лошо.“ Това беше обаче една от онези люлки, които крият опасност за човечеството и вредят сами на себе си. Тя беше убедена, че нейното предназначение е да се люлее и че губи времето си напразно, ако не се люлее. Започнеше ли да се движи, нищо не можеше да я спре — и никога нищо не я спираше, докато не прекатурне и захлупи седналия в нея човек. Единствено това можеше да я отрезви.

Веднъж отидох на гости. Въведоха ме в приемната и известно време останах сам. Столът-люлка подканящо ми кимна. Не предполагах, че е произведение на любител. Бях млад тогава, вярвах в хората и си въобразявах, че ако понякога се залавят за някоя работа, без да имат знания и опит, то едва ли все пак би се намерил глупак, който да вземе да си прави опити с производство на люлки.

Лекомислено и безгрижно седнах в люлката. Пред очите ми веднага се мярна таванът. Инстинктивно се наклоних напред. За миг в рамката на прозореца се появиха гористи хълмове, полетяха нагоре и изчезнаха. Килимът се завъртя и аз видях собствените си обувки да се отдалечават под мен със скорост двеста мили в час. Направих отчаяно усилие да ги върна, но очевидно се престарах. Изведнъж видях цялата стая — четирите стени, тавана и пода едновременно. Това беше нещо като видение. Пианото се преобърна и обувките ми, с подметките нагоре, отново профучаха — този път над главата ми. Никога не ми се беше случвало да виждам как собствените ми обувки сами изпълват цялото пространство. Веднага ги загубих пак и спрях с глава идващия насреща ми килим. В същия миг нещо ме удари силно в кръста. Като се опомних от болката, предположих, че врагът, който ми бе нанесъл удара, е люлката. Разследването потвърди това предположение. За щастие бях все още сам в приемната и след малко успях да поздравя домакинята спокойно и с достойнство. Не й казах нито дума за стола-люлка. Трябва честно да си призная, че предвкусвах удоволствието, което би ми доставило идването на друг гост и нарочно поставих

люлката на най-видното и удобно място, за да наблюдавам как той ще се запознае с нейните особености. Сигурно би ми стигнала издръжливост да си мълча, но непрекъснато да се съгласявам и да казвам „да“ на домакинята, когато тя започна да хвали люлката, бе въвн от силите ми. Бях твърде изнервен от всичко, което изтърпях.

— Уили я направи сам — съобщи любещата майка. — Нали е изработена доста сръчно?

— Сръчно, разбира се, — отговорих аз, — напълно съм съгласен с вас.

— При това я измайстори от стари бирени бъчви — продължи тя с нескривана гордост.

Колкото и да се опитвах да я сдържам, злобата ми все повече растеше.

— Нима? — казах аз. — Мисля, че той би могъл да им намери по-сполучливо приложение.

— Какво например? — попита тя.

— Ами всякакво! — ядосано забелязах аз. — Би могъл отново да ги напълни с бира.

Домакинята ме погледна учудено. Чувствувах, че изказването ми се нуждае от изяснение.

— Този стол — започнах предпазливо — има несъвършена конструкция. Плазовете са прекалено малки и прекалено извити; освен това, ако сте забелязали, единият е по-висок от другия, но е по-малък в диаметър; гърбът е разположен под много тъп ъгъл. Когато седнеш в стола, центърът на тежестта ...

Домакинята ме прекъсна.

— Вие сте сядали вече в люлката! — досети се тя.

— Съвсем за малко — уверих я аз.

Тя изведнаж смени тона и започна да се оправдава:

— Съжалявам много, но на вид тя е толкова хубава.

— На вид, да — съгласих се аз, — и в това се е проявила сръчността на вашия скъп син. Привлекателният ѝ вид приспива всички подозрения. Ако се използва разумно, такава люлка може да свърши полезна работа. Ние имаме общи познати — не им казвам имената, но вие знаете за кои става дума, — надути, самодоволни, високомерни хора, които могат да получат добър урок чрез този люлеещ се стол. На мястото на Уили, аз бих замаскирал устройството

му с някаква художествена драпировка, бих сложил за примамка две-три възглавнички и по такъв начин бих получил възможността да внедрявам у хората скромност и да изкоренявам самонадеяността. Убеден съм, че след като се измъкне от тази люлка, никой не би се чувствувал така важен, както преди. Произведението на вашето мило момче може да изпълнява ролята на автоматично действащ апарат, който показва колко е преходно земното величие. Като средство за нравствено въздействие, тази люлка само доказва, че няма лошо без добро.

Домакинята се усмихна леко — страхувам се, че го направи само от учтивост.

— Струва ми се, че сте прекалено строг — каза тя. — Ако се вземе под внимание обстоятелството, че момчето за първи път се захваща с такава работа, че няма нито знания, нито опит, би трябвало да се признае наистина, че izdelieto му не е чак толкова лошо.

Бях принуден да се съглася с подобна гледна точка. Не ми се искаше да продължа да я убеждавам, че младите хора трябва да придобият преди всичко знание и опит и след това да се захващат с някоя трудна работа, защото тази теория никак не е популярна у нас.

На първо място в „Майстор-любител“ обаче стоеше пропагандирането на касите за яйца като материал за саморъчно изработени мебели. Никога не успях да разбера защо тъкмо каси за яйца, но именно касите за яйца се препоръчваха от „Майстор-любител“ като основа на домашния бит. При наличието на достатъчно количество каси за яйца, както и на това, което „Майстор-любител“ наричаше „вродена сръчност“, всяка съпружеска двойка можеше смело да пристъпи към обзавеждане на жилището си. От три каси си правиш писмена маса; една каса ти служи за работен стол; от двете ти страни, също в каси за яйца, се нареждат книгите — и кабинетът ти е напълно уреден.

По същия принцип се обзавежда и столовата: две каси за яйца изпълняват ролята на красива полица за камина; четири каси и парче огледало напълно заменят бюфета, а шест каси, малко вата и някой и друг метър кретон са достатъчни, за да се уреди така нареченият „уютен ъгъл“. По отношение на „ъгъла“ няма никакви съмнения — седиш на ъгъл, облягаш гръб на ъгъл, при най-малкото движение се натъкваш на някакъв нов ъгъл. Но що се отнася до „уюта“...

Допускам, че касите за яйца могат да бъдат полезни. Готов съм също да призная, че те могат да служат за украса, но за уют — никога! Оpoznал съм касите за яйца във всичките им варианти. Говоря за онова отминало време, когато светът, а заедно с него и ние бяхме по-млади, когато цялото ни богатство беше нашето бъдеще. И понеже разчитахме на това бъдеще, без колебание създавахме семейни огнища при доходи, които биха изглеждали крайно недостатъчни на човек с по-малка вяра в утрешния ден. При такова материално положение, ако не бяха касите за яйца или нещо друго в този стил, щяхме да бъдем принудени да се задоволяваме с класически строгата уредба — портална врата плюс архитектурните пропорции на помещението. Случвало ми се е, в качеството ми на почетен гост, по време на някой уикенд да окачвам дрехите си на каси за яйца. На каса сядах, на каса слагаха пред мен чаша чай. Ухажвах дамите, седнал на каса за яйца. Да, и за да почувствувам отново как кръвта ми тече в жилите като в ония дни, аз съм готов да седя само на каси за яйца до деня, когато ще ме погребат в някаква каса за яйца и ще поставят отгоре ми още една каса за яйца във вид на надгробен паметник. Много вечери съм прекарал, седнал на каси за яйца. Каси за яйца са ми служили за легло. И затова съм твърдо убеден, че те имат своите достойнства — не правя каламбур, — но да се обявяват за уютни, значи просто да се мамят хората.

Колко необичайни бяха тези стаи, обзаведени със саморъчно направени мебели. Те възникват пред очите ми през мъглата на миналото. Виждам хълмист диван; кресла, достойни за изобретателността на самия Велик инквизитор; разкривена пейка с високо облегало, която нощем се превръща в легло; сини чинии, купени в схлупени дюкянчета около Уордър стрийт; лакирана табуретка, на която панталоните ти винаги залепват; огледало в копринена рамка; две японски ветрила, кръстосани под някаква евтина гравюра; калъф за пиано, върху който сестрата на милата Ани е избродирала паунови пера; покривка за чай, изработена от братовчедката Джени. Седнали върху каси за яйца, ние мечтаехме — защото всички бяхме млади лейди и джентълмени с артистичен вкус — за времето, когато ще обядваме в трапезарии чипъндейл (Чипъндейл — вид английски мебели от 18-и век. — Б. пр.), ще прием кафе в салон стил Луи XIV и ще бъдем щастливи. Е, наистина ние преуспяхме — или поне някои от нас. Когато посещавам приятели,

виждам, че някои са постигнали мечтата да седим на столове чипъндейл, пред маси стил шерътън и да се греем срещу камини, изработени по проект на Адам. Но къде са, уви, мечтите и надеждите, които ни омайваха като благоуханието на мартенско утро сред жалката уредба на таванските етажи? Боя се, че тези мечти лежат в боклука заедно с касите за яйца, покрити с кретон и евтини ветрила. Съдбата е безмилостно справедлива. Тя дава едно, но отнема друго. Подхвърля ни шилинги и надежди за бъдещето, а после ни дарява с лири и стракове. Защо не осъзнавахме щастиято си, когато, изпълнени с приятна самонадеяност, седяхме на своите тронове — касите за яйца?

Да, Дик, ти се изкачи високо. Ти редактираш голям вестник. Ти разпространяваш новини... но такива новини, каквито твойт господар, сър Джоузеф Милионеров, ти нарежда да разпространяваш. Ти учиш човечеството на това, на което сър Джоузеф Милионеров ти заповядва да го учиш. Говори се, че идущата година той ще стане пер. Вярвам, че го е заслужил. Пък и на тебе, Дик, могат да подхвърлят титлата баронет.

Том, сега ти също се катериш нагоре. Ти се прости с твоите алегии, които не се търсят на пазара. Кой богат меценат би желал да гледа по стените на собствения си дом постоянни напомняния, че Мидас има магарешки уши, а Лазар все така лежи пред вратата? Сега ти рисуващ портрети и всички те наричат многообещаващ художник. Тази „Импресия“ на старата лейди Джебел е прекрасна работа. Нейна милост е излязла на портрета съвсем красива, без да е престанала да прилича на себе си. Твоята четка наистина върши чудеса.

И все пак сред тези шумни успехи, кажи ми, Том или Дик, кажи ми, стари приятелю, не се ли прокрадва в сърцето ти желанието да измъкнеш от миналото старите каси за яйца, да наредиш пак с тях бедняшките стаи в Кемдън Таун и там отново да си върнеш нашата младост, нашата любов и нашата вяра?

Един съвсем пресен случай ми напомни отново тези неща. Бях отишъл за първи път на гости у мой приятел, актьор, който ме беше поканил в квартирата си, където живее със стария си баща. Мислех си, че поголовното увлечение по саморъчно направени мебели е преминало отдавна, но какво беше учудването ми, когато открих, че този дом е почти изцяло обзаведен с амбалажни кутии, качета за масло

и каси за яйца! Приятелят ми печелеше не по-малко от двайсет фунта седмично, но както сам ми обясни, изработването на тия чудовища било хоби на стария му баща, който се гордеел с тях, като че ли са експонати от Южнокенсингтънския музей. (Южнокенсингтънски музей — музей на приложните изкуства в Лондон. — Б. пр.)

Той ме заведе в салона, за да ми покаже поредния урод — една нова библиотека. Човек трудно може да си представи по какъв друг начин би могла повече да се обезобрази стаята, която, общо взето, бе приятно наредена. Новият шкаф беше направен не от друго, а от няколко каси за яйца — именно каси за яйца, както ми поясни и моят приятел, макар че пояснението беше съвсем излишно. Всеки би могъл да се убеди от пръв поглед, че това са каси за яйца, при това лошо направени каси за яйца, каси за яйца, които бяха истински позор за фирмата-производителка, каси за яйца, които не бяха достойни дори за самите жалки яйца, струващи по шилинг дузината.

Изкачихме се с домакина в спалнята му. Той отвори вратата така, сякаш влизахме в музей за антични камеи.

— Всичко, което виждаш тук — предупреди той още от прага, — всичко без изключение е направил старият със собствените си ръце.

Влязохме вътре и той ми посочи гардероба.

— Аз ще го прикрепям — каза той, — а ти отваряй полака вратичката. Струва ми се, че тук подът не е съвсем равен и гардеробът леко се клати.

Въпреки взетите мерки гардеробът се олюля, но като му угаждахме и се приспособявахме към характера му, ние постигнахме целта си без неприятни произшествия. В гардероба имаше много малко костюми и това ме учуди, защото приятелят ми обичаше да се облича хубаво.

— Нали разбираш — обясни той, — старая се да минавам без него. Не съм много сръчен и ако ми се случи да бързам, току-виж, съм го обърнал отгоре си.

Това беше съвсем допустимо.

Попитах го как се справя с положението.

— Обикновено се обличам в банята — отговори ми той. — Там държа почти всичките си дрехи. Разбира се, старият нищо не подозира.

Показа ми скрина. Едно от чекмеджетата беше изтеглено наполовина.

— Трябва да стои отворено — каза домакинът. — В него държа всичко необходимо. Чекмеджетата не се затварят добре, по-точно — затварят се много добре, но след това не можеш вече да ги отвориш. Мисля, че е от влагата. През лятото сигурно ще ги отварям и затварям без усилие.

Приятелят ми беше голям оптимист.

Истинският шедьовър в спалнята обаче беше умивалникът.

— А какво ще кажеш за това нещо? — възкликна тържествуващо домакинът. — Отгоре изглежда съвсем като мраморен ...

Повече обяснения не можа да ми даде. В увлечението си беше докоснал умивалника и той естествено се катурна. Инстинктивно успях да хвана каната заедно с онова, което тя съдържаше. Тасчето се търкулна като колело, но всичко мина благополучно. Пострадахме само аз и сапуниерката.

Не намерих сили да кажа нещо похвално за умивалника — бях доста мокър.

— А как се миеш? — попитах го аз, когато с общи усилия успяхме да закрепим отново коварната вещ.

Лицето му изведнъж придоби изражение на заговорник, който се кани да издаде тайната. Той огледа гузно стаята, след това се приближи на пръсти до леглото и отвори долапа, който беше скрит зад него. Вътре имаше леген и малко канче.

— Само не казвай на стария — помоли ме той. — Крия тези неща тук, а когато се мия, ги слагам направо на пода.

Това е най-хубавото, което е останало в съзнанието ми от касите за яйца — образът на сина, който мами баща си, като тайно се мие зад кревата и при всеки звук от стъпки трепери от страх да не би „старият“ да се появи на вратата.

Любопитно е да се знае дали десетте заповеди наистина изчерпват всичко, както мислят добрите хора, и не струва ли повече от всички тях, взети заедно, единадесетата заповед, която ни приканва „да се обичаме един друг“ с най-обикновена, човешка, действена любов. И дали не могат и Десетте заповеди да се поберат само в едно ъгълче на тази, единадесетата? Понякога, когато ни завладеят анархистични настроения, ние сме склонни да се съгласим с Робърт Луиз Стивънсън, че да бъдеш дружелюбен и весел, е най-добрата религия за всекидневния живот. Ние сме така погълнати от грижата да не убием,

да не откраднем, да не пожелаем жената на ближния си, че не ни остава време да бъдем просто справедливи един към друг за краткото време, през което живеем заедно на този свят. Толкова ли сме сигурни, че съществуващият списък на добродетелите и пороците е пълен и единствено правилен? Защо трябва да считаме добрия и безкористен човек за злодей само затова, че не винаги успявал да потисне природните си инстинкти? А човека с кораво сърце и дребна душа, лишен от великодушни мисли и неспособен за великодушни дела, да обявяваме за светец, защото у него тези инстинкти липсвали? Не си ли служим ние, жалките еснафи, с фалшиви мерки за оценка на нашите слабохарактерни братя и сестри? Ние ги съдим така, както критиците съдят книгите — не по техните достойнства, а по недостатъците им. Бедният цар Давид! Как ли би го преценила местната Доброволна организация за опазване на реда и нравствеността? Той, ако изхождаме от нашите представи, щеше да бъде изобличаван от трибуните на всички дружества за трезвеност, а Хам щяха да впишат на първо място в списъка на почетните енориаши, затова че не прикрил голотата на своя баща. Ами свети Петър! Слабоволният, слабохарактерният свети Петър. Какво щастие е било за него, че другите апостоли и техният учител не са имали толкова строги понятия за добродетелта, каквито имаме ние в наши дни.

Не сме ли забравили вече истинското значение на думата добродетел? Някога тя е била символ на доброто начало, заложено у човека, дори ако редом с него са съществували и пороци, като плевели сред пшеницата. Ние премахнахме добродетелта и я заменихме с добродетелчици. Нашият днешен идеал не е героят — той има много недостатъци, — а безупречният прислужник, не човекът, създаващ добро, а оня, който не е уличен в нито една лоша постъпка. Ако изхождаме от тази нова теория, трябва да обявим стридата за най-добродетелното същество на този свят. Тя винаги си седи у дома и винаги е трезва. Тя не е шумна и не създава грижи на полицията. И доколкото знам, не е нарушила нито една от десетте заповеди. Никога и на нищо не се е наслаждавала и никога през целия си живот не е създала на другите дори мимолетна радост.

Представям си как стридата би поучавала лъва!

— Чул ли си ме някога да рева като теб близо до селата или лагерите на керванджиите, да изпълвам нощите с ужас и да плаша до

смърт мирните хора? — би казала тя. — Защо не си лягаш рано като мене? Аз никога не хойкам из стридната градина, не се бия с другите джентълмени-стриди, не ухажвам омъжените вече лейди-стриди. Никога не убивам нито антилопи, нито мисионери. Защо не се храниш като мен с морска вода и — как се наричаха? — с личинки? Защо не се стараеш да ми подражаваш?

Стридата няма пагубни страсти и затова я считаме за добродетелна, без някога да си зададем въпроса: „А има ли тя някакви благородни страсти?“ За порядъчния човек поведението на лъва е осъдително. Но нима той няма и никакви достойнства?

Дали ще посрещнат така благосклонно на вратата на рая мазния, раболепен „добродетелен“ човек, както сам той се надява?

— Е, кой е там? — ще попита свети Петър, като откряне вратата и го огледа от главата до краката.

— Аз съм — ще отговори добродетелният с мазна и самодоволна усмивка. — Аз дойдох.

— Виждам, че си дошъл. Но имаш ли право да влезеш? Какво си извършил през твоя седемдесетгодишен живот?

— Извършил?! — ще възкликне добродетелният човек. — Аз нищо не съм извършил, уверявам те.

— Нищо?

— Нищо. В това е моята заслуга и затова дойдох тук. Никога не съм извършвал нищо лошо.

— А какви добри дела си извършил?

— Какви добри дела ли?

— Да, добри дела. Не разбираш ли поне значението на тия думи? На кого си помогнал с това, че си ял, пил и спал през всичките тия години? Ти не си причинил никаква вреда наистина, но преди всичко — никаква вреда на себе си. Ако не си се страхувал, че ще си навредиш, може би си щял да свършиш някое добро дело. На земята така става, доколкото си спомням. Какво добро дело си направил, за да имаш право да влезеш тук? Тук не е място за мумии, а за мъже и жени, живели пълноценен живот, вършили добро, но и зло, уви; място за грешници, воювали за правдата, а не за праведници, които са бягали от полесражението, за да спасят душата си.

Всъщност аз си спомних за „Майстор-любител“ и за неговите наставления не за да говоря за тия неща. Моето намерение беше само

да разкажа за едно малко момче, което проявяваше изключителна дарба да върши ненужна работа. Искам да разкажа неговата история, защото в нея, както във всеки правдив разказ, има поука, а разказът без поука аз считам просто за глупава литература, подобна на пътека, която никъде не води и служи само за разходка на болните. Това момче веднъж разглобило на части скъп часовник, който се навивал един път в седмицата, и направило от него параходче. Наистина, когато играчката била готова, тя имала съвсем смътна прилика с параход, но като се имат пред вид всички трудности — непригодността на часовниковия механизъм за конструиране на параход, както и необходимостта работата да се свърши бързо, преди да са попречили консервативно настроените и лишени от научен ентузиазъм хора, — параходът не бил чак толкова лош. Момчето лесно превръщало дъската за гладене — стига да не се забележело много бързо изчезването ѝ — и няколко дузини шишове за печене на месо в удобна клетка за зайци. От чадър и газова горелка то правело пушка — не с точния прицел на пушките „Мартини-Хенри“, разбира се, но много по-безпощадна. То можело да построи фонтан в градината, използвайки за тази цел половината маркуч за поливане, медния котел за варене на мляко от маслбойната и няколко украшения за камина от дрезденски порцелан. От кухненските маси момчето изработвало библиотечни лавици, а от кринолините — арбалети. То така майсторски преграждало ручея, че водата заливала игрището за крокет. Знаело как да направи червена боя, как да получи кислород и много други полезни да ги имаше у дома си неща. Освен всичко това то се научило да приготвя фойерверки и с цената на няколко незначителни експлозии достигнало в тая област високо майсторство. Ако едно момче добре играе крокет, то се харесва. Ако се бие добре, събужда уважение към себе си. Ако съумее да оскърби сполучливо учителя, то печели любовта на всички. Но ако едно момче умее да прави фойерверки, него го почитат като някакво висше същество.

Наближавал 5 ноември (Традиционен английски празник в чест на разкриването на „Барутният заговор“ (1605 година). Чествува се с факелно шествие и фойерверки. — Б. пр.) и момчето, след като получило съгласието на любещата го майка, решило да покаже на целия свят на какво е способно. Цели две седмици преди вечерта, за която били поканени много приятели, роднини и училищни другари,

килерът се превърнал в работилница за приготвяне на фойерверки. Прислужничките минавали разтреперани край стаята, страхувайки се за живота си. Като съдели по миризмата, те лесно стигали до убеждението, че самият сатана е наел къщата за филиал на ада, тъй като основното му помещение се е препълнило. На четвърти вечерта всичко било готово и няколко образца били изпробвани, за да се избегне каквато и да е засечка по време на празника. Всичко излязло безупречно. Ракетите се издигали към небето и се спускали надолу като падащи звезди, фойерверките пръскали в тъмнината горящи кълба, огнените кълба искрели и се въртели, кучешките бомбички трещели, фишеците свистели. Тази нощ малкият си легнал щастлив и горд и сънувал славата. Стои той в сиянието на фойерверките и огромната тълпа го приветствува. Роднините му, повечето от които — той знае това — го смятат за глупака на фамилията, сега са свидетели на тържеството му. Тук е и Дики Боулз, който винаги му се подиграва, че не умее да хвърля добре камъни. Присъствува и момичето от хлебарницата, възхитено от неговия ум и изобретателност.

Най-сетне тържественият ден настъпил. Дошли и гостите и седнали навън, загърнати с шалове и наметки. Вуйчовци и лели, братовчеди и братовчедки, големи и малки момчета, големи и малки момичета, а също и, както пишат в театралните афиши, „селяни и слуги“ — общо около четиридесет души седали в очакване.

Фойерверките обаче отказвали да действуват. Не мога да ви обясня защо и никой не успял да го обясни. Сякаш законите на природата не важели тази вечер. Ракетите падали веднага и гаснели. Никакви човешки сили не били в състояние да накарат фишеците да се възпламенят. Кучешките бомбички пуквали веднъж и се търкулвали немошно. Пламъкът на огнените колела напомнял блещукането на светулки. Огнените змейове не изглеждали по-пъргави от костенурки. От цялата сложна панорама „кораб в морето“ се показали само мачтата и капитанът и всичко изчезнало. Излезли сполучливи само някакви си един или два номера от програмата — колкото да подчертаят още повече глупостта на целия замисъл. Малките момичета се подсмивали, малките момчета пускали шеги, лелите и братовчедките се възхищавали, вуйчовците питали дали програмата е свършила и говорели за вечерята и за разписанието на влаковете, „селяните и слугите“ се разотишли със смях, снизходителната майка повтаряла: „Е,

нищо“ и разказвала колко сполучливо е излязло всичко предишната вечер, а даровитото момче избягало в стаята си, за да потърси утеха в сълзите.

По-късно, когато всички вече били забравили за него, то тайно се промъкнало в градината. Седнало сред руините на своите мечти и се опитало да си обясни защо е претърпяло такава несполука. Като продължавало да разсъждава безуспешно по това, момчето извадило от джоба си кибрит, запалило клечка и я поднесло към обгорения край на ракетата, която четири часа преди това напразно се опитвало да пусне. За миг тя затляла, после със свистене полетяла към небето и се разпръснала на стотици искри. То започнало да изпробва ракета след ракета и всички действували великолепно. Запалило отново и „панорамата“. Всичките ѝ елементи, с изключение на капитана и една мачта, постепенно изникнали от мрака и в огненото сияние се разкрила цялата картина. Искрите падали върху купищата огнени колела и ракети, които преди упорито отказвали да горят и били захвърлени като негодни. Сега те, макар и покрити от нощна слана, внезапно започнали да горят и напомняли внушителното изригване на вулкан. Момчето стояло пред това величествено зрелище и единствената му утеха било топлото ръкостискане на майка му.

Тогавашното случило се все още му изглеждало необяснима загадка, но по-късно, когато опознало живота по-добре, то разбрало, че това е било само едно от проявленията на необяснимия закон, който управлява човешките работи и който гласи: пред хората твоят фойерверк не може да заблести.

Най-остроумните реплики ни идват на ум, след като вече сме затворили вратата и вървим сами по улицата или, както казват французите, слигаме по стълбата. Тостът, който е звучал чудесно, когато сме го репетирали пред огледалото, излиза крайно бездарен при звъна на чашите. Бурният словесен поток, с който сме се готвили да излеем пред нея цялата си страст, се превръща в несвързан глуповат брътвеж и предизвиква — не бива да я корим — само смеха ѝ.

Много бих искал, любезни читателю, да те запозная с разказите, които имам намерение да напиша. Естествено ти съдиш за мен по онези, които вече си прочел — да речем, по този например, — но това е несправедливо. Бих желал да ме преценяваш именно по разказите,

които не съм написал, но се каня да напиша някога. Те са толкова хубави, че когато ги четеш, ти ще се смееш и ще плачеш заедно с мен.

Тези разкази идват при мен неканени и искат да ги напиша, но щом грабна перото, изчезват. Те сякаш се боят от публичността, сякаш ми говорят: „Ти само ще ни четеш, но не бива да ни пишеш, защото ние сме твърде неподправени, твърде правдиви. Ние сме като мислите, които ти не умееш да изразиш с думи. Някога, когато опознаеш по-добре живота, може би ще ни напишеш.“

Ако можех да напиша критическа студия за себе си, редом с ненаписаните разкази бих поставил и разказите, започнати, но недовършени от мен, без сам да зная защо. Те са хубави разкази — или поне по-голямата част от тях, — много по-хубави са от завършените. Ако ти искаш, любезни читателю, някой път аз ще ти разкажа началото на един или два от тях и ти сам ще можеш да ги прецениш. Колкото и да е странно, въпреки че винаги съм се считал за практичен и здравомислещ човек, когато се ровя из чекмеджета, където лежат бедните останки на тия мъртвородени деца на моето въображение, виждам, че сред тях има доста разкази за призраци. И си мисля, че всъщност на всички ни се иска да вярваме в призраци. Та нали така светът става далеч по-интересен за нас, наследниците на всички векове. Година след година науката, въоръжена с метла и парцал, смъква изядени от молци гоблени, разбива врати на заключени стаи, осветява потайни стълби, разчиства подземни тъмници, изследва скрити проходи и навсякъде намира само прах. Светът — този стар замък с отекващи от стъпките сводове, който ни се е струвал тъй тайнствен в детството — постепенно загубва своето очарование. Кралят вече не спи в планинската пещера. Хората са прокарали тунел през неговата спалня. Разрошили сме брадата му с кирката си. Изгонили сме боговете от Олимп. В горичката, залята от лунна светлина, пътниците не очакват, тръпнещи от страх или надежда, да срещнат Афродита, сияеща с пагубната си прелест. Не чукът на Тор ражда ехото сред скалистите върхове — гърми влакът с екскурзианти. Ние очистихме горите от феите, измъкнахме нимфите от моретата. Напускат ни даже и призраците, прогонени от научното дружество на психолозите.

Впрочем най-малко трябва да съжаляваме за призраците. Тези стари тъпащи знаеха само да дрънчат с ръждясалите си вериги, да

стенат и да въздишат. Нека си вървят.

А колко интересни все пак биха могли да бъдат те, стига да пожелаят. Старият джентълмен с ризница, живял още по времето на крал Джон, се връщал веднъж на кон у дома си и бил, както разказват, промушен с нож в гърба в покрайнината на същата гора, която аз виждам сега от прозореца си. Тялото на нещастния джентълмен било хвърлено в рова с вода, който и до днес се нарича „Гробницата на Тор“. Сега водата в рова е пресъхнала и стръмните му склонове са обсипани с жълти иглики. В ония времена обаче, когато застоялата вода в него е достигала до двайсет стъпки дълбочина, мястото е било доста мрачно. Защо се появява той нощем по горските пътечки, та щом го видят, децата загубват ума си от ужас, а селските момчета и момичета, които се прибират у дома си след танците, бледнеят и смехът замира на устните им? Защо вместо това той не дойде при мен да си поговорим? Аз бих го посрещнал с удоволствие, бих му предложил креслото си, стига той да бъде весел и общителен. Колко чудесни истории би могъл да ми разкаже той! Участвувал е в първия кръстоносен поход, слушал е ясният и звучен глас на отшелника Петер, срещал се е лице с лице с великия Годфрид Булонски, стоял е може би със сабя в ръка при Ранимид. Да поговориш вечер с такъв пзрирак, е къде по-интересно, отколкото да прочетеш цяла библиотека исторически романи. Как са минали за него тия осемстотин години след смъртта? Къде е бил? Какво е видял? Ходил ли е до Марс? Говорил ли е с неизвестните същества, които може би живеят в огнената маса на Юпитер? Какво е разбрал от великата тайна? Открил ли е истината? Или и той като мене е все още само пътник, тръгнал към неизвестното?

Ами вие, нещастна и бледа монахиньо в сива одежда? Казват, че всяка вечер в полунощ в прозореца на разрушената кула се появявало вашето безкръвно лице и долу сред кедрите се чувал звън на меч, срещнал щит.

Аз отлично разбирам вашата печал, скъпа лейди. И двамата младежи, които са ви обичали, са паднали убити, и вие сте се оттеглили в манастир. Повярвайте ми — искрено ви съчувствувам, но защо трябва да се пропилява всяка нощ в безсмислено припомняне на мъчителната случка? Не е ли по-добре да я забравите? Та помислете, скъпа, възможно ли е ние, живите, да прекарваме целия си живот в хленчене и кършене на ръце, спомняйки си неправдите и злините,

които са ни били причинени в детството? Нали всичко е минало отдавна! Ако той беше останал жив, вашият брак можеше да излезе и несполучлив. Не искам да кажа нищо лошо, но би трябвало сама да знаете, че дори бракове, сключени след искрена взаимна любов, понякога се оказват несполучливи.

Чуйте моя съвет, лейди! Поговорете открито с двамата млади хора. Убедете ги да си стиснат ръце и да се помирят. Не стойте във студената мъгла. Влезте всички при мен и нека си поговорим за нещо смислено.

Защо така упорито искате да ни плашите, нещастни, бледи призраци! Нима не сме ваши деца? Хайде, станете ни мъдри приятели. Разкажете ми как са обичали младежите по време на вашата младост и как момичетата отговаряха на тяхната любов. Какво мислите, много ли се е изменил светът? Имаше ли и по ваше време модерни жени и момичета, ненавиждащи вечните гергефи и чекръци? Много по-лош ли беше животът на слугите на вашите бащи от този на днешните свободни граждани, които живеят в бордеите на Ист Енд и по четиринайсет часа на ден шият домашни пантофи, за да изкарат девет шилинга седмично? Според вас усъвършенствувало ли се е чувствително обществото през последните хиляда години? По-лошо ли е станало то или по-добро? Или си е все същото в общи линии, само че ние наричаме нещата с други имена? Споделете с мен вашите наблюдения!

Но ако вземеш твърде често да общуваш с тези призраци, и те скоро ще ти омръзнат.

Представете си, че човек е скитал на лов цял ден и е капнал от умора. Той мечтае само да се добере по-скоро до леглото. Едва е успял обаче да престъпи прага на спалнята си, когато зад завеските се разнася гробовен смях и умореният ловец сподавя дълбоката си въздишка и се приготвя за неизбежното — да поговори два-три часа със стария скандалджия сър Ланвал, този същия, с копието. Ние знаем наизуст всичките му истории, но той ще ни ги разкаже отново, при това гръмогласно. Ами ако в съседната стая спи леля ни, от която очакваме един ден да получим наследство, и тя се събуди и чуе всичко! Без съмнение тези разкази са били подходящи за кръглата маса, но ние сме сигурни, че леля ни няма да ги одобри — да вземем например

историята за сър Агравейн и жената на бъчваря! А призракът непременно ще я разкаже.

Или пък си представете, че камериерката влиза в стаята и съобщава:

— Извинете, сър, очаква ви дамата с воала.

— Как, пак ли! — възкликва жена ви, като откъсва поглед от работата си.

— Да, госпожо. Ще заповяда ли да я заведа горе в спалнята?

— По-добре попитай господаря си — отговаря съпругата. От тона ѝ разбирате, че ви очакват няколко крайно неприятни минути веднага след като камериерката излезе от стаята, но какво бихте могли да направите?

— Да, да, покани я горе — казвате вие и камериерката излиза, като затваря след себе си вратата.

Жена ви оставя работата си и става.

— Къде отиваш? — питате вие.

— Ще спя в детската стая — следва студеният ѝ отговор.

— Това ще бъде неучтиво — убеждавате я вие. — Ние сме длъжни да бъдем вежливи с бедната жена. В края на краищата би могло да се каже, че стаята е нейна. Тя отдавна се появява там.

— Много е странно — отговаря любимата ви съпруга, — но тя никога не се появява в твое отсъствие. Не мога да проумея къде стои, когато ти си в града.

Това е несправедливо и вие не можете да сдържите възмущението си.

— Как можеш да говориш такива глупости, Елизъбет! — възкликвате вие. — Аз се държа с нея само вежливо, нищо повече.

— Някои Мъже имат странни представи за вежливостта — отговаря Елизъбет. — Но нека не се караме. Аз просто не искам да ви преча. Където са двама, третият е излишен.

След тези думи тя се оттегля.

А дамата с воала все още чака горе. Интересно е колко ли ще стои тук и какво ще стане, след като си отиде.

Страхувам се, че в нашия свят за вас, призраци, няма място. Помните ли как се явяват те на Хайауата — скъпите на човешките сърца призраци? Той ги молил да се върнат при него, да го утешат. „И един ден те дошли в уигуома, седнали мълчаливо край огнището,

вледенявайки въздуха за Хайауата и смразявайки усмивката на Смеещата се вода.“

В нашия свят няма място за вас, нещастни, бледи призраци. Не ни смущавайте. Оставете ни да забравим. Вие, пълна и възрастна госпожо, с посивяващи редки коси, с помътнели очи, с двойна отпусната брадичка, със загрубял глас от резките забележки и оплаквания, без които за съжаление не може да се води домакинство, сега ме оставете, моля ви. Аз ви обичах, когато бяхте жива. Колко мила и прелестна бяхте! Помня ви в бялата рокля сред цъфналите ябълки. Но вие сте мъртва и сега вашият призрак смущава сънищата ми. По-добре би било той да не ме посещава.

И ти, старче, дето глуповато ме гледаш от огледалото, когато се бръсна, защо така натрапчиво се въвираш в очите ми? Ти си призракът на веселия младеж, когото познавах някога. Ако беше останал жив, той щеше да постигне много — аз винаги съм вярвал в него. Защо ме преследваш? По-добре е да си го спомням такъв, какъвто беше. Никога не съм допускарал, че той ще се превърне в един тъй жалък призрак.

ЗА ТОВА КАК ДА СЕ ГРИЖИМ ЗА ЖЕНИТЕ И КАК ДА СЕ ОТНАСЯМЕ С ТЯХ

Веднъж разговарях с една жена по въпроса за медения месец.

— Какво бихте препоръчали — дълъг меден месец или само събота и неделя, прекарани някъде?

Жената се замисли и аз разбрах, че търси отговора си по-скоро назад в миналото, отколкото напред в бъдещето.

— Щом ме питате, ще ви кажа. Аз съм за дългия меден месец — най-после рече тя. — За старомодния меден месец.

— Защо? — настоях аз. — Доколкото ми е известно, съвременните хора са склонни колкото се може повече да съкращават тези неща.

— Да, съвременните хора са склонни да избягват неща, които би било по-разумно да посрещнат с открито лице — отвърна тя. — И според мен, колкото по-бързо свърши — колкото по-бързо и мъжът, и жената го осъзнаят — толкова по-добре.

— Кое да свърши по-бързо? — попитах аз. Ако тази жена изобщо имаше някакъв недостатък, това според мен беше склонността ѝ към загадката.

Тя отиде до прозореца, застана там и се загледа навън.

— Сред един от древните народи, не помня точно кой — поде тя, все още загледана надолу в мократа, лъснала се улица, — е съществувал обичай, според който мъжът и жената, които се обичат или си мислят, че се обичат и решават да се свържат в живота, е трябвало да прекарват първата си брачна нощ в храма. Жрецьт ги е повеждал през криволичещи ходници из мрачните глъбини на храма, докато стигнали до залата, която се обитавала от гласа на божеството. Там той ги оставял, затръшвал масивната врата зад тях и те двамата сами сред тишината принасяли своята жертва; а през нощта гласът им проговарял и им предсказвал бъдещия живот — дали са направили добър избор; дали любовта им ще живее дълго, или скоро ще умре. На сутринта жрецьт отново идвал и ги извеждал на светлината и те

заживявали сред своите събрата. Но на никого не било позволено да ги разпитва, нито пък на тях да отговарят. Е добре, знаете ли, че меденият месец на нашия деветнадесети век, прекаран било в Брайтън, било в Швейцария, било в Рейзгейт, в зависимост от вкуса и възможностите, ми се струва почти същото нещо като тази нощ, прекарана в усамотение пред олтара на онова забравено божество. В наше време, когато двама млади се оженят, ние ги целуваме, изказваме, им поздравления и застанали на прага, хвърляме шепи ориз и стари пантофи с пожелания за много щастие и дълъг живот. Той ни маха с облечената си в ръкавица ръка, тя развява малката си кърпичка от прозорчето на колата, а ние гледаме засмените им лица и слушаме смеха им, докато завоят ги скрие от погледа ни. Тогава се връщаме към своята работа. Така минава известно време. И ето че един ден ги срещаме отново, но лицата им вече не са засмени, а сериозни и умислени. И аз винаги се питам какво ли им е казал Гласът по времето, докато не са били пред очите ни. Но, разбира се, не върви да ги попиташ. Нито пък те ще ти отговорят искрено.

Моята позната се засмя и дойде да седне на мястото си до масичката за чай, после влязоха други гости и разговорът ни премина върху книги, пиеси и разни познати. Но колкото да ценях мнението ѝ, реших, че не бива да се задоволявам само с нейния съвет.

Жените вземат живота твърде на сериозно. И той наистина е нещо доста сериозно, за повечето от нас, бог ни е свидетел, затова човек не бива да го взема по-сериозно, отколкото е нужно.

Малкият Джек и малката Джил, като слизали по хълма, паднали, ударили си коленцата, ожулили си нослетата и разлели с труд налятата вода. Но ние ги съветваме философски:

— Не плачете! Не сте бебета. Малките момченца и малките момиченца трябва да свикнат да понасят болка. Станете, напълнете отново кофата, но този път бъдете по-внимателни.

Малкият Джек и малката Джил потриват очи с мръсните си ръчички, поглеждат печално към окървавените си колене и припват обратно с кофата. А ние се смеем добродушно след тях.

— Бедните душички — казваме, — каква врява вдигнаха. Човек би помислил, че са се пребили, а те само се одраскаха. Ах, тези деца, какъв шум правят за нищо!

С какъв стоицизъм посрещаме ние падането на малкия Джек и малката Джил!

Но когато ние — възрастният Джек с посребрели мустаци и възрастната Джил с първите слаби „пачи крачета“ около очите, — когато ние се спънем надолу по хълма и нашата кофа се разлее, о, небеса, каква трагедия настъпва. Угасете звездите, закрийте слънцето, спрете законите на природата. Мистър Джек и мисиз Джил, слизайки от хълма — какво точно са правили на хълма, няма да питаме, — се спънали в един камък, сложен там по всяка вероятност от злите сили на вселената. Мистър Джек и мисиз Джил си ударили глупавите глави. Мистър Джек и мисиз Джил си наранили малките сърчица и стоят и се чудят, че светът продължава да си гледа спокойно работата пред такова нечувано нещастие.

Не вземайте работата толкова сериозно, Джек и Джил. Разсипали сте кофата с вашето щастие, тогава се изкачете пак по хълма и я напълнете отново. И следващия път я носете по-внимателно. А какво сте правили, че се спънахте? Погаждали сте си номера сигурно.

Усмивка и въздишка, целувка и сбогом ето това е нашият живот. Струва ли си да се вълнуваме толкова. И все пак животът, обшо взето, е весел. Кураж, приятелю! Походът не се състои само от военна музика и прощални чаши. Все по някое време трябва да се марширува и да се воюва. Приятно е лагеруването сред лозята, весели са нощите край лагерния огън. Бели ръце ни махат за сбогом, ясни очи се замъгляват при прощаването. Нима ще избягаш от бойната музика? От какво имаш ла се оплачеш? Напред — за едни медал, за други — хирургически нож; а за всички ни, рано или късно, два метра от майката земя. От какво се страхуваш? Кураж, приятелю!

Томи никога няма да бъде наш. Джени не ни обича. Не можем да си позволим да купим кларет, затова ще трябва да пием бира. Е, добре. Какво бихте искали да сторим? Да наругаем съдбата — винаги е добре да имаш кого да наругаеш. Да плачем и да кършим ръце — но докога? Звънецът за вечеря скоро ще удари и Смитови ще дойдат, ще трябва да говорим за опера, за картини. Бързо, къде е одеколонтът? Къде са фибите? Или пък може би да се самоубием? Струва ли си? Само след няколко години, а може би и утре с помощта на парченце кора от портокал или на някой падащ комин — и съдбата ще ни избави от тази неприятност.

Или пък трябва като сърдити деца да отпадаме духом ден след ден? Ние сме съкрушените от скръб малки Джек и Джил. Ние вече никога няма да се усмихваме. Ще повехнем и ще умрем и ще ни погребат напролет. Светът е тъжен, животът жесток, а небето толкова равнодушно. Божичко, божичко, как се наранихме!

Ние хленчим и се вайкаме при най-малката болка. Някога в старите силни времена хората всеки миг са били изправени пред опасност и беди; но не са имали време да хленчат. Бедствието и смъртта не са отстъпвали от прага им, но те са ги срещали с презрение. А ние си стоим сега в удобните, защитени вили и се мъчим да превърнем драскотините си в рани. Всяко главоболие се превръща в агония, всяка сърдечна мъка — в трагедия. На Шекспир са му били нужни един убит баща, една удавена любима, безчестена майка, дух и един заклан министър, за да възбуди душевната буря у Хамлет, а на един второстепенен съвременен поет му стигат сръдните на една обидена хористка и временното спадане на фондовата борса. Колкото по-лек и спокоен става животът, толкова по-сериозно го посрещаме ние. Гребците на Одисей еднакво весело са срещали и бурята, и слънчевия зрак. Ние, съвременните моряци, сме станали почувствителни. На слънце ни е горещо, от дъжда ни става студено и надигаме вой до небесата.

Докато всичките тези мисли ми се въртяха в главата, срещнах един мой приятел, човек, чиито зрелост и жизнен опит често ми бяха помагали, затова реших да разбера какво мисли и той по въпроса за медения месец.

— Драги мой — отвърна ми той, — вземи от мен съвет: ако някога решиш да се жениш, нареди така, че меденият ти месец да не трае повече от седмица и отгоре на това в тази седмица да няма нито миг спокоен. Ангажирай обиколен билет от „Кук“. Ожени се в събота сутринта, претупан набързо венчалната гощавка и другите там щуротии и в единадесет и десет вземи влака от Черинг Крос за Париж. В неделя я заведи да види Айфеловата кула. Обядвайте във Фолтебло, вечеряйте в „Мезон доре“, а след това ѝ покажи „Мулен руж“. Качете се на нощния влак за Люцерн. Посветете понеделник и вторник на Швейцария; в четвъртък сутринта бъдете вече в Рим, като пътем сте разгледали италианските езера. В петък отскачете до Марсилия, а оттам до Монте Карло. Остави я да изпита вълнението на зелената

маса. Рано в събота сутрин тръгнете за Испания, прекосете Пиренеите на мулета и в неделя се установете в Бордо. Върнете се в Париж в понеделник (понеделник е един чудесен ден за опера) и във вторник вечерта сте си в къщи, радостни, че сте се завърнали. Не й оставяй време да те критикува, докато още не е свикнала с теб. Един мъж не бива да застава без щит пред изпитателните очи на младата девойка. Меденият месец е брачният микроскоп. Разклащай го. Прибавяй в него други интересни неща, за да отвлечеш вниманието от себе си. Не заставай неподвижно на едно място, за да те изследват. Освен това помни, че мъжът изглежда най-добре, когато е деен и оживен, а жената най-зле. Не й давай да отдъхне, мойто момче, не й давай мира. Оставяй я да пази огромния багаж на гарата, карай я да гони влакове. Давай й възможност да види как обикновеният съпруг се изтяга удобно на меките възглавници на седалката, докато жена му стои изправена като свещ в своето ъгълче. Остави я да чуе как ругаят другите мъже, да вдъхне дима от лулите им. Нека по-бързо опознае навиците на силния пол. Тогава няма да остане изненадана и ужасена, като опознае тебе. Мой много добър приятел разстрои непоправимо брака си с един спокоен и дълъг меден месец. Отидоха за един месец в някаква вила, в някакво забравено от бога място, където нямало друга жива душа освен тях. И нищо друго не се случвало, само сутринта се сменяла със следобеда, а следобедът — с нощта. В продължение на тридесет дни тя го изследвала най-внимателно. Когато се прозинуел — а в този месец той, предполагам, се е прозявал доста често, тя изведнъж виждала колко голяма е устата му; когато си вдигнал краката на решетката пред камината, тя ги разглеждала и си мислела за формата им. На обед, понеже не чувствувала глад (а и какво ли е правела, че да огладнее), се занимавала с това да го гледа как яде; а нощем, понеже не й се спяло (пак по горе посочената причина), лежала будна и го слушала как хърка. След няколко дни на него му омръзнало да говори безсмислици, а на нея да ги слуша (докато трябвало да си шептят, всичко, което си казвали, им звучало като поезия, а сега, когато можели да го изрекат гласно — им се струвало безсмислено и глупаво); и тъй като все още нямали други неща от общ интерес, които да ги свързват, седели и гледали в мълчание пред себе си. Един ден някаква дреболия го ядосала и той изругал. На оживения перон на гарата или и претъпкания хотел тя само би възкликнала: „О!“ и двамата биха

избухнали в смях. Но в тази пустиня ехото отекнало силно и се понесло към небето като водни кръгове. Тази нощ тя не мигнала от плач. Не ѝ давай мира, мойто момче, не я оставяй нито миг на спокойствие. Ние всички се обичаме повече, когато по-малко мислим един за друг, а меденият месец е един изключително критичен момент. Не ѝ давай мира, мойто момче.

Нещо подобно на меден месец имах нещастieto да преживея в хиляда осемстотин и ... впрочем точната дата е без значение, нека кажем преди няколко години в Южна Англия. По онова време бях стеснителен млад човек. Мнозина ме обвиняват и до ден-днешен за моята сдържаност, но пък има и момичета, които прекалено много очакват от мъжа. Всеки си има своите недостатъци. Аз бях срамежлив и стеснителен, но тя беше още по-срамежлива и стеснителна от мене. Трябваше да пътувам с младата госпожица от Линдхърст в Ню Форест, до Венгнър. В онези дни това беше цяло пътешествие.

— Какво щастие, че и вие отивате там — каза ми във вторник лелята на моята спътница. — Мини винаги се притеснява, когато трябва да пътува сама. Щом вие ще се грижите за нея, аз ще бъда напълно спокойна.

Отвърнах ѝ, че за мен това ще бъде истинско удоволствие и в момента наистина мислех така. В сряда отидох на станцията на дилижанса и ангажирах две места за Лиминдтън, откъдето щяхме да вземем парахода. Нямах и капка подозрение за предстоящите изпитания.

Човекът, който продаваше билети, възрастен мъж, ми каза:

— Мога да ви дам мястото на капрата до кочияша и крайно място на последната седалка.

— О, но нямате ли две места заедно? — попитах аз.

Възрастният човек ми се усмихна добродушно, намигна ми (през целия път до в къщи се чудех защо трябваше да ми намига) и рече:

— Ще гледам да уредя нещо.

А аз му казах:

— Много мило от ваша страна, наистина.

Той сложи ръка на рамото ми — както ми се стори, прекалено фамилиарно, но добронамерено и рече:

— Всички сме минали през там.

Аз помислих, че намеква за остров Уайт, затова прибавих:

— И сега било най-доброто време на годината, както казват. — Тъкмо започваше лятото.

— Добро време е и лятото, добро време е и зимата, стига щастието да не ти изневери. Ти положи всички усилия, млади човече — рече той, тупна ме по гърба и се засмя.

Още миг и щеше тъй да ме нервира, че да го наругая, затова платих набързо билетите и си тръгнах.

В осем и половина на следващата сутрин Мини и аз се отправихме към станцията на дилижанса. Наричам я Мини, не от безочливост към нея, а защото вече съм ѝ забравил презимето. Трябва да беше преди десет години, когато я видях за последен път. Помня, че беше много красиво момиче, с красиви кафяви очи, които винаги премрежваше, преди да се засмее. Леля ѝ не дойде да ни изпрати, както възнамеряваше първоначално, защото я болеше главата. Но на сбогуване беше така добра да каже, че имала пълно доверие в мен.

Продавачът на билети ни забеляза още от четвърт миля разстояние и побърза да привлече вниманието на кочияша върху нас. Кочияшът пък от своя страна съобщи за пристигането ни на насъбралите се пътници. Всички се смълчаха и ни зачакаха. Момчето за багажа грабна една тръба и я наду, но от нея излезе някакъв звук, който трудно можеше да се определи. То явно вложи цялото си сърце, но дъхът не му стигна. Струва ми се, че с това искаше да ни приветствува, а вместо приветствие се чу само нещо като слаба ругатня. По-късно разбрахме, че било още начинаещ изпълнител на този инструмент.

Защо, не можех да си обясня, но явно ние с Мини бяхме причината за цялото това вълнение. Продавачът на билети се втурна да ѝ помогне да слезе от двуколката. А когато аз казах на кочияша добро утро, той ми се ухили. Пътниците се хилеха, момчето за багажа се хилеше. Две камериерки и един келнер излязоха от насрещния хотел и също се захилиха. Аз дръпнах Мини настрани и ѝ прошепнах:

— Трябва да има нещо смешно в нас, щом всички тези хора така се хият.

Тя ме огледа отвсякъде и аз я огледах отвсякъде, но не можахме да открием нищо смешно във външността си.

— Всичко е наред, млади хора — провикна се продавачът на билети. — Запазих ви две места точно зад капрата. Ще трябва да

седнете петима на седалката, но вие няма да имате нищо против, ако сте по-близичко един до друг, нали?

И продавачът на билети намигна на кочияша, кочияшът намигна на пътниците, пътниците си намигнаха един на друг — онези от тях, които изобщо можеха да намигат — и всички се разсмяха. Двете камериерки избухнаха в такъв истеричен кикот, че трябваше да се прихванат една друга, за да не паднат. С изключение на Мини и мене такава весела пътническа компания, изглежда, за първи път се събираше в Линдхърст.

Заехме местата си и аз все още се мъчех да разгадая шегата, когато една пълна дама се появи на сцената и поиска да и покажат нейното място.

Продавачът на билети ѝ обясни, че то е в средата зад кочияша.

— Наложил се да сместим петима на тази седалка — додаде той.

Пълната дама погледна седалката.

— Петима трудно ще се натъпчем тук — отсече тя.

Петима като нея, разбира се, нямаше да могат да се сместят. Дори останалите четирима да бяха с нормални размери, пак щеше да им се стори възтесничко.

— Добре, в такъв случай можете да заемете крайното място на последната седалка — предложи продавачът на билети.

— За нищо на света — отвърна пълната дама. — Аз си купих билет в понеделник и вие ми казахте, че всички предни места са свободни.

— Нека тогава аз да седна на последната седалка — обадох се аз. — За мен е безразлично.

— Стой си на мястото, момче — прекъсна ме безцеремонно продавачът на билети, — не ставай глупак. Аз ще се оправя с нея.

Езикът му ме възмути, но тонът му беше самата любезност.

— Аз ще седна на задната седалка — обади се изведнъж Мини и стана. — Толкова ще ми бъде приятно.

Вместо отговор кочияшът сложи двете си ръце на раменете ѝ, а той беше такъв едър мъжага, че Мини дори не разбра как седна отново.

— Е, госпожо — обърна се продавачът на билети към пълната дама, — къде избирате, тук в средата или отзад в края?

— Но защо не оставите някой от тях да седне на задната седалка? — попита пълната дама, като посочи Мини и мен с чантата

си. — Те казват, че ще им бъде приятно, нека тогава седнат.

Кочияшът се изправи и изкомандува:

— Или да сяда на задната седалка, или да слиза! Откак аз карам този дилижанс, вече петнадесет години, мъж и жена не са пътували разделени и сега няма да пътуват.

Забележката му се посрещна с всеобщ смях. Пълната дама, на която сега всички гледаха като на някакъв злодей, рушител на човешкото щастие, бе изблъскана на задната седалка, камшикът изплющя и се понесохме напред.

Ето какво било обяснението! Намирахме се в район на сватбени пътешествия, и то през юни — най-предпочитания за сватби месец от всички останали в годината. Две от всеки три двойки, които бихте срещнали да се разхождат из Ню Форест, са новобрачни; а на третата ѝ предстои да се бракосъчетае. Щом се прави сватбено пътешествие, то къде другаде да се отиде, ако не на остров Уайт. Ние и двамата бяхме в нови дрехи. Случи се, че и пътните ни чанти бяха нови. А по някаква нещастна случайност дори и чадърите ни бяха нови. Годиците ни, събрани заедно, правеха тридесет и седем. Чудното би било, ако не ни бяха сбъркали за новобрачна двойка.

По-злополучен ден от този, струва ми се, и досега не съм преживявал. За Мини, както ми каза леля ѝ по-късно, това пътуване било най-ужасната преживелица в живота ѝ. Представете си сами — тя беше сгодена и силно влюбена в един млад свещеник, а аз бях увлечен до полуда в някаква пълничка девойка на име Сисилия, която живееше с майка си в Хемпстед. В това, че живееше в Хемпстед, съм съвсем сигурен, защото си спомням ясно ежеседмичната си разходка от Чърч Роу надолу по хълма към станцията Суис Котидж. Когато се спускаш по стръмен хълм, цялата тежест на тялото ти се събира в пръстите на краката и ако обувките ти са с два номера по-малки и не си ги свалял още от обед, трудно можеш да забравиш това спускане. Но спомените за Сисилия са ми мъчителни, затова по-добре да не ги съживявам.

Спътниците ни — общо взето, доста простовата и недодялана компания — през цялото време пускаха разни неприлични шеги, безобидни сами по себе си, ако ние двамата с Мини наистина бяхме новобрачна двойка, за каквато те ни мислеха. Пък дори и да бяхме, пак не биха ми се сторили уместни. Успокоявах се само с това, че Мини не ги разбираше, а може би пък само си е давала вид, че не ги разбира.

Забравил съм вече къде спряхме да обядваме. Помня само, че ни сервираха агнешко с джодженев сос и че всички се насладиха здравата на тази вкусна гозба с изключение на пълната дама, която още не можеше да се успокои, Мини и аз.

По отношение на поведението ми като младоженец мненията бяха различни. „Той е доста сдържан към нея — чух една дама да казва на мъжа си. — Бих искала да го видя по-закачлив, по-палав.“ Една млада келнерка, трябва да отбележа със задоволство, прояви по-голямо чувство за вродена сдържаност. „Знаеш ли, уважавам го за това — казваше тя на друга една келнерка, когато минавахме през салона. — Би ми било противно да се лигавят с мене и всички други да гледат.“ Никой не си правеше труд да си понижи гласа, че ние да не чуем. Така открито ни изследваха, сякаш бяхме двойка папагали, удостоени с награда на изложбата на птици. Мнозинството обаче ни смяташе за сърдита млада двойка, която няма много далеч да стигне с номерата си.

След това често съм се чудил как ли би се държала една истинска новобрачна двойка в подобно положение. Може би ако бяхме склонили да задоволим желанието на публиката и бяхме разиграли малка сценка на нежност и чувства, тя щеше да ни остави на спокойствие през останалата част от пътя.

На парахода вече бяха известени за нас, когато пристигнахме. Мини ме умоляваше със сълзи на очи да обясня, че не сме женени. Но друг начин да изясня положението, освен да помоля капитана да събере на палубата екипажа и пасажерите и да им произнесе кратка реч, не можех да измисля. Мини каза, че не издържа повече, разрида се и избяга в кабината за дами да се наплаче. Разбира се, екипажът и пасажерите отдадоха скръбта и на моята сдържаност и студенина. Някакъв глупак се изправи срещу мен с разкрячени крака и ми се закани с глава.

— Слез веднага да я утешиш, млади момко — поде строго той, — Послушай съвета на един възрастен човек. Прегърни я. Кажи й, че я обичаш.

А аз препоръчах на този сантиментален глупак да отиде да се обеси, но така енергично, че той излетя през борда. Спасиха го с един кафез за птици: нямах късмет този ден.

В Райд успях с нечовешки усилия да склоня кондуктора да ни запази едно купе само за нас. Дадох му един шилинг, защото не знаех

какво друго да направя. После съжалих, че не му бях дал половин лира да сложи още осем души в купето, за да не идват на всяка спирка любопитни да ни гледат през прозорчето.

Връчих Мини на баша ѝ на перона на Вентън и взех първия обратен влак за Лондон. Чувствувах, че просто няма да мога да я гледам известно време, а бях убеден, че и тя не държи на моето присъствие. Срегнахме се отново една седмица преди женитбата ѝ.

— Къде ще прекараш медения месец? — попитах я аз. — В Ню Форест ли?

— Не — отвърна тя. — Всякъде другаде, но не и на остров Уайт.

Можеш да се насладиш иа смешната страна на една случка, когато тя не те засяга пряко, или пък си се отдалечил от нея по време.

Спомням си колко забавно ми беше да наблюдавам как изхвърлят една жена от кръчмата на Уайтфийлд стрийт, малко по-нагоре от Тотнъм Корт Роуд, в една зимна съботна вечер. Жената беше много прилична на вид, само дето шапката ѝ беше килната на една страна, държеше се важно и наперено и беше страшно пияна. Полицаят, който участвуваше в изхвърлянето ѝ, я помоли да се „маха“. Тя го нарече грубиян и го попита дали според него това е най-подходящият тон да се разговаря с дами. И го заплаши, че ще се оплаче на своя братовчед, председателя на камарата на лордовете.

— Добре, добре, ето отгук се отива при председателя на камарата на лордовете — отвърна полицаят. — Най-добре е аз да ви заведа там — додаде той и я хвана за ръката.

Тя залитна и една не падна. За да я задържи, полицаят я прихвана през кръста. Тя го прегърна през рамо и двамата се завъртяха няколко пъти на едно място. В това време една латерна на отсрещния ъгъл засвири валс.

— Изберете партъорите си за следващия танц, джентълмени — извика някакъв шегаджия и насъбралата се тълпа избухна в смях.

И аз самият се засмях, защото ситуацията беше изключително комична, но ужасът, изписан на личицето на едно дете, застанало под уличния фенер, ме накара да се сепна. Опитах се да го успокоя.

— Това е само една пияна жена — казах му аз. — Той няма да ѝ направи нищо лошо.

— Да, сър, но това е майка ми — отвърна ми то.

Нашата шега обикновено носи болка другиму.

ЗА ВРЕМЕТО, КОЕТО ГУБИМ, ПРЕДИ ДА СЕ РЕШИМ ДА СКОЧИМ

Обръщали ли сте някога внимание на това как жената излиза от къщи?

Когато мъжът излиза, той казва:

— Излизам, скоро ще се върна.

— Джордж, Джордж — провиква се съпругата от другия край на къщата, — почакай за минутка. Искам да ти... — Чува се шум от падане на шапки в антрето и затръшването на входната врата.

— Ах, Джордж, излезе ли? — изпъшква тя. Това е само гласът на отчаянието. Защото всъщност тя много добре знае, че е излязъл. Изтичва в антрето задъхана. — Все пак можеше да почака една минута — мърмори си тя на себе си, докато прибира нападалите на пода шапки. — Искях да го помоля да ми свърши толкова много работи.

Тя не отваря вратата, за да се опита да го спре, защото знае, че той вече е някъде по средата на улицата. „Ах тези мъже — мисли си тя. — винаги се измъкват по този подъл начин.“

Реши ли обаче жената да излиза, всички в къщи узнават. Тя не се промъква навън тайно. Тя казва, че ще излиза. И го казва още предишния следобед, повтаря го още няколко пъти, докато дойде време за чай; а като дойде времето за чай, изведнъж решава, че няма да излезе, че ще отложи излизането за по-другия ден. Един час по-късно тя отново решава да излезе утре и поръчва на прислужницата да ѝ приготви вода, за да си измие довечера косата. В следващия час и половина тя изпада поред в пристъпи на възбуда при мисълта, че би могла все пак да излезе утре и на униние при мисълта, че нещо лошо ще ѝ се случи.

На вечеря успява да склони една друга жена, нейна приятелка, да излязат заедно; другата жена с възторг приема предложението, но изведнъж се сеца, че всъщност няма да може да отиде с нея. Първата жена обаче я уверява, че ще може.

— Добре, добре — отвърща втората жена, — ами ти, мила? Ти забравяш Джоунсови.

— Ох, да — сеща се първата жена смутено. — Ах, колко неудобно, наистина няма да мога да изляза в сряда. Ще трябва да отложам излизането чак за четвъртък.

— Аз пък няма да мога в четвъртък — заявява втората жена.

— Е, в такъв случай ще излезеш без мене, мила — казва първата жена с такъв тон, сякаш току-що се е отказала от най-съкровения си мечта.

— О, не, мила, не бих и помислила дори! — възкликва великодушно втората жена. — Ще те изчакам и ще излезем заедно в петък.

— Не, чакай, аз ще ти кажа какво ще направим — казва първата, осенена от внезапно просветление. — Ще тръгнем рано и ще се върнем, преди Джоунсови да са дошли.

Решават тази нощ да спят заедно. Като и двете тайно една от друга таят в душите си подозрението, че това ще е последният им сън на земята. Оттеглят се рано с по едно канче те вода. А след това до късно се чува плискане на вода и приглушен разговор.

На сутринта слизат за закуска много по-късно от обикновено и с кисели физиономии. Всяка от тях е успяла да се убеди, че е била подмамена към тази безумна авантюра пряко волята ѝ от настойчивото безразсъдство на другата. Докато се хранят, всеки пет минути едната пита другата дали е готова. И както изглежда и на двете им остава само да си сложат шапките. Заговарят за времето и се чудят какви ли шеги възнамерява да им изиграе този ден. Искат им се то да реши най-после дали ще вали, или ще грее слънце и понеже то не решава, те са му много ядосали. След закуската небето е все още облачно и те решават да се откажат от проекта си. Но тогава първата изведнъж се сеща, че тя трябва да излезе непременно днес, независимо от обстоятелствата.

— Ти няма защо да идваш, мила — казва тя.

До този момент втората жена очевидно още не е решила иска ли да излезе, или не, но сега изведнъж решава:

— О, разбира се, че ще дойда, има ли смисъл да отлагаме за друг път.

— Не, не, сигурна съм, че не ти се идва — настоява първата. — Пък и сама по-бързо ще свърша работа. Готова съм за тръгване.

Втората жена вирва нос.

— Няма да се бавя и две минути — казва в отговор тя. — Ти много добре знаеш, че обикновено аз те чакам.

— Но ти не си се обула още — напомня ѝ първата жена.

— Обувките няма да ме забавят — отвръща приятелката ѝ. — Но ако не желаш да дойда, мила, кажи си го — добавя тя, готова да се разплаче.

— Разбира се, че искам да дойдеш — успокоява я първата. — Помислих, че се съгласи да дойдеш с мен само за да ми направиш удоволствие.

— Не, напротив, много ще ми бъде приятно да дойда — казва втората.

— Добре, тогава ще трябва да побързаме — казва първата. — След минута съм готова. Само ще си сменя полата.

Половин час по-късно ги чувате да се викат от различни части на къщата и да се питат една друга дали вече са готови. Изглежда, че всяка от тях е била готова от доста дълго време и само чака приятелката ѝ да се приготви.

— Страхувам се, че ще вали — обажда се онази, чийто ред е да стои долу до входната врата.

— О, не говори така — извиква от горния етаж другата.

— Да, мила, така изглежда.

— Колко неприятно — възкликва дамата отгоре. — В такъв случай да отложим, а?

— А ти как мислиш? — пита дамата отдолу.

В последна сметка решават все пак да тръгнат, само че преди това трябва да си сменят обувките и да си сложат други шапки.

През следващите десет минути те все още сноват нагоре-надолу и се провикват. И ето че вече са готови. Остава им само да кажат довиждане и да тръгнат.

Започват с децата. Жената никога не излиза от къщи без тайното опасение, че няма да се върне жива. Едно от децата се е мушнало някъде. Най-после го откриват за голямо негово съжаление — защото трябва да го умият и да го приготвят за целувка. После трябва да се намери кучето, да бъде целунато и то, и да се дадат последни наставления на готвачката.

Накрая отварят входната врата.

— Джордж — провиква се първата жена и се връща, — тука ли си?

— Да — чува се глас отдалече. — Имаш ли нужда от мене?

— Не, мили, исках само да ти кажа довиждане. Аз излизам.

— Довиждане.

— Довиждане, мили. Как мислиш, дали ще вали?

— Не, струва ми се, че не.

— Джордж!

— Да.

— Имаш ли пари?

След пет минути двете тичешком се връщат обратно. Едната е забравила чадъра си, другата — портмонето си.

Като споменах за портмоне, се сетих за една друга основна разлика между мъжа и жената. Мъжът си носи парите в джоба. Когато му потрябват, той бръква и ги изважда. Но това е толкова недодялано и просташко. Жената проявява по-голяма изтънченост в това отношение. Представете си я например, че стои на улицата и са ѝ нужни четири пенса, за да плати букетчето виолетки, което е купила от някаква цветарка. В едната си ръка държи два пакета, в другата — чадър. Със свободните два пръста на лявата ръка е стиснала виолетките. Но ето че възниква въпросът: как да плати на момичето? Тя се суети няколко минути, очевидно озадачена от това какво ѝ пречи да го стори. И изведнъж се сеща — ами че тя има само две ръце, а те и двете са заети. Отначало се чуди дали да премести двата пакета и букетчето виолетки в дясната си ръка, или да прехвърли чадъра в лявата. После се оглежда наоколо за някаква маса или поне стол, но по цялата улица подобно нещо не се вижда. Тя излиза от затрудненото си положение като, без да иска, изпуска двата пакета и цветята. Цветарката се навежда и ги вдига. Това дава възможност на жената да потърси с дясната ръка джоба си, докато с лявата размахва отворения чадър наоколо. Събаря с него шапката от главата на един възрастен господин и едва не изважда окото на цветарката, преди да се сети да го затвори. Като го затваря, тя го обляга на кошницата с цветя и започва да действа енергично с двете ръце. Хваща се здраво за гърба и завърта горната част на тялото си така, че косите ѝ идват отпред, а очите отзад. Стискайки се с все сили с лявата ръка — защото, пусне ли се, бог знае накъде ще се завърти, — с дясната тя започва да се претърсва. Портмонето е там, тя

го напипва, въпросът е как да стигне до него. Най-бързият начин би бил, разбира се, да си съблече полата, да седне на бордюра, да обърне полата наопаки и да изтърси джоба. Но такава просто нещо никога не ѝ идва на ум. Задната част на дрехата ѝ има около тридесет дипли и някъде между две от тези дипли започва прорезът на „тайния джоб“. Накрая, по чиста случайност, тя го открива, като едва не се прекатурва, и портмонето се появява на белия свят. Но с това работата още не е свършена. Нали това портмоне трябва да се отвори. Тя знае, че то се отваря, като се натисне някаква пружинка, но тайната на тази пружинка тя не е овладяла и никога няма да овладее. Смята да го мъчи, докато то само се отвори. Пет минути обикновено ѝ стигат при условие, че не е объркана.

Ето че то най-после се отваря. Несправедливо е да се каже, че тя го е отворила. Не, то само се отваря, защото му омръзва да го мачкат и блъскат така грубо; и неизменно се отваря тъкмо тогава, когато тя го държи обърнато надолу. Ако се случите близко до нея и имате възможност да погледнете през рамото ѝ, ще забележите, че златните и сребърни монети се ширят свободно в голямото отделение. В тайното отделение, което е снабдено с някаква секретна пружинка, тя пази медните монети заедно с една пощенска марка и квитанцията от манифактурен магазин, от който преди девет месеца е купила нещо за единадесет пенса и половина.

Помня как негодуваше един възрастен кондуктор на автобус. В автобуса бяхме девет жени и двама мъже. Аз седях до вратата и забележките му естествено бяха отправени към мене. Сигурен съм, че събирането на таксите за билети му отнема много време, но си мисля, че той много по-бързо би свършвал тази работа, ако не даваше толкова зор на нещастните жени; с това той само повече ги объркваше и ги правеше нервни.

— Погледнете ей тази там — каза ми той сочейки една нещастница, която по обичайния начин ровеше да намери портмонето си. — Ах, тези жени, те вечно седят на парите си отгоре, сякаш ги мътят като яйца.

Най-после жената успя да измъкне изпод себе си едно издуто до пръсване портмоне.

— Представете си да пътувате в друскаш се омнибус, седнал върху ей такава нещо — продължи той. — Помислете си само колко са

жилави и издръжливи. Неотдавна видях една жена — додаде той с поверителен тон — да измъква изпод себе си един ключ, тенекиена кутийка с бонбони, кутия за моливи, огромно издуто портмоне, пакетче за фиби и шишенце с амонячна сол. Вие и аз, само за миг да ни сложат да седнем на тези неща, ще си помислим, че ни е сполетяла най-голямата злочестина на света, а жените седят върху тях по цял ден. Предполагам, че свикват. Тури ги да седнат на пухена възглавница, и те с писък ще скочат от нея. Докато измъкнеш два пенса от тях, може да ти при-лошее, толкова са бавни. Първо се опипват от едната страна, после от другата, после стават и започват да се отърсват, докато друсащият се омнибус ги стовари обратно на седалката. Ако ми оставят аз да ги оправя, ще назнача във всеки омнибус по една жена-претърсвач, която да ги обискирва и да им измъква парите за билети. Ами нещастните джебчии! Казвам ви, ако човек успее да намери пътя към женския джоб, напълно заслужава да вземе онова, което ще намери там.

Впрочем аз съвсем нямам намерение да изследвам в подробности прекалената предпазливост на жените. Към тези размишления ме наведе нещо много по-сериозно. Една моя теория — погрешна може би, както се мъчат да ме убедят, — че прекалено много внимаваме къде стъпваме, докато следваме нашия жизнен път. Вечно гледаме надолу към земята. Може би по този начин наистина си спестяваме едно-две спъвания в някой камък или храст, но в същото време пропускаме да видим синевата на небето, красотата и величието на планините. И тези книги, дето ги пишат разни умни хора и с тях искат да ни внушат, че да успееш в живота, означавало да си съсипеш младостта, да пропилееш най-хубавите си години в гонене на печалби, за да си осигуриш, когато си вече на осемдесет, една весела старост, ужасно ме отегчават. Цял живот пестим, за да вложим накрая всичките си спестявания в някой „сапунен мехур“; и докато кроим планове за осъществяването на нашите стремежи, неусетно ни овладяват подлостта, дребнавостта и бездушието. Ще отложим брането на рози за утре, днешния ден ще прекараме в работа, в гонене на сделки, в кроежи. А когато дойде „утрето“, розите са вече увехнали; но какво всъщност ни интересуват нас розите, празни дреболии с ниска пазарна цена; по времето, когато дойде нашето „утре“, на нас ни е повече по вкуса зелето.

И друга грешка допускаме, когато кроим плановете за нашия живот — тази, че ги кроим сякаш за съзнателни същества. Наистина голяма грешка. Защото, представете си един свят, състоящ се само от съзнателни същества! Десетте заповеди тогава биха били излишни: кое разумно същество се поддава на греха, кое разумно същество допуска да сгреши? Няма да има богати, защото разумният, съзнателният човек не се стреми към разкош и суета. Няма да има и бедни: как ще мога аз, съзнателният, да ям за двама, когато знам, че моят събрат от съседната улица, не по-лош човек от мене, гладува. Няма да има различие в мненията. Ти, драги читателю, ще откриеш, че по всички въпроси си на същото мнение, на което съм и аз. Няма да се пишат романи, няма да се представят пиеси — защото в живота на разумното същество няма място за драма. Няма да има безумна любов, няма да има луд смях, нито горчиви сълзи, разгорещени спорове, краткотрайни радости, скърби, мечти — само разум и разум навсякъде.

Но засега за щастие все още сме неразумни. Ако изям тази майонеза и изпия това шампанско, утре ще ме боли черният дроб. Тогава защо изяждам майонезата и изпивам шампанското? Джулия е очарователна девойка, хубава, умна, духовита; освен това има дял в едно пивоварно предприятие. Тогава защо Джон иска да се ожени за Ана? Ана е сприхава, да не кажем нещо повече, и той, Джон, отлично знае, че от нея няма да излезе добра домакиня. Има своеобразни схващания и няма дял в пивоварно предприятие. Но има нещо в брадичката ѝ, което очарова Джон, той сам не може да обясни точно какво. Общо взето, Джулия е по-красивата от двете. Но колкото повече мисли за Джулия, толкова повече го привлича Ана. И така Джон се оженва за Ана. А Том се оженва за Джулия, но пивоварното предприятие фалира, а Джулия през лятото на морето се разболява от ревматизъм и до края на живота си остава един безпомощен инвалид. Докато Ана неочаквано наследява десет хиляди лири от един свой вуйчо от Австралия, за когото до този момент никой изобщо не е чувал.

Разправяха ми за един млад човек, който си избрал съпруга с изключителна грижливост. Той си казвал: „При избора на съпруга мъжът трябва да бъде много разсъдлив и внимателен.“ Ката се убедил, че девойката, на която се бил спрял, отговаря на неговите изисквания за съпруга, той се оженил за нея. Тя притежавала всички добродетели,

които могат да се очакват от една жена. Нямала недостатъци освен тези, които са неразлъчни от женската природа. С други думи казано — била съвършена. След брака той разбрал, че тя е точно такава, каквато си я бил представял. Само един недостатък имало в цялата работа — не я обичал. А това, разбира се, не можело да се приеме като неин недостатък.

Колко лесен би бил животът, ако ние по-добре познавахме себе си! Можем ли да бъдем сигурни, че утре ще мислим тъй, както мислим днес? Ето че един прекрасен ден от лятната ваканция ние се влюбваме; тя е млада и очарователна; кръвта ни се качва в главата само като си помислим за нея. Единственото бъдеще, което виждаме пред себе си, е да стоим неотлъчно в нозете ѝ. Струва ни се невъзможно Съдбата да ни дари с по-голямо щастие от привилегията да ѝ лъскаме обувките и да целуваме края на дрехата ѝ — ако по него има и мъничко кал, това би ни доставило още по-голямо удоволствие. Ние ѝ прошепваме на ухото съкровената си мечта и в момента всяка дума, която изричаме, е напълно искрена. Но лятната ваканция отминава, а с нея и празничното настроение и зимата ни сварва да се чудим как да се измъкнем от затруднението, което сами сме си навлекли на главата. Или още по-лошо: празничното настроение е продължило по-дълго от обикновено и ние сме вече официално сгодени. Оженваме се — чудя се колко ли женитби са резултат на страст, която е изтляла, преди още да стигне до олтара? И три месеца по-късно бедната женица е съкрушена от откритието, че да ѝ завързваме връзките на обувките, за нас вече не е удоволствие, а досада. Краката ѝ сякаш са станали големи, големи. Нямаме друго оправдание освен това, че сме едни глупави деца, които никога не са сигурни за какво точно плачат и докато си играят, се нараняват едни други и вдигат олелия до бога, щом малко ги заболи.

Познавам една дама, американка, която ми беше дошла до гуша с иескончаемите си оплаквания от мъжа си — колко невнимателен бил той с нея, колко грубо се държал. Тя заведе бракоразводно дело и го спечели. Всички я поздравихме за щастливото избавление, а после се случи така, че за няколко месеца тя изчезна от хоризонта. Но един ден отново я срещнах и естествено заговорих за бившия ѝ мъж. Попитах я дали знае как живее той сега. Тя ми отвърна, че според нея бил доста добре.

— Ожени ли се отново? — попитах аз.

— Да — отвърна тя.

— Така му се пада — не се сдържах аз, — и на жена му също.

Моята позната, американката, беше красива, светлоока, малка женичка и аз се стремях да спечеля благоволениято ѝ.

— Жена, която е съгласна да се ожени за такъв мъж, след като знае всичко, което има да се знае за него, неизбежно ще му озлочи дните, но можем да бъдем сигурни, че и той няма да ѝ остане длъжен.

Дамата явно беше решена да го защитава.

— Аз мисля, че той много се е поправил — възрази тя.

— Глупости! — отвърнах аз. — Човек не може да се поправи. Негодник ли си, негодник си оставаш.

— О, моля ви, не го наричайте така.

— Защо? — попитах я аз. — Чувал съм ви вас самата да го наричате негодник.

— Не бях права — отвърна тя, изчервявайки се. — Струва ми се, вината не беше само негова. И двамата бяхме глупави в онези дни, но мисля, че получихме добър урок.

Аз замълчах в очакване. Тя все пак трябваше да ми даде някакво обяснение.

— Впрочем най-добре е да дойдете да го видите сам — додаде тя, като се засмя. — Ще ви открия истината — аз съм жената, която се ожени за него. Във вторник винаги сме у дома, номер две, улица К. — завърши тя и тичешком се отдалечи, като ме остави да гледам учудено след нея.

Струва ми се, че един предприемчив свещеник може да натрупа състояние, ако издигне малка черква на Стренд, точно срещу съдебната палата, и бракосъчетава отново току-що разведените двойки. Един мой приятел ми призна, че изпитал наистина обич към жена си два пъти в живота — първия, когато тя отказала да се омъжи за него, и втория, когато седнала на свидетелската скамейка, за да даде показания срещу него.

Всъщност не издигаме ли плътската любов на по-висок пиедестал, отколкото тя заслужава?

Това е една благородна страст наистина, но не е най-благородната. Има и друга, по-дълбока любов, до която тази е само като мъждукаща лампа, осветяваща къщурката, сравнена с лунния светлик, къпещ планините и долините. Ще ви разправя една пиеса —

действащите лица бяха две жени, — която наблюдавах веднъж „на живо“. Те бяха приятелки от детинство, докато изведнъж ги раздели обичайната пречка — един мъж. Слабоволно, красиво същество, недостойно да спреш дори за миг мисълта си на него; но жените обичат недостойното; ако не го обичаха, нямаше да съществува проблемът за пренаселеността. И злата съдба отреди те двете да се скарат за този жалък индивид.

Съперничеството им изкара на бял свят всичко най-лошо в тях. Погрешно е да се мисли, че любовта само облагородява; тя може и да принизява. Те се бореха безчестно и подло за една, както всеки страничен наблюдател би забелязал, незначителна награда. Губещият без съжаление трябваше да остави на победителя жалката слава, постигната по нечестен път. Но първичните, груби, примитивни страсти се бяха разбушували у тези две жени — и сватбените камбани отбелязаха края само на първото действие. Краят на второто лесно би могъл да се отгатне. То би завършило в съдебната палата, ако изоставената съпруга не бе решила, че по-добре ще си отмъсти чрез мълчание.

В третото действие — след един промеждутък от само осемнадесет месеца — мъжът умря — първото щастливо за него събитие в цялата пиеса. Положението му трябва да е било доста неприятно и неспокойно още от самото начало. Независимо от слабохарактерността му човек не може да не изпита известно съжаление към него — примесено с насмешка, разбира се. Драмите на живота се делят на две — фарсове и трагедии — в зависимост от прищявката на зрителя. Актьорите обаче неизменно ги изпълняват като трагедии. Впрочем може би именно така трябва да се играе един фарс.

И така добродетелта възтържествува, а порочността бе наказана и човек би могъл да си тръгне, без да догледа безинтересната, банална история, ако не беше четвъртото действие, в което измамената жена отива при онази, която някога тя е измамила, за да измоли опрощение. Може да прозвучи странно, но те намериха някогашната си обич непроменена. Дълго време бяха стояли разделени и сега им беше приятно да си хванат отново другарски ръцете. Тъй като и двете бяха самотни, решиха да живеят заедно. Тези, които ги познаваха добре по онова време, говорят, че те заживели чудесно, изпълнени със състрадание и любов една към друга.

Не твърдя, че еднa такава история се среща всеки ден, но съм убеден, че тя е по-правдоподобна, отколкото светът предполага. Понякога мъжът се чувства по-добре без жената, както и жената — без мъжа.

ЗА ВРЕДАТА ОТ СЛЕДВАНЕТО НА ЧУЖДИ СЪВЕТИ

В една късна зимна вечер се разхождах по перона на Юстънската гара в очакване на последния влак за Уотфърд, когато забелязах човек, който яростно ругаеше един автомат. На два пъти той заплаши автомата с юмрук — струваше ми се, че в следващия миг ще го удари. Като се подчиних на естественото любопитство, тихо се приближих. Искаше ми се да разбера какво говори той. Човекът обаче чу стъпките ми и се обърна.

— Вие ли бяхте тука току-що?

— Къде именно? — отвърнах аз с въпрос, защото вече от пет минути се разхождах по перона.

— Тук, разбира се, където сега стоим! — озъби се той. — Да не мислите, че тук означава „там някъде“? — Явно, беше силно раздразнен.

— Възможно е и да съм минал край това място по време на принудителната си разходка по перона, ако това искате да знаете — рекох аз с подчертана любезност, защото ми се щеше да го засрамя за неговата грубост.

— Искам да знам — продължи той — с вас ли разговарях преди една минута, или не?

— Не, не с мен — отговорих аз. — Лека нощ.

— Сигурен ли сте? — не се отказваше той.

— Вижте какво! Един разговор с вас не може да се забрави бързо! — не издържах аз, защото неговият тон ме обиждаше.

— Извинете — неохотно измънка той. — Преди минута-две оттук мина един човек, с когото разговарях. Помислих, че сте били вие.

Аз омекнах малко. На перона нямаше никой друг освен него, а до влака оставаше още четвърт час.

— Не, не съм бил аз — отговорих любезно. — А той сигурно ви трябва за нещо?

— Да, трябва ми! — каза човекът. — Пуснах едно пени ей в този отвор — продължи, той, защото очевидно изпитваше нужда да излее онова, което се бе събрало в душата му. — Искан да получа кутия кибрит, но не получих нищо. Тъкмо разтърсвах и ругаех проклетия автомат, когато се приближи един с вашия ръст. Кажете, сигурен ли сте, че не бяхте вие?

— Абсолютно — отговорих. — Щях да ви кажа, ако бях аз. Е, и какво направи той?

— Той видя какво е станало или по-скоро се досети и ми каза: „Капризно нещо са тия автомати. Трябва да умееш да си служиш с тях.“ Отговорих му: „Трябва да ги съберат всичките и да ги хвърлят в морето, ето какво трябва!“ Бях вбесен, защото нямах нито една клечка, пък аз пуша много и постоянно ми е нужен кибрит. А той ми обяснява: „Понякога монетата засяда, а това означава, че тежестта ѝ не е достатъчна и трябва да се пусне втора. Втората монета натиска пружината, а самата тя изскача обратно. По този начин получавате онова, което ви е нужно, а също и монетата си. Аз винаги правя така.“ Обяснението беше глупаво, но той говореше така уверено, сякаш е бил откърмен от този автомат. И аз, глупакът, го послушах! Пуснах нова монета — мислех, че е едно пени, но току-що открий, че е била монета от два шилинга. Този безмозъчен глупак е бил прав до известна степен — наистина нещо изскочи от автомата. Ако нямате нищо против — ето какво.

Той протегна ръката си към мен. Погледнах: пликче с карамели.

— Два шилинга и едно пени — добави той гневно. — Готов съм да го дам за една трета от цената.

— Може би сте пуснали монетата в друг отвор — предположих аз.

— Знам това и без вас! — отговори той, излишно рязко според мен. Изобщо той не беше от приятните събеседници и ако имах възможност да поговоря с някой друг, веднага бих го зарязал. — Не ме е яд толкова, че парите пропаднаха — голяма работа! Яд ме е на тези проклетите бонбони. Ако ми падне сега тоя дръвник, ще му затъкна с тях гърлото.

Мълчаливо стигнахме до края на перона и се върнахме обратно.

— Има такива хора, да! — отново се разгневи той. — Непрекъснато се натрапват със съветите си. Страхувам се, че някога

ще си докарам шест месеца затвор заради някой от тия типове. Имах някога едно пони. (Доколкото можех да преценя, събеседникът ми трябва да беше дребен фермер — в поведението му имаше нещо градинарско. Не знам дали разбирате какво искам да кажа, но докато разговарях с него, в главата ми непрекъснато се въртяха градинарски мисли.) Кончето беше хубаво, уелска порода. По-издръжливи животни от тях не съм срещал. Цяла зима понито пасе на воля, а в ранна пролет реших да се поразходя с него. Трябваше да отида по работа до Емършъм. Впрегнах го в каручката и го подкарах. До Емършъм има само десет мили, но понито се оказа упорито и когато стигнахме до града, цялото беше в пяна.

Пред вратата на хотела стоеше някакъв човек.

— Чудесно пони имате — каза ми той.

— Е, да — отговорих.

— Не бива да го пресилвате, младо е още — започна да ме поучава той.

— Изминахме само десет мили — казвам му аз. — Но през целия път трябва да опъвам юздите. Сигурно аз съм по-изтощен от него.

Влязох вътре, свърших си работата и когато се върнах, видях, че човекът все още стои на същото място.

— Как ще вървите обратно? Ще изкачите хълма? — попита той.

Не знам защо, но още от самото начало той човек не ми хареса.

— Да, трябва да вървя в тази посока. А вие може би знаете как може да стигне човек до върха на един хълм, без да се изкачва нагоре? Кажете, ако знаете.

— Чуйте съвета ми — каза той. — Преди да тръгнете, дайте му чаша отлежала бира.

— Чаша отлежала бира? — учудих се аз. — Та то е въздържател.

— Това няма значение — махна с ръка човекът. — Дайте му все пак чаша отлежала бира. Познавам тези понита. Вашето е хубаво, но още не е обзядено. Дайте му чаша бира и то ще ви изнесе нагоре побързо от въжена линия. И нищо няма да му стане.

Има нещо странно в тия съветници. После се питаш как не си светнал такъв тип между очите и не си му натикал главата в най-близкото водопойно корито, но когато ти говори, го слушаш. Поръчах бира, наредих да я сипят в широка паница и я изнесох на улицата.

Около мен веднага се събраха десетина души. Подигравки — колкото щеш.

— Джим, ти го отклоняваш от праведния път! — викаше един. — Сега то ще почне да играе комар. После ще ограби банката и накрая ще убие майка си. В поучителните книжки се казва, че всичко започва от чаша бира.

— Такава бира то няма да пие — подхвърли друг. — Тя е съвсем изветряла, все едно да пие вода от канавката. Дай му нещо по-прясно.

— А пура няма ли да му намериш? — попита трети.

— В такъв хладен ден за него ще е по-полезно да пийне кафе и да хапне препечен хляб с масло — хилеше се четвърти.

Вече се канех да излея бирата или да я изпия сам — що за глупост беше да напивам по този начин горкото четиригодишно пони, — но щом животното подуши какво му се предлага, веднага пъкна муцуната в паницата и излока всичко наведнъж, не по-зле от който и да е християнин. Аз скочих в каручката и съпроводен от одобрителни възгласи, потеглих бързо. Изкачихме благополучно хълма, но там бирата вече го удари в главата. Случвало ми се е неведнъж да вода пияни мъже до домовете им — едно доста неприятно занимание, трябва да ви кажа. Виждал съм и пияни жени — това е още по-лошо. Но с пияно уелско пони не искам да имам нищо общо, докато съм жив. Нали имаше четири крака, не падаше, но не беше в състояние да направи и две крачки по права линия, а и на мен не позволяваше да го направлявам. Каручката се мятеше ту на едната, ту на другата страна на пътя или заставаше напреко по средата. По едно време чух зад гърба си велосипеден звънец. Не посмях да се обърна — единственото, което можах да направя, бе да извикам на велосипедиста да не се приближава.

— Искам да ви задмина! — извика той, като се приближи.

— Няма да успеете — отговорих аз.

— Защо? — учуди се той. — На вас целият път ли ви трябва?

— Целият! Даже не стига. И нищо да не ми се изпречва!

Половин миля той вървя по петите ми, като ругаеше непрекъснато. И всеки път, щом му се стореше, че може да ме задмине, започваше да върти по-бързо педалите, но всеки път понито го изпреварваше и се изпречваше пред него. Човек би помислил, че го прави нарочно.

— Не те бива да го управляваш! — викаше велосипедистът и беше напълно прав, защото аз наистина не бях в състояние да направя каквото и да било. Душа не ми беше останала от умора.

— За какъв искаш да се представиш? — продължаваше той. — За цирков ездач? (Момчето беше простичко.) Трябва да е глупак стопанинът, който е поверил кон и каруца на такъв сополанко!

С това вече страшно ме ядоса.

— Какъв смисъл има да ми крещиш? — викнах гневно и аз. — Ето го понито, ругай него, щом искаш да ругаеш някого! На мен ми дойде до гуша и без помощта на твоя будилник! Казвам ти — махай се! Така все по-лошо става.

— Какво му е на понито ти? — попита той.

— Не виждаш ли — отговорих аз, — пиано е.

Това прозвуча глупаво, разбира се, но истината често изглежда неубедителна.

— Един от вас е пиан, това е сигурно — каза той. — Почакай, аз ей сега ще дойда да те измъкна от каруцата.

Де да беше можал да изпълни заплахата си! Какво ли не бих дал, за да се измъкна от тази проклета каручка. Той обаче не успя да улучи подходящия момент: Понито изведнъж кривна встрани. Велосипедистът изглежда, е бил твърде близко — чу се вик, отчаяна ругатня и в същия миг усетих как водата от канавката ме обля от главата до краката. След това добичето се понесе напред. Насреща се появи каруца, натоварена с виенски столове. Каруцарят дремеше. Що за навик имат тия каруцари — винаги дремят. Чудя се как нещастните случаи все още са тъй малобройни! Каруцарят сигурно така и не разбра какво го е сполетяло. Не можех да се обърна, за да видя какво точно става с него. Видях само, че полетя надолу. Когато се бяхме вече почти спуснали от хълма, един полицай се опита да ни спре. Чух го да крещи нещо за непозволена скорост. На половин миля до Чешъм налетяхме на цял клас ученички. Те вървяха две по две — в „крокодил“, както те го наричат. Момичетата и досега сигурно си спомнят случката, а възрастната учителка ги е събирала след това поне един цял час.

В Чешъм имаше пазарен ден. Готов съм да се обзаложа, че такъв шумен пазарен ден там не е имало — нито преди този случай, нито след него. Ние профучахме през целия град с трийсет мили в час, а за

беда тази обикновено спокойна дупка беше оживена като никога. На миля от града срещнахме пощенски Дилижанс, но на мен вече всичко ми беше безразлично. Бях стигнал до състоянието, когато на човек му е вече все едно какво ще се случи с него по-нататък — изпитвах само известно любопитство. На десетина крачки от дилижанса понито спря като заковано. Аз изхвъркнах от седалката и се намерих на дъното на каручката. Не можех да се изправя, защото седалката ме притискаше отгоре. Не виждах нищо друго освен небето и ушите на понито когато то се изправяше на задните си крака. Чувах обаче всичко, което говореше кочияшът, и доколкото разбирах от думите му, на него също не му се бе разминало леко.

— Махни този проклет цирк от пътя! — викаше той. Ако имаше капка здрав смисъл в главата си, щеше да разбере, че аз нищо не можех да направя. Чувах как конете отпред се мятаха неспокойно. Такива са те конете — видят един глупак и всички веднага започват да проявяват своята глупащина.

— Прибери си го у дома и го вържи здраво! — изкрещя кондукторът.

Една възрастна жена получи истеричен припадък и започна да се смее като хиена. Понито се сепна и се понесе отново и доколкото можех да съдя по мяркащите се над мен облаци, изминахме в галоп на един дъх около четири мили. После му хрумна да прескочи бегом една ограда. Забелязало обаче, че каручката му пречи, то започна да я рита, стремейки се да я направи на трески. Ако не бях видял всичко със собствените си очи, никога не бих повярвал, че от една каручка могат да се получат толкова много трески. Като се освободи от всичко освен от половин колело и една от страничните дъски, то хукна отново. Останах сред отломките от каруцата, доволен, че мъничко ще си отдъхна. Понито се прибра чак привечер и още през следващата седмица аз с удоволствие го продадох за пет лири. После похарчих десет лири, за да се лекувам.

И до ден-дневен ме вземат на подбив заради това пони. А местното въздържателно дружество уреди беседа по този повод. Ето какво става, когато слушаш чужди съвети.

Изказах съчувствието си на моя събеседник. Самият аз съм страдал доста от чужди съвети. Имах един приятел, делови човек от Сити. Рядко се виждаме с него, но той страстно желае да ме направи

богат. Срещне ли ме някъде около борсата, веднага ме спира и започва: „Тъкмо ти ми трябваш, имам много изгодно предложение за теб. Организираме малък синдикат.“ Той вечно организира някакъв малък синдикат и за всеки сто лири, вложени в него, обещава хиляда. Според моите изчисления, ако бях участвувал във всички негови синдикати, вече щях да съм натрупал към два милиона и половина. Аз обаче не се включих във всичките синдикати, а вложих пари само в един от тях. Това се случи много отдавна, когато бях съвсем млад, но съм в него и до ден-днешен. Приятелят ми е убеден, че един прекрасен ден моите вложения ще ми донесат огромни печалби. Но тъй като имам нужда от пари сега, с удоволствие бих прехвърлил при значителна отстъпка своя дял на някой подходящ човек срещу сума в брой. Друг мой приятел пък познава един човек, който винаги е „в курса“ на всичко, отнасящо се до конни състезания. Мнозина от нас имат такива познати. Преди състезанията обикновено ги слушат с отворена уста, но веднага след финиша ги търсят, за да ги напердашат. Трети мой доброжелател пък беше голям ентузиаст на тема диета. Веднъж донесе някакво пакетче и с вид на човек, който се кани да те избави от всички нещастия, ми го подаде.

— Какво е това? — попитах аз.

— Отвори го и ще видиш — отговори той тайнствено, като добрата фея от приказките.

Отворих пакетчето и погледнах в него, но пак не разбрах нищо.

— Това е чай — обясни той.

— Аха, аз пък помислих, че е енфие.

— Е, това не е обикновен чай — продължи той, — а особен вид чай. Изпий една чашка, само една чашчица, и никога няма да пожелаеш друг чай.

Той беше съвсем прав. Аз изпих една чашка и след това наистина не желяех вече никакъв друг чай, въобще нищо не желяех повече, освен да ме оставят да си умра тихо и мирно. Приятелят ми дойде отново след една седмица.

— Помниш ли чая, който ти дадох? — попита той.

— Как няма да го помня — отговорих аз. — И досега чувствавам вкуса му в устата си.

— Не получи ли разстройство от него? — попита предпазливо той.

— Да — отговорих, — но сега всичко вече мина.

Виждах го, че нещо е умислен.

— Ти беше прав — измънка той след малко. — Това наистина било енфие. Специален вид енфие. Изпратиха ми го от Индия.

— Не мога да кажа, че ми хареса особено — забелязах аз.

— Прощавай, грешката е моя — продължи той. — Трябва да съм разменил пакетчетата.

— Случва се — успокоих го аз. — Втори път обаче едва ли ще успееш да сбъркаш... поне що се отнася до мен.

Всички ни бива да съветваме. По едно време имах честта да работя при един възрастен джентълмен, чиято професия беше да дава юридически съвети. Трябва да кажа, че той винаги даваше отлични съвети, но както повечето хора, които добре познават законите, той не изпитваше към тях голямо уважение. Веднъж го чух да казва на един човек, който искаше да води дело:

— Скъпи господине, ако на улицата ме спре крадец и ми поиска часовника, аз не бих му го дал. Ако той ми каже: „Тогава ще ви го взема със сила“, аз, въпреки напредналите си години, бих му отвърнал: „Опитай де!“ Но ако той каже: „Добре, в такъв случай ще ви дам под съд и ще ви принудя да ми го дадете“, веднага бих го извадил от джоба си, бих му го подал и бих го помолил повече да не говорим за това. И бих считал дори, че съм се отървал евтино.

Въпреки това същият този възрастен джентълмен помъкна в съда своя съсед заради някакъв проскубан папагал, за който едва ли някой би дал шест пенса. И това му струваше сто лири.

— Знам, че съм глупак — призна си той. — Нямам сигурни доказателства, че именно неговата котка е разкъсала папагала, но той ще ми плати за това, че ме нарече жалко адвокатче. Да пукна, ако не го наредя.

Всички знаем как трябва да се направи пудингът. Ние не претендираме, че можем да го приготвяме, това не е наша работа. Нашата работа е да критикуваме готвача. Изглежда, че нашата работа изобщо е да критикуваме всички неща, които не е наша работа да правим.

Сега всички станахме критици. Аз си имам определено мнение за теб, читателю. Сигурно и ти имаш свое мнение за мен. Аз обаче не се стремя да го узная. Предпочитам хората, които говорят зад гърба

ми, когато искат да кажат нещо за мен. Веднъж четох лекция. Салонът нямаше втори изход и когато си тръгнах, попадах ту сред една, ту сред друга група излизачи слушатели. Често чувах пред мен някой да прошепва: „По-внимателно, той е отзад!“ Винаги съм бил крайно благодарен за подобни предупреждения.

Друг път пиех кафе с един писател в нашия клуб. Писателят беше широкоплещест, атлетически сложен човек. Един от членовете на клуба приседна до нас и се обърна към него: „Току-що прочетох последната ви книга. Ще ви кажа откровено мнението си...“ Писателят веднага отговори: „Предупреждавам ви честно, че ако направите това, ще ви счупя главата.“ Така и не научихме това откровено мнение.

Ние използваме почти цялото си свободно време, за да изказваме презрението си един към друг, и толкова високо вдигаме нос, че е просто странно, дето все още стъпваме по земята, а не сме отлетели от нашето малко кълбо във вселенските простори.

Широките маси презират висшите класи, защото техният морал е скандален. Ако висшите класи се съгласят един комитет от представители на широките маси да ги учи на добро поведение, това би било много полезно за тях. Ако висшите класи пренебрегнат своите интереси и се посветят изцяло на грижата за благоденствието на широките маси, широките маси биха ги ценили много повече.

Висшите класи презират широките маси. Ако широките маси се вслушваха в съветите на висшите класи, ако широките маси живееха скромно и пестеливо със своите десет шилинга седмично; ако те не слагаха в уста капка алкохол или пиеха само тънко червено вино, което не опива; ако всички млади момичета, които ставаха камериерки, се задоволяваха с петте лири годишно и не харчеха за тоалети; ако мъжете се съгласяваха да работят по четиринадесет часа дневно, пееха хорово: „Господи, благослови нашия господар и неговото семейство“ и знаеха мястото си — всичко би било много по-добре за... висшите класи!

Така наречените модерни жени презират старомодните. Старомодните се възмуцават от поведението на модерните. Пуританите отричат театъра. Театърът с всички средства осмива пуританите. Посредствените поети крещят навсякъде за своето презрение към света. Светът се подиграва на посредствените поети.

Мъжете критикуват жените. Не всичко ни харесва у жените и ние обсъждаме техните недостатъци, поучаваме ги за тяхно добро. Ако английските жени се обличаха като французойките, ако умееха да разговарят като американките и да готвят като немкините, ако изобщо жените бяха такива, каквито според нас би трябвало да бъдат — трудолюбиви и търпеливи, надарени с домашни добродетели и с блестящо остроумие, очарователни и наред с това послушни и помалко мнителни, — колко по-добре би било за самите тях, пък и за... нас! Ние старателно ги учим на това, но те не ни слушат. Вместо да проумеят нашите мъдри съвети, тия досадни създания не правят нищо друго, освен да ни критикуват. Изобщо играта на училище е много популярна. За нея са необходими само един чин — той може да бъде заменен и със стълбищно стъпало, — пръчка и шест други деца. Най-трудното е да се намерят именно тия шестима. Всяко дете иска да бъде наставник. То през цялото време ще подскача и ще твърди, че сега е негов ред.

Жената в наши дни също се стреми да вземе пръчка в ръка и да постави мъжа на чина. Тя с удоволствие би го научила на нещичко, защото се оказва, че той съвсем не е такъв, какъвто си го е представяла. Такъв тя не го харесва. Той трябва отначало да се откаже от всички свои желания и наклонности, а после тя ще се заеме с него и ще го направи човек — не, не човек, а нещо много по-възвишено.

Светът сигурно би станал прекрасен, ако всички слушаха нашите съвети. И все пак интересно е дали Йерусалим щеше да бъде такъв чист град, както пишат, ако жителите му, вместо да се грижат за чистотата на малките си дворчета, се разхождаха по улиците и си изнасяха един на друг лекции по хигиена.

Напоследък ние започнахме да критикуваме дори самия творец. Светът е устроен лошо. Ние сме лоши. А нямаше да бъде така, ако беше се посъветвал с нас през тия първи дни, когато създавал света!

Защо имам чувството, че са изтръгнали вътрешностите ми и са ме напълнили с олово? Защо ми е противна миризмата на бекона и ми се струва, че на тоя свят никой не ме обича? Защото шампанското и омарите са били лоши.

Защо Едуин и Енджилина се карат? Защото Едуин има благороден и страстен характер и не може да търпи, когато му

противоречат, а бедната Енджилина от рождение е свикнала да върши всичко напук.

Защо добрият мистър Джоунз се озова пред прага на нищетата? Та той си имаше малък капитал в държавни ценни книжа и получаваше от процентите хиляда лири годишно. Но на пътя му се яви агент на някаква си компания, голям нехранимайко (защо се допуска изобщо да съществуват нехранимайковци и агенти?) и с перспект в ръка доказа на почтения мистър Джоунз, че може да получи от своя капитал сто процента, ако го вложи в една доходна работица, свързана с ограбването на съгражданите на уважаемия джентълмен.

Работицата не потръгна и ограбени се оказаха мистър Джоунз и другите акционери, а не техните съграждани, както се предвиждаше в проспекта. И защо ли търпи небето такава несправедливост?

Защо мисиз Браун заряза мъжа си и децата си и избяга с младия доктор? Защото създателят неблагоразумно е надарил мисиз Браун и младия доктор с прекалено силни страсти. Нито мисиз Браун, нито младият доктор имат вина. И ако все пак някой трябва да отговаря, това може да е дядото на мисиз Браун или някой още по-далечен праядо на младия доктор.

Когато отидем на небето, сигурно и там ще намерим какво да критикуваме. Едва ли тамошният ред ще ни задоволи напълно — та ние станаме доста заядливи критици!

Веднъж ми разправяха за един самомнителен младеж, който бил убеден, че господ е създал вселената само за да чуе какво той — младежът — ще каже за нея. Трябва да си признаем обаче, че съзнателно или несъзнателно почти всички мислим така. Нашият век е век на взаимно усъвършенстващо се общество (колко е приятно да усъвършенствуваш другите), век на любителски парламенти, на литературни конференции и на клубове на ценителите на театъра.

Отдавна е изоставен навикът да ое подхвърлят забележки по време на действието на нова пиеса. Любителите на театъра очевидно са решили, че пиесите не заслужават тяхната критика. По време на нашата младост обаче ние страстно ое отдавахме на това занимание. Ходехме на театър не толкова от егоистично желание да прекараме приятно вечерта, колкото от благородното изкуство. Може и да сме принасяли някаква полза, може и да сме били нужни на театъра — нека си мислим, че е било така. От онзи стремеж да помогнем за

издигането на театъра много нелепости изчезнаха от театралните сцени. Възможно е именно нашата откровена, непосредствена критика да е съдействувала за това. Глупостта доста често се лекува успешно с неразумни средства.

В ония години драматургът беше принуден да се съобразява с мнението на зрителите. Галерията и последните редове на партера проявяваха към пиесата му такъв интерес, какъвто днес вече не може да се види в театъра. Спомням си, че веднъж присъствувах — струва ми се, в стария кралски театър — на представление на една сърцераздирателна мелодрама. В устата на героинята авторът беше вложил, както ни се струваше тогава, прекалено дълги монолози. Където и когато да се появеше, героинята моментално започваше да говори и приказките ѝ нямаха край. Ако трябваше само да наругае злодея, тя употребяваше за това поне дващест стиха. А когато героят я попита обича ли го, тя стана и говори — гледах по часовник — цели три минути. Ние изпадахме в ужас всеки път, когато си отваряше устата. В трето действие някой я хвана и я отведе в затвора. Той беше лош човек, разбира се, но ние погледнахме на него като на спасител и залата го аплодира бурно. Бяхме вече заживели с надеждата, че сме се разделили окончателно с героинята, когато изведнъж отнякъде се появи някакъв тъмничар-глупак и тя започна да го моли да я пусне поне за една минута. Тъмничарят — едър човек, с прекалено меко сърце — се колебаеше.

— Да не сте посмели да направите това! — извика му от галерията някакъв страстен поклонник на театъра. — Нека си седи, там ѝ е мястото!

Вместо да се вслуша в съвета ни, старият глупак започна да разсъждава гласно.

— Моли ме за съвсем дребна услуга! — въздъхна той. — А тя ще бъде щастлива.

— Ами ние? — възрази от галерията същият театрал. — Ти току-що дойде и никак не я познаваш. А ние цяла вечер слушаме брътвежите ѝ. Слава богу, сега млъкна. Остави я!

— О, пуснете ме само за минутка! — пищеше нещастната жена. — Трябва да кажа нещо на детето си!

— Напиши му бележка и я пъхни през решетката — предложи някой от последните редове на партера. — Ние ще се погрижим да му

я предадем.

— Мога ли да не пусна майката да отиде при умиращото си дете?
— продължаваше да разсъждава тъмничарят. — Това би било нечовешко!

— Не, това няма да бъде нечовешко — упорствуваше същият глас от партера. — Напротив! Нещастното дете се разболя от нейното дърдорене.

Тъмничарят не ни послуша и въпреки възмущението и виковете на цялата публика пусна жената от килията. Тя веднага започна да говори с детето си и говори около пет минути, след което детето умря.

— Ах, то умря! — зарида злочестата майка.

— Щастливец! — без капка съчувствие се обади някой от салона.

Понякога тази критика се изразяваше във формата на забележки, които зрителите разменяха помежду си. Веднъж гледахме пиеса, която беше почти лишена от всякакво действие — само диалози, при това — скучни диалози. По средата на един мъчителен разговор се чу доста силен шепот:

— Джим!

— Какво?

— Събуди ме, когато започне пиесата!

Последва демонстративно гръмко хъркане.

Малко по-късно се обади вторият джентълмен:

— Сем!

Приятелят му очевидно се събуди.

— Да! Какво? Започна ли вече?

— Да те събудя в единайсет и половина при всички случаи, нали?

— Да, разбира се, бъди така добър! — И критикът захърка отново.

Да, тогава ние наистина се интересувахме от театър.

Едва ли някога английският театър ще ми достави пак същото удоволствие, каквото изпитвах от него в ония времена. Едва ли някога ще вечерям с такъв апетит, с какъвто поглъщах карантията с лук, като я поливах с горчива бира, изправен до тезгяха в стария „Елбиън“. Неведнъж ми се е случвало оттогава да вечерям след театър. И когато моите приятели решаваха да развържат кесиите си, поднасяха ни изискани и скъпи ястия, приготвени може би от парижкия готвач,

чийто портрет поместваха в списанията и чиято заплата пресмятаха в стотици лири. Въпреки това аз не намирам в тях някогашната наслада. Не им достига никаква подправка, някакъв аромат.

Природата си има своя монетна система и иска да ѝ се плаща според нейните закони. В нейния магазин си длъжен да плащаш сам. Средствата, спечелени без труд, наследеното състояние, сполуката тук не вървят.

Искаш добър апетит? Отзивчивата природа ти го дава.

— Заповядай, сър — казва тя, — мога да ти дам отлична стока. Разполагам с истински глад и с истинска жажда, които ще превърнат обета ти в истинско удоволствие, ще се нахраниш вкусно, с апетит и ще станеш от масата, усетил прилив на сили, бодър и весел.

— Тъкмо това ми трябва! — възкликва възторжено лакомникът. — Колко трябва да платя?

— Цената — отговаря госпожа Природата — е да поработиш както трябва от ранно утро до късна вечер.

Лицето на купувача помрачнява. Той премята нервно в ръце издутия си портфейл.

— Не може ли да заплатя с пари? — нерешително пита той. — Аз не обичам да работя и съм богат човек. Имам достатъчно средства, за да държа френски готвач и да купувам отлежали вина.

Природата поклаща глава.

— Не, не мога да приема твоя чек. На мене се заплаща с мускули и нерви. Срещу тях ще получиш такъв апетит, че обикновеният рамстек и халба бира ще ти се сторят по-сладки от най-изискания обед, та бил той приготвен и от най-гениалния готвач в Европа. Обещавам ти, че даже комат хляб и парче сирене ще бъдат за теб истинско пиршество. Бъди така добър само да си платиш в мои пари, защото твоите тук не вървят.

Следващият клиент в магазина е дилетантът. Той иска да придобие тук вкус към литературата и изкуството. Природата е готова да му предостави и такава стока.

— Ти ще познаеш истинската наслада — казва тя. — Музиката ще те издигне с крилата си над земната суета. Изкуството ще ти откrehне вратата към истината. Ти ще се разхождаш по цветущите пътеки на литературата като в собствена градина.

— И колко ще ми вземете за това? — пита зарадваният купувач.

— Тези неща не са много евтини — отговаря Природата. — Срещу тях ще поискам да живееш скромно, да не гониш светска слава, да водиш живот, изчистен от страсти и низки подбуди.

— Грешите, скъпа лейди — възразява дилетантът. — Мнозина от моите приятели имат вкус, но никой от тях ме е плащал такава цена. Стените в домовете им са украсени с картини; те шумно изразяват възторга си от разни ноктюрни и симфонии; лавиците на библиотеките им са изпълнени с първи издания. И въпреки това те са богати, живеят в разкош и следват модата. Те полагат доста грижи за кесията си, а светското общество е таванът на техните стремежи. Не мога ли и аз да бъда като тях?

— Не търгувам с такава стока — отговаря хладно Природата. — В моя магазин няма място за маймунски наклонности. Културата на твоите приятели е само поза, само следване на поредната мода. Техните приказки са папагалски брътвежи. Разбира се, ти можеш да получиш такава култура — тя струва много евтино. Увлечението по кегли обаче ще ти бъде стократно по-полезно и ще ти донесе далеч по-голямо удоволствие. Моята стока е съвсем друга и аз се страхувам, че напразно си губим времето и двамата.

После влиза младеж и като се изчервява, казва, че се нуждае от любов. Старото майчинско сърце на Природата се стопля, защото тя винаги с радост продава тази стока и обича ония, които идват да я търсят. Тя опира лакти на тезгяха и с усмивка обявява, че може да му предложи тъкмо това, което той търси.

С пресекващ от вълнение глас младежът също бърза да научи цената.

— Не е евтино — обяснява Природата, но в гласа ѝ младежът долавя окуражителни нотки. — Това е най-скъпото нещо в моя магазин.

— Аз съм богат — казва младежът. — Баща ми се е трудил упорито, трупал е пари и ми остави цялото си състояние. Имам сметка в банката, акции, земи и фабрики и съм готов да заплатя всяка разумна цена.

По лицето на Природата минава сянка и тя слага ръка на рамото му.

— Скрый кесията си, момчето ми — казва тя. — Моята цена не е разумна и не се изчислява в злато. Има много магазини, където с

удоволствие ще приемат парите ти. Чуй обаче съвета ми, съвета на една стара жена: не ходи там! Стоката, която ще намериш там, само ще те разочарова и ще ти донесе вреда. Тя е евтина, но като всички евтини неща, не заслужава да я купиш. Никой освен глупаците не я купува.

— А каква е цената на твоята стока? — пита младежът.

— Себеотрицание, нежност, сила — отговаря старата дама. — Любов към всичко, което е добро, и омраза към всичко лошо; мъжество, състрадание, самоуважение — ето с какво можеш да си купиш любов. Скрый парите си, млади човече, те може да ти потрѣбват другаде, но с тях не можеш да купиш стока в моя магазин.

— Според теб в такъв случай аз не съм по-богат и от последния бедняк? — пита младежът.

— За мен не съществуват нито богатството, нито бедността — такива, каквито вие ги разбирате — отговаря Природата. — Тук действителното се обменя срещу действително. Ти искаш моите съкровища, аз искам в замяна ума и сърцето ти. Твоя ум и твоето сърце, момчето ми, искам аз, а не ума и сърцето на баща ти или на някой друг.

— Но откъде да взема това, с което трябва да платя?

— Навлез в живота. Работи, страдай, помагай на другите. Върни се после при мен със спечеленото. Каквото донесеш, за него ще се спазарим.

Дали наистина богатата са разпределени така неравномерно, както ни се струва? Кой е истински богат? Кой е беден? Знаем ли ние това? Знае ли го човекът? Не преследваме ли сянката, изтървавайки същността? Нека вземем пример от върховете на живота. Кой е бил пощастлив: богатият Соломон или бедният Сократ? Соломон е притежавал всички блага, за които могат да мечтаят хората, притежавал е дори прекалено много. Сократ не е имал почти нищо освен онова, което е носил у себе си. То обаче никак не е било малко. Ако мерим с нашите мерки, трябва да наречем Соломон найщастливият човек в света, а Сократ — най-нещастният. Така ли е било обаче в действителност?

Нека сега се обърнем към живота на най-ниското му равнище — там, където единствената цел е удоволствието. По-голяма наслада ли получава лорд Том Ноди на първия ред в театъра от Хари, който е на галерията? Ако бирата струва десет шилинга бутилката, а

шампанското четири пенса литърът, кое от двете ще предпочетете? Ако във всеки аристократичен клуб в Уест Енд има кегелбан, а бiliarд можете да играете само в кръчмите на Ист Енд, коя от тези две игри ще изберете, милорд? Нима въздухът на Баркли скуеър те прави по-весел от въздуха на Севън Дайълз? Аз самият намирам във въздуха на Севън Дайълз пикантност, каквато липсва във въздуха на Баркли скуеър. Когато си уморен, ще забележиш ли разликата между постелята от конски косъм и тази от слама? Щастieto ти нараства ли в зависимост от броя на стаите, в които живееш? По-голяма прелест ли крият устните на лейди Ерминтруд от тези на перачката Сали? Въобще какво е това успех в живота?

ФИЛОСОФИЯТА И ДЕМОНЪТ

Отдавна е известно, че философията — това е изкуството да се понасят чуждите нещастия. Най-големият философ, за когото някога съм чувал, е една жена. Докарали я в лондонската болница с гангрена на крака. Лекарят я прегледал веднага. Той бил пряк човек.

— Трябва да се отреже кракът — казал ѝ той.

— Но не целият, нали?

— За съжаление — целият — отговорил лекарят.

— Няма ли друг изход?

— Това е единственият шанс за спасение.

— Е, какво да се прави, добре поне, че не е главата — казала жената.

Бедняците имат огромно предимство пред нас, обезпечените хора. Съдбата им предоставя безкрайни възможности да се упражняват във философия. Миналата зима присъствувах на благотворителна вечер за чистачките. След угощението ние се опитахме да ги поразвлечем, една млада дама, която се мисли за хиромантка, предложи да гледа на ръка. Но щом погледна първата протегната, похабена от труд длан, миловидното ѝ лице се помрачи.

— Очаква ви голяма неприятност — каза тя на възрастната жена. Жената я погледна спокойно и се усмихна:

— Само една ли, мила?

— Да, само една — с готовност потвърди добрата предсказателка, — а после всичко ще тръгне гладко.

— Е да, в нашето семейство всички умират рано — промърмори старицата без сянка от огорчение.

Ние ставаме нечувствителни към ударите на съдбата. В сряда например бях на обед във вилата на един приятел. Влезе дванадесетгодишният му син и наследник и зае мястото си на масата.

— Е, какви са днес успехите ни в училище? — попита бащата.

— Всичко е наред — отговори момчето и със завиден апетит се зае с яденето.

— Никого ли не набиха? — продължаваше да го разпитва бащата и аз забелязах лукави пламъчета в очите му.

— Не, май че никого — след като помисли, каза надеждната издънка, лапайки печеното с картофи и после, припомняйки си, добави: — С изключение на мен естествено.

КОГАТО ДЕМОНЪТ НЕ ИСКА ДА РАБОТИ

Философията никак не е сложна наука. Основното ѝ правило е: каквото и да ви сполети — е все празна работа, стига сам да не ѝ придавате значение. Лошото е само, че в девет от десет случая това не ни се удава.

— Нищо не може да ми навреди — твърди Марк Аврелий — без съгласието на седящия мен демон.

Нещастieto е в това, че на този наш демон не винаги може да се разчита. Много често той не се справя със своите задължения.

— Ти пак не слушаш и аз ще ти дам да разбереш — заплашва бавачката четиригодишния престъпник.

— Няма да ми дадеш — възразява малкият немирник, стиснал здраво с двете си ръце стола, — ето аз съм седиал.

Без съмнение неговият демон твърдо е решил, че нещастieto в лицето на бавачката няма да му причини зло. Но нещастieto — уви! — се оказва по-силно от демона и палавникът се убеждава сам в това.

Зъбът няма да ни боли, ако нашият демон (или, казано другояче, силната воля) се държи здраво за стола и твърди: това няма да го бъде! Но рано или късно демонът се предава и тогава ние вием от болка. Идеята е ясна и на теория тя е превъзходна. Вие с радост сте готови да я следвате. Внезапно вашата банка спира плащанията. Вие си казвате:

— Всъщност това няма значение.

Месарят и хлебарят обаче са на друго мнение и устройват в антрето ви скандал след скандал.

Пиете третостепенно вино, като си внушавате, че е отлежало шампанско. На другата сутрин черният дроб ви доказва обратното.

Нашият демон има добри намерения, но забравя, че това съвсем не е достатъчно. Познавах един убеден вегетарианец. Той доказваше, че животът на бедните щял да стане много по-лек, ако те преминат на вегетарианска диета. Възможно е и да е прав. Веднъж той събрал двайсетина гладни деца и им предложил вегетарианска закуска. Внушавал им, че пюрето от леща е бифтек, а цветното зеле — котлети.

Като трето им дал моркови с подправки и поискал да си представят, че ядат колбас.

— Всички обичате колбаси — ораторствувал той, — но вкусът не е нищо друго освен продукт на въображението. Казвайте си: „Аз ям колбас“ и това ядене ще замени колбаса.

Някои потвърдили това, но едно момче разочаровано си признало, че не е успяло.

— Но защо си така уверен, че това не е колбас? — упорствувал домакинът.

— Защото не ме заболя стомахът — обяснило момчето.

Оказало се, че от колбасите, макар и да ги обожавал, винаги, и то веднага след яденето, започвали колики. Ако у нас нямаше нищо друго освен демона, щеше да бъде много по-лесно да се философствува. За съжаление у нас има и някои други неща.

ФИЛОСОФИЯ, НЕОБХОДИМА ЗА ЖИВОТА

Ето още един от любимите доводи на философията: нищо няма значение, понеже май-много след сто години нас няма да ни има на тоя свят. А това, което всъщност ни е необходимо, е философия, която би била в състояние да ни подкрепя, докато сме живи. Никак не ме тревожи стогодишния ми юбилей; тревожи ме предстоящото плащане на сметките. Ако всички събирачи на подходния данък, критици, инспектори от газовата компания и тям подобни се махнат и ме оставят на мира, сам бих станал философ. Аз съм готов да повярвам, че всичко на тоя свят е празна работа, но те не са готови. Заплашват ме, че ще прекъснат газа и говорят за призоваване в съда. Аз ги убеждавам, че след сто години всичко това ще ни бъде съвсем безразлично, но те отговарят, че ставало дума не за следващото столетие, а за сметката за миналогодишния април. Не искат и да чуят за моя демон — той не ги интересува. Честно казано, малко ме радва, че след сто години, както твърдят философите, аз ще бъда мъртъв. Повече ме топли надеждата, че те ще умрат. Освен това за сто години някои неща могат да се променят за добро. Възможно е и да не пожелаея да умра. Виж, ако зная, че ще умра утре, преди те да успеят да изпълнят заплахата си и да прекъснат газа или водата, преди да ми връчат призовката, с която ме плашат, може би — не съм съвсем сигурен — бих се радвал, че така сполучливо съм ги изиграл. Жената на един престъпник отишла една вечер при него в затвора и видяла, че яде печено сирене.

— Какво лекомислие, Едуард, да ядеш вечер сирене — укорила го любещата съпруга. — Много добре знаеш, че това е вредно за теб. Утре целият ден ще се оплакваш от черния дроб.

— Хич няма да се сетя за такова нещо — прекъснал я Едуард, — не съм толкова лекомислен, както ти смяташ. Утре ще ме обесят, и то на разсъмване.

У Марк Аврелий има редове, които винаги ме объркваха, преди да разбера в какво е работата. В бележка под линия е казано, че смисълът им не е ясен. Това го знаех и без бележката. Опитайте се да

обясните за какво става дума там! Възможно е тези редове да са пълни със смисъл; възможно е и нищо да не означават. Мнозинството изследователи се придържа към второто, а малцинството твърди, че в тях има смисъл, но той едва ли някога ще бъде разгадан. Моето мнение е, че Марк Аврелий просто е преживял един чудесен ден. Върнал се е у дома много доволен от себе си, без сам да знае защо.

— Трябва още сега да запиша това — си е казал той, — докато го помня.

Струвало му се, че никой никога не е казал нещо по-забележително. Възможно е дори да е пролял няколко сълзи, размишлявайки за добрите си деяния, и после неусетно да е заспал. На сутринта е забравил всичко, а напи-саното е останало по погрешка в книгата. Мисля, че това е единственото правдоподобно обяснение и то ме утешава.

Никой не може да бъде философ по всяко време.

Философията ни учи как да носим своя кръст, което повечето хора успяват да вършат и без нейната помощ. Марк Аврелий е бил император на Рим, а Диоген е живял като ерген и не е плащал за квартирата си. На мен ми е нужна философията на женения банков чиновник със седмична заплата от трийсет шилинга и на ратая, който издържа осемчленно семейство с не винаги сигурното възнаграждение от дванайсет шилинга. Бедите на Марк Аврелий са били преди всичко чужди беди.

КАК БОГОВЕТЕ БИ ТРЯБВАЛО ДА СЕ ОТНАСЯТ КЪМ ПОДОХОДНИЯ ДАНЪК

— Страхувам се, че се налага да се увеличат данъците — често трябва да е казал с въздишка Марк Аврелий, — но в края на краищата какво представляват данъците? Дреболия, която е одобрена от Зевс и е в пълно съгласие с човешката природа. Моят демон ми казва, че данъците нямат всъщност каквото и да било значение.

Главата на семейството обаче, който е трябвало да плаща тия данъци, сигурно не е намирал утеха във философията, когато не са му оставали пари за сандали на децата, а съпругата е искала нова дреха, с която няма да я е срам да се покаже в амфитеатъра (та това е единственото ѝ развлечение в живота — да гледа как лъвът разкъсва някой християнин, — а ето че сега децата трябва да отидат без нея).

— Колко са досадни тия варвари — е бил готов да възкликне Марк Аврелий, забравил за миг философията, — защо палят домовете и лишават от покрив бедняците, защо вдигат копия срещу младенци и отвличат в робство деца? Защо не се държат прилично?

В края на краищата обаче философията взема връх над минутната му слабост.

— Глупаво е да се възмуствам от тях — сам се убеждава той. — Човек не бива да се сърди на смокиновото дърво, че ражда смокини, или на краставицата — че е горчива. Как да се държат варварите, ако не варварски?

И на Марк Аврелий не му е оставало нищо друго, освен да избие варварите и след това да им прости. Всички сме готови да простим прегрешенията на ближния си, след като сме си видели сметките. В малко швейцарско селце, до училищната ограда, видях веднъж едно момиче, което плачеше горчиво, отпуснало глава в ръцете си. Попитах го какво се е случило. Като хлипаше, то ми обясни, че неин съученик, момче на същата възраст, ѝ грабнал от главата шапката и сега играел с нея на футбол от другата страна на оградата. Опитах се да го утеша с философски доводи. Обясних му, че момчетата са си момчета и че е

напразно да се очаква от тях в тая възраст почтително отношение към дамските шапки, защото това не е присъщо на тяхната природа. Но философията беше чужда за момчето. То ми отговори, че той бил отвратително момче и затова го ненавиждала. Оказа се, че това била най-любимата ѝ шапка. В този момент момчето надникна зад ъгъла. Протегна ръка, за да ѝ подаде шапката, но момчето дори не го погледна. Реших, че инцидентът е приключен и продължих пътя си. След няколко крачки се обърнах, за да видя как е свършила работата. Леко смутено, момчето пристъпваше все по-близо, но момчето продължаваше да плаче, отпуснало глава в ръцете си.

Неприятна изненада очакваше момчето: момчето изглеждаше живо въплъщение на неутешима скръб и сякаш не забелязваше нищо около себе си. Момчето направи непредпазливо още една крачка и в същия миг момчето го удари по главата с дълга дървена кутия — навярно за моливи. Изглежда, момчето имаше здрава глава — звукът от удара се разнесе като ехо по долината. На връщане отново срещнах момчето.

— Пострадала ли е много шапката?

— А, не — отговори момчето и се усмихна. — Освен това тя е съвсем стара. Аз си имам по-хубава за празник.

РАТАЯТ И ВСЕОБЩОТО БЛАГО

Обичам често да философствувам особено с хубава пура в ръка, след сит обед. В такива минути аз разлиствам Марк Аврелий, томчето на Епикур, превода на Платоновата „Република“ и напълно се съгласявам с тях. Хората прекалено много се вълнуват за празни работи. Би трябвало да се учим на невъзмутимост. Ние имаме сили да понесем всичко, което би ни сполетяло, защото такива ни е създала природата. Глупак е този ратай с неговата несигурна дванадесетшиллингова седмична заплата: би трябвало да е доволен от това, което има. Нима не са му спестени вълненията за това дали капиталът му е вложен сигурно при четирипроцентна лихва? Нима слънцето не изгрява и залязва и за него? Мнозина от нас никога не виждат изгрева, а нашите така наречени нищи братя се радват на преимуществото почти всеки ден да наблюдават това утриино празненство. Нека ликува техният демон. Защо ще страдат, ако децата им плачат от глад? Нима не е в реда на нещата децата на бедняка да плачат от глад? Така са устроили този свят боговете. И нека демонът на бедняка размишлява за ползата, която допринася за обществото с евтиния си труд. Нека ратаят помисли за общото благо.

ЦИВИЛИЗАЦИЯТА И БЕЗРАБОТИЦАТА

Онова, което цивилизацията никога няма да успее да постигне, е да осигури достатъчно работа за всички. В каменния век човек не е стоял със скръстени ръце. Когато не е бил зает с осигуряването на своя обяд, с изяждането на този обяд или със следобедния сън, той усърдно е прочиствал околностите с помощта на боздугана си от чуждестранните според него елементи. Силният човек от палеолита не по-малко от самия мистър Чембърлейн би презирал Кобдън (Ричърд Кобдън (1804–1865) — английски политически деятел, ръководител на сторонниците за свободна търговия („фритрейдърите“).). Към нашествието на чужденците обаче той съвсем не се е отнасял с примирение. Той ни се рисува във въображението като личност, макар и не много интелектуална, но толкова деятелна, че трудно бихме могли да си представим това в нашата упадъчна епоха. Седнал на дървото, той мята отгоре кокосови орехи по своя враг, а само миг по-късно е вече на земята и хвърля камъни и изкоренени пънове. Тъй като черепите и на двамата противници са били достатъчно яки, спорът неминуемо е ставал продължителен и ожесточен. А някои обрати на речта, които днес са загубили всякакво значение, са имали тогава съвсем конкретен характер.

Когато политическият деятел от палеолита е казвал например, че е „смазал своя критик“, с това той е давал да се разбере, че е успял да събори върху него дърво или цял тон земя. Когато се е споменавало, че просветеният представител на първобитното общество е „унищожил своя опонент“, роднините и приятелите на „опонента“ преставали да се интересуват за него. За всички било ясно, че той е унищожен в пълния смисъл на думата. Понякога е можело да се намери някоя негова частица, но по-голямата част от тялото му се е оказвала винаги безнадеждно размазана и разпръсната. Ако привържениците на някой пещерен жител са съобщавали, че техният лидер е „притиснал до стената своя съперник“, това не е било празно самохвалство пред аудитория от шестнайсет приятели и един вестникарски репортер. Това е означавало, че той е успял да хване своя съперник за краката и да го влачи из пещерата, след което от него е оставало само, както се казва, мокро място.

ДРЕВНИТЕ ПРИМЕРИ НА ДЪМПИНГ

Случвало се е някой пещерен жител — след като е забелязвал, че в неговия район реколтата от орехи всяка година намалява — да реши да емигрира. Даже в онези далечни времена политиците не винаги са разсъждавали логично. По такъв начин ролите са се разменяли. Защитникът на отечеството сам се е превръщал в чуждестранен елемент и със собствената си личност е осъществявал „дъмпинг“ там, където от него съвсем не са се нуждаели. В онова далечно минало красотата на политическите спорове се е криела в тяхната простота. И детето е могло да се ориентира във всеки пункт. Даже и у най-ревностните последователи на палеолитния държавен мъж не е оставала и сянка от съмнение в смисъла на онова, което той е искал да каже. След приключването на диспута оня, който е считал, че моралната победа е негова, небрежио е бил изтласкван настрана или е бил погребван още на място — в зависимост от вкуса на победителя. Самата дискусия е приключвала до израстването на следващите поколения.

Всичко това може би е действувало на нервите, но пък е помагало да минава времето. Цивилизацията породи цяла обществена прослойка, която няма никакво друго занимание освен развлечението. За младежта е естествено да играе и да се развлича: младият дивак се забавлява както може, котето играе, жребчето подскача, агнето припка. Човекът е единственото животно, което играе, подскача и припка дори и след като стигне до солидна възраст. Ако срещнем на улицата весело подскачащ стар и брадат козел, който се държи като козленце на поляна, бихме решили, че се е побъркал. В същото време ние се събираме на хилядни тълпи, за да гледаме как възрастни лейди и джентълмени скачат за топката, извиват се в най-странни движения, летят стремглаво и падат един върху друг. И като награда за всичко това им поднасяме четки със сребърни обковки и чадъри с позлатени дръжки.

Представете си, че някой учен, който живее на една от най-големите неподвижни звезди, започне да ни разглежда през увеличително стъкло — така, както ние разглеждаме мравките. Нашите развлечения биха го хвърлили в недоумение. Топки от всякакви големини и видове — от малките разноцветни топчета, с които играят децата, до футбола — ще станат обект на безкрайни научни дебати. Какво е това? Защо тези мъже и жени непрекъснато блъскат и хващат топката, където и когато им попадне? Защо винаги я преследват?

Наблюдателят от далечната неподвижна звезда ще започне да твърди, че топката — някакво зловредно същество, надарено с дяволски качества — е главният враг на човешкия род. Като наблюдава нашите площадки за крикет, кортовете за тенис, клубовете за голф, той ще стига е до заключението, че на определена част от човечеството е възложено да води борба с топката в името на общите интереси.

„Като правило — ще докладва той — тези задължения се възлагат на висши представители на човешките насекоми. Тези представители се отличават с по-голяма подвижност и по-ярка окраска, отколкото техните събратя.“

ИГРА НА КРИКЕТ ПО НАБЛЮДЕНИЯ, НАПРАВЕНИ ОТ НЕПОДВИЖНИТЕ ПЛАНЕТИ

„Очевидно тях ги отглеждат и хранят за тази единствена цел. Доколкото мога да ги наблюдавам, те не вършат никаква друга работа. Задачата на тези внимателно подбрани и специално обучени същества е да тичат по земното кълбо, за да преследват топките. Където и да открият топка, те веднага се опитват да я унищожат. Жилавостта на тези топки обаче е наистина изумителна. Има една тяхна разновидност от средна големина, червена, за чието унищожаване са нужни средно до три денонощия. Когато се открие топка от тази порода, отвсякъде събират специално обучени шампиони. Те пристигат с най-голяма бързина, готови да се хвърлят в битката, която се извършва пред огромни тълпи. Броят на шампионите се ограничава по някакви причини до двасет и двама. Всеки от тях грабва поред голяма дървена бухалка и се хвърля с нея след топката по време на полета ѝ високо във въздуха или ниско над земята. Като настигне топката, шампионът я удря с всички сили. Когато изнемогне от умора и повече не е в състояние да удря топката, той хвърля оръжието си и се скрива под някакъв навес, където го свестяват с помощта на някакво лекарство, чиято същност не можах да открия. В това време друг шампион вдига захвърленото оръжие и сражението продължава без никакво прекъсване. Топката прави отчаяни усилия да избяга от своите мъчители, но всеки път я ловят и пак я хвърлят в боя. Доколкото може да се забележи, тя (топката) не се опитва да си отмъсти. Единствената ѝ цел е да избяга от преследването. Наистина понякога — не знам дали случайно или нарочно — топката успява да нанесе известна вреда на инквизиторите си, а по-често — на някой от зрителите. В такива случаи топката обикновено нанася удар в главата или в коремната област, което, като се съди по резултатите, е от гледна точка на самата топка най-сполучливо избраното уязвимо място. По всичко изглежда,

че този вид малки червени топки се размножават под въздействието на слънчевата топлина, тъй като през хладните сезони те изчезват и на тяхно място се появява топка със значително по-големи размери. С тази топка шампионите се разправят, като я блъскат с крака и я удрят с глава. Понякога се опитват да я задушат, като се струпват върху нея групово (около дванадесет души).

Друг съвсем безобиден на вид враг на човешкия род е една малка бяла топка, необикновено хитра и ловка. Тя се развъжда в пясъчните райони около морските плажове или в откритите местности близо до големите градове. Нея пък я преследват с изключителна ярост червендалеста насекоми със свиреп вид и кръгли шкембенца. Те използват като оръжие дълга тояга, обкована с метал, за да бъде потежка. С един удар тоягата праща нещастното малко създание на четвърт миля. Тази топка има невероятно здрав организъм, защото след подобен удар пада на земята почти без каквито и да било външни повреди. Закръгленото същество, съпровождано от далеч по-дребни насекоми, които носят резервни тояги, продължава да тича след топката. Тя обаче, макар и да я издава ослепително белият цвят на кожата, често успява, благодарение на изключителната си миниатюрност да се скрие от преследването. Гневът на закръгленото същество в такива случаи е ужасен. То скача около мястото, където е изчезнала топката, излива злобата си върху околната растителност и в същото време издава диво и кръвожадно ръмжене. Заслепено от омраза, понякога то прави пропуск и удря с тоягата си въздуха, а после тежко се отпуска на земята или удря ожесточено с оръжието си по нея, докато го направи на тресчици. И тогава става нещо крайно любопитно: насекомите, които го наблюдават, закриват уста с дясната ръка, извърщат се и започват да се люшкат, издавайки някакви странни задавени звуци. Още не съм установил дали това явление трябва да се разбира като израз на съболезнование по повод неуспеха на техния другар, или може да се предположи, че е ритуална молитва към боговете да го благословят за по-добра сполука при следващия опит. А този, който е нанесъл несполучливия удар, вдига ръце със стиснати юмруци към небето и произнася нещо — може би молитва, предназначена специално за подобни случаи.“

„НАСЛЕДНИКЪТ НА ВСИЧКИ ВЕКОВЕ“ И НЕГОВОТО НАСЛЕДСТВО

Небесният наблюдател продължава да описва нашите билиардни партии, състезанията по тенис, играта на крокет. Той навярно не би могъл да допусне, че определена част от човешкия род съзнателно посвещава живота си на убиване на времето. Един мой приятел — културен човек на средна възраст, магистър на изкуствата, завършил Кембридж — ме уверяваше неотдавна, че въпреки целия му жизнен опит най-голямо удовлетворение досега му е донесъл сполучливият плосък удар в тениса. Малко странен коментар към историята на вашата цивилизация, нали? С други думи: „Певците изпяха песните си, строителите построиха сградите, художниците въплътиха своите мечти за прекрасното.“ Борците за крилата мисъл и свобода принесоха в жертва живота си, от мрака на иебезеството се роди знанието, цивилизацията в продължение на десетки хиляди години води борба с варварството, за да се стигне в крайна сметка... до какво? До това, че джентълменът от двадесетия век, „наследникът на всички векове“, намира най-висшата радост на живота си в удара по топката с парче дърво!

Човешката енергия, човешките страдания — всичко това е отишло напусто. Наистина подобен венец на човешкото щастие е можел да се постигне далеч по-рано и с по-малка загуба на сили. В това ли е смисълът на развитието ни? На прав път ли сме? Детските игри са много по-мъдри. Парцалената кукла е принцеса. В пясъчния замък живее великан. В такива игри има полет на въображението. Те имат някакво отношение към действителността. Само възрастният човек може да намира удовлетворение във вечното боричкане с топката. На по-голямата част от човечеството е наложен такъв непрекъснат, такъв изнурителен труд, че не ѝ остава никаква възможност да развива своя ум. Цивилизацията е устроила нещата по такъв начин, че само едно привилегировано малцинство да може да се

наслаждава на свободно време, необходимо за работата на мисълта. И какъв отговор дава на всичко това привилегированата класа?

Ето нейния отговор:

СЪОТВЕТСТВУВА ЛИ ТОВА НА ПРАВИЛАТА НА „ЧЕСТНАТА ИГРА“?

„Ние и пръст няма да мръднем за света, който ни храни, облича и поддържа разкоша ни. Ние ще прекараме живота си в хвърляне на топки, гледайки как други хвърлят топки, спорейки помежду си за най-добрите начини за хвърляне на топки.“

А нима това е — нека използваме техния светски жаргон — „честна игра“?

Впрочем възможно е да говоря всичко това просто от завист. Аз никога не съм проявявал особена сръчност в подхвърлянето на топки.

ПОЩЕНСКИ КАРТИЧКИ

Както чувам, модата да се изпращат пощенски картички започва да изчезва дори в Германия, където всъщност се е появила за първи път. В Германия или вършат нещо докрай, или съвсем не се захващат с него. Ако немецът се заеме да изпраща пощенски картички, той зарязва всичко друго. Немският турист изобщо не знае къде е бил, докато, завърнал се у дома, не прегледа у познати и роднини изпратените им от него картички. Едва тогава той започва да изпитва истинска наслада от своето пътешествие.

— Какво очарователно старинно градче! — възкликва немският турист. — Колко е жалко, че когато бях там, не ми остана време да изляза от хотела и да го разгледам. И все пак приятно е да знаеш, че си бил в такова прелестно място!

— Сигурно сте имали малко време? — пита познатият.

— По-малко от денонощие — обяснява туристът. — Трябваше още от вечерта да се купят картички, а сутринта — да се пишат адреси и по някоя и друга дума до всички. Когато свърших с това и закусих, беше дошло време за тръгване.

Той взема друга картичка — с изглед от върха на някаква планина.

— Изумително! Великолепно! — възкликва потресеният турист. — Ако знаех, че там е такава красота, непременно бих разгледал всичко. Бих останал дори цял ден повече.

Любопитно е да се наблюдава пристигането на група немски туристи в някакво шварцвалдско селце. Едва изскочили от пощенската карета, те шумно връхлитат срещу самотния местен полицай.

— Къде се продават пощенски картички?

— Имаме само два часа, кажете, къде могат да се купят картички?

Подушил бакшиша, полицаят бързо тръгва напред. След него се устремяват дебели старци, несвикнали да ходят бързо, още по-дебели фрау, повдигнали поли над всяка норма за приличие, мършави фройлайн, увиснали на ръцете на своите годеници. Почувствуваха опасността, стреснатият минувач бърза да се скрие в първия вход. Оня, който се позабави случайно, рискува да се намери в канавката. За нещастие вратата на магазинчето е твърде тясна. Въздухът се раздира от воплите на полузадушени жени и стъпкани деца, от проклятията на енергични и упорити мъже. По начало немците са спокойни и

дисциплинирани хора, но в битката за пощенски картички направо се превръщат в диви животни. Ето, някаква жена се е добрала до картона с картички и едва започнала да избира, грубо го измъкват от ръцете ѝ. Тя се разридава и потънала в сълзи, започва да раздава с чадъра си удари наляво и надясно. Най-хубавите картички се разграбват от най-нахалните и най-силните. А за тези, които са по-слаби или по-учтиви, остават само картички с изгледи на пощенски сгради и железопътни станции. После тълпата раздърпани и изподрани туристи се втурва обратно в хотела. Изблъскали от масата приборите, те трескаво започват да пишат, плюнчейки молива. Обедът се изгълтва набързо. Конете се запрягат отново, туристите се настаняват по местата си и потеглят, разпитвайки кочияша как се нарича мястото, където току-що са били.

ПРОКЛЯТИЕТО НА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО

Навярно пощенските картички са дошли до гуша дори на търпеливите немци. „Флигенде блетер“ (Немско хумористично списание.) помества разговора на двама млади чиновници за лятната отпуска:

— Къде ще отидете? — А пита Б.

— Никъде — отговаря Б.

— Нима не можете да си позволите дори едно малко пътуване?
— съчувствува му А.

— Спестих само за картички — мрачно отговаря Б, — за пътуване не останаха пари.

Дамите и господата мъкнат със себе си дебели бележници, където са записани адресите на ония, на които са обещали да изпратят картички. Навсякъде — на капризно лъкатушещите горски пътища, при сребристите морски вълни, по планинските пътечки — можете да срещнете улегнали не според възрастта си туристи, които мърморят под носа си:

— Изпратих ли на леля Гретхен картичка от голямото село, където спирахме, или адресирах и двете картички до братовчедката Лизе?

Понякога картичките могат да станат повод за сериозни разочарования. С нищо незабележителни градчета искат да станат по-привлекателни — същото, към което се стреми и невзрачната стара мома в ателието на фотографа.

— Фотографирайте ме така — моли тя, — че снимката да се хареса на приятелите ми. Второразредните фотографии винаги изкарват хората някак безцветни. Разбирате, нали — не ви моля да ме разкрасявате; искам само да излезе нещо приятно.

Услужливият фотограф прави всичко, което е по силите му. Линията на носа старателно е смекчена, брадавиците еа превърнати в трапчинки — цялата ѝ физиономия е променена така, че и най-близките не биха могли да я познаят. А майсторите на картичките с

изгледите са стигнали дотам, че рисуват предметите такива, каквито те биха могли да бъдат според тях.

— Ако не съществуваха тези къщи — си казва художникът, — това щеше да бъде една прелестна средновековна уличка.

И той рисува улицата тъй, както я вижда във въображението си. Любителите на архитектурни паметници правят невероятни отклонения, за да дойдат в градчето и да го разгледат, но когато пристигнат в него и го сравнят с картичката, изпадат в ярост. И аз купих веднъж картичка, изобразяваща пазарния площад па някакъв френски град. Достатъчно беше да я погледна, за да реша, че още не съм видял истинската Франция. И пропътувах повече от сто мили, за да се полюбувам на този пазарен площад. Дори се постарях да отида точно в пазарен ден. След като пристигнах и се огледах, попитах един полицаи как да намеря площада.

Той ми отговори, че се намирам тъкмо на площада, който търся.

— На мен не ми трябва този площад — казах аз, — а другият, живописният...

Отговори ми, че това е единственият пазарен площад в града. Извадих картичката от джоба си.

— А къде са момичетата? — попитах аз.

— Какви момичета?! — учуди се полицаят.

МЕЧТИТЕ НА ХУДОЖНИКА

— Ето, тия!

Подадох му картичката. На нея бяха изобразени стотина момичета — едно от друго по-хубави. Много от тях бих нарекъл с чиста съвест красавици. Те продаваха цветя и плодове — какви ли не плодове: вишни, ягоди, червени ябълки, големи чепки сочно грозде — свежи, блестящи от росата. Полицаят каза, че през живота си не бил виждал такива момичета, а най-малко можело да ги види на този площад. Прекъсвайки речта си с цветисти проклетия, той заяви, че сам би искал да открие в този град поне половин дузина момичета, които да гледа за отмора на очите. На площада около фенерния стълб се бяха настанили шест солидни матрони. Една от тях имаше мустаци и пушеше лула, но останалите ѝ отличителни черти не ми даваха основание да я считам за мъж. Две други жени продаваха риба — поточно биха продавали, ако имаше кой да я купува. Хилядите нетърпеливи, облечени в ярки костюми купувачи, които бяха изобразени на картичката, се представляваха от двама работници със сини блузи, които разговаряха на ъгъла, като се изясняваха предимно с жестове, от някакво момче, което се въртеше на петите си — очевидно за да не изрусне случайно някое събитие зад гърба си — и от едно приклекло на тротоара червеникаво куче, което, съдейки по вида му, беше изгубило всякаква надежда да стане свидетел на нещо интересно. Шестте търговки, аз и полицаят и тази четворка — това бяха всички живи същества на пазарния площад. А цялата стока, като изключим рибата, се състоеше от яйца и няколко мършави птици, окачени на дълга пръчка, подобна на дръжка на метла.

— Ами къде е катедралата? — попитах полицая.

На картичката беше изобразена старинна готическа сграда. Той отговори, че някога наистина е имало катедрала, но сега там била пивоварната. Показа ми я и добави, че остатъкът от южната стена, изглежда, се бил запазил и собственикът на пивоварната сигурно щял да се съгласи да ми я покаже.

— А фонтанът? — не мириясвах аз. — А гълъбите?

Полицаят ми отговори, че в града действително се говорело за някакъв фонтан, че може би дори и проектите били вече готови ...

Със следващия влак си заминах обратно. Оттогава никога не се отклонявам от набелязания маршрут, за да видя в естествен вид красотите, изобразени на пощенските картички. Може би и други са придобили този горчив опит и са престанали да вярват, че картичките могат да изпълняват ролята на пътеводител из континента.

Сега техните продавачи се ограничават с „вечната женственост“ и колекционерите на картички са принудени да се задоволят само с изображения на момичета. Благодарение на любезността на моите кореспонденти и аз станах вече собственик на петдесет-сто девойки или, по-точно казано — на една девойка с петдесет или сто шапки. Имам я с широкопола шапка, с малка шпичица и без шапка. На едни картички тя се усмихва, на други видът ѝ е такъв, сякаш току-що е загубила последното си пени. Веднъж е облечена с много дрехи, а друг път, казано честно — с прекалено малко, но при всички случаи тя е една и съща девойка. Сред младите хора тя се ползува със завиден и траен успех, но на мен вече ми е омръзнала. Навярно остарявам.

А защо пък — за разнообразие — да не се използва „вечната мъжественост“?

В края на краищата тази женска особа започна да дразни и моите познати дами.

Според мен художниците неоснователно обиждат момичетата, като пренебрегват „вечната мъжественост“. Защо да не изобразяват на картичките младежи с различни шапки: младежи с широкополи шапки, младежи с малки шапчици, лукаво усмихващи се младежи, младежи с благороден поглед? Момичетата не желаят да украсяват стаите си с портрети на други момичета. Те биха искали от стените да им се усмихват десетки млади мъже.

Не, изглежда, аз не ценя своите преимущества: старците знаят много неща, за които младите дори не подозират. В живота си момичетата страдат много от това, че художниците им натрапват един недостижим идеал.

— Полите никога не падат на такива гънки — мърморят те, — никога не могат да падат така. Никъде няма да намерите такива малки крака. Мислете каквото си щете, но в живота такива крака не се

срещат. А погледнете, моля ви, какви талии! В тях нищо не може да се побере!

Създадената от природата жена е твърде далеч от идеала на художника. Младият човек разглежда картички, илюстрирани календари, разпрацани за Коледа от местния бакалин, рекламните за сапун и вече не е в състояние да мисли с предишното удоволствие за Поли Пъркинс, която всъщност не е толкова лоша за нашия несъвършен свят. И няма защо да се чудим, че жените се принуждават да учат стенография и машинопис. Художниците, да, художниците погубват съвременната жена!

КАК ИЗКУСТВОТО ПОГУБИ ЖЕНАТА

Мистър Енсти ми е разказвал за един бръснар, който се влюбил във восьчния манекен от собствената си витрина. От сутрин до вечер мечтите му изграждали образа на красива млада жена с восьчно-бледо лице, с постоянно изражение на миловидност и достойнство. Нито едно от познатите му момичета не могло да се сравнява с нея. Ако не ме лъже паметта, той умрял като ерген с печалната мечта по съвършената восьчна кукла. Ние, мъжете, трябва да благодарим на бога, че изкуството не се нахвърля срещу нас с такава ожесточеност. Представете си какно би станало, ако афишите, витрините, страниците на илюстрираните списания се наводнят от тълпи идеални млади мъже с безупречно опънати панталони, които никога не се издуват при колената! В края на краищата това би могло да свърши само с едно — да бъдем обречени до края на живота си сами да си приготвяме закуската и сами да си оправяме леглата.

И без туй романистите и драматурзите успяха вече да ни усложнят живота. В пиесите и романите младите мъже се обясняват в любов с такава красноречие, с такава неизчерпаема фантазия, че за цяла година не би могъл да се научиш да изречеш думите им. Представям си какво си мисли едно момиче с претъпкана от романи глава, когато реален, жив младеж ѝ се обяснява в любов! Как не можа да измисли едно ласкаво име за нея! Да я беше нарекъл поне душичке или да беше намекнал плахо, че тя е неговата пчеличка или мимоза — във вълнението си той не можеше да си спомни какво именно. А в романите тя е чела, че героят сравнява героинята поне с половината от известните на науката растения. На него не му достигат термини, изучавани в елементарните курсове по астрономия, за да изрази впечатлението, което му е направила нейната външност. Той разграбва поголовно Бонд стрийт в стремежа си да ѝ обясни на какво приличат различните части на нейното тяло — очите ѝ, зъбите ѝ, сърцето, косите, ушите. И само скромността му пречи да разшири този каталог. Любовникът от островите Фиджи сигурно би отишъл още по-далече,

но ние все още нямаме роман за островите Фиджи. И докато съвременният герой развива своята тема, момичето навярно си изгражда някаква представа за себе си като за миниатюрен музей за приложни и изящни изкуства.

КОЛКО Е ТРУДНО ДА СЕ СЛЕДВАТ ОБРАЗЦИТЕ НА ИЗКУСТВОТО

Бедната Енджилина не може да се задоволи с действителния Едвин. Аз не гарантирам, че живописата и литературата не са направили живота ни по-сложен, отколкото би трябвало да бъде. От върха на планината никога не се открива в действителност такава широка гледка, каквато е изобразена на картичката. Спектакълът рядко оправдава рекламата. Поли Пъркинс с нищо не е по-лоша от другите момичета, но съвсем не може да се сравнява с красавицата от календара на бакалина. Бедният Джон е толкова мил и толкова сърдечно предан — така поне се разбира от глуповатата му и объркана реч, — но може ли да му се отговори с взаимност, ако човек си спомни как обича героя от пиесата! „Художникът е изградил своя свят от мечти“ и в сравнение с неговия свят действителността ни изглежда необикновено сива!

УДОБСТВОТО ДА ИМАШ ОПАШКА

Един мой приятел често изказва съжаление, че сме се лишили от опашките си. Мисля, че е прав. Толкова полезно би било да имаш опашка, която да се размахва весело, когато си в настроение, да виси неподвижно, когато си тъжен, или да щръква право нагоре, когато те обхваща безумна храброст.

— Идвайте по-често — казва ти при раздяла любезната домакиня. — Не чакайте покана, идвайте, когато ви хрумне. Така ви се радваме винаги.

Повярвал на думите ѝ, отиваш у тях след три дни. На въпроса: „В къщи ли е госпожата?“ прислужничката, която ти е отворила, отговаря, че „ще види“. Чуваш припрени крачки, разтревожени гласове, хлопане на врати. Прислужничката, зачервена и задъхана — сигурно от дългото и усърдно търсене на госпожата, която случайно се оказала в къщи, — те кани в гостната. Заставаш до камината, притиснал до гърди шапката си като единствен познат предмет и ти се струва, че си попаднал в стаята на хирург, който ще те подложи на болезнена операция.

Чакаш доста дълго. Най-сетне домакинята се появява.

Напудреното ѝ лице с изписани вежди сияе от приветливост, начервените ѝ устни се усмихват. Наистина ли се радва, че те вижда, или се преструва на радостна, а в глъбините на душата си те проклина, загдето си ѝ попречил да си свърши някаква домашна работа?

Както и да е, тя дава вид, че много се е зарадвала на посещението ти и те кани да закусиш с нея. И двамата щяхте да се спасите от лицемерието, ако тя имаше опашка. Измъкнала се изпод полата, опашката би показвала истинското настроение на домакинята.

Всъщност дори да ни бяха останали опашки, ние сигурно щяхме да се научим да ги управляваме така умело, както управляваме лицето, погледа, усмивката си, за да прикриваме истинските си чувства. Сигурно бихме размахвали опашки, изразявайки възхищение, макар в действителност да умираме от скука. Като прикриваме със смокинови

листа голотата на тялото си, ние се стараем да прикрием с това и мислите си.

Струва си да се запитаме обаче: много ли е спечелил човекът от тази маскировка? Не е ли по-добре да си искрен? Един мой малък, приятел, десетгодишно момче, е така възпитан, че винаги казва само истината или поне това, което според него е истина. С голям интерес наблюдавам резултатите от това правдолюбие. Попитах ли момчето какво е мнението му за теб, то веднага ще ти го каче съвсем откровено, Това не се харесва на мнозина и те възмутено възкликват:

— Колко си груб, миличък!

Момчето с основание възразява:

— Помолих ви да не ме питате какво мисля за вас, но вие въпреки това ме попитахте. И аз ви отговорих.

По такъв начин момчето стана авторитет. Ония, които получаваха от него положителни отговори, се разхождаха доволни и изпълнени с гордост като индийски петли, а получените не-ласкави преценки за себе си имаха вид на мокри кокошки и твърдяха, че момчето е крайно невежливо.

Впрочем нека кажа нещо и за вежливостта. Тя сигурно е измислена само заради лъжата. Ние осветляваме и топлим със слънцето на вежливостта и праведните, и неправедните, без да правим някаква разлика. Уверяваме всяка домакиня, че прекарваме в нейния дом най-щастливите часове в живота си. В същото ни уверяват и нашите гости и всички се стараем да си вярваме един на друг.

Веднъж през зимата моя позната възрастна дама организира в едно южногерманско градче разходка с шейни до гората. Подобна разходка никак не прилича на обикновен пикник. Ония, които биха искали да бъдат насаме с някого не могат при този вид разходки да се отделят от останалата част на компанията, както се прави това по време на пикник; те са длъжни през цялото време да бъдат заедно с всички.

Трябваше да пътуваме шестима в една шейна, да изминем около двайсет мили, да обядваме в уединената „Горска вила“ и да се позабавляваме с песни и танци, а сетне да се върнем обратно при лунна светлина. Успехът на такива разходки зависи от желанието и умението на всеки участник да дава своя принос за общото веселие. Предната вечер в хола на хотела инициаторката на нашата разходка

изложи програмата на предстоящото развлечение. Оставаше едно свободно място в шейната и ние започнахме да разсъждаваме кой да го заеме.

— Томпкинс — предложи някой от участниците в разходката.

Всички го подкрепихме единодушно.

Томпкинс беше тъкмо онзи, който ни беше нужен не само за да попълни свободното място, но и за да внесе живот и веселие в нашата разходка. Трудно би могъл да се намери по-пъргав и остроумен човек.

Той седеше на другия край на дългата, маса, но заразителният му смях се носеше из целия салон. Организаторката на разходката не го познаваше и когато ѝ го посочихме, тя се отправи към него. За нещастие беше силно късогледа, затова сбърка и се обърна към един човек с крайно отблъскващ вид. Бях го виждал преди една година в Шварцвалд и се надявах никога вече да не го срещна. Отведох дамата настрани и ѝ прошепнах:

— Какво правите? Защо го поканихте? Та ние няма да успеем да изменим дори половината път, когато той ще ни отегчи до смърт.

— За кого говорите? — недоумяваше дамата.

— За Джонсън, разбира се.

— Какъв Джонсън? Аз съвсем не го познавам.

— Това е същият приятен тип, когото ей сега доведохте — обясних ѝ аз.

— Боже мой! — с отчаяние прошепна тя. — Пък аз мислех, че това е Томпкинс. Вече го поканих и той се съгласи...

Беше побъркана на тема деликатност и не искаше дори да ме слуша, когато я убеждавах да покаже открито на Джонсън, че е бил поканен по недоразумение.

Както и предвиждах, цялото ни удоволствие бе отровено от този непоносим тип. Като начало той се скара с кочияша ни, когото след това едва успяхме с общи усилия да успокоим; после през целия път ни измъчваше с безкрайно скучни разсъждения за държавните приходи и данъците; пред собственика на „Горска вила“ изказа съвсем обидно и — трябва да кажа — много несправедливо мнение за неговата кухня и отстояваше всички прозорци да бъдат отворени, въпреки че беше студен зимен ден и духаше порядъчно.

Един немски студент, участник в разходката, запя някаква патриотична песничка. Това предизвика горещ спор между студента и

Джонсън, който грубо и злобно заяви, че патриотичните чувства били съвсем неуместни в наше време и направи такава характеристика на тевтонския национализъм, че беше просто удивително как му идваха на ум подобни грубости. Не танцувахме, защото Джонсън каза, че не можел да си представи по-глупаво зрелище от вида на порядъчни хора, които подскачат като диваци. Обратният път бе увенчан от неговия разбор на увеселението, така че ние едва дочакахме мига, когато се разделихме с това съкровище. И въпреки туй нашата председателка намери за необходимо да му благодари за „удоволствието“, което ни е доставил с компанията си.

Ние твърде скъпо заплащаме потребността си от искреност. От заплащане на похвалите сме освободени — в наши дни похвалите нищо не струват. Хората горещо ми стискат ръка и ме уверяват, че много харесвали моите произведения, но това само ме дразни. И не защото съм се издигнал над всяко желание за похвали, а просто защото не вярвам в тях. Зная, че хората ще ме хвалят дори когато не са прочели нито един мой ред. Когато отивам у някого и виждам разгърнатата на масата моя книга, подозрителният ми ум никак не се изпълва с гордост и радост. Аз си представям как преди това между домакините се е водил следният разговор:

— Не забравяй, мила, че утре у нас ще дойде Джером.

— Утре?! Защо не ме предупреди по-рано?

— Казах ти го още миналата седмица, но ти очевидно си забравила ... Колко е отслабнала паметта ти в последно време!

— Напротив, мили, твоята памет вече не я бива за нищо. Сигурна съм, че ти не си и помислил да ми кажеш за този... как му беше името?... Ах, да!... за Джером. В противен случай аз непременно бих го запомнила... Впрочем какво представлява този Джером? Чувала съм нещо, за него много говорят, но не съм обръщала внимание. Някаква знаменитост ли е?

— О, не! Просто писател... Пише книги.

— Книги ли?... А приличен човек ли е иначе?

— Съвсем приличен. Нима ще взема да каня неприлични хора? Сега тия писатели ги приемат навсякъде... Между другото, имаме ли у дома поне една негова книга? Чели ли сме го изобщо?

— Струва ми се, не. Впрочем ще видя... Ако беше ми казал навреме, че си го поканил, щях да потърся в книжарницата.

— Аз сам ще намеря. И без това имам работа в града ...

— Глупаво е да се харчат напразно пари. Нямах ли път към брат ти? Той винаги купува новите книги. Може би у тях ще се намери и този... как беше?

— Не, по-добре е да купя от книжарница. Това ще бъде много по-прилично, особено ако книгата е подвързана хубаво. Веднага ще личи, че сме хора, които се интересуват от литературните новости и не се скъпят, когато трябва да се купи нова книга. В подобни случаи парите не бива да се жалят.

Възможно е обаче разговорът да е протекъл в друг дух. Например:

— Ах, колко се радвам, че той ще дойде! Отдавна искам да се срещна с него.

— Да, аз също съм много доволен, че най-сетне успях да се запозная с него и да го поканя у нас. Изобщо аз гледам на посещението му като на голяма чест за мен. Дано не забравя да купя поне новата му книга и да я прегледам.

И така нататък, и така нататък, на много места и в тоя дух.

Съзнанието, че сме неискрени, ни е довело дотам, че смятаме всички комплименти за шаблонни фрази. Веднъж по време на прием, когато дойде главният гост — прочут писател, — една позната дама ме попита:

— Моля ви, кажете ми, какво е написал този джентълмен? Аз нямам време за четене и почти нищо не чета.

Преди да успя да отговоря, един закоравял шегаджия, който седеше наблизко и с острия си слух бе доловил въпроса на дамата, ме изпревари.

— „Манастир и сърце“ и „Адам Бъд“ — каза той.

Дамата му се усмихна с благодарност. Той я познаваше отдавна и затова му беше известно, че тя през целия си живот бе прочела само тези две литературни произведения и че те напълно ѝ допадаха. Той знаеше също, че дамата не помни, разбира се, че авторът на тези книги е съвсем друго лице.

Точно така се оказа. През цялата вечер дамата досаждаше на знаменития писател с възторжени похвали за тези книги. Когато си тръгваше обаче, тя каза на шегаджията:

— Все пак струва ми се, че този ваш литературен лъв не се отличава с излишна скромност. Сам твърдеше, че „Манастир и сърце“ и „Адам Бъд“ са най-добрите произведения на съвременната литература.

Добре би било читателите да помнят имената на авторите, за да се избягват подобни недоразумения. Същото се отнася и за театралните зрители.

Един наш известен драматург ми разказа, че веднъж предложил на позната съпружеска двойка билети за представление на една негова пиеса, без обаче да предупреди съпрузите кой е авторът на тази пиеса. Погрижил се да ги снабди и с програма, но те дори не погледнали в нея, както правят мнозина театрални зрители. По време на представлението лицата на съпрузите все повече и повече се удължавали. Драмата очевидно не им допадала. Те едва дочакали края на първо действие и напуснали театъра. Когато по-късно срещнали драматурга, който тази вечер завоювал особено голям успех, те му казали колко са учудени, гдето е могъл да им предложи билети за представление на такава скучна пиеса. Добре, че тримата се познавали отдавна, пък и драматургът беше разбран човек. Той само се засмял и весело им казал, че не бива да се вечеря така обилно, преди да се отиде на театър. Те наистина били вечеряли заедно у Кътнър, където, както е известно, хранят до претъпкване.

Един мой млад приятел — не богат, но от стар аристократичен род — се ожени несполучливо за дъщерята на богат канадски фермер, която беше много мило, открито и не глупаво, но прекалено доверчиво момиче.

Срещнах го три месеца след като се беше върнал в Лондон, и поведохме следния разговор:

— Е — попитах го аз, — как се чувствува в новото положение?

— О, щях да бъда безкрайно щастлив, ако жена ми нямаше един много голям недостатък! — възкликна той. — Тя е много мила, но — представи си — вярва всичко, което ѝ говорят.

— Нищо — утеших го аз, — това ще мине. В столицата тя бързо ще се избави от този недостатък.

— Надявам се и аз, но засега е много неловко.

— Вярвам ти. Представям си в какви неудобни положения се поставя със своята доверчивост.

— Тя няма светско възпитание и такт — подхвана той. — Сама съзнава това и ми го каза, когато се сгодяхме. Сега обаче изведнъж ѝ се стори (по-точно, някой ѝ го е казал на шега), че е свършена и в светското си възпитание, но преди не го е знаела. Тя дрънка на пиано като ученичка, която свири в празнични дни за развлечения на гостите на своите родители, както става в домовете на еснафите. У нас за съжаление е същото. Всичко започва с това, че някой помолва жена ми да посвири. Отначало тя се дърпа, като уверява всички, че свири лошо. На свой ред пък всички я уверяват, че говори така само от излишна скромност, че са чували вече от други каква великолепна музикантка е, че горят от нетърпение да я чуят и те. След тези настойчиви молби тя разбира се, се предава. Толкова е добродушна и мекосърдечна — мисли само как да достави удоволствие на другите. Ако я помолят да се изправи на глава, за да зарадва някого, тя ще го направи, честна дума.

И тъй тя сяда и започва да свири. Изпълнението ѝ е невъзможно, но слушателите се възхищават, намират, че тя има „необикновено, своеобразно“ туше (те са напълно прави, но не в смисъла, в който го схваща жена ми) и изказват учудване и съжаление, че не е станала професионална пианистка. Тя слуша тези неискрени комплименти и в края на краищата сама започва да се чуди как наистина не ѝ е дошло на ум да стане музикална знаменитост.

Присмехулиците не се задоволяват с това, че е изсвирила криволяво една пиеса, и я молят да им даде възможност още да се насладят на „чудното“ ѝ изпълнение. Тя отново сяда на пианото и влага цялото си старание. Веднъж издрънка една след друга четири пиеси, между които и соната на Бетховен. Тя ни предупреди, че това е именно соната на Бетховен, иначе едва ли бихме се досетили. Всички, тоест гостите и аз, седяхме около пианистката с вдървени физиономии и съсредоточено разглеждахме шарките на килима.

Като свърши и това изпитание, гостите заобиколиха жена ми и мен и започнаха шумно да възхваляват нейния „изумителен“ талант. Питаха ме защо не съм им казал, че съм довел през океана такова музикално чудо и т.н. и т.н. — все в тоя дух. Някой път ще ме вбесят така, че ще извърша някаква непоправима глупост. Такова положение наистина не се търпи.

Сега пък се е заела с декламация. Това е толкова чудо, че не можеш да го проумееш, колкото и да си блъскаш главата. Интонацията ѝ е нещо средно между ангелско чуруликане, бебешки хленч и вой на куче. Под въздействието на похвалите на нашите „мили“ приятели, която зад гърба ѝ издевателствуват над нея, тя влага старание и в овладяването на това изкуство ... Ах, ако не беше толкова мила! — заключи с въздишка моя събеседник.

Аз мълчах в очакване да продължи своята изповед.

— Най-много ме боли от това, че тя сама се излага на присмех — продължи той след паузата. — Но какво мога да направя? Ако ѝ обясня всичко, ще умре от срам; ако издържи подобно откритие, сигурно ще загуби вярата си в хората, а тъкмо в пълната доверчивост е главната ѝ прелест. Без да подозира горчивата истина, сега тя не се вслушва в скромните ми съвети, поне за тоалетите ѝ. За нещастие само мен не слуша. Когато ѝ намеквам, че някоя рокля, шапка или прическа не ѝ отиват, тя се смее и ми казва неща, които обикновено се говорят от простачки, лишени от вкус и загрозяващи се с несполучливо подбрани тоалети. А съгласете се, че за жената, ако не иска да бъде посмешище ча всички, най-важно е умението да се облича прилично и подходящо.

Миналата седмица си купи шапка, на която липсват само свещи, за да стане пълно подобие на коледна елха. Коварните ѝ приятелки изпаднаха в привиден възторг и като се присмиваха вътрешно на жена ми — разбираш ли, на моята жена! — в един глас обявиха, че непременно ще си купят и те същата прелест. А жена ми, сияеща от радост, подробно им разказваше къде и как е попаднала на тази „прелест“. Когато ни канят някъде, жена ми винаги настоява да отидем половин час преди определеното време. Страхува се да не закъснее и да се покаже неучтива, защото са я убедили, че без нея вечерта не е вечер и никакво събиране не може да се открие, преди тя да е дошла. Тя, разбира се, вярва и на това. Отиваме си винаги последни: втълпили са ѝ, че ако си тръгне дори минута по-рано от останалите гости, радостта и удоволствието на домакините ще бъдат помрачени; че те не ценят никого така, както нея; че тя е единствената и всеобщо призната кралица на сезона и прочие и прочие. Жена ми едва стои на крака от умора, домакините се чудят как да се отърват от нас, но ако само намежна, че вече е време да благодарим за гостоприемството и да си тръгваме, започва такъв протест, сякаш се готвим да извършим кой

знае какво престъпление. Молят ни да останем „поне ла половин час още“ и жена ми пак вярва и намира, че аз, съвсем напразно обиждам тези искрено обичащи ни приятели. Бих искал да знам защо има толкова много глупости в нашия живот! — завърши оплакването си с нова тежка въздишка моят млад приятел.

Разбира се, аз нищо не можах да му отговоря.

ГЕРОЯТ НА ПОПУЛЯРНИЯ РОМАН

Когато бях по-млад, четенето на популярни романи винаги ми навяваше печал. Тези литературни произведения, изглежда, действуват потискащо и на други, защото неотдавна говорих ма тази тема с една умна млада девойка и тя ми каза своето мнение.

— Не мога да понасям героинята на нашите романи! — възкликна разпалено тя. — Направо ми става лошо от нея. Когато не мисля за нея, се чувствавам много добре и съм спокойна, но щом ми се мерне пред очите, готова съм да побеснея. Езикът ѝ е прекалено безцеремонен. Не бих я осъдила за това, ако се случва рядко; в края на краищата, когато се наложи, и ние знаем какво да кажем. Тя обаче винаги и навсякъде употребява резки думички. Никога не ѝ се случва да се смути от нещо, дори не се старее да се покаже смутена. Що се отнася до косите ѝ... Ах, това е нещо ужасно! Струва ми се, че на главата си има перука и понякога така ми се иска да я сграбча с ръка и да я смъкна. Къдрите ѝ се вият някак от само себе си и не ѝ създават никакви грижи... Вижте моята коса. Тая сутрин си играх с нея три четвърти час, за да заприлича поне малко на прическата на героинята. И какво излезе? Та аз се боя не само да кимна с глава, но дори да се разсмея, за да не се разпилее на всички страни изкуствената постройка от косми, която ми струва толкова труд. Ами роклите ѝ? Те съвсем ме изкарват от кожата! Всичко ѝ седи като излято и тя хич не се безпокои, че може корсажът ѝ да се на бръчка или полата ѝ да се извие настрана. Тоалетите ѝ са просто идеални. Облича каквото и да е и се появява пред гостите като кукличка. Всички останали жени могат само да ѝ завидват и да въздишат за успехите, които биха могли да имат тази вечер, ако не беше тази непоносима героиня. А тя дори не е красива. Ако се съди по туй, което говорят за нея, тя е по-скоро грозна. Но това, изглежда, никак не я безпокои, тя е над тия неща. Изобщо тя ме довежда до лудост! — завърши моята млада събеседница.

Съвсем същото мога да кажа и аз, с тази разлика, че ще го отнеса не към героинята, а към героя и ще го разглеждам не от женска гледна

точка, тоест с оглед не само на външността, а и на всички подробности.

Героят не винаги има меко сърце. Понякога той убива съперника си, а после, когато вече е късно, започва да страда, самобичува се и се подписва на венеца на покойния. И той прави грешки като нас, простосмъртните. Обикновено се жени не за момичето, за което би трябвало да се ожени. Но колко добре върши той всичко! Вземете дори само това, че понякога благоволява да участва в игра на крикет и въпреки че не знае да играе, винаги печели.

Така е във всичко. Без да владее греблото, той пипва първата награда на състезание по реката, а след това отива на друго състезание и също взема първа награда, и то с такава лекота, сякаш за това не му е нужно нищо друго освен желание. Чудя се дори как хората се решават да се състезават с такъв вълшебник! Ако живееш в света на романите, преди да си помисля да се състезавам за първата награда, аз непременно бих поискал разяснение от моя съперник. „Само за миг, ако обичате, мистър Едикойси — бих му казал аз, — вие кой сте: героят на романа или второстепенно лице като мен? Ако сте героят, моля да ме извините, но аз не мога да се състезавам с вас, защото не искам да бъда победен.“

Героят на популярния роман никога не е посредствена личност; той е гений във всичко. Например, макар да не е яздил, той не може да се качи на коня, без да полети като вихър и да спечели първата награда. Публиката в света на романите, изглежда, е лишена от всякаква наблюдателност. Тя се блъска над изчисления на шансовете, обсъжда рекордите и чете всички глупости, които се печатат в спортните издания. Ако бях сред тази публика, аз не бих се занимавал с излишни глупости, а бих се обърнал към някой от букмакерите, който ми се стори по-надежден, и бих го попитал:

— Кажете, моля ви, кой от джентълмените, които се подготвят за състезанието, е герой на последния роман? Кой? Оня тежък субект с малкото кафяво конче, което кашля и има оток на дясното коляно? Какви са шансовете му да спечели и десетте тура? Хиляда срещу един ли, казвате? Чудесно! Ето ви двацет и седем златни лири и осемнайсет сребърни шилинга. Пардесюто и сакото ще ви дам за десет шилинга, панталоните — за седем шилинга и шест пенса, а обувките — да речем, за пет. Това прави общо двацет и девет лири и шест

пенса, нали така? За допълване на сумата ето ви и разписка за ипотекиране на мебелите ми, които струват... С една дума, заедно с тази разписка се събират общо петстотин лири. Всички тези ценности аз залагам за кафявото конче на героя на популярния роман.

По такъв начин веднага бих спечелил петстотин хиляди лири, разбира се, ако извършех всичко това.

Когато героят на популярния роман се къпе, той и това върши някак свръхчовешки. Никога няма да го срещнете в басейна, той се къпе направо в открито море. С бански костюм, но без спасителен пояс, той по няколко часа плува и се гмурка във водата като риба. Постепенно го заобикаля публика в лодки и героят я забавлява, като произнася цели монолози, декламира стихове и подхвърля разни остроумни (но в повечето случаи плоски) шегички. Естествено публиката е във възторг. Нека обаче някой друг се опита да извърши същото при тия условия — той веднага би се запознал с вкуса на солената вода. Самите вълни отбягват този фронт и не се решават да му създават каквато и да е неприятност.

Когато играе бiliarд, той винаги дава на противника си четиридесет точки аванс и въпреки това пак го побеждава. Впрочем той дори не играе, а само показва как трябва да се играе — с такава изумителна небрежност нанася ударите. Той почти не гледа топките и едва се е прицелил само, а те се насочват вече натам, където трябва. Когато всички се възхищават от майсторството му, героят небрежно съобщава, че преди пет години, като бил в Австралия, от нямане какво да прави се забавлявал малко с бiliarд, но оттогава не бил похващал щека, пък и бiliarд не бил виждал изобщо.

Никога няма да го видите да се занимава с гимнастика, но по някакво чудо мускулите му усилено се развиват и за кратко време става първи юначага — и то такъв, че когато конят му например откаже да прескочи високата ограда, той слиза, грабва го и го прехвърля от другата страна, а след това с един скок се намира върху него. Ако масивната дъбова врата не се поддава на усилията на десетина нормално силни мъже, достатъчно е героят да я натисне леко с рамо, за да се превърне тя на трески. Когато той с презрение отправя предизвикателство към най-прочутия дуелист в цяла Европа, човеколюбие то кара да извикаш на този предварително осъден на смърт човек: „Какво правиш, нещастнико! Та твоят противник е герой

на популярен роман. Чуй приятелския ми съвет: постарай се да се измъкнеш по някакъв начин от тази беда. Бягай в Америка, в Австралия, пък и по-далече, ако можеш. Да се сражаваш с шпага или с каквото и да било друго срещу този герой, значи сам да се обречеш на смърт. Та това е истинско самоубийство!“

Когато на героя на популярния роман му хрумне да вкуси духовна храна, той отива в библиотеката и направо иска Платон или Аристотел, ръководен очевидно от някакъв инстинкт за вътрешно сродство. В библиотеката имат Платон и Аристотел в превод, но героят иска да ги чете в оригинал и затова с помощта на речника ги превежда обратно на старогръцки. И върши това, сякаш си играе, без никакво усилие. Като свърши с Платон и Аристотел, а пътем и с другите елински мъдреци, той преминава към латинските класици и се оправя сред тях с наистина гениална лекота.

Завършил криво-ляво средно училище, той постъпва в университета, но и там не се занимава с учене, защото няма никаква нужда от това — знанията сами се вливат в главата му без никакви усилия от негова страна. Как да не му завиждам, когато аз от сутрин до вечер трябваше да вися на лекции и над книги, без да извлека кой знае каква полза въпреки цялото си усърдие! А героят, вместо да учи, се забавлява с измисляне и осъществяване на такива номера, заради които негероите биват изхвърляни от храма на науката. Героят обаче винаги се отървава леко. Професорите, изглежда, го обичат и се възхищават от него тъкмо защото не учи, а се занимава с дяволии. Самите почтени представители на науката намират може би, че героите на популярните романи не могат и да бъдат други.

Две седмици преди изпитите героят връзва главата си с мокра кърпа, а когато това не помага, започва да пие силен чай в големи чаши и тогава непременно получава първата награда на университета.

Отначало и аз вярвах в благотворното въздействие на мократа кърпа и силния чай, но се измавих жестоко. Боже мой, в какво ли само не вярвах в дните на моята младост! От тогавашните ми вярвания можеше да се състави солиден том от енциклопедия за „полезни“ знания. Не ми е известно дали някой автор на популярни романи се е опитвал да работи с мокра кърпа на главата, но аз съм опитвал. Трудно е човек да върши нещо дори със суха кърпа около главата — това е присъщо на източните народи, защото са привикнали, но за европееца

е почти невъзможно. С мокра кърпа на главата у нас може да работи само пригоденият към това герой на популярния роман. Всяка минута мократа кърпа се развързва, закрива ти очите и ти напразно се опитваш да освободиш главата си от неприятната, хладна и лепкава тъкан, която плътно обгръща врата ти. С часове стърчиш пред огледалото, за да търсиш начин да закрепшиш на главата си тази мокра превръзка, която непрекъснато се смъква ту на челото, ту на врата. После се връщаш при книгите си в отвратително състояние на духа. Водата капе върху носа ти или се стича на струйки по гърба. И докато не се сетиш да хвърлиш кърпата и да се изтриеш хубаво, не можеш да свършиш никаква работа. Силният чай пък винаги ми е причинявал стомашно разстройство и безсъние.

Най-много ме вбесява у героя на популярния роман изумителната лекота, с която изучава чужди езици. Да беше немски келнер, швейцарски бръснар или полски фотограф, не бих му завиждал, защото за тях овладяването на който и да е език е играчка. Подозирам, че те вземат речника на съответния език, правят от него настойка и всяка вечер преди лягане отпиват по лъжичка от нея. Като изпият настойката докрай, езикът им вече е усвоил всички думи от речника. Героят на популярния роман обаче не принадлежи към тия народности. Той си е чистокръвен англосаксонец и аз не вярвам в блестящите му способности, защото сам съм англосаксонец.

Няколко години поред аз се разхождах с разни речници в джоба. Усамотявах се някъде и повтарях на глас чужди думи и идиоми с надеждата, че те здраво ще заседнат в главата ми, откъдето бих могъл в случай на нужда да ги измъкна по всяко време. И след тези усилия обаче аз не мога да се похваля с особено знание на чужди езици.

Героят на популярния роман, който никога не е напускал страниците на книгата, изведнъж решава да замине за континента. В следващата глава вече го виждам да обсъжда с френски или немски учени на родния им език най-сложни психологически проблеми. Очевидно авторът просто е забравил да предупреди читателя, че някога на улицата на героя са живели немци или французи и той чрез познанството си с тях е научил техните езици.

Веднъж в един малък провинциален град, където се намирах случайно, пристигна пътуваща актьорска трупа, която представляше една мелодрама. Съдържанието на мелодрамата беше следното.

Героинята спеше спокойно с детето си в традиционната мансарда. По някакви непонятни за мен причини злодеят реши да запали къщата. По време на предшествуващите три действия той се оплакваше от студенината на героинята и затова, предполагам, му е дошло на ум да я разпали чрез пожара. Беше невъзможно героинята да се спаси през стълбището. Всеки път, когато нещастната жена отваряше вратата, веднага я обгръщаше пламък, който сякаш едва дочакваше този момент. Накрая героинята зави детето си в чаршаф и извика: „Слава богу, че съм изучавала еквилибристика!“ — и без да каже нито дума повече, отвори прозореца, хвана се за близкия телеграфен кабел и като стигна по него до стълба, спусна се благополучно на земята.

Нещо подобно става и с героя на популярния роман. Попаднал в чужда страна, той си спомня, че някога се е познавал в родината си с преселници от тази страна и благодарение на спомена веднага започва да говори на техния език. На мен също ми се е случвало да се запознавам с такива преселници, но никога не съм успявал да науча езика им така добре, както героят на популярния роман.

Откровено казано обаче, аз никак не вярвам, че този герой така лесно усвоява езиците. Струва ми се, че и той е принуден да се обяснява с чужденците главно чрез съчинени от него думи и също като нас се чуди защо не го разбират добре.

Много неща могат да се кажат още за героя на популярния роман. Но и от казаното дотук читателят ще разбере защо той ми е толкова несимпатичен. Ако все пак читателят не разбира, ще се изясня: героят на съвременните популярни романи ми е крайно несимпатичен (нещо повече — той ми е противен), защото е измислен. Такива хора няма на тоя свят и никога не е имало.

Издание:

Джером К. Джером. Празни мисли на един празен човек

Избрани разкази

Издателство „Народна култура“, София, 1970

Съставителство и превод от английски: Красимира Тодорова

Редактор: Жени Божилова

Художник: Александър Поплилов

Худ. редактор: Васил Йончев

Техн. редактор: Олга Стоянова

Коректори: Лиляна Малякова, Евдокия Попова

Дадена за печат на 12.ІІІ.1970 г.

Печатни коли 24,25. Издат. коли 16,98 Формат 84×100/32.

Издат. №47 (2622). Поръчка на печатницата №1262.

ЛГ ІV. Цена 1,25 лева

Народна култура — София, ул. Граф Игнатиев 2-а

Държ. полиграфически комбинат „Димитър Благоев“

Ч 820—3

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.